Supracoperta și coperta de *Petre Vulcănescu*

ARGHEZI, S. XIII
401

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

13

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE LINGVISTICA
INVENTAR CĂRȚI Nr. 6833

PROZE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Cele cuprinse în prezenta carte se raportează la moravuri vechi care, desigur, au dispărut complect.

1930

POARTA NEAGRĂ

PRELUDIU

Orașule, pe care te iubesc, ce-ai să aduci tu țărilor unite laolaltă subt putredul tău prestigiu? Ce-ai să dai tu milioanelor de oameni, care vin la tine ca la o cetate sfîntă? Ce miruri porți în mîinile tale de noroi, ca să le ungi sufletul și să-l întărești?

Din închisoarea de unde te privesc peste cîntecul broaștelor din zmîrcurile ce mă despart de tine, îmi dau seama, orașul meu de reverie și de suferință, că tu n-ai avut ce face cu mine, că nu ți-a păsut de inima mea, că nădejdile mele te-au ofensat.

Am fost în tine un locuitor supărător și m-ai trimis între puști, cu ordinul ca să mă gîndesc la trecutul meu ca la o greșeală, și la visurile mele, ce te priveau, ca la o crimă. M-ai zidit aci, unde-ți trimiți escrocii, hoții de buzunare, spărgătorii și banditii, lîngă cimitirul unde-ți trimiți dricurile ca niște calești de mireasă, în vecinătatea casei unde-ți trimiți nebunii; m-ai zidit în regiunea ta deșartă, în infernul tău, ale căruia munci le-ai învecinat cu o pustietate.

Trecutul meu, ascultă, nu am să mi-l tăgăduiesc, nici după ce un tribunal de popi m-a osîndit pentru ceruri, nici după ce o poruncă m-a pedepsit pentru oameni, nici după ce furia putregaiurilor tale s-a răscolit, ca să-mi aducă, în șoaptele sufletului, cuvintele de părere de rău.

Au putut cei de o seamă cu mine, lucrători și canoniți ai ideii, să se lepede de prizonierul tău, să-l alunge dintre dînșii, să-l blesteme și să-l bîrfească; oraș al încercării și al neputinții, insulă de liliac și de mătrăgună, baltă stătătoare a purulenței, în care se înnecă din zbor și se fac leșuri toate pasările ce vin tinere pe deasupra apelor și de printre munți. Cloacă de nenufari!

Dar mă gîndesc la viața ta, capitală a unei țări întinse, prin care trec astăzi, pe mijloc, Alpii și șerpii mari ai norilor negri. Cum te înfățișezi tu astăzi, cînd fruntariile s-au depărtat, și holdele noastre ating răsăritul, amurgite de apus? Ce suflet și ce puteri așezi tu la temelie? Ce sînge bate în vintrele tale?

Mă adîncesc în tine și caut, cetate cu gloată numeroasă, o elită care să-ți dea dreptul să te mîndrești că din tine a purces în cele patru unghiuri ale lumii cîntecul de adunare laolaltă a întregii odrasle. Tu ai vorbit cu înlesnire toate limbile drumeților și te-ai supus tuturor deprinderilor străine, trecînd de la unele la celelalte, ca de la o zi la ziua viitoare, încălțîndu-ți simțirea cu cizmele sau cu pantofii celui mai de curînd sosit. Sufletul tău e ca bucătăria ta: toți i-au lăsat cîte ceva, halvaua și stridiile, porcul și fazanul, sarmalele și pateul, Mavrocordat și Paul Verlaine, mastica și șampania « goût américain », tutunul turcesc și marylandul, papucii sultanei și tocul Louis XV.

Ai hipodrom ca Londra și Parisul, bătaie de flori ca Nisa, rulete ca Monte-Carlo, modiste pariziene, croitori englezi, băcani greci, grădinari bulgari, misiți armeni și evrei; ai cluburi și tripouri, automobile, covoare persane, dancinguri și varieteuri; ai o Academie à la Richelieu.

Dar n-ai avut, niciodată, niciun sfînt și niciun scelerat strălucit. Și tu n-ai dat nici pe Eminescu, nici pe Anton Pann, nici pe Creangă, nici pe

Veniamin Kostachi, nici pe Cantemir, nici pe Kogîlniceanu. Tu n-ai putut să dai un domnitor.

Ai o bibliotecă închisă cititorilor, pentru șoareci. Ai cîteva sute de biserici în care cîntă greierii de vecernii. Ai arhierei, negustori de acàtiste și de cadavre, ai episcopi care fac negustoreselor măritate copii, și văduvelor lepădături. Ai profesòri fără studenți și studenți fără profesòri, și ai mulți copii fără tată.

Ai restaurante, hoteluri și o sumedenie de case închise.

Nu voi exagera nimic, orașul meu iubit și ticălos, de o ticăloșie minuscùlă. Mă voi duce însă din casă-n casă, în toate casele tale mari, din club în club, din local în local, și voi spune ce am văzut. Voi însemna cu o cruce mesele numeroase la care mănîncă doi domni și o doamnă elegantă. Unul din ei e soțul doamnei, și celălalt e însoțitorul, care plătește restaurantul, teatrul, chiria, bijuteriile și echipajul nobilei căsnicii fără descendență. Soțul consumă mulțumit, și, în vreme ce pierde la cărți, însoțitorul îi distrează părechea într-un alcov împrumutat. Voi face, iarăș, un cîrd deosebit din soții bătrîni, dregători în societate, care întrețin pe cheltuiala lor vigorile tinerilor inseparabili, prepuși la egalizarea temperamentului soției tinere și luxoase.

O, Metropolă! Ziua nimeni nu stă acasă, și noaptea nimeni nu-i în casa lui. Fiecare bărbat îndulcește singurătatea voită a femeii prietenului său, și femeile, adunate în casele cu perdelele groase, slujesc ritului tău pentru bani. Îmi este neuitată sinuciderea acelui bărbat frumos și de-o construcție fizică uriașă, care, ascuns cu viții lui într-un apartament cu tripoul în față și cu camerele spre curte, a dezmierdat fără să știe trupul fiicei lui, plecată la școală. Urîtul te alungă todeauna într-altă parte, nomad. Medicul, omul de

știință, omul politic, advocatul, inginerul, profesorul, își lasă vatra goală, și nevestele lor își lasă întîmplătorii copii pe seama unguroaicii.

Cu știrea soțului, femeia unui factor însemnat vilegiaturează în societatea unui șef de partid, care va înmulți onorurile cuvenite soțului. Cu știrea soției bărbatul se bucură de grațiile servitoarei. Începătorul se înrudește, noaptea, cu femeia șefului său. Bărbatul divorțează de nevastă și se căsătorește cu sora ei, cu care a concubinat, unind într-un acoperămînt, ca fii ai lui, pe verii născuți din încăierarea, cu un singur mascul, a două surori, — și-i cea mai înnaltă culme de cavalerism și moralitate, la care poate ajunge unul din cetățenii tăi aleși. Căci de obicei nu se simte nevoie nici de primul divorț, nici de a doua căsătorie: idila merge paralel.

S-au văzut în tine învățați măsluind cărțile, ca să poată sustrage zestrea proaspătă a unui partener, și apărători împărțind cu hoțul, drept onorariu juridic, bocceaua cu lucruri furate.

Mănîncă porcește, scumpa mea cetate, și te împreună ca muștele și gîndacii, din zbor sau între molozuri.

Șeful familiei deboșează pe verișoară, pe soacră, pe mătușe, pe cumnată, pe nepoată. Mă duc la un cunoscut și, dacă nu-i iau soția, mă provoacă ea să încerc. Vine prietenul la mine și-mi acostează nevasta, după ce, dezbrăcîndu-se de blană, a frecat cu spinarea țîțele servitoarei. Îl primești bine, și el se crede pensionarul autorizat al bunurilor întregii familii. Unchiul se informează la nepoată de cîte ori e strînsă în brațe în timpul unei nopți, și acest unchi s-a întîmplat să fie și mitropolit.

Cînd se întrunesc la ceai, în saloanele tale, soțiile cetățenilor tăi distinși comentează forma, lungimea și elasticitatea unui atribut la persoanele

încercate, după cum bărbații fac, în colțul lor, confidențe asupra facultăților secrete ale doamnelor măritate, din vecinătatea canapelelor pe care fumează agale.

Ceea ce mă revoltă la spectacolul tău nerușinat, de universală și neîncetată streche, nu e în primul rînd tinerețea care se irosește pe canal, creșterea copiilor, nelepădați la timp în casele tale bogate, căci toate acestea le plătești cu bătrînețea precoce și cu putregaiul. Mă revoltă consimțirea generală și liniștea normală a monstruosului tău coit. Nicio dramă, nicio tragedie nu izbucnește din zmîrcul, în care zeci de mii de broaște zac încălecate.

Mă revoltă că nici măcar cuvîntul « înșelăciune » nu caracterizează starea de priapism dezgustător a cetățenilor tăi. Mă revoltă lipsa de pasiune, absența dragostei, absența inimii, a curajului și a primejdiei din actele elitei tale presupuse. Soțiile nu-și ucid bărbații, bărbații nu-și ridică din pămînt coarnele ca să-și împungă adversarul, fetele seduse nu-și răpun seducătorul. Urăsc în tine indiferența care devine o carieră, urăsc în tine sfatul și tactul prudenții. Fata sedusă, și cu averi, își găsește întodeauna bărbatul care să-i dea, în schimbul traiului comod și al evoluției sociale, condusă de legăturile alianței, numele lui, tot așa după cum fetele slute, cocoșate, foanfe și cu albeață, își găsesc arhitecții, medicii și profesorii de care au trebuință.

Urăsc în tine tiparul după care situațiile cele mai complicate și mai scîrnave se aranjează fără morți, ca o afacere între moștenitori libidinoși. Urăsc în tine, oraș care făgăduiai reveriei mele trepte de ascensiune fără sfîrșit, identificarea sufletelor cu banul abject. Pasiunile tale sînt microscopice, nebunia ta e cunoscută numai în forma paraliziei generale, sîngele tău e păstrat cu îngrijire.

Asasinatele tale apar în forma minoră a pungăşiei prudente. Morţii tăi mor de indigestie sau de cantaridă, niciodată de un vîrtej de patimi, de o răscoală de suflet, de o vijelie. Şi după cum năzuinţele se liniştesc cu un scaun în Parlament şi cu o sinecură, avînturile tale amoroase sfîrşesc printr-o socoteală cuminte. Eşti o capitală care detestezi toate excesele: şi în cutezanţă, şi în răutate, şi în revendicare, şi în bunătate. Eşti un oraş cu măsură, un oraş intermediar, un oraş samsar. Nu crezi în nimic, nu nădăjduieşti nimic.

În plină tragedie istorică, bărbaţii tăi de seamă, bătrîni şi gîrbovi, se căsătoresc, vlăguiţi, cu femei tinere, care ştiu că vor aparţine altora. Cînd trupul nu mai ajută pe marii tăi cetăţeni, sufletul lor nici atunci nu se vindecă de luxură. Obsedat de lubricitate, el a luat forma, încă demult, a unui singur organ.

Pentru simţirea ta degradată, o, cetatea mea, cînd se va cutremura pămîntul, ca să te doboare şi să te învieze pură, ca pe Lazăr, în tinereţea, naivitatea şi lumina pe care le merită ţărîna ta binecuvîntată?

BOIERII

Temniţa e plină de «boieri». Hoţii profesionali numesc boieri pe orice purtător de buzunare şi de portofel, proprietate a purtătorului. Războiul a scos boierii la iveală şi i-a vărsat în depou: foşti miniştri şi foşti deputaţi, bancheri politici, restauratori, care au jucat un rol într-o culoare, într-un judeţ, într-o uliţă sau într-o casă, ziarişti, socialişti, samsari, — boieri de categorii numeroase, contradictorii şi exclusiviste.

Rolul adeseori a fost presupus ori dedus. Niciodată modelul moral, ideal şi mecanic, nu a funcţionat mai prefect şi mai unanim, şi omul de sidef şi de fildeş, ideea cristalizată, lipsită de păr şi de sudoare, şi de jurîmprejur lustruită, cu toate circonferinţele matematic egal depărtate de centru, stau dinaintea noastră vii.

Oamenii politici, ca nişte arhangheli metalici, purificaţi prin focul marilor argintării, sînt singurele inocenţe ale momentului, dintr-o întreagă ţară de oameni de suferinţă şi de îndoială, frămîntaţi în gigantica fiertură de sînge şi ţărînă. Şi alături de duzina lor infailibilă sînt considerabili numai morţii, pentru că nu mai există ca să vadă, să cîntărească şi să compare. Şi mai rămîne valabil, pentru discursuri şi presă, un singur cuvînt articulat cu trei unice silabe: «poporul». Oamenii în carne şi oase, condensaţi în cuvînt, sînt cu toţii

vinovați, la o rubrică oarecare, și, pe lîngă boieri, temnițele gem de țărani și muncitori.

Unui industriaș de fier i se aduc ouă fierte tari, pe care, din pricină că locuiește cu alți șapte-opt boieri într-un dormitor, fericitul posesor le păstrează încuiate în geamantan. Cînd i se face foame, peste zi și înnafară de mesele comune, el scoate un ou, îi sfărîmă coaja și îl mănîncă în singurătate, stînd pe pat ca un sătean pe buturugă. Ouăle lui au o valoare inexprimabilă și nu seamănă cu niciun fel de alte ouă de pe lume. Tovarășii de odaie își pun ouăle, dacă se întîmplă să li se aducă, la îndemîna tuturora, ca niște cepe, pe marginea ferestrei. Ouăle industriașului de fier par ouate de găini fenomenale, geniale, care vorbesc nemțește și ar fi învățat tabla înmulțirii. Ouăle au într-însele inimă și creier, tehnică și matematici, și posesorul lor, cînd le mănîncă, spintecate în două și în patru, are aerul că dumică ceva neînchipuit de personal și s-ar părea că le ouă el, Industriașul, subt plapumă, noaptea; că sînt ieșite din găoace personală, din orificiul lui, unic, delicat și rumen.

Nici pîinea lui nu e ca toată pîinea. Coltucul industriașului se cheamă franzelă, și franzela lui e mai albă decît oricare alta. Sorbind, mai mult decît mănîncă, ființa industriașului cu ochi albaștri subt ochelari și cu mustața ca fuiorul știuleților de porumb, participă la bucurii deosebite, al cărora mare trecut rămîne nespovedit. Vin din sticla lui nu bea, fiind un protivnic al băuturilor cu alcool și preferînd, cînd i se asuptă înghițitoarea, ca la rațele înnecate cu mălai, să se servească din vinul altuia sau să consume apă cu cana. De fumat, el fumează numai țigările vecinilor, de teamă să nu se învețe, purtînd țigările sale

proprii, și să nu-și strice sănătatea. E sănătos, și idealul lui este să întreacă, fotografiat în pielea goală, estetica anatomică a unui oarecare Müller, inventatorul unui sistem de a se înfrumuseța mușchiulatura, semănînd pe pîntec cu rădăcinile de copac înnodate. El se cheltuiește în mișcări repetate, dimineața, la sculare; singura risipă care nu costă parale.

Și e un bărbat frumos, după estetica unei neveste, mutilată în formele-i scheletice și în portretul ei de cadavru, animat cu nuanțele carminului violet, de drogherie. Romanul lui este cu « zestre » și cu « văzut și plăcut ». Cînd ochii soției, în vizitele la penitenciar, se opresc, ca niște fluturi spălăciți, pe frizura mustăților lui cu scîrlionți, femeia are un spasm, care se rezolvă, evident, într-un supliment de umezeală secretă. Ea cade în reverie, pe scaunul tocit al cancelariei, și, în transa ei mistică amoroasă, seamănă cu un crocodil de menajerie, anemiat, pe o scîndură, de amintirile natale și de subalimentare. Industriașul se bucură de situația de « mein Schatz » și « Schatzli » al familiei, și se găsește mîndru cu ea, cînd, dis-de-dimineață, duminica, își face mustața cu fierul și își rade gușa de purcică, pentru primirea săptămînală a soției.

El se alătură strîns de nevastă, pe același scaun, și îi șoptește ceva, desigur porcesc, în ureche, căci ea pîlpîie și se pierde, — și parcă i-ar spune confidențial: « Știi, meine süsse Kätchen, că a mai crescut »... Și focul subit, ca un chibrit, al privirii ei, repede stins, zice: « Fritz! », cu o langoare infinită.

Înnainte de a i se cunoaște patetica lui avariție, tovarășii de dormitor îi turnau bucuros în pahar din vinul lor. Mai tîrziu, ei au ajuns indiferenți la apelurile ochilor lui de cicoare, fixați pe clondire, și l-au lăsat să se mulțumească stăruitor

cu produsul robinetului, ridicat dintr-o găleată. Adeseori, el a făcut elogiul apei, cu privirea țintă la dopul unei sticle cu vin.

Vinul cel mai mult și mai bun îl aduce familia unui coleg de odaie, mare proprietar de bodegă și care a fost în timpul ocupației un căpitan fără sabie și cu epoleți. Personaj blînd și timorat, însă adunat cu toate resursele lui morale în jurul tijghelei, ca zidul umed cu temeliile în mocirlă, smăltate de reflexe și suveniruri de cer, dimprejurul închisorii, el caută să împace, cu zîmbetul și moliciunea, iritația presupusă a tovarășilor săraci, scuzîndu-se, în atitudini de cedare, că s-a îmbogățit, nu din altceva, ci din vin cu sifon.

Băutura făcînd parte din beneficii, el a cheltuit-o, în primele săptămîni, fără mare economie. De cei închiși, și chiar de prietenii lui politici, nimeni nu ar putea să știe.

Retragerea trupelor românești a lăsat capitala păzită de patru sute de jandarmi subt comanda acestui căpitan, care, pe lîngă o bodegă personală, trebuia să păzească și două alte localuri de mîncat și de băut, aparținînd fraților lui. Stilul lui de țal, format la mulțumirile însoțite de curbetă și la numărarea restului tras pe marmură cu buricul degetului mijlociu, se împăca tragic și trist cu uniforma de căpitan. Cu două zile înnainte de retragere, el studia telegrafia fără fir, care nu se știa niciodată exact unde se găsește, — în pălărie, în vîrful umbrelei sau în șoșoni, — și se prefera să-i fie bănuită existența tot într-un fir oarecare. De cîte ori echipa noastră de cercetători n-a rămas interlocată, după un denunț binevoitor al unui vecin, dinaintea unei frînghii de rufe dintr-un pod sau luînd contact cu cele patru sîrme care ți-neau echilibrul unui burlan de fum! În momentul

de a primi ordinul retragerii, un ofițer își instruia ofițerii subalterni, mai informați decît el, cum se apără un oraș de pe balcon și dindărătul unei uși, servindu-se de patru cartoane murale în culori, aduse din străinătate.

Căpitanul de bodegă își cedase inamicului tesacul și revolverul și, umblînd încins cu o curea printre jandarmii lui figuranți, care purtau pe brat o inscripție nemțească, refuzată de mai mulți, s-a gîndit că nu ar fi rău, din punctul de vedere comercial, să se puie bine cu inamicul. Ia de acasă o cutie cu țigări de foi de cea mai fină calitate și face o vizită polițai-maisterului. Zîmbetul lui blajin, ochii lui cenușii, maniera lui extrem de îndulcită și un limbaj germanic depărtat de surse, sînt înțelese de-abia în momentul cînd căpitanul scoate cutia cu țigări, ca o consecință a tîrcoalelor precedente.

Șeful poliției sare de pe scaun, pune mîna pe cutie și-i aruncă țigările-n cap, afișînd a doua zi, pe toate zidurile orașului, o publicație care înfiera tentativa de conrupție.

— Așa mitocănie n-am mai pomenit! se plîngea bodegarul. Și se pretinde om civilizat! Putea să-mi spuie că nu fumează. . .

Într-o atmosferă de acuzație vagă, nedefinită, ca într-un păinjeniș, este cuprinsă toată lumea, și tot ce s-a putut expedia la închisoare în primele zile, pînă ce s-a luat un contact cu greutățile vieții, a fost expediat. Cine a rămas liber n-a mai fost închis niciodată, indiferent dacă avea ceva să i se reproșeze, sau nimic. Dar aceia care încăpuseră într-o închisoare, trebuiau conservați, dintr-un sentiment poate analog cu imposibilitatea și de a vinde și de a dărui o haină pe care ai purtat-o, sau o blană veche, de la bunici. Inter-

calarea în sensibilitate a orgoliului profesional și funcționarea sentimentului de simetrie te obligă, pe de o parte, să ții ceea ce ți-a venit fără motiv, și, pe de altă parte, sau cu atît mai mult, să echivalezi cu o activare din ordinea faptelor punerea în libertate, de pildă, a unui deținut. Căci situațiile intră atunci în legea gravitației, și se satelizează nimic cu nimic, și ceva cu altceva, minutul atrage ora, ora împiedică ziua, ceasul se face an, și intenția onestă parcurge codul penal, lipindu-se de fulgii arìpelor ei cît de puțin din făinișul prin care a trecut.

Codul penal e la fel cu tratatul de medicină universal, care se recomandă expres și sănătoșilor și bolnavilor să nu-l studieze, ca să nu devie mai bolnavi, și alții să nu fie contaminați de morbi imaginari. Examinate cu legile și cu patologia, toate societățile omenești ar trebui împărțite în două unice categorii, una destinată spitalului, și alta pușcăriei, și omenirea nu ar mai avea nici guvernări, nici curățitori de bătături. În vederea unei stări de spirit ideale, care ar desființa toate veleitățile de individualitate, ar reduce gîndirea la tip, și atitudinea la model, ar mai trebui ca legile să fie învățate pe dinafară, în tot timpul cursului primar și secundar, pentru ca insul să știe din vreme că toate clipele zilelor lui au un corespondent, fie la poliție, fie la primărie, fie la fisc, fie la balamuc, fie la tribunal, și că starea de libertate și de judecată proprie nu poate fi trăită normal, după erorile culturale, decît în lumea ceealaltă, pregătindu-se populația exclusiv pentru viața de Apòi. Probabil că numai în absența unui buget considerabil s-ar proceda cu lectura, educația și inculcarea. Într-o societate echilibrată din punctul de vedere financiar, stilul s-ar exprima convenabil, de la început, și categoric, toți noii-născuți trebuind încadrați, după întărcare, în niște închisori.

Închisoarea nu ar constitui, în sine, un mare dezagrement. Culcat la oră și sculat la oră, hrănit cît de puțin la oră, îmbrăcat de Stat cu cămăși cu ștampilă, strămutat din închisoare în închisoare cu ordin și gratuit, purtat cu baioneta, tratat cu o medicină simplificatoare, de toate bolile, cu sare-amară, viața devine aritmetică și organizată.

Să taci cînd ai voì să spui ceva, e o educație a gurii, și să nu gemi cînd te descurajezi, e o perfecționare a mecanismului sentimentelor dezordonate. Catehismul bunului deținut e și simplu și moralizator; gardianul, primul-gardian, grefierul, arhivarul, directorul general, vor fi primiți în poziția militară a drepților, cu un surîs unanim. «Mulțumit?» — «Mulțumit! Nu mulțumit, fericit!» — «Bun băiat!» Ochiul bunului deținut nu vede nimic, nu cîntărește nimic, nimic nu împletește, ca și al bunului cetățean... Dacă, paralel, informează ierarhic asupra gîndurilor tovarășilor lui de satisfacții... și născocește, cu un grăunte de imaginație, evenimente mici, accentuînd o stare de spirit exprimată vag, el începe să facă parte sentimentală și supranumerară din conducere, detașîndu-se progresiv din cîrduri, către elită. Conducerea pedepsește riguros nu numai tendința evadării, care-i o modalitate morală platonică și abstractă, dar fenomenul mai curent al calomniei, exagerat de susceptibilă la părerile pure ale deținuților. Dacă s-a zvonit că se fură în administrație, din pricina că acest zvon nerușinat e cotidian, se caută originea lui cu înșetoșare. Închiși în genere pentru furt, deținuții trebuiesc scoși de subt influența nefastă a unei asemenea obsesii, afară din toate mărginirile ei. Un funcționar superior, mai ales la pușcărie, nu știe să fure și nici nu poate să fure: nu-l lasă inima.

S-a furat petrol? S-a furat de la bucătărie? De la îmbrăcăminte? De la rufărie? Trebuie să se dovedească. Şi dovada se face: hoţii sînt tot deţinuţii, pentru că a minţi este a fura, şi ce te poţi aştepta de la hoţi?

Închisoarea e un laborator în care se pot urmări în amănunte, pe o suprafaţă de acţiune redusă la minimum, în borcane şi eprubete, năzuinţele curate şi pasiunile triviale din viaţa reputată slobodă. Pe de o parte, conducători inspiraţi de la înnaltele principii fixe ale civilizaţiei, şi pe de alta, o gloată de criminali şi inconştienţi.

O singură neplăcere comportă închisoarea: că nu poţi ieşi cînd vrei. Sau la uşă stă, noaptea, un lacăt cu zăvor, sau, în timpul zilei, porţile sînt păzite. Cîteodată, prin deschizătura porţii mari, se zăreşte drumul: o căruţă cu un cîine după ea trece la vale. Ai voi să fii ţăranul cu căciulă, din paiele căruţei, şi ai atunci impresia că ţăranul e liber, că nu-l păzeşte niciun zăvor, că nu-l mărgineşte niciun zid şi niciun gardian, şi numai pe la toacă, atunci cînd începe numărătoarea, îţi aduci aminte că zidurile lui sînt doar mai depărtate şi că zăvoarele lui se văd numai din cînd în cînd.

Un vîrf de pom scuturat îşi mişcă ramura din creştet, de după zidul al doilea al temniţei. Pînă la el, de la ziduri, e poate o jumătate de metru de pămînt. Pomul e dincolo, afară, şi legile lui sînt cel puţin aceleaşi cu ale codrului, dea dreptul, fără judecată şi interpretare. S-a oprit o cioară-n ramura lui — şi a zburat...

OASELE

Doi cîini s-au pripăşit, mirosind boierii, la închisoare. Ei vin de două ori pe zi, la vremea mesii, după oase. Oasele scăpînd prevederilor legiuitorului, deţinuţii nu sînt obligaţi să le înghită. Ei pot să le arunce prin gratia ferestrei în curte, — oase mici de pasăre şi ciolane de rasol. Căutătura de inele de aur a unui cîine flocos le aşteaptă, cu botul în pămînt. Boierii nu mănîncă de la cazan şi sînt, în porţia neconsumată, vreo sută cincizeci. Tăcerea lor elegantă asupra capitolului de întreţinere a unui număr de pensionari absenţi din bucătărie şi prezenţi numai în registre, atrage surîsul necurmat al Direcţiei, mulţumită şi recunoscătoare în numele Statului. Desigur că, la proces, procurorii militari vor argumenta, pentru răscumpărarea greşelilor deţinuţilor abstinenţi, cu meritele de economie dobîndite la penitenciar şi cu sacrificiul lor pentru finanţele publice, relevate de Direcţiune.

Într-o seară, la îngînarea ceasurilor cu bătaia mînăstirească a orologiului clopotniţii, se aude un zgomot precipitat de luptă. Dedesubtul ferestrei s-au încăierat două fantome: un deţinut cu cîinele pribeag. Deţinutul, un băiat vînăt şi înfometat, dispută oasele cu dulăul. Cîinele l-a pus jos şi-l măcelăreşte. Muşcat de obraz, flămîndul scapă printre lemne, tîrîş. Zăbrelele uşii sînt încuiate pe dinafară şi nu i se poate da duşmanului cîine-

lui însîngerat niciun ajutor. Cum de se găsește slobod în temniță, după încuierea dormitoarelor? E un « servitor de la personal ». Servise masa unui funcționar și se ducea la camera de gardă.

Atacul deținutului a fost pe temperament, reproducînd, în temniță, atacul din libertate. El putea să ceară, printre zăbrele, o bucată de pîine și friptură, — dar a preferat să-și merite mîncarea și să fie mușcat.

Emoționat de sentimentul ordinei sociale, proprietarul bodegii face demonstrația prezenței naturale a respectului de proprietate și de capital și la organismele cele mai înnapoiate, ilustrînd cu fapta cîinelui toată teoria drepturilor cîștigate. El dă dulăului, printre barele de fier, o bucată de carne, scoasă, cu osul ei, dintr-o cratiță cu varză.

— O să vedeți că mulțumește! zice bodegarul, întinzînd cîinelui bucata.

Asistenții ar fi dorit să fie teoria contrazisă, cîinele îmbucînd friptura dimpreună cu degetele și briliantele generosului donator.

Donatorul avusese dreptate. Cîinele i-a lins mîna respectuos.

— Acest simțimînt de recunoștință nu-l întîlnești la oameni, adaogă proprietarul bodegii. Cumnatul meu, pe care îl întrețin de douăzeci de ani, a umblat, pe vremea nemților, să puie mîna pe bodega mea.

Într-o lume de cîini, bodegarul ar fi întîlnit, neapărat, clienți punctuali și chiriași solizi pentru proprietățile lui, cu sute de apartamente.

— Chiar simțul religios, pe care păcătoșii de oameni îl batjocoresc, se găsește neștirbit la animale, mai zise bodegarul, dus cu gîndul într-o viață superioară. Vaca nu se culcă niciodată, — am văzut-o eu! — dogmatizează marele comerciant, fără să facă semnul crucii, pe podină, cu copita...

Această descoperire, încă neutilizată în dovedirea sentimentului pentru biserică, este primită de tovarăși cu un zîmbet subtil, care, tăgăduindu-i substanța, îi afirmă conținutul. Bodegarul are în geamantan douăsprezece sticle cu vin bun, și în familie doi episcopi . . .

SEVER DIMITRIU

E un băiat cu figura deschisă ca o mînă cinstită ce ți se întinde hotărît. În palma figurii lui citești, pe linia albastră a ochilor depărtați de laturile nasului puțin ridicat, cu buza într-un circonflex de Pierrot, o fire profund onestă și o feciorie morală de mireasă crescută între plante și animale și zări. Tîmplar de meserie, foarte sărac, Sever a intrat în atelierul de haine al penitenciarului și a învățat croitoria. Plecat pe masa unei mașini de cusut, el lucrează toată ziua la uniformele ocnași-lor, și a parvenit să confecționeze, subt direcția lui Stoian Dimitrof, patriotul bulgar, care, stu-dent, a ucis pe Mihăileanu, și care le croiește, douăsprezece costume pe zi. De la un leu, plata lui Sever a crescut, s-a întreit, s-a înzecit.

Ușa celulei lui deschisă, atrage prin simplici-tatea sănătoasă a tînărului muncitor care o locu-iește. Intri la el întîmpinat de zîmbetul de acuarelă al persoanei lui întrutot simpatică. Îi mulțumești pentru o reparație făcută, întrebîndu-l cît ești dator și silindu-te să-i învingi rezistența.

— Dacă nu vrei să primești bani, o să-ți dăruiesc o carte, îi zici.

— Bucuros, o carte da, răspunde Sever.

Și cum intrasești în celula lui, unde nu e loc pentru două persoane, Sever și-a pus mîna pe geamantanul de subt masă, îl ùrcă în pat, și, cu o expresie de confidență adîncă, șoptește:

— Am să vă arăt ceva. Știu că are să vă facă plăcere. — Și deschide geamantanul, care se des-pică în două încăperi egale, și înnainte de a i se putea vedea interiorul, Sever ridică o cămașe nouă și spune: Mi-am cumpărat o cămașe nouă... șaptezeci de lei. Și o pereche de pantaloni... șaizeci de lei. Și două perechi de ciorapi. Și trei gulere. Și o cravată...

Ca un copil, el își arată darurile aduse noaptea din stele și prin zăpadă, în traista uscată și păstră-toare a lui Moș Crăciun.

— O să-mi cumpăr cu încetul tot ce-mi lip-sește... Vreau să intru în rîndul lumii și eu... Nu aveam nimic.

Te despărțești de acest atentator la siguranța Statului, condamnat la cîțiva ani de muncă silnică, fără să răspunzi decît printr-o strîngere de mînă mută și cu o lumină în genele sufletului mișcat.

NOAPTE DE ARGINT

De cîteva nopți, miraculoase prin seninătate și profunzime, păzește soarele alb al lunii, pînă-n zori, cristalul eternității. Pușcăria, unde te întorci, cu zidurile ei albe, încremenește în sideful argintat al luminii, pare o vastă expoziție de ireală pictură. Clopotnița, biserica, spitalul, celulele, poarta, gardurile, sentinelele din curte, copleșite de culoare metalică; dovlecii albi, culcați pe burtă și comunicînd între dînșii prin vinele pleșuvite de foile mari ale tulpinilor tîrîtoare, ca prin niște tuburi de transfuzie; totul, și porumbii înfășurați ca niște steaguri, pare aci zugrăvit, aci sculptat, cînd sfînt ca poezia, cînd fermecător ca un vis.

Și visul durează noaptea întreagă, în timpul mutării lente a lunii pe curba Tăriei. Și, închis în sînul acestui splendid mister, inspirator de intuiții și dăruitor de siguranțe secrete, omul, fericit că vede și cunoaște, se înfrățește, pe deasupra dușmăniei și ticăloșiei comune, cu ceea ce a fost întodeauna mai curat și mai frumos în conștiința uneori genială și cîteodată dumnezeiască a lumii.

IERARHIA FISCALĂ

Directorul general ia de la toți directorii și contabilii locali. Directorii și contabilii iau de la aprovizionare. Directorii mai iau de la primul gardian și de la portar, care își plătește locul ca și « primul ». « Primul » ia dijmă din cei douăzeci la sută asupra cîștigurilor realizate de hoți la jocul de cărți și « barbut », procente încasate de gardienii respectivi. Mai ia « primul » arendă pentru acordarea monopolului de cizmărie, de văcsuit ghetele, de bărbierit, de la un hoț care exploatează pe deținuții de meserie. Concesionarul general e deținutul Anghel al Chiranei. Mai ia « primul » de la ceaușî, care iau de la hoții fără experiență, cîte o taxă de dormit: douăzeci și cinci bani, cincizeci bani de pat — o industrie de iarnă. Se mai ia de la vînzarea pîinilor prin fraudă deținuților cu patru-cinci-șase lei pîinea, fabricată în închisoare. Un funcționar registrator e asociat cu deținutul Botez, plastograful, care ține biurou de acte și advocatură în interiorul temniței. Acesta scrie petițiile a cîte cincizeci de bani și doi lei bucata și le înmulțește în așa chip că face petiția să fie prezintată la cancelarie în cîte trei-patru exemplare. Orice petiție adusă registratorului, scrisă de-a dreptul de deținuți, e respinsă ca nefiind « conformă », și deținutul e trimis la Botez. Plastograful Botez e și împrumutător pe amanete, bancherul închisorii. Dobînda e de doi lei la pol, pe

săptămînă. Botez mai vinde și cărți poștale, timbre și plicuri.

Portarul din poarta doua vinde hîrtie și « coale ». Gardianul Nuțu, cumnatul contabilului, vinde tutun și țigări cu preț ridicat.

Primul gardian mai încasează de la toți deținuții « cu situație » cîte o leafă lunară, echivalentă cu o chirie.

La sosirea noilor deținuți se face selecțiunea. Cei « cu situație » sînt trimiși, însă, cu toată turma, la deparazitare: baie, tundere cu mașina, raderea subsuorilor și a pîntecului, etuvă. În drum către etuvă, noul deținut « cu situație », disperat, cade la învoială cu conducătorul. Operația se cheamă « a mișca din urechi ». Scăpat de toaletă, el trebuie să-și asigure un pat cu saltea și un anturaj; într-altfel, e silit să doarmă la « carantină », pe scînduri, în societatea pungașilor și spărgătorilor de profesie, care, peste noapte, îl devalizează. « Mișcînd din urechi », i se dă ce cere.

Dacă noii arestați vin tîrziu, — drumul e lung și praful adînc, — ei cad în stăpînirea «primului» de noapte, care îi perchiziționează. Sumele și obiectele grămădite pe masă, se povestește că se înjumătățesc. Cei care n-au avut nimic, n-au lăsat nimic, din avariție sau timiditate, tot mai au ceva ascuns. Pe aceștia îi iau în primire ceaușii, instruiți. Locul de ceauș, — scutire de corvezi, amicalitate cu administrația, autoritate asupra dormitorului, — se plătește.

Din cînd în cînd, directorul se adresează unui deținut cu stare și-l buzunărește, subt formă de împrumut, de cîteva mii de lei. Alteori, amenințarea de a fi strămutat un condamnat cu dare de mînă la penitenciarul de destinație, dă același rezultat. Amenințările, cînd vin de la Direcția Generală, se numesc « ordine precise » și se regulează înnafară de zidurile închisorii, nu se știe unde. Destul că ordinul precis «se contramandează pînă la noi ordine ».

Cantinierul încasează, — pe o marfă proastă, cu prețul înzecit asupra celui mai scump, la calitatea cea mai bună din comerțul liber, — în medie, o mie de lei zilnic. Lăptarul-iaurgiu vinde de cîteva sute de lei pe zi. Pe lîngă Direcția Generală, participă la beneficii, în progresie descrescîndă, directorul, « primul » etc. Cu acești furnizori zilnici nu există, niciodată, nicio nemulțumire, nicio plîngere, niciun scandal.

Magazinerul are beneficiile lui pentru costumele, cămășile și obiectele, — puține la număr, — pe care le poate furniza magazia lui. Găzarul își plătește locul și libertatea de a circula prin închisoare; de obicei loc mecanic, rezervat pentru șofeurii care au călcat un pieton și l-au ucis.

Hoții, la rîndul lor, fac liste de subscripție, ca și funcționarii, cărora le moare ritmic un membru al familiei.

Gardienii, pentru o sticlă de lampă, pentru un fitil, o mătură, o cutie de vacs, un săpun, o cutie de lapte, o pungă cu zahăr sau cu cafea, încasează de trei ori prețul plătit și așteaptă un bacșiș de minimum cinci lei la un obiect adus din oraș. În schimb, ei scad prețul mărfurilor, plătite uneori din buzunar, furnizate funcționarilor și date uitării.

Așa e viața unei închisori de corecție, distribuită, în numele Justiției și al principiilor de Drept, ca să păzească societatea de răufăcători, și, pe aceștia, să-i îndrepteze.

DOCTORUL CONSTANTINESCU

Client al unui birt de centru, medic de nevroze, terapeut al lui Alexandru Davila, fercheș, elegant, scurt, de o tăietură de chelner. Vesel întodeauna, falacios că practică medicina numai pentru somități, și gratuit, ca medicii-fără-arginți din calendar, prieten cu toată lumea, legat cu actorii, — slăbiciune de mare temperament. Citează pe Freud, ca pe un coleg în care n-ar avea toată încrederea, și pe Kreppelin, ca un tiraj decolorat al celui dintîi. Are pentru « știință » un surîs de crai sceptic, căruia i se vorbește de grațiile secrete ale unei curtezane de hipodrom. Versat, pilduitor, expert, « Doctorul » trăia din reputația lui făcută printre actori, care, la masa de la « Continental », îi adresau cu timiditate întrebări relative la stomac și intestine, conștienți că asemenea probleme sînt nedemne de un savant.

— Ce face Doctorul?

— E medic la spitalul « Pantelimon ».

— Din ce trăiește?

— E bogat.

— De unde vine?

— E foarte bogat. E un tip original.

Se povesteau despre el anecdote de mare învățat, ca despre distracțiile lui Henri Poincaré, și un respect general învăluia ființa lui aleasă, în mijlocul tenorilor, care, în fața științei pure, cedează și ei. Doctorul apărea în ușa restaurantului, cu foi de caiet în mînă, intra salutînd cu un deget, zîmbind ca un portret, înnainta ca într-un mare laborator și, dînd mîna cu cei de la masa artiștilor, se așeza în capul mesei și preda un curs.

Într-o zi, o rețetă pe care o dăduse el, a fost înnapoiată de la farmacie cu observația că « Doctorul Constantinescu » e necunoscut în indexul medical. Indignat, proprietarul rețetei aleargă la farmacie să puie la locul lui pe farmacist, — un conspirator, desigur, la metodele de vindecare ale Doctorului. Farmacista, o domnișoară blondă, afirma că dacă există un doctor Constantinescu, el trebuie să profeseze o altă știință decît medicina: dogăria sau biliardul, — pentru motivul că nu știe să scrie o rețetă. Cutare produs chimic, din care Doctorul dozase trei grame, se administrează cu centimiligramul, și rețeta lui ar putea ucide un elefant. Ochii se cască mari, rătăcesc și salută pe domnișoara.

Doctorul Constantinescu era un escroc cu obscurități sentimentale. Nici la «Pantelimon» nu exista un doctor Constantinescu, nici în spital, nici în laboratorul spitalului. De aceea « instrumentele » lui de lucru fuseseră « rechiziționate ». De aceea dialogul lui violent cu un ministru al Instrucției Publice, care, voind să-i ofere o catedră la Universitate, voia de fapt să întoarcă știința umană în apele politicei. Societatea lui cu actorii, titlurile, erudiția, voiajurile lui de studii, averea lui, totul era un element, variat de o gentilă escrocherie. Te îndoiai că există și Wundt, cu care el a « lucrat », și chiar limba germană.

Întîrzierile lui la masă la « Continental », unde nu se adăpa cu vin niciodată, — higiena medicului stăpîn pe sine! — întîrzieri de cîte două ore, pînă la golirea restaurantului și a propriei lui mese, erau urmate de recriminările cu

lovituri de pumn între farfurii, ale patronului, care răcnea că nu mai poate lăsa să se lungească un cont de peste cîteva mii de lei. Doctorul era invitat să nu mai puie piciorul în restaurant. Birtașul renunța la datorie.

În ceea ce privește mîncarea, Doctorul nu era zadarnic psiholog. Intra în restaurant cînd mesele erau pline, dacă ieșea din el după ce se goleau. Patronul nu putea să-și turbure o clientelă care plătea, interzicînd în public savantului să se așeze. Zbierătul patronului el îl primea sătul, cu capul plecat, cu un surîs înțelegător, și pentru ca, seara, să reapară în sacoul lui pe șolduri, în ghete de lac și în jiletcă albă.

De atunci, de un an și jumătate, Doctorul fu văzut la Văcărești; într-o seară, cu pălăria în mînă, dinaintea gardianului care-i punea chestiunea de rigoare:

— Ce-i cu tine, mă?

Venise pe jos, prin praful greu al șoselei, între baionete, în convoiul de servitoare și servitori arestați pentru furtul unei părechi de ghete de la stăpîn. Pantofii lui aveau un număr mai mare decît piciorul, pălăria de paie era neagră de vechime, gulerul rupt, la o cămașă jegoasă.

A doua zi, Doctorul se preumbla prin curte, cu foi de caiet în mînă, studiind... chestii de psihologie. Și, a trecut o lună, au trecut două luni...

Doctorul vînduse, ca să trăiască pe trotuarul Căii Victoriei, mobilierul unei case ce-i fusese încredințată de niște refugiați în Moldova. Acum a devenit humorist. S-a împrietenit cu hoții și banditii puștăriei, pe care îi admiră, cu falsificatorii de monedă, ca la « Continental » cu actorii.

Cîteodată e întrebat:

— Bine, dar ai stat prea mult aici. De ce nu cauți să... pleci?

— Ce să fac în București? răspundea Doctorul, plictisit de țară, cu o voce care trecea dincolo de bine și de rău. Vreau de-aci să plec la Paris, unde am o rudă, pe marele fiziolog Babinski...

Doctorul are știința pînă și în sînge.

— Bine, dar, nu e cam puturos, să stai în pușcărie pentru ce stai dumneata?

Doctorul bîlbîie, clipește iute din ochi, uită cuvintele, își pierde marțialitatea. Totuș, pe un ton filosofic însă peltic, adaogă:

— Stima... so-so-socie-tă-tă-ții, mă la-la-să re-re-ce...

— Cum asta, « mă Doctore », ca să zic așa?

— Păi, păi, păi... ce-ce-ce să fa-fac?...

Și Doctorul, care începe să creadă că mobilierul familiei reclamante îi aparținuse de drept, pornește într-o tiradă socială. A devenit maximalist. Cînd tribunalul, considerînd că Victor Constantinescu, zis și Doctorul Constantinescu, a vîndut scaunele, canapelele și bucătăria unei familii, îl condamnă la doi ani închisoare corecțională, Doctorul e în stare să ia poza și să strige:

— Trăiască revoluția socială!...

GENERALUL AVERESCU

Un soldat în gardă a ieșit din front la raport și s-a plîns colonelului că stă de zece ani subt arme și că și-a lăsat copiii mici și nu-i mai cunoaște, că n-are cine să-i lucreze pămîntul, cerînd să fie trimis pe front sau demobilizat, că, de unde nu, el și cu camarazii lui părăsesc cazarma și, cu arme cu tot, se duc la vetre.

E interesant mijlocul prin care colonelul și-a potolit soldații, hotărîndu-i să mai aștepte.

— Rămîneți pe loc, băieți, — le-a spus colonelul, — mai stați cincisprezece zile și se va alege cu voi. Așa vrea și generalul Averescu. Căutați să nu-l supărați.

Auzind de generalul Averescu, soldații s-au liniștit pentru răgazul dat. Proporțiile popularității generalului întrec și comicul și fantasticul.

Dar ceea ce arată, pe de altă parte, că rezerva generalului Averescu a început totuș să facă să șovăie speranțele, e următoarea întrebare, pe care a pus-o, ieri, un soldat de sentinelă cîtorva deținuți dintre « boieri ».

— Mă rog, ce credeți dumneavoastră, mai e cu noi ghinăraru, sau ne « vinde » și el?

LAMPA

Dimineața moare odată cu soarele pe turle, pe la nămiezi. O înserare precoce umbrește lumea și se îngroașe. La patru și jumătate ciorile țin sfat zgomotos în ulmii din fața celulelor, croncănesc în cor, se ridică-n aer grămezi și cad iarăș în arbori, ca într-o groapă un pămînt aruncat în vînt, odată, cu o sută de lopeți.

Pe clopotnița plumburie, învelită de curînd, alte ciori se așează pentru noapte, pe reliefurile religioase ale frizei de sus, cele mai de sus, adăpostite de streașina rece. Ele își caută atitudinea repaosului, ca niște bolnàvi, își găsesc cu greu cel mai comod echilibru, pe care și-l părăsesc mereu protestînd, ca și cum îngerii pe creștetul cărora sălășluiesc se mișcă, le zmulg arìpile negre și le mușcă de ghiare.

Ca și ciorile, deținuții se pregătesc de noapte, încercîndu-și ferestrele, prin ciurciuveaua cărora înfige vîntul săbii. Geamurile joacă-n ramă. Multe din ele sînt improvizate din bucăți de sticlă, spînzurate unele de altele prin cîte un cîrlig de tinichea, strecurat ca un S între cioburi. Prin colțuri, geamul lipsește cu totul. Găurile pătrate ale ușilor, cu o poliță de o palmă, exterioară, dedesubt, uzate de timp și de vechea lor întrebuințare, răspund de-a dreptul în ploaie. Balamalele, făcute pentru cercetarea exterioară a interiorului, țin slab în putregaiuri. Într-o viață

trecută ochelarul lor a căzut, și la unele ghișeuri a mai rămas sprînceana de fierărie, intercalată în orbita ușii, ca să micșoreze și mai mult debitul luminii zilei. Odinioară, regimul celular consista în a ține închis pe deținut tot timpul, ca o fiară; a-i servi pîinea și apa prin grătarul ușii, a-l controla pe lucarnă, de proporțiile unui ceasornic deștep-tător, la fiece oră din zi și noapte.

Acest grătar se învelește acum cu ziare, se căptu-șește cu cîrpe și trebuiește totuș ținut liber, într-un provizorat permanent, pentru că broasca deschide ușa numai pe dinafară. Ca să ieși din celulă, tre-buie să scoți brațul prin lucarnă pînă la subsuoară și să cauți cu pipăitul capul de umbrelă al zăvoru-lui cu resort.

Pregătirile de noapte au pus brusc pe program nevoia inexorabilă de petrol. Găzarul, care trece cu o găleată de lichid, e întins în toate părțile, chemat la spital, la celule, la secția femeilor, în același timp. Mizeria lămpilor furnizate de adminis-trație s-a complicat cu mizeria petrolului lampant, un petrol negru păcuros, care strică fitilul, afumă cilindrul cu o funingine grasă și-l sparge. Cîțiva au scăpat suferinții de a nu putea citi la fumul unei lămpi în agonie, aducîndu-și lămpile și pe-trolul de-acasă, și curățindu-și cu de-amăruntul lumina.

Lampa, cel mai bun tovarăș al singurătății, e pentru puțină lume zeul domestic ce trebuie să fie. În închisoare o iubești ca pe o soție devotată și frumoasă, făcîndu-i buzele, mîngîindu-i limba, ștergîndu-i nădușeala minerală din noaptea trecută, strecurată pe șoldu-i de verde cristal, purificîndu-i vitrina circulară de sticlă, în care își va expune încă o dată splendorile de aur. Vorbești cu ea, cu lampa ta, cu soția ta, ca unei bijuterii compusă cu inspirație și cu speranță de un argintar mi-gălos.

Servitorul Marin Gureșoiu a învățat să aibă acest cult pentru « Păpușica », și în stima lui el cuprinde și pe mătușa lămpii de luminat, lampa de încălzit și de fiert, care, decînd și-a stricat crizantema flacării albastră, îl dezolează ca o floare ce se usucă în celulă și a căreia virginitate s-a ofilit.

UN ULCER IDEAL

Sîmbătă, a fost achitat de Curtea cu Juri, un frate rămas în viață al unui advocat, mic politic și escroc, sinucis. Sinucisul s-a substituit proprietarului unui imobil dat lui în păstrare, un oare-care Veleanu, refugiat în Moldova, i-a vîndut proprietățile și a trăit fericit cu fratele lui pînă la descoperirea romanului. Afacere vulgar trivială, cu intrigi de foileton de bîlci, asortată pentru emoțiile literare ale birjarilor și băieților de băcănie. Cel încă în viață trăia de la înnălțimea unui lux straniu, un gust funebru, afișat cu impertinența atîtor inepuizabili bandiți ai localurilor scumpe din București.

Sinucisul avea veleități și precocități de ministru. În afacerea lui era un capitol al cămășilor de mătase (trei sute de bucăți), un capitol al costumelor (vreo sută), un capitol de sonde petrolifere, de păduri miniere, capitolul unei gazete proiectate cu un escroc mai norocos și, în sfîrșit, capitolul vinurilor otrăvite. Suplimente: o nevastă adorată, plus un număr divers de femei adorate, exagerat, la activul incolor al unui advocat bolnav de bube stomacale și de hemoragii ale intestinelor, plus patima jocului de cărți. Individul, sărac și pus pe un permanent efort de expediente, cu ambiții care-i rodeau fizicul antipatic și-i nutreau focul de paie al deznădejdii, era complect și prezinta tipul

lacheului, care-și însușește blazonul, cravatele și țigările stăpînului în călătorie.

Individul și-a tăiat vinele picioarelor în baie. Nu fără ca mai întîi să aranjeze situația juridică a fratelui nesacrificat, pe care l-a însărcinat să atenteze aparent la viața cîtorva persoane, dăruindu-le sticle cu vin, otrăvit cu sublimat. După o normă de mecanică și rezistență a materialelor justiției, familiară unui advocat, crima absoarbe delictul, asasinatul covîrșește escrocheria și se judecă la Jurați.

Socoteala i-a izbutit. Moștenitorul băii de sînge, arestat acum un an și jumătate, a fost instruit pentru crimă. Sîmbătă i-a venit în ajutor antipatia de maimuță bolnavă pe care o exală, ca o duhoare, unul din procurori, un pianist, care s-a improvizat magistrat cu scopul de a se căsători cu o fată bogată.

Ca să fie judecat, inculpatul a fost scos din spitalul Colței, unde izbutise două luni să fie internat de către justiție, subt pretextul unui ulcer teoretic la stomac. Fratele lui, sinucis, suferise de un ulcer adevărat și, reproducîndu-l mental pentru propria lui rînză, al doilea frate îi cunoștea din experiență patologia, căreia îi veni ajutorul comicei lui fantezii.

Piesa trebuia jucată pînă la capăt și a fost jucată cu îndărătnicie. Subiectul s-a culcat în pat, într-o celulă a spitalului din închisoare, a încetat să mai mănînce, a luat cu regularitate o băutură neagră, mucegăită la suprafață, preparată de un subchirurg local. Vărsăturile și le-a obținut abundente, compuse din bale lungi. Ca să convingă de necesitatea transportării lui într-un spital din oraș, unde regimul închisorii înceta și bolnavul teatral era scutit de injuriile periodice ale diverșilor cercetători care vizitau închisoarea; ca să creeze o atmosferă de compătimire în închisoare pentru

nenorocirile lui fizice, măşti ale nenorocirii morale, invita, cu neglijenţă, din cînd în cînd, pe cîte un deţinut, şi se plîngea acestuia, « ca unui părinte ». Din întîmplare, bolnavul vărsase din amfora lui cu bale fabricate o cantitate mare de gelatină, pe care nu avea cine să i-o şteargă de pe asfaltul celulei. Pentru că figurantul era în orele lui de suferinţă şi pictor, copiind flori ignobile pe mătase, după un model litografic, el îşi compunea vărsătura cu paleta, relevîndu-se pictor şi mai prost. Probabil că balele şi le pregătea din apă cu sirop, la maşina de spirt. În interiorul cîte unui clăbuc de asemenea imaginară vomitură, el doza cu pensula culoarea sîngelui abstract. Contrastul dintre zeama apoasă a scuipatului şi individualitatea vopselii în ulei, izbea numaidecît. La o vizită importantă, el exagerase, introducînd într-un scuipat confecţionat un tub întreg de carmin, de un roşu imposibil, strecurat în siropul ulceros. Ochiul de icoană al pacientului făcea eforturi de vaporozitate, şi vocea, aproape stinsă, cerea mîngîierea: spitalul Colţea.

Figură de Pierrot tîmpit, similimirat de ce i se întîmplă, şi resemnat.

La vecerniile de sîmbăta, smerit în faţa Născătoarei de Dumnezeu, el îşi punea semnul crucii pe piept, pe umeri şi pe frunte, cu o bucurie de flămînd care dumică spre gură miez de pîine albă, rupt cu vîrful degetelor din gaura unei jimble calde.

A fost scos din spital în ajunul judecăţii, vineri, cînd, cu figura lui de bolnav factice, se tîra prin curtea temniţii ca un animal înjunghiat. Îşi fabrica se şi un gest adecuat; strîngîndu-şi stomacul cu braţul, în aşa fel că încheietura interioară a cotului ajungîndu-i în dreptul buricului, era silit să se cocoşeze din şale, atîrnînd cu pieptul înnainte. Efectul stării lui maladive se mai manifesta prin călcarea răscăcărată. În vederea şedinţei de a doua zi, insul nu neglijase niciun amănunt şi purta pantalonii cocoloşiţi prin presiunea saltelei, învîrtiţi ca nişte burghie. La obiecţia că un inculpat nu se prezintă aşa judecătorilor săi, vocea lui extraterestră răspunse catacombal:

— Aşa mi-a dat hainele de la spital. Au fost la etuvă.

Azi, achitat, escrocul a fost să se arate la închisoare. În două zile s-a vindecat ulcerul, s-a întărit vocea, figura s-a îngrăşat; ochiul a redevenit obraznic, ca în societatea defunctului frate, şi semeţ.

P. S. Un alt advocat, care a izbutit pe calea sinucigaşului prin reţete deosebite, a golit apartamentul mortului de cărţi, mobilier şi tablouri, şi le-a însuşit, şi a uşurat şi buzunarul văduvei, de cîteva sume de bani, cu ajutorul unui manuscris al sinucigaşului.

O COMEDÌE

Magistraţii de la Curtea Marţială, uneori civili strămutaţi în uniformă, suferă de darul prieteniei cu devotament. Comisarul regal N. s-a distins întodeauna prin dragostea lui excesivă faţă de clienţi.

— Ei, ce mai faceţi, băieţi? Îmi pare bine că vă văd sănătoşi. N-aveţi idee cît sufăr pentru voi! Nu-i nimic: răbdare. O să vie vremea să vă spun totul. Iscăleşte, te rog, hîrtia asta.

Clientul iscăleşte.

— Mă rog, domnule comisar regal, ce am iscălit?

— Nimic... O simplă formalitate... Ştii... generalul... era nemulţumit de « calificare ». Să nu se spuie că v-am arestat degeaba. S-au mai adăogat cîteva articole din codul penal, la cele deja ştiute... Şi o să mai adăogăm... Formalităţi...

In ziua mandatului, lansat *după* arestare, şi care prevedea transportarea la închisoare.

UN ACUZAT: — Dar asta ce e, domnule comisar regal?

COMISARUL REGAL: — Nu e nimic, băieţi, o simplă formalitate... Aveţi răbdare... Sufăr îngrozitor. Dar aş vrea mai bine să fiu în locul vostru. Ieri am avut o scenă din pricina voastră. Am spus: Iată haina mea: v-o restitui...

Nu vă pot spune mai mult... O să vie ziua!

În ziua procesului:

Advocaţii pledează incompetenţa. Curtea deliberează într-un colţ: membrii ei nu sînt de acord. Cu majoritate, Curtea se declară competinte. Bun.

PREŞEDINTELE *(un colonel):* — Vă rog, domnule advocat, intraţi în fond.

ADVOCAŢII: — Ne găsim chiar în fond, domnule preşedinte.

PREŞEDINTELE: — Da? Atunci continuaţi.

Advocaţii cer punerea în libertate a acuzaţilor. Curtea deliberează într-un colţ: membrii ei nu sînt de acord. Cu majoritate, Curtea declară imposibilitatea punerii în libertate. Sentinelele fac o mişcare de arme că au înţeles.

COMISARUL REGAL: — Nu e nimic. E spre binele vostru. O simplă formalitate. Voi sînteţi băieţii mei scumpi şi eu lupt pentru voi. Cît sufăr! nu vă faceţi idee. Sărutări de mînă cucoanei.

La rechizitoriu.

COMISARUL REGAL: — Cer condamnarea la moarte.

După rechizitoriu.

COMISARUL REGAL: — Formalităţi... Nu e nimic...

Pauză de două ore pentru masă.

DEŢINUŢII: — Nu luăm o ţuică?

— Păi, sîntem în stare de arest.

— Ce-are-a face?

— Sentinelele...
— Nu-i vezi că rîd și ei?
— Ne ducem la masă, băieți... La două sîntem îndărăt. Fiți fără grijă.
SENTINELELE: — Umblați sănătoși.

La băcănia din colț.
DEȚINUȚII: — Zece țuici și o măslină!
Curtea se găsea și ea la țuică.
DEȚINUȚII: — Poftim! E și Curtea Marțială.
— Sînt oameni detreabă: s-au întors cu spetele.
BĂCANUL: — Zece țuici!
CURTEA *(din ungherul de lîngă salon)*: — Noroc, băieți!
DEȚINUȚII *(din ungherul de lîngă brînza de burduf)*: — Să trăiți!

La sentință după-masă.
COMISARUL REGAL: — Fiți tari, măi băieți. Aș vrea să am o condamnare ca a voastră. Vă face onoare. Acum, duceți-vă la hotel cu soțiile voastre, am să viu și eu numaidecît. Veți continua să rămîneți la hotel... Și nici să nu vă mai gîndiți la *asta*. O formalitate. O bagatelă. Las', că vă voi spune eu totul la timp. La revedere! *Strîngeri cordiale de mîini, aproape îmbrățișări...*

SERGENTUL RĂICULEANU

Un om în uniformă străbate-n două cîrji curtea închisorii. Piciorul stîng, bandajat voluminos pe labă, stă îndoit între cataligele de lemn pornite din subsuoară. Trei circonflexe de aur brodate pe mîneca stîngă a tunicii ne fac să ne apropiem de el și să-l întrebăm. Omul poartă o beretă de marinar și vîrsta de patruzeci și unu de ani cu o tinerețe de treizeci; are o privire bine așezată, în figura de-o bărbăție tare și tăiată în două de diagonala unei puternice mustăți. Cu trei trese de rănit pe braț, prezența unui erou în pușcărie, — unde sînt mai mulți, — ne mîră. Îl acostăm cu o țigară.

Să povestim liniștit și pe scurt pățaniile autentice ale acestui om, care nu se plînge și înfruntă împrejurările cu o bravură agresivă.

E sergentul de marină Răiculeanu Niculae, oltean din Tg. Jiu, fiu de medic, și care a intrat în războiul de front, nu de biurouri, dimpreună cu ceilalți unsprezece frați ai lui, în total: doisprezece flăcăi. Dacă toți vor fi fost chipeși, voinici și deștepți ca el, țara putea să plîngă trimițîndu-i în foc. Din doisprezece, nouă au rămas morți pe cîmpul de bătaie, iar ceilalți trei au ieșit din război măcelăriți. Sergentul din fața noastră, spînzurat de două lemne, a primit întîi o rană în mîna dreaptă, vindecată în exterior, dar estropiată pe dinlăuntru; a doua oară, o rană în piept; și a treia oară, două în piciorul stîng. A luptat la

Turtucaia, a luptat pe Valea Jiului, a luptat la Pietroșani și a căzut la Mărășești, în iulie 1917, pe ziua de 15. Are șase decorații: 1. Virtutea militară cl. I, 2. Serviciul credincios, 3. Luptă și bărbăție, 4. Avîntul țării, 5. Crucea serviciului sanitar, 6. Cordonul militar sîrbesc.

Din batalionul de specialități de marină, comandamentul a constituit o trupă de elită de uscat, o legiune transcarpatină; iată cum se găsește un sergent de mare luptîndu-se în munți. Pricina pentru care a fost dat judecății acest brav, și condamnat la trei ani închisoare, poartă o dată anterioară cu șapte zile căderii lui la Mărășești... Era în pădurea Nemțoaica, situată între Mărășești și Tecuci, cînd, pe la două jumătate noaptea, comandantul lui îi dete ordinul să invadeze linia inamică. Inamicul se găsea la opt kilometri distanță, și sergentul Răiculeanu, socotind timpul de atac, face atent pe ofițer că se întreprinde o încercare necugetată și că trupa nu va putea parveni la punctul de invazie înnainte de orele patru, în plină zi, cînd atacul ar fi fost o nebunie. Atacurile de asemenea natură se dau în plin întuneric, spune sergentul, la orele unu sau două din noapte. Repetîndu-i-se porunca, el refuză să se supuie ordinului « absurd ». În locul lui a fost trimis un alt sergent, a căruia trupă fu într-adevăr « făcută praf » fără niciun folos. Răiculeanu e dat în judecata Curții Marțiale, și între acest eveniment și data procesului, care avu loc la 17 martie 1918, el e grav rănit la Mărășești...

Procesul s-a judecat de o Curte Marțială din Chilia Veche, în Dobrogea, prezidată de comandorul Ciuchi, colonel de marină, care, spune sergentul, « a băgat mulți oameni în pămînt ». Apărători: locotenenții Izvoranu și Chiriac. Sentința a fost dată « fără deliberare ». Stupefiat, sergentul Răiculeanu izbucnește într-o protestare injurioasă, își zmulge cele șase decorații din piept, le aruncă și le calcă în picioare. Curtea, cu liniște, dă în judecată din nou pe Răiculeanu, pe care vrea să-l condamne la moarte. Intervin însă doi medici militari, care asistau la proces emoționați, și izbutesc să facă din gestul sergentului un act de nebunie, și din sergent un dement.

Condamnatul face cerere de recurs, care i s-a judecat azi, sîmbătă, 5 iulie 1919, de către Curtea Superioară de Justiție Militară din București. Pînă acum, el a stat un an și jumătate la închisoarea din Galați, unde i s-a redeschis rana piciorului, s-a complicat și a gangrenat. Transportat la Văcărești în vederea recursului, i s-au amputat zilele acestea trei degete, însă fără succes; laba întreagă a piciorului va fi amputată.

Membrii Curții Superioare s-au arătat mișcați de romanul sergentului Răiculeanu și l-au invitat să șadă jos: o « favoare ». Sentința Curții din Chilia Veche a fost casată, și sergentul retrimis în judecata altei Curți. El e ținut încă arestat...

ORGANIZAREA

A tout seigneur tout honneur... În capul puș-căriei domnește directorul, ales dintre funcționarii penitenciarelor din țară, de directorul general, inamovibil și subaltern al Ministerului de Justiție. El primește, seara, raportul primului gardian, care a primit înnaintea lui raportul tuturor gardi-enilor, adunați la trei lovituri de clopot, în gangul întunecos, dintre cele două porți ale temniței. Gardianul prim se prezintă, trîntește călcîiele militărește și, fără să surîdă, debitează o frază în care se plasează obligatoriu numărul deținuților găsiți la numărătoarea de seară, efectuată de el cu asistența funcționarului de serviciu al cance-lariei și a ofițerului sau a sergentului din gardă. Directorul primește raportul cu o înfățișare de idol deranjat, și ochii lui, privind pieziș, măsoară vîrful mustăților urcate la nivelul pleoapelor, și încheie acest act de autoritate, primitoare de omagiul celor mici, cu blagoslovenia unui sacramental:

— Bine! poți să pleci.

La care, adeseori, el adaogă în șoaptă o dojană, referitoare la ceea ce se cheamă în stilul decent mama și capătă în genul apostrofal forma lexică « măti ».

Nevasta lui, care tocmai toarnă supa în farfurii, se oprește, respectuoasă în fața unei atitudini, expresivă de atîta putere concentrată și de atîta armonică ierarhie.

Directorul a parcurs ierarhia în întregul ei, de la funcția inițială de gardian și portar.

Imediat după director, vin doi funcționari cu autoritatea egală, dar cu atribuții deosebite, con-tabilul și grefierul, însărcinări care altădată se cumpăneau în mîinile unei singure persoane. Des-părțirea puterilor mulțumește principiul admis în dogme și asigură totodată directorului general, în ființa contabilului, un pion mai lesne de mani-pulat; căci dacă se detaliază însărcinările conta-bilului, dictator al aprovizionărilor, cumpărător de lemne, de petrol, de făină, de fasole, cartofi, ceapă, furnizate cu vagonul; receptor al ștofelor și încălțămintelor; depozitar al tuturor cantită-ților, supraveghiate de un cumnat sau de un nepot, se înțelege și mai bine nevoia ca subalternul să fie cu strictețe supraveghiat de șef.

Contabilul se bucură de o situație independentă în închisoare, și atîrnarea lui de directorul local este iluzorie. De altfel, el are familia cea mai bine, cea mai des și cea mai variat îmbrăcată, în timpul unei singure zile. Soția lui se arată în cîte patru-cinci culori deosebite, de la o apariție la alta, și cele două fetițe ale lor sînt proprietarele, cochete și ele, ale unei garderobe de curcubeu, din care lipsesc numai landoul și guvernanta engleză. Din zorii zilei pînă seara, închis în biuroul lui spe-cial, contabilul nu face decît să alinieze cifrele și să puie de acord facturile cu registrele și cu dispari-țiile lui în oraș, la Direcția Generală, unde se duce și de unde vine cu o mapă subsuoară, umflată de hîrtii strînse în cataramă.

Contabilul e un om liniștit, măsurat, care știe ce vrea și ce face, vîrît cu rîvnă profesională în celula lui de miere, pentru cheltuirea căreia nu e nevoie de nicio convorbire, de nicio distracție, de niciun moment pierdut. Contrariu tuturor funcționarilor, începînd cu directorul și sfîrșind

cu copistul cel frumos, prevăzut cu șapte scîrlionți pe frunte și cu o mustață redusă la două pensulări subt nas, contabilul n-are niciun păs, nicio dorință de comunicat. Trece cu nările lui mici și groase, cu pantalonii lui de pepene galben, asortați cu o jiletcă albă, cu un sacou negricios și cu o cravată albastră. Trece și salută, de la biurou acasă și de acasă la biurou, printre copacii închisorii, întotdeauna pe același drum, fără o abatere de un pas în dreapta sau stînga. E ca un proprietar de moșie, care a contractat cu Dumnezeu o recoltă constantă și care se simte garantat.

Ceilalți funcționari se plîng cu toții de insuficiența lefii. Unii dintr-înșii recurg, în temniță, de la hoți, la împrumuturi, pe care nu le plătesc, la cereri aproape directe de bani, în schimbul unui surîs pe zi, al unei concesii de gratuități. Contabilul nu s-a plîns niciodată de nimic, n-a schimbat cu nimeni o singură vorbă, decît foarte silit. Abia i se cunoaște glasul, și o singură dată cînd a vorbit, din întîmplare, cei care l-au auzit au fost mișcați de stricta mărginire de rubrică în centime a intelectului respectiv.

Grefierul, administrativ vorbind, e un alter ego al directorului, pe care-l înlocuiește în tot ce e formalitate goală, hîrtie, încarcerare, liberare, corespondență, comunicație telefonică, circulări, citații, parchet și tribunal. Primul gardian, un șiret care-și cunoaște oamenii, a vorbit de el, lucru neobișnuit, admirativ, afirmînd cu satisfacție că e « băiatul cel mai cinstit din închisoare »; ceea ce constituie un merit însemnat, nu s-ar putea să se spuie că și în ochii Direcției Generale, de care atîrnă avansările lui viitoare.

Înnalt cît o scară de zugrav de fațade, cu picioarele imens de lungi, ras la față și pletos în creștetul

capului, grefierul e un cumulard: iscălește registrul de ieșire, cîntă din mandolină și scrie poezii. Nesatisfăcut în ce privește arta, dar bun funcționar, sătul de meserie, sufletul grefierului simte îmboldirile academice și are impresia nestrămutată că ar putea să fie un mare poet sau romancier. Ca să dea o dovadă permanentă de extracția lui intelectuală deosebită, el și-a fixat și o estetică individuală a costumului. Haina lui, cu detalii prețioase la mîneci, se despică mult pe bust, prelungind gulerul pînă la stomac, deasupra cărui stomac reversul gulerului se unește în doi nasturi îmbrăcați în culoarea ștofei costumului, ca să fugă iarăș despărțindu-se, pe dedesubtul buzunarelor, pînă la spate, unde haina, modelată pe trunchi, comite cîteva fantezii de croială și de cute, necunoscute în arhitectura croitoriei comune.

Pantalonii largi pe pulpe, cad în strîmtoare pe genunchi și continuă strîmtîndu-se și adoptînd volumul piciorului, ca un ciorap, pînă la încălțăminte, în interiorul cărora dispare marginea lor misterioasă. Însă curmat aparent la genunchi și deasupra carîmbului de cîte o bentiță, cracul poartă pe desenul musculaturii, proeminent prin postav, cîte un șir de nasturi de ștofă. Buzunare curmezișe decorează oblic și haina și pantalonii, iar de gulerul cămeșii atîrnă o lavalieră de mari dimensiuni, ale căreia vîrfuri ajung la pîntec, și mai jos, ca àripele unei găini tăiate, atîrnată pe piept.

Personagiul întreg al grefierului, deloc incomodat în deghizamentul lui, pare un fante chemat de pe o carte de joc în pușcărie, sau afirmă o profesie pierdută, de astrolog sau de vînător prin cîmpiile Atlantidei, evocînd fluturi cu coarne, omizi cvadrupede. Raportat la timpurile noastre, grefierul înfățișează un prinț planetar, depus de un vis care continuă în realitate, în cancelaria penitenciarului central.

A citit două din poeziile sale; una de dragoste, *Vecina de peste drum*, și alta patriotică, populată cu atributele clasice ale eroismului: munții, ungurii, pieptul fără de moarte, tricolorul, codrii verzi, oștenii viteji, suferind însă de-o incorectitudine de gramatică, peste care critica literară a unui deținut e obligată să treacă lin și indulgent.

Culoarea tuturor costumelor grefierului este de pîine de secară și halva.

În cancelaria cu mai multe biurouri înșirate pe o sală lungă, muncesc toată ziua un număr considerabil de scribi, semiscribi și suprascribi, organe subalterne ale grefierului, de toate vîrstele, cărora situația de agenți ai pușcăriei încă din leagăn le-a surîs. Într-un biurou, stau aplecate pe cîteva mese triste cele cinci sau șase figuri ale registraturii, care compulsează enciclopedia temniței, ca niște savanți cu obrazul de capră. Mobilierul e la fel cu al tuturor biurourilor publice, adunat cu bucata, din vechituri, scaune contradictorii, mese de scris aruncate de alte administrații, care și-au reformat lemnăria, zdrențele cîte unui vechi așezămînt pentru construit arhiva vre unei parohii, vre unui regiment, sau registrele unui perceptor. Dulapuri de toate înnălțimile și culorile, pentru dosare, staluri fără fund, în cîte două picioare, în gaura cărora, ca să se așeze, funcționarul înțepenește o perină și un carton. Pe dedesubtul scaunelor atîrnă barba de pai despletită a desemnului mili- poligonal, tocit de fesele încă în viață sau răposate, care, uzîndu-le, s-au uzat. Unele scaune gem și sar, apucate de un automatism, spontan ca niște strapontine, și te ciupesc; altele, debilitate, osificate de incurabile reumatisme și podagre, așteaptă cu resemnare moartea prin incinerare.

Cine poate scri cu de-amăruntul viața unui fotoliu decrepit, cu antice năzuințe de estetică și titluri, la care a renunțat! Cine poate reconstitui tinerețea unui biurou sau a unui dulap printre care funcționarii rod hîrtia cu un dinte de fier, ca niște șoareci, și se mută cu lenea inexpresivă a păduchilor de lemn? Scuipători stagnate, în care se înneacă mucurile de țigări aruncate cu regret din gură, cînd în focul lor sfîrîie mustața prăjită, apar ca niște piscine încremenite pe subt picioarele meselor strîmbe, mînjite de aruncătura artistică, gen guașă și èmail, a cîte unui albuș sirupos, bășicat și textil, vărsat ca dintr-o ceașcă cu clăbuc, din gîtlejul amar de mahorcă al copistului respectiv. De altfel, zgomotul particular de fabricație, în fundul gurii închise, cu colaborarea regiunilor depărtate ale nasului, a fleșcăitei gelatine, se repetă la intervale, cînd la un biurou cînd la altul, ca un efect firesc al muncii intelectuale.

«*Hîrr!*» face arhivarul, adunîndu-și conținutul nasului în gură. «*Fls!*» răspunde copistul, golindu-și gura de același conținut. Și în zilele de toamnă ploioasă, pe care le cîntă poetul, în mîrosul de cîine al hainelor ude, aceste două voci și unice guturale sînt ca bătaia continuă a orologiului vieții de cancelarie.

Funcționarul cel mai armonizat cu acest cadru de vechituri sterile, din care este absentă orice preocupare de frăgezime și gust, miraculoasă pentru a face dintr-o amosferă moartă o vietate, este acel biet funcționar înnalt, și el ajuns pîn-aci în uniforma lui de război, verzuie decolorată, palid și imobil la față, ca un strigoi, din mustața căruia atîrnă, curbă întodeauna, macaroana moale a unei țigări răsucite în degetele stacojii. O privire ieșită de soare, ca un tapet de hotel de provincie mică, albăstrește nedeslușit ochii lui învăluiți în

pleoape veștede mari, de flanelă obosită. E un om în vîrstă de treizeci și cinci, de patruzeci și cinci, sau de cincizeci și cinci de ani, a căruia înnălțime, intimidată de a fi prea mare, în raport cu salariul, pecînd domnul director, pentru opt sute de lei pe lună, fără sporul de scumpete, poartă un trup pe jumătate cît al lui, se cocoșează artificial din spinare, din șolduri, din genunchi, din toate cîte puțin. Picioarele lui, înfășurate de spirala moletierei militare, sînt ca acele scoici lungi de piatră, în care pare să fi locuit odinioară niște burghie, și dau naștere închipuirii că sînt confecționate deosebit, cu strungul, și înșurubate în gaura piezișe a genunchiului. Înfățișarea lui integrală îți dă impresia că a fost conservat sărat și că singura lui hrană a fost fumul de tutun, ca pentru plantele nordice ceața.

Titlurile de slujbă ale acestor funcționari variază cu scopul luxos de a da aceleiaș însărcinări nume deosebite și din pedantul administrativ spirit fals de metodă, care desparte omogenitatea pe categorii și multiplică nula cu ea însăș. Gardienii-scriitori, gardienii-telefoniști, inspectorii, subinspectorii, copiștii, registratorii-arhivari, sînt denumirile unuia și ale aceluiaș lucru, plătit cu una și aceeaș leafă, indiferent de vîrstă și de profesiunea inițială. Șeful biuroului e un zugrav de case, care și-a reluat meseria, scările, șablonul și bidineaua. Telefonistul de zi e un băiat de optsprezece ani, un aventurier juvenil, în costumul de matelot care i-a servit în echipajul unui vapor cu escală la Toulon. Telefonistul de noapte, o păpușe cu mustăți, cu capul de faianță, se bucură de farmecul unui nume de insectă sau de societate anonimă medicamentoasă, «Mandravela», frate cu negustorul de la răspîntia Văcărețtilor cu șoseaua. El

merge sărind ca un vrăbioi și te face să crezi că e purtat de niște picioare foarte scurte, a căror deschizătură măsoară un unghi egal, de o palmă. La telefonul, fixat în zidul cabinei, tălpile lui se înnalță cu greutate pe vîrful încălțămintei, ca pantofii unei baletiste, și gura lui, ridicată la nivel, cade din cînd în cînd din pîlnia aparatului, descurajată, ca să se ridice din nou, printr-un efort general al articulațiilor cu scîrțîitori, ca greutățile unui ceasornic de părete. Toți aceștia compun cancelaria, care ține la zi și la oră socoteala prizonierilor marelui așezămînt, în cifră mijlocie a șapteopt sute indivizi. Controlează cu rîndul pachetele vizitatorilor, primesc și înmînează citații, transmit hîrtiile, notează liberații, noii-sosiți și morții.

Cît despre arhiva istorică a penitenciarului, construit cîndva și nu se prea știe de ce, mînăstire și reședință domnească, ea n-a existat și nu există. Și desigur că a trebuit inventată. Caligrafiată de un pensionar al închisorii, plastograf de meserie și în afinități cu știința istoriei, — și încadrată în cabinetul directorului, ca un tablou, se poate citi, e adevărat, o cronică scurtă a temniții, însă întemeiată pe singurul document al basmului, care trece din generație de pungași în generație de pungași, prin gura timpului, și circulă în zidurile închisorii.

Un bilețel cu care se prezintă cîte un condamnat de serviciu, de pe galeria cancelariei, îți cere, de obicei «pînă sîmbătă, la leafă», două linguriță de zahăr, trei linguriță de cafea sau «suma de un pol». Iscălitura care termină textul, redactat în stilul subcomisar și grefă de ocol, merită singură sacrificiul cerut. Linia literii finale trece prin arabescuri studiate, se întoarce asupră-și de cîteva ori, descrescînd spre stînga, și construiește subt numele solicitatorului un brandenburg întortochiat, ca la cheotoarea paltonului sau la buzunarele

decorate cu arnici ale unui cojoc sau cioarec de gală.

Se zăresc figuri anonime în cîrdul funcționarilor. Ici, unul poartă un cap fără ochi, ca statuile, lătăreț la bărbie; colo, celuilalt, de o frumusețe de coafor, întreținută luxos, i se frizează părul castaniu de-a lungul cărării cu un puf umflat și creț pe o sprînceană; conștiința că e irezistibil dă atitudinii lui, hrănită cu două sute douăzeci și cinci de lei pe lună, călcătura monumentală a unui tambur-major.

Fidelitatea față de pușcărie a acestor oameni, care vînează o situație, leneș compusă în timp, miră; dar miră și mai mult situația de gardian decît a funcționarilor, care cîteodată pleacă răzbiți, după situații mai bune. Sînt gardieni cu cîte cincisprezece și douăzeci de ani de serviciu, cu cîte treizeci de ani slujiți zi cu zi, oră cu oră. Mult mai grea decît slujba propriu-zisă, care consistă într-o amiciție cu toți hoții puși subt priveghierea lui, în încuiarea și descuiarea ușilor, în comandarea curățeniei prin dormitoare și curți, e ofensa permanentă la care gardianul este supus din partea superiorilor lui, directorul, contabilul, primul gardian, grefierul, arhivarul, agentul sanitar, supra-scribii, scribii, telefonistul, cu nevestele lor...

RELAȚII

Un ofițer sosit la comandamentul gărzii, a plasat sentinelele, desființate la venirea «politicilor» în penitenciar, de-a lungul sălii, unde se plimbă toată noaptea pașii de plumb, împiedicînd lucrul și lectura. Din timp în timp sentinela își manipulează încărcătorul cu zgomotul special, sau nasul i se zugrăvește turtit pe sticla ferestrei.

O răceală complicată cu guturai intens și cu tuse, te ține în pat cîte o zi întreagă. Seara, deținutul Ciobanu, întrebuințat de cinci ani la infirmerie, și care și-a pierdut oile în 1913, administrează cu mîinile lui de statuie un masaj fenomenal și decorează spatele și pieptul cu rotogoale vinete de ventuze, ca și cum te-ar îmbrăca de bal-mascat cu o piele de dominò cafenie.

El povestește, apăsîndu-și plastic degetele mari pe zgîrciuri, cum i s-a prăpădit măgarul, cum i s-au rătăcit berbecii, și oile cum i-au căzut într-o rîpă. Evocă mieii, și tîrla colindă în fiecare noapte peizajul lui sufletesc într-o pîclă de praf.

Oaia Gherghina și berbecul Dascălul făceau parte din sufletul lui și-l păzeau culcați lîngă el, ca niște cîini. Mîncînd niște căpățîni de varză, păscute într-o grădină de zarzavat, mioarele s-au umflat și au murit cu ochii la el. A fost semnul dezastrului adevărat.

După pierderea tîrlei, Ciobanu a dat în nebunie, și crezînd că Diavolul, care pe vremuri mai

fusese trimis în niște porci, i-a răpit avutul și poezia, el s-a pus să ucidă oamenii asemănători cu Dracul. O uitătură piezișe îi revela numaidecît prezența Necuratului în om, și degetele lui, acum pricepute la masaj, se puneau pe beregata insului și o sfărîmau ca o țeavă goală de fluier.

— Mai încet, camarade Ciobanu! gîfîia pacientul la mijlocul povestirii, înnăbușit cu pipăitul, care, trăgînd vinele cefei și cerbicea genunchilor, ilustra basmul sentimental repetat al fostului baci.

— Bine că mi-ați spus! răspundea Ciobanu, ca să mă opresc. Într-o zi, în spital, am strîns de gît un « prevenit », fără să mă gîndesc... Să-mi faceți semn, de cîte ori vă doare...

VIZITĂ ACASĂ

Plecat în camionul-automobil al închisorii pe la zece, însoțit de un gardian și o sentinelă, un soldat din Teleorman. Drumul a fost o sărbătoare solară, cu muzica vîntului în spațiu și cu dansul solemn al copacilor, îmbrăcați în mătăsuri umflate, șuierătoare. Sensația libertății se compune la fiece pas, pe toate străzile, de-a lungul cheiului, în Piață, invadată de miile de culori în mișcare, din toate piedicile, relevate cu injuriile și observațiile de filosofie mecanică ale șofeurului, în fața mașinii. Căruțele țărănești, care țin îndeobște stînga, și valurile lor uriașe de colb înveselesc ca pe un copil jucăriile mobile. La răspîntia Văcăreștilor cu gîrla, într-o îmbulzeală imensă de animale, de roți și de oameni mici, așezați în căruțe, evenimentul emoționant, citit pe fețele martorilor îngroziți, al amenințării de-a strivi sub tăvălugii roților duble de cauciuc carul, plin de lume, al unor țărani cu căciuli și barișuri, a provocat rîsul și bucuria de pericol, în spectacolul vieții nereglementare, fără director, fără gardian și fără clopot.

În piață, în Piața Mare, am parcurs încet un teatru vast de popor și mărfuri, țesute unul cu celelalte ca într-un covor. Pătlăgele roșii, în movile și pardoseli, proaspete și noi, se întindeau în toată zarea Pieții, ca niște grămezi de purpură, vîndute cu cîntarul de mînă, pe trotuare, într-un iarma-

roc pentru împărați din Orient. Pepenii verzi, cu dungi întunecoase de acuarelă, și pepenii galbeni, cu coaja despicată simetric, păreau mitrele cu zmalțuri și zmaralde și capitonate cu velură, destinate suveranilor veniți să-și facă un echipament pe măsură și să se întoarcă în patria lor, în faetoane pe două roți, cu fîn, trase de un cal. Castraveții, ca niște cîrnați de satin, pătlăgelele vinete, îmbrăcate în faianță, cartofii în uniformă de postav, verzele de dantelă, dovlecii ca niște cobai, umpleau gheretele de scînduri, în adăpostul cărora, descurcînd barba pătrunjelului și cîntărind pe pîrghii de un cot catifeaua și lîna fasolelor verzi, negustoreau precupeții în șorțuri albe, despărțiți de public printr-o tribună de morcovi cărămizii și ridichi carmine.

Scoborînd din mașină cu însoțitorii, unul cu pușca încărcată și celălalt beteag de un ochi, cu ochiul încrețit în jurul unei sfori de muci, am pus piciorul pe scara unei grefe de tribunal. Am găsit acolo pe nevastă-mea. Un locotenent în plină explozie de personalitate, ca legumele pe lîngă care trecusem, își expunea, de la distanță, frecîndu-și coada mustăților, pozele plastice cu mîna pe șold, cu pieptul statuar, cu un dinte de aur, cu un zîmbet, ale bărbatului cu « fizic plăcut ».

După o formalitate care a fost amînată, ca să fie săvîrșită seara, și un ordin dat în consecință sentinelii, m-am dus cu simplicitate acasă, unde am petrecut toată ziua, cu familia și cu cîinii mei, consemnînd soldatul într-o cameră cu o canapea, cu țigări și hrană. Ostenit, l-am găsit peste cinci minute pe bravul meu paznic, adormit, după o întreagă noapte de gardă în penitenciar. E un sătean inteligent, de meserie rotar, încovoiat de zece ani de arme și care a stat un an încheiat pe frontul cel mai primejdios al Moldovei.

Trei generații înconjurau masa familiei. Bunicul, plugar, muncitor și cuminte; fiul, literat și pușcăriaș; nepotul, chipeș englezesc; și acest tablou, în care s-a servit mîncarea unei femei tinere, și harnice, și paharul cu vin, a mișcat ca o cină-de-taină.

S-a bucurat Pussy, care nu-și recunoaște stăpînul bine decît acasă, în mobilierul propriu. A dansat frenetic Fetița, cei doi cîini ai mei — și... a cîntat gramofonul pastorale elvețiene și coruri de rugăciuni.

Cînd mi-a sosit, pe seară, gardianul, căruia îi dădusem drumul, înlocuindu-i șapca penitenciarului cu o pălărie de acasă, ne-am întors cu camarazii mei, duși pe la casele lor și ei, în congediu de pușcărie, cu un popas pentru o ultimă cinstire a gardienilor cu bere și mititei, și alt popas în cortul de pînză al unui fotograf.

Vizită a directorului general însoțit de un pictor, căruia i-a luat mai tîrziu nevasta. Au stat în celulă un ceas. Nu mai văzusem pe acest « băiat bun » cu figura dulce și cu sufletul lăptos, de la proces, cînd a depus împotriva unui deținut și a plîns intimidat în ședință. De trei ori mai grasă decît atunci, făptura lui, plină ca o sedilă de caș, umple cu reliefuri grele și moi, atîrnate, niște haine de o culoare de sac. Doi ochi mari, cu expresia mălăiață a prunelor prea coapte, rivalizează în culoare cu cîlțăria neagră a unei bărbi de popă de țară, umflată pe fălci.

După o conversație, cu pauze imense, în care ne uitam unul la altul, ca să reînceapă întrebările sfîrșite și să se repete, ca un căscat egal de foarfeci, aceleași răspunsuri, ne-am ales cu impresia că am stat o întreagă oră într-o baligă unsuroasă. Tot ce a rămas din istorisirile vizitatorului, care-i un artist, a fost episodul unui butoi cu vin fraudulos, excelent, pe care l-a cumpărat întreg cu o sută de lei...

DOMNUL MINISTRU

— Poftiți, că vă cheamă domnul ministru!

Ieșim în grabă: din dreptul ușii, directorul și primul gardian ne arată cu brațul întins, la capătul sălii, pe domnul ministru. Facem cincizeci de pași pînăacolo și ne primește cu o mînă cordială ministrul A..., care în Consiliul de Miniștri a fost de două ori contra punerii noastre în libertate...

— Ceai făcut?

— Ca omul, domnule ministru, am scris cu niște slove, pe niște hîrtie.

— Bine, dar ceai scris?

— Oriceaș fi scris, domnule ministru...

— Ce talent! exclamă ministrul, întorcîndușe către doi însoțitori ai lui, un arhitect și un pictor miniaturist, aduși pentru repararea celor două biserici ale închisorii. Ministrul își însoțește exclamația admirativă, cu gestul, schițat între gură și piept, al unei reclame de mușțar.

Ministrul ne măsoară și tace, tace și ne măsoară, ne măsoară și tace. E un ministru puțin elocvent și fără vocabular. Ar începe o serie de întrebări, dar nimerește numai o vorbă de la început. Cît... Cînd... Adică... Pentru... În sfîrșit, izbutește o întrebare întreagă:

— Cu cine mai ești?

— Cu cei cîțiva camarazi, pe carei vedeți plimbîndușe pe lîngă biserică. Îi auziți? tocmai confecționează acțiunea unui roman de aventuri.

— Ăla e Dumitru Teodorescu?

— Da, ăla, care a pomenit numele lui Fustel de Coulanges.

— Eminent băiat! zice, universitar, ministrul școlilor, încurcat în superlative.

— Foarte eminent! precizează domnul ministru, după o pauză, în care a scotocit.

— Atlfel, nu o duceți rău aici... Desigur scriți... Uite, eu am îmbătrînit...

Ministrul scoate pălăria și-și arată părul alb.

— Sîntem cîteodată de invidiat...

— Haha-ha! rîse ministrul. Mîine interviu negreșit la Consiliul de Miniștri, ca să vă dea drumul... Să știi că interviu... La revedere!

După strîngeri de mîini, ministrul și însoțitorii scoboară scara. Ministrul repetă, ca la o ieșire din scenă: « Ce talent! Ce talent! »

Imediat, toți reapar în curte, în dosul bisericii, din cerdac. Ministrul se întoarce către noi, arătînd biserica:

— Aici poci să faci studii...

Punem mîna la gură și strigăm, ca să audă:

— Am prefera să le facem mai la vale...

Și imediat, ministrul, rîzînd și salutînd cu mîna, mișcată ca o batistă:

— Negreșit!...

Ne înclinăm pe balustradă. Gardienii, directorul, Ion nebunul, nu mai pricep nimic. Nici noi nu ne prea batem capul.

LEGĂTORUL DE CĂRŢI

Atelierul de tipografie şi cartonaje al închisorii e vast şi pustiu. O lumină de mizerie se distribuie, cu praful, printre mese şi maşini. Presa de strîns, din mijlocul încăperii, şi subalternele ei, teascuri mai mici, maşinile de cusut cu aţă de oţel şi cele de tăiat, par, cu cîte un braţ ridicat în aer, nişte sentinele mute, cu puşcă.

Apropiindu-mă de o maşină, care amintea forma unei ghilotine, — subt impresia umbrei din atelier, tăcerea sălii imense mi se păru că are utilitatea ei, că face parte intenţională, cu dinţii şi cuţitele aparente, puse în serviciul închisorii, inchizitorial, din procedură, coduri şi princìpii. Şi, cum, întorcîndu-mi capul spre sud, zării crucile cimitirului din dealul de peste drum, avui viziunea unei săli de tortură, în care se schilodesc fără vaiet picioarele, se laminează trupurile, se scurtează degetele şi se scîlcìe în toate mădularele ei, pentru ivirea secretului pe buze, fiinţa omenească naufragiată.

Distrat, căutai urme de sînge prin măselăria roţilor de transformat cadavrele în sfoară şi sîrmă şi văzui podeaua vînătă şi grasă de petrol. Un gîndac îmbrăcat în piele neagră nouă îşi ducea sarcina vieţii cu greutate, împiedicat în picioare rigide, ca limbile de ceasornic. Împrejurul unui şurub unsuros, el părea meşterul mascat al acestui organ de maşină, pusă probabil în funcţiune de sforţările combinate ale unui întreg conclav de

gîngănii, slujitoare voinţii administrative şi Diavolului, împăratul insectelor.

Într-o tinichea cu cocă de lipit, descoperii materia cerebrală a victimelor osîndite la stoarcerea capului şi a oaselor de măduvă. Lămpi atîrnate de arcuri arătau că execuţiile au loc de preferinţă noaptea.

Dar silueta unui om în fundul sălii, mă aduse la realitate, cu un sentiment de plăcere. Omul lucra, cu spatele la mine, aşezat pe un scaun la o masă, peste care sta cu luare-aminte aplecat. Ceafa lui galbenă şi slabă, coatele lui cu coltuce uscate, indicau tuberculoză. Îl bat pe umeri şi tresare, întorcînd o faţă uimită spre mine:

— M-aţi *speriot!* îmi zice lucrătorul, cu o rostire afectată.

Acul lui împungea în cotoarele aşezate la linie, ale unui vraf de cărţi strînse cu şuruburi de lemn.

— Dumneata eşti meşterul atelierului?

— *Io.*

— Deţinut sau liber?

— *Deţinot.*

Rostindu-şi răspunsul, legătorul de cărţi scoase un suspin de autocompătimire, care dovedea cît se iubeşte. Un pesimism factice se zugrăvea pe figura lui artificializată şi exotică. Gura i se deschidea englezeşte, şi fruntea lui încreţită de trei zbîrcituri dese şi scurte, ce-i ridicau sprîncenile ca pe firul unui şular, înnodat la rădăcina părului şi de nas, dădea ochilor aspectul că suportă cu încăpăţînare lumina orbitoare a unui incendiu. Dinţii lungi se strîngeau oblic în jurul unui punct gol din faţă, ca la rozătoare, şi, vorbind, meşterul legător părea că suge o bomboană care-l sileşte să altereze silabele şi să le dea o aparenţă de dialect.

— Cum ai ajuns aici? îl întreb.

— Pentru omor, răspunse cu gura închisă legătorul, şi parcă vocea lui spunea: *borom-borom.*

— Ai omorît ca să furi?

—*No, den iobire.* — Vocea lui, împrumutînd un timbru romantic, rostește: *No, birim-birim.*

— Ți-ai ucis nevasta?

Legătorul ridică mîinile și, împingîndu-și fața-n palme, răspunde:

— *Em iobit o fata,* pe *chere* am *prens-o* cu *altol.*

Caut să-l mîngîi, sfătuindu-l să-și modereze remușcările, cu gîndul că l-a mînat o fatalitate, care uneori îți comandă să te scufunzi și să nimicești ceeți este scump.

Preocuparea lui e alta:

— *Minimol* pedepsii e de *cenci* ani, afirmă legătorul de cărți cu pronunția lui, fără să-și descleștește fălcile. Remușcarea încă nu se întîlnise cu sensibilitatea lui judiciară.

— Eu cred că o să te achite. E o crimă din gelozie.

— *Der* a fost *premeditato.* M-am *dos co coțitul en bozonar* la ea, *hotorut* să isprăvesc. I-am spus fetei: «*Em fogodoiești co* te *îndrepți?*» Și mi-a *res en față* și m-a *focut tompit.*

— Atunci ai dat cu cuțitul?

— *Coțit? oite,* era *cot brațol meo* de *long.* Trei *lovitori. Doue en pept* și *treia en* spate. *Oltima* i-am dat-o *dopă* ce *căzose* jos.

— Juraților o să le fie milă de dumneata, mă căznesc să-i răspund fără scîrbă.

— Dar mai eram și *insorat...*

Bruta se deslușise.

— Însurat cu o femeie, înjunghiai pe alta?

— *No* mai *troiam enso co nevesta. Decond* am cunoscut-o pe «*reposata*», acum doi ani, n-am mai dat pe-acasă, *no* am mai *avot* cu *nevesta* nicio *legotoră.*

Legătorul de cărți reducea legăturile soțului la o legătură de registru, și spiritul lui, astfel luminat, n-avea nimic să-și reproșeze.

— În limbaj judecătoresc, e o faptă de scelerat, ceea ce ai făcut dumneata, observ legătorului de

cărți, care pe-o voce căutată, de amintiri fericite, îmi spuse cu emoție:

— Eram *on böiat* detreabă. *No* m-aș fi *potot oita com* tai *o goină...* N-am *avot* vicii, *no* am *fomat,* n-am *jocat corți.*

— Îți plăceau însă femeile străine...

— *No* am fost *viții-os, no* am *fomat...* repeta legătorul, obsedat de virtuțile cetățeanului nefumător.

Consolarea supremă a legătorului de cărți, în ceasul cînd asasinase, rămînea virtutea că nu fumase. Printr-o dispoziție de spirit, comună tuturor deținuților care au trăit în intimitatea îndelungată a crimei lor, legătorul de cărți pierduse noțiunea răspunderii lui principale și, din tendința, poate inconștientă, de-a și-o micșora, se înfricoșa de gravitatea amănuntelor, fapta lui se diviza și subdiviza, pulverizată, teama începea să se manifesteze aiurea decît pe terenul crimei, judecata se schimonosise, raționamentul devenea inadmisibil și absurd.

— E *en dosarol meo* declarația *onoi onchi* al *foetii,* pe care mi-e *roșine* să v-o *reprodoc...* Dar nu e *adevorat,* v-o *jor.* Nici *no* se *potea. Închipoiți-vo co* aș fi *encercat* și *co* aș fi *reoșit* să-i leg *feotii moinile* la spate, *com* declară *onchiul. Vo* întreb: n-ar fi dat din *picere? S-ar* fi *losat, dopă* ce aș fi legat-o? Pentru *co* ajunsese o destrăbălată care se întindea *co* toți bărbații, am amenințat-o, — *so* mă scuzați, — *co* voi *cumpera on* salam... Dar *atot* a fost, o amenințare... *No* e adevărat că aș fi făcut ceva *co* el, *no-i* adevărat! rage legătorul, ușurat de mărturisirea părții din crima lui, care îi apăsa mai greu cunoștința.

— La urma urmei ai ucis... Ești dator să-ți primești osînda cu resemnare... Te-ai simți bine, achitat de crimă?

Un fulger de speranță străbătu privirea legătorului de cărți.

— Credeți *co mo* achită și de *acozarea co salamol?*

— De cîtă vreme ești arestat?

— De *doue loni... Regimol* de-aci *mo slobește, no dorm,* am *ajons on schelete... Mo gondesc* la fetița mea de un an și jumătate.

— Mai ai și o fetiță? De ce nu te-ai gîndit la ea înnainte de asasinat?

— Și eram un *böiat* așa de bun... *Coștigam doo* sute de lei pe zi... *no* aveam *vițiuri, no jocam* cărți, *no fomam... Oite* ce am *ajons: nomai osol* și *pelea...*

— Dar nevasta dumitale ce zice?

— De *chestia* cu *salamol?*

— De crimă, dobitocule! zbierai la legător. De crimă, nătărăule! Nu de salam, nici de fumat, nici de calitățile tale monumentale. Ce zice nevastă-ta, că ai părăsit-o ca un măgar? Ce zice că te-ai înnădit cu alta, ca un porc? Ce zice că ai trăit cu asta doi ani, fără să te mai îngrijești de casa ta, și că ai omorît-o? Ce zice nevastă-ta că ai ucis pe femeia care nu te iubea, pe care ai voit să o silești să te iubească? Spune-mi, dobito-cule, spune-mi, canalie, spune-mi, blestematule, ce zice nevastă-ta de asta?

Și, crescendo, lipii două palme pe figura lui îndulcită de o blîndețe îngerească.

Legătorul s-a sculat în picioare, respectuos în fața ofensei.

— Ce *so zico, so* trăiți? Vine joia și *dominica* la *penetenciar* și-mi *adoce* de-ale *moncorii.* Și-a luat casă și ține pe fata *reposatei* la ea, zise legătorul de cărți, tremurîndu-i buza și bărbia de descura-jare și plîngînd.

El credea că zicîndu-i pușcăriei « penetenciar », închisoarea putea să pară o instituție de bine-facere. Și, liniștindu-se, adaose:

— *Io* cred *c-o so-mi* dea *dromol...*

COMUNITATE

Supărătoare în captivitatea noastră e promiscui-tatea gravă a cîrdului. Ne vedem acuzați laolaltă cu un soi de confrați care n-au din profesiune decît porecla, și cu mulți necunoscuți de noi, puși să ne grupeze. Personaje tamponate de coa-da unui tren de marfă abjectă, născute în cîrciu-mă, căzute dintr-o ladă ambulatorie de gunoaie, stîrpituri poetice, tocite linguri vechi de lemn literare, vase grețoase, cu un zmîrc de conținut artistic pe fund. Un ibric soios purtător de bar-bă, o damigeană cu ochelari, etichetată bom-bastic. Avem sensația că sîntem purtați, legați, fără să ne putem degaja, pe o căruță cu imondice, către un depou de fecale comun. Un mîros va face explozie din butoiul cu noroaie grase, cînd i se va scoate astupușul anal.

Seriozități ridicule, voci pribege, cîntate pe un ison milog, cerșetori mîncați de viermi, ciupiți de molii, canalizați de cîrtițe, cu organele sufle-tești cuprinse subt colonii cenușii de raci de umezeală, cuirasați, multipezi ca niște stele lungi.

Ființe fără creier, ca dopurile de plută, fără trup întreg, avortoni, schilozi. Unuia scund, cu gură de englezoaică bătrînă, contractată într-un surîs permanent, i se cocoșează, între doi ochi cu pleoape de găină, un nas de care ai vrea să tragi ca de mînerul de lemn al unui sertar cu șoareci. E autor delicat de feminități palpitante și dezleagă

într-o limbă odioasă problemele sufletești din căs-niciile alambicate.

Altuia i s-a lipit de jgheabul gurii o perucă de barbă, prin rarișteа căreia se văd, ca prin zăbrele, conturele unui cap, sărac de materiale. Glasul lui clocește lung pînă să sune, și se arată ca din paie și țoale, trăgănat sufletește. E stricat de lecturi nemestecate, izmenit cu sinceritate, ca un pelerin învățat să mănînce din mirosul bucătăresei, și i-a rămas ticul de a se apleca unsuros la lucarna de la subsol. E critic de artă și nuvelist. Critică muzica, pictura, tipărește volume și traduce. De aceea și-a lăsat și cîlții. Toți pictorii sînt admirabili pentru capacitățile lui, și toate tablourile admira-bile, sau minunate sau foarte expresive, sau de-o artă... «cum foarte rar se întîlnește».

Altul e lung ca o sfoară, de care spînzură o pereche de ghete cu jambiere, — și înnodat în trei-patru locuri moi. Merge sucit și în acelaș timp jumătate de față și jumătate de profil. O cuvîntare neînțeleasă, bîlbîită, care se rezolvă continuu în sunetele *hur, fulă, goaie, mistă,* amestecate înnainte și îndărăt. Și aceste nenorocite cuvinte stropesc din articulațiile labiale un ne-curmat excrement bălos, de care trebuie să te ștergi pe ochi, pe haine, pe pălărie. E critic dra-matic și Don Juan artistic, are puncte de vede-re și... *cfonccepții.*

Ne-am rezervat o latrină. Ca și cum criticul ar purta în intestin un pulverizator, părețele, după trecerea lui, e stropit zilnic fin de sucul lui roșu. Individul e todeauna palid. Seamănă sînge. Anusul lui e o floare ce-și pierde polenul lichid.

Venim la reportajul politic, făcut de un zăbăuc puțin mai mare ca o broască, și care ridică spre ascultători o privire diagonală de cîine corcit și o frunte zbîrcită des. Salută ciung, trimițîndu-ți o guriță. Degetele nu ajung să prindă țigarea,

picioarele nu se pot întinde să calce un pas întreg, broscoiul umblă în romb și se mișcă în trapez și unghi ascuțit. Ca și cum buzele l-ar frige, gura lui se repetă în sorbituri repezi și dese, ca în vîrful unei linguriță cu ceai fierbinte. Natura l-a făcut să rontăie nuci și ghindă în vîrful unui copac. Scrie și ține țara în curent cu gîndirea politică a directorului C.F.R. și-a ajutorului-de-primar.

Seara, scoaterea ciorapilor. Unul nu-i scoate niciodată. Ciorapii șchiopului sînt cei mai osten-tativi, cu toate că șchiopul e și un mare crai, care afirmă că « nu poate fără femeie ». Ciorapii lui, de două ori mai lungi ca laba piciorului, poartă petice, ca niște continente în cleiul sudorii, și atîrnă de căpătîiul patului, în vreme ce picioa-rele se bucură, cu noduri și incalculabile înmugu-riri, de o libertate refuzată intelectualului lor posesor. Fața șchiopului exprimă atunci o bucurie de curmală care și-a evacuat sîmburele ce-o înțepa. Sînt cele mai fericite momente ale vieții sale, în care ar primi cu satisfacție o scrisoare de dragoste, ca să o citească uscîndu-și tălpile și jucîndu-i pe călcîie baiera jegoasă de la izmene. Cînd rămîne dezbrăcat, ca să-și tocmească hainele lîngă ciorapi, șchiopul pare un monstru marin ieșit cu coada între picioare pe uscat. Umblă; și e cînd mai în-alt, cînd pe jumătate; dispărînd și apărînd printre paturi.

Șchiopul n-are rufe, are însă pasiuni. Înnafară de pasiunea sexului, patima cărților îl devoră, și a măsluirii. Felul cum își linge degetele înnainte de-a distribui popii și așii, echivalează cu o ejacu-lare din zece penise ungulate. Ochii i se strîng și spiritul lui devine zglobiu și turbulent, calam-burul face apel la buna lui stare sufletească, mo-nosilabe entuziaste scapă gîtlejului, acoperit de-o coajă verzuie de bube dulci, — și cîte o înjură-tură. Șchiopul e proprietarul unei impertinențe de

accente și mișcări, al unei ușurințe de a intra în intimitatea răscăcărată a jucătorilor lui, comparabilă cu indisciplina porcului. Seara, el prăjește la sobă, pe o farfurie de fier, ceapă și cîrnați pentru mirosul delectat de fumul seului prost, al celor cincisprezece conlocuitori din « salon ».

Grupuri de cîte trei-patru inși, atrași prin afinități, se desfac din total. Pe șoptite, ei își împărtășesc impresiile și stupiditățile, izolat, și la masă grupul se ceartă pe o firimitură de salam.

Bătrînul J. face « pipi » într-o sticlă, pe care o ține subt pat, și din cînd în cînd o bagă în plapumă cu o destoinicie exemplară. (El zice duios « pi-pi », cu nevinovăția puilor de vrabie fără fulgi, și explică pentru ce între sticla lui și sticlele de apă, din care beau oaspeții acestei menajerii, nu se poate face confuzie nicidecum. La rigoare, continuă să explice, fără răutate, bătrînul, conținutul se poate cunoaște după gust.

Bătrînul are un milion avere și-i avar ca un smochin uscat. Obișnuit să nu cheltuiască, el e rezervat și-n consumarea articolelor gratuite. Cuvîntul *puțin* e singurul de care face risipă. El zice: « m-am plimbat *puțin* »; « mă duc să iau *puțin* aer »; « să beau *puțină* apă »; « să citesc *puțin* »; « împrumută-mi cartea dumitale *puțin* ». Poate că aerul să devie exigent și apa să-i încarce conștiința cu o datorie pe care ar fi silit să o plătească. Milionul bătrînului s-a fătat cu încetul, îmbuiat din economii fabuloase, aliat unui mic capital moștenit. Timp de treizeci de ani redactor fidel la o foaie liberală, el a trăit « de ma plume », și tezaurizînd informațiile, articolele, într-o memorie monumentală, care știe englezește, franțuzește și nemțește, el a strîns mușuroi, alături de grămada aurului său, o întreagă cultură de *Weltspiegel* și

Times, fără să-și improvizeze opinii personale. Venitul banilor lui s-a adăogat an cu an la capital, iar călătoriile anuale și le-a făcut pe socoteala Statului național-liberal. Bătrînul poliglot mai cunoaște chestiunile economice, chestia țărănească, și cîntă la pian ca o blondă cu ochii de safir. O juvenilitate comică scutură organele lui bine conservate. Pentru că e scump tutunul, el fumează două-trei țigări pe zi, frînte, dintr-o singură țigare fără carton, preferînd retezarea exactă pe care o face cu un cuțit, ca să nu piardă niciun praf, dimineața. A fuma mai mult, e nesănătos. Acest principiu nu se aplică țigărilor căpătate, pe care higienistul le golește de fum cu un sălbatec apetit.

Subiectul lui idilic de conversație consistă în cele două operații ce i-au fost făcute nevestei sale, în Elveția, « din care una cezariană ». Cuvîntul « cezarian » îi împrumută parcă un prestigiu, de care-i conștient. El intră ca incident periodic în toate frazele lui. La vîrsta de șaptezeci de ani, operația nevestei, o doamnă venerabilă cu ghete bărbătești, ai căreia ochi din profil poartă două perdele păroase de piele cu ciucuri, lăsate pînă la pleoapa inferioară, e o dată comparabilă cu civilizația egipțiană. Ca să economisească tălpile ghetelor sale bărbătești, doamna vine să-și vadă soțul o singură dată pe zi, pe la patru, între cele două mese, și calcă încet. E poate că și o nouă economie de mîncare. Însoțită de o fetișcană rumenă, purtătoarea unui coș acoperit, în care se găsesc mai multe șervete decît alimente, ea trece solemnă ca un cal de dric mascat și cu panașul negru în creștetul capului. Servitoarea se plînge căprarului din coridorul hotelului, că nu se satură niciodată; doamna e scandalizată că servitoarele mănîncă mult, — o intimitate pe care o destăinuiește zilnic soțului jignit.

« *Vous savez, ma dame est une femme très instruite* », afirmă soțul. El îi citește articolele sale în locul cafelei cu lapte, asupra petrolului și a porumbului, pe care doamna le găsește suculente, — articole scrise dis-de-dimineață; căci culcîndu-se, din motive de sănătate și consumație electrică, devreme, bătrînii sînt foarte matinali. Dacă dorm, se cheltuiește lumina soarelui în deșert: « *il faut en profiter* ».

Familia nu are copii. Soții au adoptat o nepoată, care nu se știe încă dacă va moșteni, întrucît testamentul depus la o Bancă își schimbă materia anual. Soția își administrează singură averea, și soțul, aparte, averea lui. În vederea morții, ei s-au aranjat ca unul să moștenească pe cellalt și, cu fiecare an nou, el își freacă palmele, electrizat de o tinerețe nouă de o zi, constatînd că a mai cîștigat un an.

Bătrînul povestește cu plăcere, cum s-a îngrijit de mormîntul lui și al nevestei, încă demult, și cum a reușit, grație calității lui de « ziarist », să realizeze o economie de șapte-opt mii de lei în paguba cimitirului israelit, plătind groapa în care va fi scoborît « numai » o mie de lei, reducere folosită și în străinătate, întodeauna, la tariful căilor ferate. Bilete gratuite, scrisori de recomandație, omul nostru nu neglijează nimic ca să se instruiască, să vadă Roma, Parisul, Londra, Berlinul, Viena, localitățile de munte și termale, « *toujours accompagnè de ma femme* ».

Dimineața, bătrînul ziarist își face toaleta într-o cămașe scurtă și în chiloți pînă la genunchi; economie: doi coți de pînză. Cîteva mișcări gimnastice, — nu prea multe, — și apoi se tunde. . . El se tunde după cum se linge cîinele, singur. O lungă experiență i-a dezvoltat pipăitul în așa fel, încît la inspectarea cu buricul degetelor a capului, de jurîmprejur, el descoperă firul care

a putut crește peste noapte mai lung și, prinzîndu-l la ceafă și ținîndu-l cu mîna stîngă pe loc, apropie cu mîna dreaptă foarfeca de punctul fixat, deschide foarfeca și taie. Taie *puțin;* numai atît cît trebuiește. . .

Pentru « cucoana » lui, bătrînul are cultul Madonei, recompensat printr-o autoritate severă. Făt bătrîn, spiritul lui, de un ramolisment agreabil, dă tîrcoale de motan cu coada ridicată. Stăpîna, placidă, tronează, în mers și pe scaun, cu gravitatea unei divinități caricaturale. O parte din venerația soțului se datorește averii personale a soției.

Masa lui, pe care și-o plătește el, e de-o frugalitate păsărească. Laptele și-l însoțește, pe la orele unsprezece dimineața, cu zgîrieturi de brînză, din care ciupește, pe subt un ziar, ca să nu ispitească vecinii, cu un vîrf de linguriță. Cu mîncarea străină bătrînul intelectual e mult mai puțin indiferent. Așa, descoperind odată, depus în balconul odăii lui, la răcoare, un castron cu mezeluri ce nu-i aparțineau, cu toate că erau orele nouă dimineața, cînd nu se mănîncă toba sau cîrnații, el a devorat lacom, în cîteva minute, un volum de carne, ca de două kilograme. Și cînd proprietarul pachetului, găsindu-l îngițind cu frenezie, îi atrase delicat atenția că mezelurile fuseseră ale lui, bucuria pe care a încercat-o îi alterase într-atît echilibrul, încît bătrînul ziarist, jucînd o isterie convulsivă a stomacului, de vreme îndelungată nesatisfăcut, răspunse bucuros și fericit: « *Mais c'est bon, c'est délicieux* ».

În capul bătrînului se petrecuse un fenomen de semnalat. El știa că pachetul vecinului fusese depozitat cu învoiala lui, decuseară, pe betonul balconului. Știa că pachetul din stînga, foarte voluminos, separat de bunurile lui mici, aparținea unui vecin. Nu știa însă ce se găsește în castronul

acoperit cu pînză și ziare. Dimineața, cînd, împins de curiozitate, ridicase acoperămîntul, spectacolul șuncii și al tobei provocă la el o eclipsă, o violentă obsesie, incitată de aroma cărnurilor afumate și de dorința, continuu înfrînată, de a se hrăni o dată bine, și-i prinse ochii în farfurii. Gura i se deschise mașinal, brațele lui mașinal transportară, de pe balcon pe masă, castronul întreg, în care își scoborî mașinal o mînă crispată. El făcea un salt, involuntar uriaș, de la habitatul lui la șuncă și tobă. Cu burta la pămînt, el înghiți ca un șarpe, toate bucățile apetisante ale vecinului. Instinctul fu atît de puternic la acest căpcăun gentil, binecrescut și cu o educație de formă excesivă, încît la sfîrșit, beat de satisfacție, economistul își șterse, fără să-și dea seama, gura unsuroasă cu mîneca jachetei, un costum scump, de o sută douăzeci de lei, făcut acum șaisprezece ani.

Faptul s-a petrecut ca în vis, un vis din care, căzut apoi în amorțire și prudență, bătrînul nu s-a mai trezit niciodată, cu toate aluziile crude, în circulație zilnic prin odaie, în auzul lui.

Tot așa, hipnotizat, bezmetic de flacăra unui rug de aur și bijuterii, omul cinstit o viață întreagă, sparge vitrina luxoasă și fură.

Noaptea, lampa din mijlocul tavanului pune o vagă sinistră gălbinare pe pereții, vopsiți, pînă la înnălțimea omului, cu catran. Extremitățile vastei odăi fug departe, în două nopți interioare, în care nechează șobolanii. Un fum greu de tutun prost și acru de mirosul mîncărilor, amestecate, în urma căruia picioarele prizonierilor oferă un desert gratuit, urzește atmosfera. Unul mai gîndește la o aventură a lui, întins pe scîndurile dure ale patului, aproape să adoarmă. Orchestra sforăiturilor e în preludiu. Vioara însoțește basul, și

cîte o lovitură de trombon sau de tobă mare deșteaptă brusc pe concertist. Cineva se torturează să taie, subt paltonul ce-l învelește, un buștean cu un fierăstrău uriaș. Unii vorbesc în somn, altul scrîșnește din măsele ca și cum rumegă sticlă. Gura unuia care își scoate dinții și doarme cu gingiile goale, face un zgomot plescăitor, de sugaci, căruia îi scapă țîța și-i fug buzele ca să prindă bumbul din nou.

La ferestrele de sub tavan, armate cu bare perpendiculare de fier, viscolește. De patru zile, sînt momente de tăcere, în care ne surprindem cu toții ascultînd talazele zăpezii, clătinate ca niște draperii de postav peste noi. Și fără să ne mirăm de tăcerea noastră, ne uităm unul la altul și înțelegem că fiecare din noi se gîndește la ai lui... E unica singurătate trebuincioasă, de care ne folosim, această pauză adîncă în zgomotul zilei. Din cînd în cînd, vocea sentinelei, zmulsă din gură, de uragane, strigă sentinelei următoare, ca într-o izbucnire nestăpînită de bucurie:

— Număruu șaaaptee biiineee!...

Liniștite, plosnițele, înțelese cu moartea, cu justiția, cu pușcăria și cu eternitatea, apar pe cearșafurile celor cu cearșafuri, ca să ospăteze. Consumatorul șuncilor vecinului le poate oferi, de noapte, un sînge mai gustos. Și deasupra celor cincisprezece oameni adormiți laolaltă, nu se oprește nicio viziune alta decît a plosniței suverane, stăpînitoarea închisorii, și nu apare decît umbra palidă a celor trei grații locale: tifosul, variola și foamea, în zăbranice grele.

Dincolo, în firida spitalului, așteaptă să fie ridicate mîine șapte cadavre nude, rontăite de șobolani.

HOŢUL ŞI VRABIA

Un condamnat din rîndul celora pe care Statul îi îmbracă în uniformă de zebră, ca să ispăşească un temperament rău orientat, şi-i hrăneşte în locuri păzite de ostaşi luaţi de la brazdă, — cu scopul unic de a-şi curăţi păduchii, de a mătura închisoarea şi odăile, în aşteptarea sfîrşitului osîndei, — un condamnat tînăr ţinea în mîna lui groasă un pui de vrabie, căzut dintr-o turlă a bisericii, din cuib. Pe faţa deţinutului, aplecată spre convulsiunile arìpilor puiului de vrabie, se zugrăvea o milă şi o bunătate, pe lîngă care surîsul suav al Giocondei părea o murdărie. Toată fiinţa lui, concentrată ca un elan într-un singur gest, se grupase în scînteile senine ale ochilor.

N-aş putea spune cine era sufleteşte mai inocent din cei doi copii, ocnaşul şi puiul de vrabie, în momentul cînd i-am descoperit.

— Săracul! spune ocnaşul arătînd biserica. A căzut din pacostea asta de casă. Se zbate şi suferă şi, căzînd, uite că şi-a strîmbat şi grumazul.

Într-adevăr, puiul de vrabie sta răstignit în palma lui, ca un bolnav care vrea să vadă lumea din targă şi nu poate să-şi ridice capul îndeajuns. Ochii puiului, negri şi fixaţi cu tenacitate în ochii mei, nu puteau să exprime durerea cîrcelului ce-i încleştase mica făptură. Romanul acestui zburător care şi-a rupt arìpa în ziua cînd s-a bizuit să încerce unda aerului şi a luminii cu ea, m-a emoţionat şi am rămas subt sentimentul meu de tristeţe toată ziua. M-am gîndit ce am putea face puiului de vrabie, ca să i se dezlege mădularele, şi mi-am dat seama că nimic. Intervenţia pipăitului omenesc era impracticabilă, şi misterul durerii lui prea mare ca să cutezi a i-l cerceta.

STOIAN DIMITROF

Am găsit într-o celulă pe asasinul lui Mihăileanu. După optsprezece ani de muncă în ocnă, individul prezintă o figură energică, şi în capul puternic o minte lucid agresivă. Scurt, rumen, cu o privire ca un sigiliu, bulgarul macedonean pare, în costumul vărgat, de puşcăriaş, din care se impun o jiletcă cenuşie şi o cravată corect înnodată, un englez din colonii. Deloc sfiios, dimpotrivă, concentrat ca un acid, el pare stăpînul puşcăriei şi al societăţii, şi pentru fiecare categorie, condamnaţi, funcţionari, oameni politici, el are o părere izvorîtă dintr-o lungă convorbire cu sine însuş. Se supără cînd un gazetar îl întreabă dacă munca silnică pe viaţă echivalează cu o perioadă de douăzeci şi cinci de ani, răspunzînd că e de mirare să nu se cunoască ceea ce trebuie în primul rînd să intereseze un ziarist, administraţia justiţiei...

Cineva găseşte că bulgarul are tip « lombrozian » şi nu-şi ascunde antipatia. Dimitrof spune, cu o satisfacţie vindicativă:

— Sînt victima patriei mele.

— Dar Statul dumitale nu face nimic pentru dumneata? întreabă alt ziarist, care pune obişnuit la contribuţie registrul măturătorilor primăriei, cassa sergenţilor de oraş, calitatea de agent acoperit al Siguranţei Generale şi subvenţiile de critic dramatic al teatrelor particulare.

Dimitrof răspunde:

— Să cerşesc ţării mele ceva? Se poate? Îmi cîştig existenţa muncind: am învăţat croitoria şi sînt mulţumit. Ce-mi datoreşte mie Statul bulgar? În 1913 am evadat ca să mă duc pe front să-mi apăr patria, şi am fost prins: un fost lucrător al meu în atelierul central al penitenciarelor, m-a vîndut: mă refugiasem în satul lui şi era aproape să trec Dunărea. Drept răsplată, după această evaziune, am fost retrimis, patru ani, la salină.

Stoian Dimitrof se joacă zîmbind cu anii, ca şi cum n-ar stăpîni numai închisoarea şi toate ocnele, dar şi vecia.

TREI IEZI

Două figuri discordante și simpatice ale pușcăriei, iezii castanii, cu spinările bălțate de o pată albă. Își plimbă ziua întreagă printre răzoare picioarele păroase, terminate cu o spintecătură în părul labei, și urechile ascuțite cu vîrfurile încovoiate în sus. Iezii țipă, pînă la scăpătatul soarelui, după o mamă nevăzută, ca și Iancu nebunul, care pe a lui a ucis-o. Îngrijește de ei un copil condamnat, pe care iezii îl cunosc. Cîteștrei dorm noaptea în sala minorilor, într-un pat, ca niște frați, ca niște gemeni, copii de capricorn, ai aceluiaș țap vînăt, pămîntul, și ai aceleiaș capre, cu ugerii plini de lumină, bălana pădure pestriță.

VIAȚA ÎN OCNE

Mărăcineanu e un sculptor în lemn fără educația meseriei, dar de o precizie manuală uimitoare, condamnat la muncă silnică pe viață pentru a fi manifestat trăgînd în judecătorii care-i dăduseră o pedeapsă cu mult mai mică. Acul lui de oțel taie din abanos cutii de mînuși, tabacheri, țigarete și obiecte de biurou, înfrumusețate cu chenare, volute și împletituri, întortochiate ca literele de capitol din vechile cărți bisericești.

Vinovăția lui Mărăcineanu a rămas nedemonstrată pînă în ziua de azi, și singura dovadă a crimei săvîrșite asupra unei bătrîne ar fi fost o cravată punctată, pe care un om oarecare, întîlnit în preajma imobilului unde se petrecuse asasinatul, o purta la cămașă, identică, după mărturisirea inconsistentă a unui trecător, cu cravata lui Mărăcineanu. Era un timp, într-adevăr, de justiție romantică, moștenită de Curțile Marțiale, cînd un nasture vorbea mai bine decît o minte, și o cravată putea să se lipsească de îndoială și de psihologie. Mărăcineanu a fost atît de sigur că în cele din urmă va fi achitat, încît verdictul de osîndă la cîțiva ani de ocnă l-a scos din fire, și nefericitul a tras cîteva focuri în blazonul aristocratic al Înnaltei Curți de Casație, care nu a voit să anuleze hotărîrea instanței osînditoare.

Sînt mii de secunde, în care un om își poate mărturisi isprăvile, fără greutate. Timp de o

viață, osînditul a fost cercetat și în somn, ca să se surprindă o similitudine de cvasi-afirmare. Concentrat în individul lui, resemnat, corect în purtări și migălos de cinstit, funcționarii numeroaselor penitenciare prin care trecuse aveau despre deținutul lor convingerea integrală a nevinovăției, ca și toți ocnașii cu care a viețuit. Și cînd un vechi pușcăriaș jură pe ceva, el nu jură zadarnic. Totuș, dubitativul se înfățișa ca un sentiment corectiv în mintea și a celor ce-l prețuiau mai exact: cine primește ideea întreagă, fără izbucnire sau fără groază, că un om nevinovat expiază păcatul unui asasin necunoscut?

I-au întins toate cursele și a fost destrămat în toate firele lui. Inocența lui a rămas tuturor evidentă și toți directorii de închisori au ținut, pentru că sînt români și pentru că românii sînt esențialmente buni și adversari ai excesului, să răscumpere povara justiției printr-o pomană românească. Intervențiile pentru grațierea lui au fost nenumărate, și probabil că numai însuflețirilor în atmosfera cărora a trăit se datorește optimismul fundamental al lui Mărăcineanu, mai energic decît amărăciunea lui și tinerețea unui fizic de o putere de basm.

Mărăcineanu a făcut optsprezece ani din osîndă, din care șapte în sare.

În timpul ocupației germane, a fost grațiat de generalul Mackensen, s-a însurat, are o soție italiancă acortă și un copil frumos. Gustase libertatea doi ani de zile. După retragerea armatei de ocupație, Mărăcineanu a fost arestat și readus în închisoare subt acuzarea de lèse-patriotism, că nu trebuia să primească grația de la nemți... El fusese pus în libertate la Doftana.

Se auzeau, povestește Mărăcineanu, împușcăturile tot mai apropiate ale războiului, și soldații din gardă se îngrijorau că nimeni nu mai venea

să-i schimbe. În urmă, soldații au plecat, au părăsit pușcăria gardienii, funcționarii, o zi și o noapte, de a rămas ocna fără pază, și deținuții au plecat și ei cu traista-n spate, cîte unul.

— Dumneata vii Mărăcinene?... îl întrebau ocnașii. Dacă rămîi, te las cu bine.

Mărăcineanu sta pe loc și nu-i venea să « fugă ».

În ocne, condamnații, tăind în stînci, se opresc uneori și latră: hau-hau! ca niște cîini, și urlă ca lupii, de cîte ori unul din ei face o glumă. În ocna veche a Doftanei, care, înnainte de clădirea « castelului », părea un cavou, condamnații munceau și dormeau în sare și ieșeau numai de Paști și de Crăciun la lumina zilei, ca să-și vadă atunci rubedeniile. Mulți din ei au orbit.

Un preot vizitator, scoborît într-un lătrat general al ocnașilor, în salină, s-a rugat să fie scos, înspăimîntat că a intrat în lad de viu.

Deținuții fumează tot ce întîlnesc, foi de cărți, scrisorile, rogojinile. Unul își fuma părul, învăluit în petice de ziar.

Deținuții aduși de la ocne, unde trăiesc laolaltă sau individualizați în celule, se tem de singurătate și au halucinații. Deținutul vede un cîine cu clopoțel umblînd prin celulă și dispărînd la primul semn al crucii, sau o femeie care-l trage de picioare jos din pat; sau simte un genunchi că îl strivește prin pătură și țoale.

Unii au simțit genunchii Necuratului apăsîndu-le, de-a rîndul, coșul pieptului, coastele și pîntecul, și s-au luptat să scape, rămînîndu-le între degite și părul sălbatec, de maimuțoi sau de urs, al monstrului care i-a călcat.

Între condamnații Curților Marțiale era un căpitan de carieră, din cavalerie, osîndit pe viață la ocnă pentru o lipsă imperfect stabilită, din cassă, de o sumă de zece mii de lei și cîteva zeci de centime. Ofițer bogat, el lăsase la moșie o nevastă

muzicantă și trei fetițe de o distinsă frumusețe. La ocnă, el a trăit în celulă cu trei bandiți dintre cei mai autentici. Unul, cu desăvîrșire bestial, povestea cum și-a violat fetele, la intervale, aducînd elogii celei mai mici, în vocabularul lui, pentru sensualitatea ei: fetița avea opt ani! Fostul ofițer venindu-i să plîngă, și camarazii lui de celulă observîndu-i tristețea și descurajarea, l-au amenințat cu rămgile de fier, dacă nu participă la veselia lor și dacă nu rîde. Și fostul ofițer a rîs... Să nu insistăm nici asupra consecințelor condamnării ofițerului, dar în treacăt putem face însemnarea că, grațiat și pus în libertate, el și-a regăsit soția într-un balamuc, fetele prostituate pe trotuar și moșia vîndută de cămătari...

Un miracol. Azi la ora douăsprezece jumătate, Mărăcineanu, după optsprezece ani de temniță, a fost pus în libertate! A ieșit pe poartă escortat de boieri, de socialiști, de gazetari și de o ceată de deținuți, specialiști în buzunare și spargeri. E o bucurie generală, ca într-o zi frumoasă de Paști. Grațierea și libertatea definitivă ale lui Mărăcineanu coincid cu onomastica directorului Stănescu, sfîntul Mihail, impresionat și el ca de un dar. Funcționarii, gardienii, deținuții, toți fac ovații celui liberat, care, copleșit de fericirea ce-l izbește, pășește strîmb, palid, concentrat în linia aspră a capului energic și cu profilul de bronz.

Peste un ceas va fi acasă, lîngă copilul lui, lîngă nevasta lui, o italiancă blondă, cu figura martirei Tatiana, ostenită de suferințe și care nu-l așteaptă... Mărăcineanu are numai treizeci și șapte de ani și e de o rezistență fizică și morală de mare clasicism.

La unsprezece și douăzeci de minute nu se știa nimic. La unsprezece și jumătate intră automobilul ministrului de Justiție, trage în curte, și din el coboară vreo șapte personagii, printre care ministrul, procurorul general Miclescu, un

justițiar simpatic, și primul-procuror. Directorul «dă raportul» pe cele trei trepte de la intrare, și convoiul se îndreaptă spre celula lui Mărăcineanu, celula nr. 20, fostă celulă politică timp de șase luni.

— Mi-a purtat noroc, spune Mărăcineanu, mulțumit că celula a putut contribui cu o moleculă la schimbarea influențelor misterioase astrale.

La urma urmei, în confuzia esențială a înțelegerii noastre, pusă în fața spectacolului de taine ale existenței, superstiția are drept la un loc și merită să fie respectată ca o credință.

Reprezintanții magistraturii n-au voit să-i dea drumul condamnatului fără o ceremonie. În curtea interioară a temniții au fost adunați în careu toți hoții și li s-a ținut un discurs în care li s-a spus că «Societatea nu vrea moartea păcătosului, ci îndreptarea lui», și, citindu-li-se decretul de grațiere, intercalat în discurs, măsura regelui le-a fost prezintată ca o recompensă a purtărilor bune ale celui grațiat.

Înspăimîntată de rigorile unui destin violent și tenace, inocența lui Mărăcineanu se transformase în frică de oameni și autorități.

Mărăcineanu și-a făcut bagajele într-o legătură. Un socialist, un tipograf inteligent, izbit de o criză de entuziasm infantil, trece printre picioarele oamenilor pe scară, ca să ajungă să-l felicite întîiul. Directorul se oprește grav, primește urările de ziua lui, și, emoționat, își face un merit personal din grațierea fostului pensionar.

Încercări de a cere grațierea lui Mărăcineanu au fost des repetate. La fiece vizită de magistrat, cu o tenacitate, în umilință, împietrită, deținutul s-a înfățișat cu pălăria în mînă la poarta interioară; povestea problemei lui juridice a fost expusă cu o regularitate devenită monotonă, reexpusă, reluată, comentată, adăogită, prescurtată, după împreju-

rare. De optsprezece ani, Mărăcineanu își reeditează « chestiunea », în sute și mii de exemplare grăite, cu o eleganță și acuratețe de mașină de fabricat chibrituri, și asupra lui « Floratos », singurul lui comparativ în carne și oase, Mărăcineanu nu are decît o inferioritate: că nu știe să scrie « memorii » și « motive de casare », cu care cel din urmă a mobilat arhivele tuturor instanțelor pe unde a trecut: treizeci și șase de dosare în patru ani de arest preventiv: volumul Enciclopediei.

Unii ocnași pe viață se îndrăgostesc de femeile de prin satele dimprejur, și pot dobîndi libertatea să se vadă cu ele prin vecinătatea ocnei. Alții își dispută condamnații tineri, pentru tovărășia cărora intră în luptă. Condamnatului tînăr i se oferă foloasele meseriei ce-o are fiecare deținut, e luat în celulă, învățat să meșteșugească. Sînt tovărășii care durează ani de zile și se sfîrșesc cu divorțul... E momentul tragic, în care cel ce părăsește căsnicia își împarte, cu cel ce rămîne, sculele și marfa lucrată.

Un deținut a voit să evadeze într-un sac, luat în spinare de un gardian, care-l denunțase, după primirea prețului de vehiculare...

MĂRIA NICHIFOR

Pîrîtă de către stăpînii ei, de furt, olteanca Măria Nichifor, cu fire semeață de cucoană, a intrat în pușcărie gravidă. Fără dovezi, dar din prìcina presupunerii că tăcerea ei naturală, de lacăt încuiat, era un început de dovadă, Măria s-a pomenit în mijlocul « secției femeilor » ca un mînz într-o cireadă de bivolițe mînjite cu nămol. Intrînd, ea s-a dat un pas înnapoi, strîngînd pumnul, ca și cum ar fi trebuit să lovească. Domol, gardianul a împins-o în curtea cu femei, și ea s-a ferit să intre, ținîndu-se pe lîngă uluci, ca pe malul strîmt al unei mocirle, în care pasul trebuie făcut cu băgare de seamă.

— Haide, apropie-te, mironosițo! au îndemnat-o femeile profesiunii. Dacă nu ți-a fost rușine să furi, aici rușinea e de prisos. Ia stai colea și spune-ne cum ai făcut...

Încolțită de herghelia muierilor din curte, așezate la rîd la curățitul fasolelor de păstaie, și al cărora fizic abject se succede între hibrid incolor și bestialitate pronunțată, Măria dete bocceaua gardiencii. În legătură, ea strînsese portul gorjan cu năframa de borangic, care-i da duminica un aer de împărătească, scoborîtă dintre căprioare și mistreți, în ziua slugilor din București. Și degetele ei începură să depene boabele de fasole din păstăi, ca niște metanii. Și s-au deșirat toate fasolele, pînă s-au isprăvit, și a sosit vremea verzei, a

pătlăgelelor roșii, a murăturilor, și la curățirea tuturor legumelor de iarnă Măria a luat cu inimă parte.

— Ai furat au ba, Mărio? întreba careva din cînd în cînd. Stăpînii tăi s-au plîns de niște haine.

— Ţoale eu? Aleagă-se praful! blestema făcîndu-și cruce Măria.

Și a trecut toată toamna. Și a trecut toată iarna. În primăvara anului următor, Măria dete naștere unui prunc, cel dintîi prunc născut în temniță. Era de șapte luni închisă preventiv și nu fusese chemată la nicio înfățoșare. Știrea că un fiu al omului a văzut lumina zilei în închisoare, trecu prin sufletul celor opt sute de hoți prizonieri ai dreptății cu o emoție nemaiîncercată. Erau între ei tîlhari temuți, cu lanțuri de mîini și încătușați de picioare, tîrîndu-și de ani de zile, ca niște Prometei, sculați din stînca de sare și clătinați în mers, povara de fier. Spărgători fioroși, asasini, pungași de buzunare, escroci, zlătari și găinari, în uniforma cu tichie și cu tunică vărgată, toți au simțit la venirea ciudată pe lume a unui copil fără vină, în mijlocul lor, o căldură în inimi, o toropeală surîzătoare a încruntării lor, și ființa lui ca un ajutor trimis de Dumnezeu.

Botezul s-a slujit, după liturghie, în biserica temniții, călugărească, și hoții, prezenți în unanimitate, au dat răspunsurile la ectenii, au cîntat Axionul, Sfinte Dumnezeule și, cu voci catifelate, Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pre noi. Singur preotul periferiei era un cetățean liber, venit la biserică din oraș; restul: corul, țîrcovnicii, cititorii, canonarhii și publicul aveau de la un an închisoare pînă la munca silnică pe viață, toate calificările pravilei penale.

Darurile primite de copil au fost numeroase. El a căpătat linguri de lemn scobite la ocnă, picioare de ouă cu încondeieri arse, metanii de păr de femeie bălană, mărgele de miez de pîine, colorate cu scursoarea burlanelor de pe acoperișurile vopsite. Mitică lăutarul i-a dăruit o vioară nouă cu sunetul bun, fabricată în cinstea lui. Mărăcineanu un țigaret și un sfeșnic, iar un falsificator de bani, un ban de argint adevărat, agățat cu un ciucure de mărțișor, ca să-i poarte noroc.

Către Paști, Măria Nichifor, care căpătase drepturi în urma îndoielilor administrației că ar fi putut să fie vinovată, se putea preumbla prin curtea temniței, cu pruncul la sîn, ca o Madonă. Un respect îngrijorat pentru maternitatea ei, făcea cancelaria atentă, și hoții, la ivirea ei printre plantații, aveau o sfială care venea din instinct.

A trecut un an și jumătate și ar fi putut să treacă o viață dacă direcția temniții nu căuta, pe căile lungi ale ierarhiei, să aducă aminte arhivarilor, care o uitaseră, că în pușcărie se găsea o femeie nejudecată și un copil fără mandat de arestare. Repede, de astădată, Măria Nichifor fu citată, judecată și, în fața unui dosar gol, condamnată la cincisprezece zile închisoare. Era într-adevăr greu de pus în libertate simplă o femeie bănuită de furt. Și, după condamnare, s-a putut afla că stăpînii își găsiseră boarfele furate, într-un dulap, în care, distrați, le puseseră într-o seară de dans.

Măria și-a ascultat verdictul de osîndă cu ochii la țîța din care sugea cu poftă, plescăind, un mare dolofan de băiat, cu privirea adîncă albastră, — și mulțumită că peste cincisprezece zile va putea să-și poarte copilul din flori, dincolo de bolțile cu broaște și chei grele ale pușcăriei. Într-a șaisprezecea zi, ea își luă rămas bun de la hoațe, de la hoți, sprijini copilul cu capul pe un umăr cusut cu figuri de mătase, își reluă bocceaua cu năframa și se îndreptă spre cancelarie.

— N-a venit încă mandatul de punere în libertate, femeie! îi zise funcționarul. Mai stai, că trebuie să vie.

Măria mai stete un ceas, mai stete un prînz.
— N-a mai venit, cum îi spuseși?
— Încă n-a venit.

Și mai stete o cină și mai stete o zi și mai stete douăsprezece zile, cînd copilul, care i se îmbolnăvise, muri. În a treisprezecea zi, pruncul ieși singur, dus de căruța morților, trasă de un cal, la cimitir, — și Măria rămase cu bocceaua ei și cu darurile copilului în temnița închisă. A cincisprezecea zi sosi și mandatul. Ea mai fusese uitată o dată.

Pe poarta cea mare, dinafară, a temniței, Măria Nichifor șovăi să iasă, palidă, neputincioasă să facă pasul detot. Și se opri dinaintea zidurilor cu turle de sentinele, deasupra cărora se ridicau celelalte turle, ale bisericii, și, mai sus, turla mare a cerului alb de toamnă. Peste drum, mai departe, se vedea cimitirul. În dreapta, în jos, scobora drumul la oraș... Capitala.

SOCIALISTUL NISTOR

Sînt pe o sală cu ziariștii, în cinci celule, cinci socialiști. Unul e croitor, natură vătămată, voce aspră de cuțit știrbit în sticlă, ins în apogeu de stupiditate, îmbrăcat « mai bine » decît ceilalți, după un jurnal mexican, cu pantalonii lărgindu-se ca o pîlnie pe ghete. Are ochii urduroși, gura uscată ca o pilă și se simte președintele societății viitoare. Pensiunea închisorii și condamnarea politică l-au aristocratizat și au dat acestei calfe cu acul și cu mașina de călcat, un dispreț suveran pentru tot ce-l înconjoară și pentru camarazii lui. E sentențios și infailibil. I se cuvin toate drepturile și și le reclamă. Societatea viitoare îi pare în funcție de croitorie, cu sclavi intelectuali. Un profesor are să-i curețe ghetele, un bancher îi va spăla ciorapii, iar un director de minister are să-i poarte sufertașul de la depoul social la nevastă și înnapoi.

Lenin e, după părerea lui, un tovarăș care lucrează la mașina de cusut și care dă croitoruluiață. Revoluția însă i-a deșteptat intelectul și l-a învățat să excludă cu desăvîrșire din societatea viitoare inginerii, chimiștii, pictorii, scriitorii, gramatica și abecedarul — putregaiuri. Revoluția lui Nistor va inventa științe noi și va renunța la cultura de pîn-acum, burgheză. Istoria nu există, căci laudă isprăvile popoarelor, ale oamenilor politici și împăraților; ori ce-i aia popor, de vreme ce toate popoarele sînt rude, și ce-i aia om politic

și rege? Astronomia se ocupă cu stelele și planeții, cînd el cere opt ore de lucru și două-trei duminici pe săptămînă. Chimia servește la fabricarea pastelor de dinți, a parfumelor, a pudrei și a săpunurilor, a culorilor de zugrăvit tablouri, covoare — articole prin care stăpînește capitalismul. Școlile fac burghezi, bibliotecile îi întreține, cărțile... prea multe cărți!... O singură carte există: *Capitalul* lui Marx, care-i însă prea gros de citit, și *Bazele social-democrației*, tradusă de tov. Gherea și publicată într-un extras de 25 bani. Filosofie, economie politică, finanțe, drept, istorie, religie, toate acestea s-au suprimat odată cu capitalismul. Dreptul e unul, al croitorului. Religia? Noi sîntem atei. O să ne batem joc de Dumnezeu ca de un animal primitiv, și pe popi îi vom pune la jug și la spălatul privăților social-democrate. Pentru ca să nu se redeștepte niscai apucături burgheze în societatea noastră viitoare, vom arde tot ce s-a scris și tipărit în capitalism. Căci atunci adevărul va fi unul singur, al Statului pur. Destrăbălarea de azi, cu credințe contradictorii și obiceiuri, va înceta. Va fi o credință-tip și un obicei-model, un costum rațional și o încălțăminte rațională. Moda? Adio modă! Mi-e scîrbă de varietate: într-o internațională exactă toți oamenii vor fi, și la fizic și la moral, absolut la fel.

Vom suprima, între altele, și muzica și teatrul, ca infiltrații burgheze, care nu mai au niciun rost. Afară de imnul Internaționalei, nu văd ce ar fi dat muzica omenirii. Cît privește teatrul, întemeiat pe averi, pe ranguri, pe psihologii, pe conflicte, el rămîne o amintire parșivă. Conflictele, deși nu vor mai exista, se vor regula în fața tribunalului corporațiilor, compus dintr-un magazioner, cu tovarășele lui soții. Cine va trage o palmă unui fost burghez va binemerita de la Internațională, iar proletarii între dînșii nu vor ști să se ia la palme pentru că sînt frați și egali, brațele și mîinile lor, de o lungime egală, nu vor ajunge la obrazul tovarășilor.

Croitorul meu are un drum drept de urmat, și-l parcurge iute. El mai ține de societatea burgheză prin aceea că-l servește în închisoare o slugă, că a învățat să joace șah la închisoare, și că-l hrănește partidul, pentru care a suferit, strigînd la o întrunire: « Trăiască revoluția socială! » și atît.

Croitorul e croitor. Un guvern a știut să facă însă dintr-o calfă un reformator, a identificat creierul lui cu o idee, la izbînda căreia lucrează inteligențe alese, condamnîndu-l la șapte ani de muncă silnică în calitate de socialist.

PĂDUCHII POETULUI

Suavul poet al braţelor întinse din întuneric la lumină pentru culegerea buchetelor impalpabile de rouă şi zăpadă selenară; cîntăreţul tuturor corindoanelor, al vălurilor delicate, pe care le desfăşoară azurul; sufletul de rubin şi ametist purta întodeauna o neagră pomadă subt unghiile voluminoase, cîteva luni o cămaşe, dormea întodeauna şi luni întregi îmbrăcat, încălţat cu aceeaş păreche de ghete şi cu aceiaşi ciorapi. Întodeauna fiinţa lui exala un miros tare de lături cu ardei, şi-şi închipuiai cu groază regiunea lui anală, ca un peizaj deranjat, în unda lui cleioasă, de mişcările profunde ale mormolocilor misterioşi. Întodeauna dinţii lui au fost negri ca abanosul, cu rădăcinile sempitern îngropate în mîzga groasă, şi verde ca un mucigai, a fostelor alimente, măcinate cu cîţiva ani înnainte. Carnaţia de ivoriu a poetului gingaş al ceţii şi al capelurilor lui Watteau şi Fragonard, întodeauna a puţit a hoit şi a saci cu viermi. Pantalonii lui au atîrnat întodeauna în noroi, rupţi pe margini ca o ţoală, lăbărţaţi din fese ca o traistă. Şi s-a remarcat cu oroare fructul abundent al pîntecului, constipat de lene cîte două săptămîni, deşertat în calîpuri compacte de cîte zece kilograme, cîte cinci şi şase calîpuri în porcelanul latrinii. Erau ca nişte mase mari de smochine pietrificate, cărămizii, fără forma clasică, lenitivă; căzute ca dintr-un sfincter rupt. Între

tovarăşii de promiscuitate, tovărăşia merge pînă la latrină. Toate acestea au fost întodeauna, şi mai toată lumea care a cunoscut această privighetoare nocturnă a artei poetice şi pe acest bijutier de acurateţi cristaline, le cunoaşte. Dar poetul să aibă păduchi, nimeni n-ar fi cutezat să afirme.

Fuseseră, este drept, bănuielile din iarna trecută, cînd confraţii aceluiaş dormitor evitau patul lui, o saltea grasă, acoperită cu o pătură pătată, ca nişte drumeţi care nu vor să se odihnească în mămăliga unei balegi ospitaliere. Se şoptea că poetul se scarpină-n sîn, se scarpină-n cap, şi colegii se fereau de sînii şi de capul lui frumos, îmbrăcat cu plete splendide.

Directorul a chemat în cancelarie trei camarazi şi le-a ţinut următoarea cuvîntare:

— Domnilor, mă vedeţi sfiios în faţa dumneavoastră, dar dacă v-am rugat să veniţi aci, este ca să vă fac atenţi asupra halului de murdărie în care se găseşte unul din colegii dumneavoastră. E vorba de domnul Coleg care-i plin de păduchi şi care a umplut de păduchi pe... servitorul de la celule. I s-a căutat în pat, şi în pat s-au găsit păduchi. Ca să-mi evit neplăcerea de a comunica direct Colegului dumneavoastră, — directorul apăsa drăceşte pe acest cuvînt de « coleg », — că trebuie să se spele şi, ca să nu se nască vreo susceptibilitate profesională la dumneavoastră, din faptul că-l chem la respectarea regulamentului, care, în lipsa unei concepţii personale în materie de curăţenie, interzice păduchii, vă rog pe dumneavoastră să interveniţi ca domnul Coleg să ia o baie, să-şi trimită aşternutul la etuvă, să-şi cureţe celula. Îi pot da rufe noi, aşternut nou, pătură nouă, şi dacă nu are, — după cîte văd, — şi haine noi.

Cînd i s-au transmis dorinţele directorului, poetul s-a supărat pe colegi, ca pe nişte instigatori. Dar cum la dorinţele directorului s-au adăogat

recomandațiile lor, foarte exprese și amenințătoare, poetul de safir, de azur și de argintul lunii, s-a supus. Cîțiva gardieni i-au transportat păduchii la baie și la etuvă.

Poetul s-a întors de la etuvă întinerit cu zece ani: tocmai timpul decînd trupul lui nu se mai spălase.

MARIN GUREȘOIU

De cîteva zile, camaradul bolnav doarme în celulă singur, fără supraveghierea servitorului, un băiețandru achitat de Curtea cu Jurați. Crizele lui pot izbucni în mijlocul nopții, lipsite de asistența altei puteri decît a lacătului exterior de la ușă. Lampa cu petrol stă toată noaptea aprinsă, deasupra patului bolnavului, iar vecinul lui, de care îl despart numai scîndurile cu intervale luminoase ale unui dreptunghi în zid, fost vreodată un leagăn de ușă, se teme de singurătatea vecinului și de pericolul unui incendiu.

Marin Gureșoiu a fost convins să doarmă la el lîngă sobă, la căldură bună. El a primit propunerea cu bucurie. Și-a luat păturile subsuoară, și, escortat de patru camarazi, s-a îndreptat pe întuneric către odăi. Pe drum, Gureșoiu a fost instruit pentru eventualitatea unei crize. El avu atunci o dezamăgire, făcută să fie înțeleasă cu atît mai puțin cu cît boala se concepea mai greu. Se opri din drum și întoarse capul către gazda lui de peste noapte, pe care o vedea aparent sănătoasă. Ideea că e bolnav de un beteșug curios, cu întoarcerea ochilor pe alb, cu bolborosiri și inconștiență, întîi l-a mirat, apoi i-a pus stăpînire pe creier. Din momentul acesta bolnavul îi apăru în continuă criză. Ajungînd la ușa lui, Gureșoiu, țăran din Vlașca, îndesat ca un brotac și purtînd un cap ridicul, urît și amuzant ca de pui de cîine,

pe mutra căruia se desinează, strînsă și diformată prin concentrare, caracteristicile viitoare ale dulăilor ciobănești, avu o ezitare neremarcată exact. Tocmai i se spunea:

— Dacă vezi că-i vine rău, nu te speria, întoarce-te cu spatele la el.

Acest îndemn sfîrși prin a înmuia cu totul echilibrul lui Gureșoiu, care se simți clătinat, la fizic și la moral. Gura lui de plugar mut, se fortificase într-o tăcere dură. Ochii i se încruntaseră subt fruntea lui mică, turtită pe linia părului tuns cu mașina. Nu îndrăznea să-și arate nici frica, nici curiozitatea de a se lămuri asupra răului descris, și intră cu bolnavul în odaie. Lacătul fu închis definitiv de cheia gardianului, în belciugele ușii.

— Noapte bună, Marin Gureșoiu!

— Sărut-mîna! bombăni el, cu un accent de înjurătură.

De-acum Gureșoiu știa că va rămîne pînă a doua zi între patru ochi cu bolnavul, și din spusele generale pricepuse rău, că în timpul nopții se va întîmpla neapărat fenomenul inexplicabil, pe care căuta să și-l imagineze. Se întreba cum va fi? o luptă cu el, o muncă lungă și silită, o spargere de lucruri prin odaie? Nu știa. Agitat de această problemă gravă, Gureșoiu își așternu fără inimă păturile lîngă sobă, cuprins de o sudoare rece, și își urmări tovarășul de odaie cu o atenție minuțioasă. Bolnavul și-a dezvelit patul cu liniște, s-a dezbrăcat și, vrînd să-și facă toaleta, îi spuse lui Gureșoiu, terorizat:

— Tu întoarce-te cu spatele, că vreau să mă spăl...

Gureșoiu nu mai auzise că un om se spală cînd se culcă, și crezu că începe criza. El n-avu decît puterea să-l întrebe pe cel ce se pregătea de spălat, cu lacrimile în ochi:

— Domnule, sărut-mîna, nu-mi dai voie, te rog, să fac o țigare?

Tremurîndu-i degetele, Gureșoiu răsuci tutun într-o foiță, cu ochii mai mult la bolnav decît la degetele lui paralizate în tabachere, și gata să urle, îndată ce va fi sigur că a început criza. Oftînd adînc, el trase din țigare suspine mari de fum, în vreme ce își imagina că se petrec, în spatele lui întors, scenele unei formidabile nebunii.

Zgomotul apei din lighean l-a speriat, și toată pielea i-a înghețat pe broboane. Pocnetul săpunului alunecat pe scînduri, i s-a părut o dată ca o detunătură de pușcă, și a doua oară ca unghiile unui țap ce s-ar fi pus să sară prin odaie. În tăcerea de după baie, trecură prin capul lui Gureșoiu toate nălucile cîte se puteau singure naște, din împreunarea variată a întunericului cu lumina, și mintea lui înțelese că e la mijloc o diavolie înspăimîntătoare.

Dar Gureșoiu ședea așa, cu fața la părete, și nu avu nici curajul să-și arunce mucul de țigare ce-i sfîrîi pe buze și pe care-l sugrumă între degete, păstrîndu-l frecat în palma închisă, ca o muscă.

Un zgomot nou. Rîcîiau parcă picioarele patului podeaua. Gazda se culcase. O gheață nouă se coji pe spinarea lui Gureșoiu. Apoi auzi foile unei cărți răsucindu-se și, după o altă pauză, își auzi vocea lui răgușită, ca venind dinlăuntrul sobii, îndrăznind să întrebe:

— Pot să mă întorc, sărut-mîna?

Distrat de lectură și uitînd de noul său musafir, patronul nu auzi întrebarea. O tăcere de cavou se instala în odaie, în care inima lui Gureșoiu bătea ca un clopot. Atunci, el își făcu proiectul să se întoarcă, și își împărți proiectul în mai multe părți: va scoate întîi o mînă pe care și-o strivea subt șale, apoi, încet, un picior amorțit, apoi va zgîrci piciorul ca să se ridice, și numai după ce

se va fi sculat pe vine, va executa ultima parte din proiect, întorcîndu-și capul, să vadă. I se părea că boierul stă mut în spatele lui, gata să-l pocnească-n cap cu un lemn, pe care-l ținea, pesemne, ridicat: asta era criza. S-a înghesuit, repede, pînă la frunte, în pătură, ca un pui subt cloșca lui. Și mai stete așa cîtva timp și iar își amărunți proiectul.

Cînd izbuti să se scoale pe vine, răzimat de soba caldă, Gureșoiu găsi pe cititor culcat în dosul unei cărți în care se aprofundase, și-l privi o secundă, pitit în problema lui. Punctele care continuau să tulbure mintea lui Gureșoiu erau îndeosebi două: cum se arată boala gazdei și cînd începe criza; a început, și bolnavul să găsește în plină aiureală, sau începe mai tîrziu? Și dacă a început? cînd a început și ce fel de faze vor urma de aci înnainte? Spiritul lui Gureșoiu se găsea nepregătit la complicațiile neprevăzute ce trebuiau să aibă loc, și simțurile falsificate de fantezie erau halucinate.

Mișcarea unui picior ce-i amorțise trezi pe cititor din lectură și-l făcu să-și scoată pieziș o parte a obrazului din carte.

Era ceasul decisiv. Gureșoiu, fără să-l slăbească din ochi, și țintind singurul ochi ce se vedea al boierului, se întări din toate mădularele și își dete drumul în sus, frecîndu-și spinarea de sobă. Privirea lui exprima teroarea uriașe a unui iepure încolțit. Gureșoiu ar fi voit să se deschidă soba ca să fugă de-a-ndaratele pe coș. Ochiul fix al celui din pat, împăinjenit de imaginile paginii pe care o citea, contempla fără să vadă, orientat către Gureșoiu. Acesta pipăi pe la spate rezistența ușii, din părete. Desigur că acum criza începuse, și el se putea aștepta la cele mai monstruoase forme ale boalei, pe care nu voia să le cunoască, neputincios, ca un copil care-și mărturisește înfrîngerea prin lacrimi. Gureșoiu începu să plîngă și să se roage, inconștient de zădărnicia rugăminții lui.

Lacătul ușii fusese încuiat de temnicer de două ceasuri.

— Lăsați-mă, sărut-mîna, să-l chem pe Oancea! zise Gureșoiu.

— Ai înnebunit, mă Marine? l-a întrebat stăpînul.

— Mi-e frică, sărut-mîna. Lăsați-mă să-l chem pe Oancea, că n-o să-mi mai fie frică.

— Ce Oancea, mă?

În loc să răspundă, Gureșoiu, deschizîndu-și ochii și mai tare, amuți cu gura căscată, și un leșin l-a moleșit. S-ar fi zis că ființa lui se dezumfla ca un balon care se strînge, așa se cocoloși deodată în colțul sobei, stupefiat. Buzele lui voiră să articuleze ceva, oprite de înnec. Bolnavul dăduse cartea la o parte și își arătase toată figura. Gureșoiu nu-l mai recunoștea. Vasăzică, boala consista în transformarea omului într-alt om, un om necunoscut, cu care el nu se mai putea înțelege. Vasăzică, atacul bolii însemna strămutarea în trupuri noi a bolnavului, și metamorfozarea de-a lungul nopții va fi infinită. Mereu se va culca în pat unul, ca să se ridice din așternut un altul. Această magie sinistră îi apăru în toată fantastica ei putere, atunci cînd boierul, înțelegînd spaima servitorului, izbucni într-un mare hohot de rîs. Rîsul lui îi păru atît de hidos, încît Gureșoiu, disperat și pe jumătate nebun, s-a vîrît în pătură, singurul lui refugiu, și-a dispărut cu iuțeala unui șobolan, zguduit de gemetele unui plîns, dezlănțuit ca o cataractă.

Cochet, cu toate crizele lui, manifestate o dată pe lună, bolnavul obișnuia ca, la culcare, să-și puie, în toate serile, mustățile într-un bandaj agățat de urechi.

ALFONSO

Alfonso, deținut politic, s-a făcut culpabil, de fapt, prin nimic alta decît prin temperamentul lui de îngîmfată impertinență, amestecată cu o mare laşitate. El se umflă şi îngălbeneşte în aceeaş secundă, plînge şi scrîşneşte din măsele, ameninţă şi cere iertare.

Ordonanţa de dare în judecată îl arată tocmai pe el, cel chemat la o situaţie socială şi politică, pregătită încă din scutece şi oala de noapte cu blazon, « nedemn şi slugarnic, cu spinarea veşnic încovoiată ». Procurorul a avut, fără să-şi dea seama, o expresie croită pe măsură. Pentru ce un necunoscut, martor în proces, face cu mîna pe cruce depoziţia, care nu era de cadrul procesului, că l-a văzut repezindu-se din pragul unui teatru strălucit de becuri electrice, ca să deschidă uşa unui cupeu cu autorităţi? Pentru ce tocmai la acuzat o asemenea mărturie stranie, pare adevărată?

Personagiul a fost achitat pentru aceleaşi motive, răsturnate, pentru care alţii au fost osîndiţi.

După achitare, Alfonso a dat o reprezintaţie de triumf. A luat un automobil şi a parcurs, singur pe canapeaua maşinii, Calea Victoriei toată, distribuind saluturi inutile, provocînd luarea-aminte a trecătorilor şic, gesticulînd, demonstrînd:

— Eram nevinovat! Uitaţi-vă la mine! Sînt Alfonso!

Entuziasmul lui Alfonso a indispus şi pe indiferenţi.

Jubileul a durat de la Poştă la Şosea şi înnapoi, neîmpărtăşit. O sîngeroasă umilinţă pentru orgoliul autorului. El înţelege să se umilească singur, socotindu-şi bucuriile şi expansiunile ca o probă de artă politică în conduita vieţii, însă în patru ochi.

El înţelege să-şi silească muma, — o mumă excepţională şi o nefericită bătrînă, — să urce scara doamnelor de onoare, ca să i se închidă uşa de un fecior tot atît de trufaş ca şi propriul ei fiu. El înţelege să joace o scenă de dramă şi de descurajare intensă în faţa bătrînei, pentru ca această biată femeie, indirect determinată de ticălosul cabotin ce-i posedă ca un duh necurat copilul, să-i aducă cinci sute de lei într-un plic. Înţelege să cadă în genunchi, cînd intră în odaia lui procurorul, ca să-l întrebe de sănătate. El înţelege să sugereze foarte lăturalnic îndureratei mame preocuparea constantă de a nu lipsi din colţul străzii la nicio ieşire din şedinţele consiliului de război, a prezidentului, penibil impresionat de această insistenţă. El ţine ca din gura familiei Curtea să afle de cîte două ori pe zi că genialul ei produs nu va fi condamnat.

Şi, pezevenchiul, cîtă furie factice dezlănţuieşte, cînd bietei mume, neatentă la menajamentele pe care şi le prepară singur fiul, îi scapă mărturisirea suspinată a unui demers nedemn, a unui gest ruşinos, a unei cereri ce trebuia să izbutească dacă putea să fie formulată.

Mama lui e ceea ce-i calul flămînd şi ostenit subt biciul căruţaşului beat, regele animalelor; e fiinţa lui de tortură, aceea care-i ştie viaţa, căreia nu-i poate nimic ascunde şi căreia totul îi poate fi cerut confidenţial; să se tîrască, să fie dispreţuită, să sîngere pentru el. Cîte mişelii se petrec între acest copil, disperat de faţadă şi de glorie,

și muma lui, se zărește cînd surprinzi colțul de perdea ridicat. O lacrimă e ștearsă ca o greșeală în momentul cînd ai intrat prea repede în mijlocul actului, o privire în timpul convorbirii, ridicată cu o mutenie patetică și moartă, către ceruri, un oftat în punctul psihologic al unei fraze.

Ea îl iubește cu o pasiune, pe care el o știe în stare de crimă. E fiul adorat, licheaua strălucită a pîntecului ei. Eforturile ei în tot timpul deținerii și procesului, — luni de zilnică trudă, de intervenții, — păreau drumul Maratonului, la capătul căruia, eroina, ajunsă ca un cadavru, pe care singură ținta finală îl mai ținea în picioare, erai sigur că se rostogolește. Iată o femeie care și-ar fi cîștigat veșnica odihnă glorios.

Alfonso trăiește cu o femeie cu buzele groase. În fața mumei lui, care suportă falsul menaj, ca o renunțare mai mult în folosul tiraniei fiului teribil și adorat, ei se rostogolesc ca doi porci în pat, în patul odăii rechiziționate de autorități pentru deținuții lor. Acolo trăiesc cei doi porumbiei toată ziua, toată noaptea, columba stînd în pat și cerînd farfuria cu cîrnați, columbul fumînd țigările și aruncînd mucurile pe jos. Dar Alfonso se atîță și se simte ofensat cînd hotelierul îi aduce aminte că e prizonier. Atunci el se dedă unui scandal înfiorător. Orgoliul, micșorat de luni de zile în promiscuități rușinoase, se răzbună, și răzbunarea lui Alfonso e zgomotoasă.

O slăbiciune surprinsă determină la Alfonso o prăbușire, de care se apără vociferînd, îndată ce sînt mai mulți spectatori de față. În prezența unuia singur, care face o aluzie oblică și sigură, Alfonso abdică, arătînd ce poate mistui el alături de un om căruia îi datorește vre una din spetezele fațadei sale.

El s-a născut cabotin și parazit. Cu o naturalețe perfectă, mănîncă la masa tuturora și cere să fie

servit. Joacă pentru ca să cîștige parale și calculează ce a cîștigat. Trăiește cu femeile de moravuri, fără să dispuie de bani, și mai ales cu moravurile femeilor; și intrînd în linia lui sufletească să nu se supere dacă e înșelat, el glumește.

Alfonso deține monopolul tuturor informațiilor și relațiilor. O veste adusă pe altă cale decît canalul lui, îl aruncă în agonie morală; el se crede atacat, învins și desființat, — și, evident, știrile străine nu pot să fie adevărate. Lui întodeauna lumea îi era închipuit favorabilă, cu el fenomenul vieții se petrecea excepțional. Și avea vești pentru gura mare și informații pentru șoptit la ureche, pe care le debita individual tuturora. Cîte o știre sau observație care te privea personal, ți-o încredința ceremonios: o intrigă, o porcărie.

Indiscret ca o muscă, Alfonso se îmbolnăvea cînd doi camarazi găseau oportun să vorbească la o parte. Ochii lui se rotunjeau de invidie; nările i se umflau. Scos din fire, te aștepta singur și, nebun, te întreba brusc:

— Ce ți-a spus Ionescu? Spune drept.

Perplexitate. Răspunsul potrivit la această injoncțiune îl rușina cumplit, și Alfonso suferea ca o insectă străpunsă și fixată cu ac, în jurul căruia îi înnoată picioarele. Era cu neputință ca Alfonso să bănuie că se poate vorbi, fără el, altfel decît împotriva lui. El se credea făcînd parte din toate cuvintele, ca aerul, și se muncea să reducă toate convorbirile la stricta lui individualitate, să izoleze pe camarazi, să-i puie să joace într-o intrigă vastă, ca niște mosoare, depărtate, ce s-ar depăna pentru îngroșarea unui singur fir. Îi era ciudă că-ți mîngîiai cîinele, că te întreținei într-un colț de odaie cu nevasta, fără participarea lui.

Ceea ce compensează această natură e o facilitate de hazuri, un torent de giumbușuri, un talent reproductiv sensațional. Seara, Alfonso imita

cu brio pe unul din camarazi sau vorbea ca Maiorescu, ca I. Lahovary, ca Alex. Marghiloman. Acest băiat, înzestrat cu toate resursele pentru a distra o societate continuă și numeroasă, e totuș tuturor antipatic. Figurile de teatru care operează și pun în mare ilaritate o întreagă adunare, se sfărîmă lesne, la o mișcare a sufletului, care trece prin splendidul decor al verbiajului, ca o gînganie murdară.

Alfonso nu-și poate menține în opinia celui care împărtășește viața cu el, o fizionomie stabilă; de la o zi la alta, impresia nu durează, nu se suprapune în sensul ei propriu. Broderiile lui dispar de la o cusătură la alta. Ai sensația că umbli pe un teren de făină. Îi făgăduiești ceva și e primul om care îți înlesnește obiecția:

— Trebuie într-adevăr să mă țin de cuvînt? Pobabil că nu.

I se aduc lui Alfonso acuzații publice de felul acesta: a insultat armata, a insultat pe rege, a calomniat pe regina. Nu-i acuzat de o critică adăpostită de o judecată, de o idee. Nu! Se zice: Alfonso a insultat pe regină. Și cine zice, știe cum ar fi putut Alfonso să o insulte. Din lichelism, din nevoia de a se arăta spiritual, din pricina unei trăncăneli ușoare.

Alfonso dovedește că nu a insultat armata, nici țara, nici Coroana. Aduce documente din care se vede că el nu a fost atît de vinovat cum s-a spus. Ce-are a face! nu-l crede nimeni, enervează genul lui, nu culpa lui. Nu gluma supără, dar sentimentul că gluma e a lui. Un martor a afirmat că Alfonso e capabil de « orice », fără dreptate materială, dar cu o justificare intenționalâ minunată, fără să fi fost întrebat asupra capacităților morale ale acuzatului. A fost o izbucnire naturală. Și nu seriozitatea atrage pe oameni. Nu! dar sentimentul că un om anume poate într-o împrejurare dată să fie concordant cu exigențele ei.

Alfonso e un nenorocit. Tezaure de scîntei ies pe coșul lui, și totuș crezi că focul lui nu arde și coșul lui scoate fum fără vatră. El nu-și va schimba niciodată situația, căreia îi e predestinat, de a amuza, pe secundar, lăsînd în urmă un depozit de plictis gros.

DEGETUL

În camionul-automobil s-a petrecut un accident. Un gardian era transportat de la gară la penitenciar. Stînd în picioare, răzimat în interiorul camionului, gardianul fuma privind cerul albastru. Verigheta însă, de la mînă, i se agăță de mașină, prinsă într-un interval de scînduri, îi fu zmucită brusc și părăsi degetul, dezbrăcat și de carne ca de o teacă. Degetul rămase în verighetă, și verigheta în automobil. Leșinat, gardianul e dus din drum la spital.

Istorisind accidentul și dînd amănuntul că scheletul degetului a rămas intact, șofeurul scoase din buzunar un petic de hîrtie în care era înfășurat un deget cu verighetă. Asistenții impresionați au întors capul. Unii sînt palizi, alții scuipă. Aspectul unui deget al cărui os s-a descălțat de carne cu violență, enervează și doare într-adevăr, iar ideea că obiectul accidentului poate fi purtat în buzunarul de la jiletcă, înfășurat în hîrtie de ziar, e stranie și macabră. Trebuie adaos, pentru obținerea efectului, șofeurul, un om bătrîn și slab, neras de cîteva zile, cu ochii cenușii, cu straiele murdare, liniștit în manipularea corpului delict; ca și cum ar fi explicat, desfășurînd și înfășurînd la loc îmbrăcămintea moartă a unui deget viu, purtat în buzunarul de la ceasornic, modelul nou al unui șurub cumpărat pentru garaj.

GREVĂ DE OCNAȘI

Doi oameni expediați aci din Ocnele Mari, ca șefi de revoltă, ca de-aci să fie trimiși în pedeapsă disciplinară de trei luni la Doftana, s-au baricadat într-o celulă și refuză să iasă. Doftana e o închisoare celulară, cu celulele zidite în sare, și de unde, după cîteva luni, un condamnat nu mai poate ieși decît cu picioarele înnainte.

Se apropie ora de plecare. Ofițerul aduce garda și cere telefonic avizul comandantului de corp, care-i răspunde prin vocea generalului-comandant să se puie la ordinele direcției. În fața gangului interior al temniței armata pare adunată pentru asediul unei fortărețe. Sosește din oraș directorul, cu pălăria tare. Exercițiul funcțiunii într-un moment atîta de grav îi cere autoritate, și directorul trimite să i se aducă șapca neagră cu tresele de aur, pe care o pune cu ceremonialul de gesturi și atitudini al unui prelat. Figura lui exprimă o energie gata să izbucnească. După un moment de tăcere, la care asistă ziariștii, socialiștii și soldații, recules, directorul rostește, dînd comanda și cuvîntul istoric:

— Morți sau vii, trebuie să iasă!

Simte că-i lipsesc prestigiului său un cal arab și un steag de mătase albastră cu albine de aur, — dar neavînd nici armăsar, nici drapel, înnaintează la atac, dînd năvală pe jos.

Ce s-a petrecut în temniță? Hoții, ridicați pe gardurile căzărmilor respective, au huiduit pe director. Un zgomot de lanțuri se apropie; camionul-automobil care va transporta pe cei doi ocnași, trage în fața gangului. Iese directorul victorios, care adresează parola:

— Vă rog, domnilor, retrageți-vă.

Dar socialiștii Diaconescu și Himson au fost prinși în temnița interioară și trîntiți la gherlă, pentru a fi instigat pe ocnași să refuze de a părăsi închisoarea. Gherla va dura douăzeci și cinci de zile, dictată de la Direcția Generală, și ea coincide cu ziua în care primii deputați « socialiști » intră, aleși fără candidatură, în Parlament.

UN PROIECT DE ZIAR

Floratos expune « planul financiar » al unui proiect de ziar, care consistă în a cîștiga cît mai mulți cititori, pierzînd cît mai multe parale.

Să-i dăm cuvîntul în materie de specialitate:

— Fiecare exemplar al tuturor numerelor va purta un bon. Sînt trei sute șaizeci și cinci de numere pe an?

— Desigur, și din cînd în cînd chiar trei sute șaizeci și șase.

— Perfect. Acum: Plătește cititorul douăzeci și cinci de bani de foaie?

— Certamente, prețul unei foi fiind acum douăzeci și cinci de bani.

— Mă urmărești cu atenție, nu este așa?

— Cu cea mai încordată atenție.

— Ei bine, la finele anului cititorul îmi aduce trei sute șaizeci și cinci de bonuri, și-i restitui de trei sute șaizeci și cinci de ori cîte douăzeci și cinci de bani, adică tocmai atît cît a plătit el ziarul, plus cinci la sută dobîndă — în total nouăzeci și șapte de lei. Iată combinația!

Floratos a înnebunit. Geniul lui financiar a descoperit tocmai nasturele de încheiat pantalonii.

— Vezi dumneata, domnule Floratos, prețul unui abonament e astăzi de șaizeci de lei anual, iar dumneata, ca administrator, vinzi cu șaptesprezece bani foaia pe care peste un an vei plăti-o douăzeci și cinci; ceea ce nu înțeleg, este că mai

plătești și o « dobîndă ». Eu găsesc mult mai comod și mult mai odihnitor să nu scoți nici un ziar. Pune un redactor în balconul hotelului « Continental » și roagă-l să arunce pe fereastră cîte un milion de lei în ziua de Paști. Vei avea mîngîierea că ai făcut ca și cum ai fi scos și un număr în culori.

Dacă ăsta ți-e proiectul financiar, o să-mi dai voie să te felicit cu rezervă.

— Bine, dar e admirabil! răspunse totuș Floratos.

Atunci s-a propus un ziar în patruzeci și opt pînă la o sută douăzeci de pagini, cartonat zilnic cu marochin flexibil, purtînd pe cotor numele incrustat cu aur al cumpărătorului. Acesta va fi obligat să plătească chioșcarului prețul ziarului într-o monedă de douăzeci și cinci de bani, la care va primi un rest de un leu și patruzeci de bani plus o pereche de ghete. Iarna ghetele vor fi ambalate într-o pereche de șoșoni sau galoși.

Cine va aduna primăvara la redacție zece perechi de șoșoni tociți, va primi o vilă la Sinaia cu mobilierul complect și menajeră tînără, plătită pe doisprezece ani.

Cu acest proiect tirajul ziarului va crește sigur și va depăși tot ce se poate închipui. Toată chestiunea este să știi cu cîteva zile mai înnainte, numele cititorilor care vor cumpăra succesiv gazeta, ca să le fie imprimat cu aur pe scoarțele de marochin flexibil.

Ca să cîștige averi fabuloase, omul devine inventiv.

PETRE GATUI

A murit în spitalul penitenciarului țăranul Petre Gatui, după un efort de energie remarcabil: paisprezece zile de post integral, fără pîine și fără apă.

Registrul închisorii cuprinde următoarele date:

« Născut în Sofia — Bulgaria. Etate: 58 ani, căsătorit, soția în viață împreună cu 7 copîi. Domiciliați în județul Ilfov, comuna Grădinari. Părinți: Ilie și Ileana, morți. De naționalitate bulgar, supus român. Decedat în spitalul închisorii Văcărești, pe ziua de 9 mai 1919, ora 13,30, de melancolie. »

Melancolia defunctului s-a manifestat din momentul depunerii lui. A șasea zi s-a raportat spitalului că un om de la rezervă își dă pîinea de pomană și refuză să se hrănească. Spitalul a căutat să se convingă:

— Am auzit că nu vrei să mănînci.

— Nu vreau să mănînc; de ce m-ați închis iar?

— Cînd ai mai fos închis?

— Un an și jumătate, înnaintea războiului, am stat în arest preventiv, și nemții m-au pus în libertate.

— Ce-ai făcut?

— Îmi omorîsem soacra, care mă supăra.

— Dacă nu mănînci, dacă nu bei, ai să cazi la pat și ai să mori.

— Atît aștept și eu.

— În ultimele zile, povestește agentul sanitar Rădulescu, care l-a studiat pînă ce și-a dat duhul, Petre Gatui putea îngrozitor... Știți... mațele alea fără sucuri, stomacul ăla care se usca, explică științificește agentul sanitar, gesticulînd ca un fiziolog și silindu-se să se facă înțeles ca un savant vulgarizator.

PROCESUL ZIARIȘTILOR

Un episod caracteristic a fost instituit în procesul ziariștilor de advocatul « Ștefan Antim », un nume derivat din Wexler. E un om inteligent și cinic, negricios ca un țigan, cu gura umflată subt o mustață țepoasă, tunsă și rară ca o perie de unghii, uzată la lustruitul mașinii de gătit.

Argument: « Am fost lăsat în teritoriul ocupat, pentru a servi Statul român, mobilizat la Siguranța Generală ».

Un advocat a precizat sarcinile date clientului său de către Siguranța Generală mai bine, documentîndu-se cu un certificat special, emanație a ministrului de Interne, pe care l-a depus confidențial, fără să-l citească, pe masa Curții. Curtea ia cunoștință de misteriosul act, cercetează fizionomia lui Antim cu surpriză, căutînd parcă să confrunte trăsăturile sensaționale de agent provocator, cu modelul în carne și oase: puturoasă carne, puturoase oase.

Certificatul e înnapoiat, strîns pe cele patru muchi ale hîrtiei și dispare în buzunarul fericitului proprietar, care își păstrează, fără să se uite nici în dreapta nici în stînga, o atitudine de vită înjunghiată însă asigurată. Textul confidențial impune președintelui, un colonel incolor. Președintele s-a sculat și-l salută. Ochii camarazilor îl ard în spate și în ceafă, pe Wexler. El iese din sală cu capul

plecat, ca un cîine țărănesc, legat subt căruță și cu ochii închiși.

Wexler Antim a scris, după mărturia lui, articole care concordau cu campaniile duse de presa guvernului, în Moldova.

El a fost primul ziarist care a scris și a publicat în teritoriul ocupat, și fondatorul primei gazete apărute. La cîteva ceasuri după ocuparea capitalei, el s-a înfățișat nu se știe unde și s-a instalat în redacția ziarului *Bukarester Tageblatt*, care în primele timpuri a apărut în două limbi, cu textul identic. Antim Wexler a recrutat și primul personal al ziarului, și directorul succesor, care a « fugit » în streinătate nu se știe cu ce sprijin, la înnapoierea trupelor, și s-a întors mai tîrziu, nesupărat de nici un fel de cercetare judiciară, a fost o emanație a lui. El a insistat luni de zile pe lîngă redactorii și colaboratorii succesivi, ai gazetei, să ia contact cu foaia, cu o camaraderie tenace, a cărei origine suspectă apare abia în proces. Agentul provocator trebuia să-și justifice însărcinarea.

În proces, Wexler Antim s-a bucurat de menajamente stranii. Atunci cînd trebuia să fie arestat cel dintîi, numele lui apare în dosar pe la finele lui ianuarie, la trei luni după arestarea redactorilor și a colaboratorilor teatrali sau literari externi, și cu totul evaziv, cu prilejul unei declarații laconice, de trei rînduri. Numele lui fusese de atîtea ori citat de unii din cei « instruiți », încît nu se putea ca personagiul să fie absolut înlăturat, măcar de formă, din proces. El n-a fost niciun moment arestat, și la judecată s-a prezintat cu liniștea și libertatea unui agent în funcțiune, poate adus pînă la ușa Curții cu automobilul chiar al Siguranței.

Instrucția procesului a fost o comedie, ca tot procesul. Niciodată, niciun prevenit n-a fost întrebat de articolele pe care le-a scris și cu ce nume semnase. Certitudinea cu care instructorul a afirmat în rechizitoriu, amplificînd acuzația din ordonanța de urmărire; faptul de a fi lucrat cu inamicul și nimic mai mult, cu învinuiri de doctrină politică, nesprijinită de niciun articol în dosare, — proprietatea articolelor și a pseudonimelor, — se întemeiau pe informații înnafară de dosar, și informatorul fusese agentul Antim Wexler, advocat.

Singura circumstanță, de care s-au folosit cei mai mulți implicați, intenționat introdusă în interogatoriu, pentru a li se așterne tuturor o punte de trecere, atîrna de o întrebare și un răspuns.

— Ai scris? suna întrebarea.

— N-am scris, a răspuns marea majoritate.

Cum în acest proces nu s-a găsit niciun coacuzat, care să tăgăduiască afirmațiile folositoare și să dea mărturie contrarie, majoritatea, adică toți cîți au tăgăduit, au fost achitați.

Într-un elan de lichelie, care la unii a mers pînă la lacrimă, n-au lipsit nici aceia care au manifestat viguroase sentimente filoantantiste, gata să cînte, în ședință, marșul englezesc cu cimpoiul scoțian.

Au fost condamnați cinci ziariști. Ei au răspuns:

— Am scris!

Și s-au justificat.

— De ce ați spus că ați scris, dragă? reproșa o autoritate.

— Pentru că nu putem minți, au răspuns condamnații.

Curtea, în proces, a osîndit sinceritatea și adevărul.

PROCESUL SOCIALIȘTILOR

Din ziua de 13 decembrie 1918, cînd au fost uciși cu mitraliera vreo șaizeci după unii, peste o sută după alții, și aruncați în depozit prin curțile și gangurile din dosul Teatrului Național, socialiștii, aleși dintre șefi, fură arestați, fură duși la poliție și bătuți la exterminare. Barba lui Moscovici și spinarea aceluiaș, picioarele și coloana vertebrală a tovarășului Frimu, mort de pe urmele bătăii primite pe șale și rărunchi, și Cristescu, plus mădularele numeroase ale comitetului executiv, au fost îndelung îngrijite la spitalul Văcărești.

Socialiștii au cunoscut atunci faza de propagandă revoltată și starea de spirit ostilă necesară. Totul în guvernul liberal era consacrat putred și abuziv.

Vizita așa-zișilor socialiști ardeleni Jumanca și Fluieraș a fost primită la închisoare cu o ridicare războinică de brațe, iar auzul ministrului de Justiție Buzdugan, venit întru tîrziu ca să se asigure de « starea sanitară » a închisorii, avu de suportat o mitralie furtunoasă de grindină sistem Marx.

Faza intrase, e adevărat, cel puțin din partea guvernului, într-o transformare care nu întîrzia să rodească. Se și făcuse propunerea ca doi socialiști să încapă în guvern, onoare pe care șefii au refuzat-o. Din spital, ei au fost mutați în sala antropometrică, din curtea personalului, pentru ca două zile mai tîrziu să fie așezați într-o încăpere

și mai agreabilă, în biurourile direcțiunii, evacuate brusc.

Duși la Curtea Marțială între baionete, pentru cercetări, socialiștii cîntau în cor, la ieșire și la intrare, imnuri revoluționare.

Socialiștii fură aduși la hotelul « Modern », fiind hotărîtă data procesului lor. Păziți de o gardă numeroasă, ca garnizoana unei cetăți, puși în imposibilitate de a comunica, fie cu ziariștii, fie cu familiile; primind merindele cu autorizația de fiece farfurie, a ofițerului comandant al etajului lor, din mîna jandarmilor înghesuiți în mansardă; escortați individual pe săli, de cîte doi și trei jandarmi cu baioneta la armele încărcate; porniți de la hotel la Curte în interiorul unui cordon puternic de arme, socialiștii erau obiectul unei severități, care cu ziariștii, aproape liberi și în timpul procesului cu desăvîrșire liberi, nu se practicase.

După cîteva ședințe, doi dintre socialiști căzură bolnavi... Se făcuse înțelegerea necesară cu guvernul.

La întrebările ziariștilor, puse de la o fereastră la alta, peste curtea dintre galeriile hotelului:

— Ce aveți?

se răspundea, zămislind cuvinte:

— « Comedită ». În cîteva zile sîntem liberi!...

La una din ședințe, procurorul regal propuse disjungerea procesului. Autorii principali fură scoși din cauză și lăsați în proces numai « complicii », care se văzură condamnați la muncă silnică.

Guvernul, adoptînd tîrziu procedeele amicale impuse de situația socialistă internațională, a izbutit, — cum era de așteptat, — să înmoaie mișcarea și să arunce peste membrii comitetului executiv umbră și suspiciune. Un disident e acum zilnic la Ministerul de Interne și vine în inspecție la închisoare în automobilul ministerului. Disidenții

sînt gata să primească orice loc în minister, cu riscul de a părăsi chiar partidul, în calitatea lor de disidenți. În sînul partidului se remarcă o obosire a flamurii roșii și o trecere către un socialism cu două culori suplimentare. Programul alcătuit de congresul recent, a fost complimentat ca operă pacifică, de către însuș guvernul care a împușcat manifestația din 13 decembrie.

Perspectivele celei mai bune colaborări se deschid pe zi ce trece mai mult. Se repetă manevra din prima mișcare socialistă, înnăbușită prin procedee de colaborare. Însă numai pe jumătate. Colaborarea e numai o speranță excitată de guvern . . .

Trebuiesc adaose la *Procesul ziariștilor*, din 1919, următoarele două articole apărute în revista *Hiena*, nr. 6 și 7, din 25 iulie și 1 august 1920:

LEPĂDAREA SOCIALISTĂ

La clubul socialist au fost descoperite bancnote românești din tezaurul de la Moscova. Bine informată întodeauna de evenimentele din sînul secret al filonului socialist, poliția a mers de-a dreptul la pachetul bancnotelor ascunse. Un membru al partidului s-ar putea întreba uimit: Cum se face că taina strictă a celor doi-trei inși care au participat la dosirea comoarei, a trecut cu atîta elegantă înlesnire din conștiința lor la cunoștința Siguranței Generale? E o chestiune în care nu avem ce căuta, de resortul exclusiv al partidului, pus în situația supărătoare de a-și suspecta conducătorii.

În urma descoperirii, au circulat, după zile și ziare și uneori în aceleași ziare, mai multe versiuni contradictorii. S-a spus

că bancnotele au fost introduse, într-adevăr, cu consimțimîntul normal al autorității casieriei, în lada de fier. S-a mai spus că introducerea lor acolo e opera de poliție a unui agent provocator, actul unui complot al Siguranței împotriva partidului de muncitori. Pentru că ne dezinteresăm de materialitatea faptului, ajunge să înregistrăm și, mai mult ca umplutură a unui teren găunos, aceste sigure versiuni.

Prezența bancnotelor din tezaurul de la Moscova, în tezaurul clubului socialist din București, poate că ar avea importanța documentului doveditor că între bolșevicii ruși și socialiștii români există raporturi diplomatice serioase, cu toate că socialiștii din București nu și-au ascuns niciodată legăturile celelalte, mult mai tari și mai decisive, sufletești. Este materie pentru arestări și sentințe, apreciabile în fața oricăror magistraturi, — și poate că șefilor socialiști din România nu le-ar fi prea displăcută crearea de la sine a unei fabule, după care ei ar fi lucrat, în țara noastră, în înțelegere cu leniniștii. Sensaționalul e un element scump și romanului socialist.

În afacerea bancnotelor, un punct izbește mai ales: o atitudine neașteptată; și surprinderea-n sinceritate deplină a unei atitudini într-o împrejurare dată, interesează superior istoria ideilor. Întrebat în primul moment ce crede despre afacerea bancnotelor, domnul Ilie Moscovici s-a lepădat cu lepădarea lui Petru de fapta camaradului său, cu dezgustul burghezului plin de morala clasei lui, care spune « ești un scelerat dacă furi », — pentru că hoțul fură clasa.

Domnul Moscovici avea reputația unui revoluționar integral, și ochii lui albi, reflex al unei oțeliri morale ipotetice, au putut să înșele. Acest profet al socialismului românesc declară că un singur socialism există, al preoților consacrați ai partidului, al clubului socialist, al ziarului partidului și al automobilului partidului. Înnafară de partid e numai eroare și întuneric, — credință împărtășită, în ce o privește, cu mai multe veacuri înnaintea deputatului, de Biserica Romei și de toate Bisericile cîte au putut fi întemeiate în creștinism. Ca un prefect în slujbă, domnul Moscovici se apără în auzul lumii că disprețuiește și condamnă toate luptele clandestine

ale socialismului, toate actele ce depășesc arhiva și ștampila partidului din strada Sfîntul Ionică.

Să-i spunem pe nume: atitudinea domnului Moscovici poate fi oportună, însă e urîtă și de o burghezie măruntă. Ea ironizează cu o cruzime nebănuită temerile pe care le profesează clasele noastre burgheze că puterea socialiștilor e rezultatul puterii și rectitudinii convingerilor mai mult decît al numărului și al massei. Sărăcite în izvoarele morale care le făceau tari atunci cînd credeau în misiunea lor socială, apărată cu toate armele mînuite de o convingere, clasele conducătoare românești, abdicate de la misticismul lor, vedeau monopolizată energia convingerii și a credinței de socialiști.

«Cel mai bun» dintre socialiști, iată însă că la cea dintîi întîlnire cu poliția, se scutură și se dă înnapoi. «Ne credeți în stare să aprobăm toate mijloacele de luptă ale cauzei noastre? Vă înșelați. Cînd unul dintre noi se vădește mai îndrăzneț, sîntem de părerea poliției: el trebuie arestat și dat judecății, căci e un mișel. Și dacă mișei din aceștia s-ar încumeta și ar izbuti să provoace revoluția socială în România, noi, socialiștii oficiali, cu timbru, cu registre și cu arhivă, vom fi cei dintîi ca să intrăm în rîndurile poliției, ca să-i prindem și să-i ucidem.»

Astfel vorbit-a Ilie Zaratustra. El a născocit o zgardă nouă și un nou nepotism.

Ce vă mai temeți dumneavoastră, așadară, reprezintanți ai bunei burghezii? De ce atîta emoție și atîta îngrijorare? Socialismul, ca teorie și ca evanghelie, poate să fie unul și același, dar socialismul viu e, ca și creștinismul, considerat peste texte, e după națiie și latitudini. Ideile se naționalizează și participă în aplicarea și conturele lor de la sînge, de la rasă, de la climat și ambianță. Un Trotzki românesc s-ar fi comportat ca domnul Moscovici, care nu are cu Moscova decît o asonanță de nume.

Oricît ar stabili justiția vreo legătură între bolșevicii ruși și socialiștii români, ea n-ar putea să fie decît o legătură de

superficialități. Fără doar și poate că oamenii ca Lenin nu s-ar fi lepădat în nicio împrejurare de un camarad al lor; l-ar fi apărat, dimpotrivă, cu hotărîrea cu care armatele roșii apără și azi, în formă revoluționară, prestigiul vechi al poporului rus.

Sovietele și partidul socialist român? Lenin și Moscovici? Ecuații copilărești, comparații de vodevil. «Oligarhie» română, Ilie Moscovici e unul din nepoții majestății-tale! Fii blîndă cu el, căci din partea lui poți dormi liniștită.

PROFESIA DE SOCIALIST

Domnul Ilie Moscovici, rabinul atitrat al partidului socialist cu zgardă, ștampilă și ierarhie, s-a supărat peste măsură. În *Socialismul*, domnia-sa răspunde articolului nostru liniștit, din *Hiena*, cu o rîgîială multiplă și precipitată, care n-aș putea preciza dacă vine din creier sau dintr-o regiune osificată mai puțin.

Domnul Moscovici mă întristează: l-am socotit mai inteligent. Domnul Moscovici mă uimește: l-aș fi crezut mai demn. Domnul Moscovici mă mulțumește: este așa cum l-am întrevăzut — burghez.

De ce s-a supărat domnul Ilie Moscovici?

Nu-i adevărat că domnia-sa s-a lepădat, printr-un interviu acordat *Adevărului*, de camaradul său, care introdusese bancnotele în cassa de fier a partidului? Înțeleg să se fi supărat dacă i-aș fi adaos că și domnia-sa și alți tovarăși ai domniei-sale de Corpuri Legiuitoare, sînt amestecați în afacerea bancnotelor, dar că, magnanim, guvernul i-a scos din chestiune. N-aș fi spus un lucru fals, dar aș fi făcut o indiscreție jignitoare. Această indiscreție nu am comis-o și m-am ținut la simplele declarații și lepădări ale deputatului socialist.

S-a supărat poate de calificativele mele, care manifestau îndoieli asupra virtuților revoluționare ale domnului Moscovici. N-am ce-i face; totuș putea să se supere mai puțin, fiind vorba, ca să zicem așa, numai de impresii.

Domnul Moscovici își intitulează răspunsul *Arghezi înjură*. S-a supărat domnia-sa pentru că l-am înjurat? Domnul Moscovici și-a pierdut pînă și poza: nu am înjurat pe domnul Moscovici, l-am definit, — și l-am definit destul de vag și destul de în treacăt. Mai mult mă nedumiream decît îl defineam. E foarte ciudat, într-adevăr, că solidaritatea revoluționară a șefului Moscovici încetează odată cu descoperirile poliției. Pe cine a voit să flateze domnul Moscovici, renegîndu-și camarazii? Siguranța, guvernul sau partidul? și pe cine a voit să scape?... E atitudine de revoluționar aceasta?

Știm de ce s-a supărat domnul Moscovici; știam că are să se supere înnainte de-a-l fi provocat în termenii blînzi și evazivi în care ne-am înfășurat îndoiala. Domnul Moscovici, ca și clerul superior al partidului nostru socialist, are tot interesul să nu se știe în public că partidul este zguduit de două curente opuse: unul al comitetului executiv în majoritate, — boieria partidului, — și celălalt al massei din partid. Între aceste două tendințe, una moderată și alta revoluționară, barba domnului Moscovici se strecoară cum poate mai bine, cînd aprobînd în particular, cînd renegînd în public.

Domnul Moscovici nu tolerează să i se spuie: precizează-ți atitudinea. El evită orice discuție care ar grăbi fie ruperea partidului în două, fie măturarea conducătorilor, funcționarii satisfăcuți ai socialismului actual.

Mă rog, în legătură cu aceste două tendințe, manifestate înnaintea congresului Internaționalei a III-a, care s-a ținut la Moscova, nu ne-ar putea răspunde domnul Moscovici, — dar știi, colea, neted, — de ce partidul socialist român și-a amînat participarea la el?

Oricît de mare și de sîngeroasă ar fi supărarea profetului biurocrat, nu ne putem împiedica de-a ne aduce aminte, în sprijinul îndoielilor noastre exprimate, trecutul imediat recent al conducătorilor partidului socialist român, care sînt la remorca guvernelor și a Ministerului de Interne încă din începutul anului 1919, — să nu mergem mai departe, — adică exact în epoca sovietelor ruse.

Închiși în urma evenimentelor din 13 decembrie 1918, bătuți și trimiși să se vindece în spitalul penitenciarului Văcărești, membrii comitetului executiv, afară de Frimu, mort în închisoare, au fost dați în judecata Curții Marțiale a Corpului II de armată. Procesul era la începutul lui, și de la hotelul « Modern », unde fuseseră transportați socialiștii, ca să fie mai la îndemîna justiției militare, se urmau tratative cu guvernul.

Precursori-precursori, revoluționari-revoluționari, toate bune; dar șefilor li se urîse la închisoare; mai aveau pe-acasă neveste, saltele neisprăvite și copiii: nimic de zis. Făuritorii societății viitoare doreau să mai ia aer pe Calea Victoriei, în automobil, și cîte o cafea la « Capșa ».

Într-o bună zi, șefii căzură bolnavi de-o stranie migrenă: pactul se făcuse: Ministerul de Interne consimțise. În douăzeci și patru de ore, ei fură puși în libertate.

Tragicul meșteșug începe aci. Întîi, o primă renegare și o primă ticăloșie: părăsind temnița, șefii socialiști au lăsat în mîinile justiției trei tineri muncitori, din rîndurile obscure ale partidului, ca să fie masacrați în schimbul libertății lor. Aceștia primiră, pentru faptele șefilor puși în libertate, osînda de cinci, de opt și de zece ani muncă silnică. Ei se mai găsesc și astăzi în pușcărie, și șefii îi consolează, sau punîndu-le candidatura anodină pe cîte o listă socialistă, sau inspirîndu-i că nu e de demnitatea unor socialiști să ceară grație de la un rege necunoscut domnilor Moscovici et Cie.

Ceva analog i s-a întîmplat într-o iarnă grea și unui popă autentic, care, ajuns din urmă de o haită de lupi, și-a aruncat lupilor copiii, și a zburat, fericit și teafăr, cu sania, în satul lui.

Lepădarea, renegarea a devenit de-atunci o dogmă de înnaltă morală a conducătorilor socialiști: ei s-au purtat după aceleași norme cu așa-numiții Vitaniști, — și au avut în tot timpul atitudinea cea mai cuminte, recunoaștem, pe care niște « revoluționari » pot să o practice față de guvernele ce se succed.

O probă ni s-a dat, despre marile facultăți de adaptare ale conducătorilor socialiști, în Parlamentul actual, mai cu seamă de la descoperirea bancnotelor din tezaur.

MITICĂ LĂUTARUL

Un țigan tînăr, croit cu o demnitate fizică solemnă, de amforă înnaltă, care se risipește, ca un vas de cioburi lipite, la contactul cu apa fiartă, îndată ce te însuflețește mila de el. Dacă ar fi rămas mut și cu mîna stîngă înțepenită din născare subt bărbie, Mitică ar fi un invalid admirabil. Profesează dintre hoții, pe cea mai disprețuită, după găinărie: Mitică e borfaș. Pîndește hainele și rufele întinse pe frînghie și fuge cu ele în brațe, pe nerăsuflate... pînă la Văcărești. Recidivist multiplu, rentabilitatea specialității lui e mediocră. Banii pe care îi capătă din vînzarea unei perechi de ghete furate ar putea să fie cîștigați văcsuind o singură dată. Recidiva lui, mai mult pasională decît tîlhărească, se naște și se consumă a doua zi după punerea în libertate, după o condamnare de doi ani, și chiar pe drumul de ieșire dintre penitenciar și oraș. Cînd vede un crac de pantalon, o mînecă sau un cearșaf, Mitică își pierde și amintirea și echilibrul, se repede, înșfacă și fuge. Pînă pe seară se întoarce de unde plecase, la penitenciar.

Acest ridicul devastator al ordinei sociale are însă un dar muzical dumnezeiesc. El se deosibește de profesioniștii zgomotului prin totala lui inconștiență artistică, de vițel naiv și de copac. Vioara face parte din mădulările lui, ca somnul și ca pofta de mîncare. Țiganul cerșește cu ea, înzestrat de

neputința lui sublimă, sporul de pîine, redusă la porție reglementară și ciugulită de condeiul contabilității, trebuincios animalului său înfometat și elastic.

Plouă. Cîntărețul e desculț în ștofa rece a pămîntului ud, și cîntă. Ochii lui, neliniștiți, se așteaptă, din dreapta și stînga, la ivirea regulamentului, care nu-i dă voie. Capul lui joacă din resortul gîtului, necurmat, de jurîmprejurul curții plantate cu porumbi înnalți. Și în punctul de întretăiere al sentimentelor zbuciumate de nesiguranță, arcușul se taie cu suspinul viorii. Lăuta lui scapă intuiții și prestiințe, și ți se pare uneori că au clipit ochii de piatră ai lumii necunoscute și că o secundă au rămas deschiși.

Arcușul destrămat cuprinde, la atingerea lui cu coardele informe, improvizate din zdrențe de sfoară, silința, stilul și amărăciunea unei biblioteci. Apare primul gardian; totul se face ghem, — și suspinele și fulgerii și lumea, — și Mitică Lăutarul se ascunde tremurînd, cu vioara, subt zeghea vărgată a Statului uniformist.

Cînd, insensibil, pașii primului gardian ajung pînă la urechea lui beată de emoții, vioara îi stă subt bărbie. Cîntecul se încheie brusc, cu agonia viorii, trîntită de un stîlp de piatră și despicată în țăndări și surcele. Primul gardian e antimuzical, ca și regulamentul închisorii, care concepe exercițiul muzicii ca un viciu, ca o pederastie a sufletului, ca o evadare nepermisă din zidurile temniții, grele.

Țiganul își contemplă mîhnit osemintele sfărîmate ale viorii, și, cu cîteva palme puternic ștampilate pe figură, se depărtează lent, dar totuș preocupat să-și fabrice o altă vioară. Ca vechii artiști, pe care vocația îi făcea ingineri și industriași, ca Leonardo Da Vinci, Mitică Lăutarul își construiește singur uneltele, cu briceagul, din

cîteva scîndurele. De obicei, o cutie de ţigări de foi dăruită de un fumător şi o ramură de salcie îi ajung ca să înjghebe vioara şi arcuşul. În buzele lor, el orînduieşte firele unei şuviţe de păr, din coada calului palid, bolnav, care trage, din spital, căruţa morţilor la morgă. Vioara lui de două şchioape, arcuşul lui de o palmă, sînt proporţionate pe statura unei pisici.

A doua zi, se apropie Mitică din nou cu subsuoara zeghii umflată şi scoate iarăş din sîn cutia lui cu bijuterii abstracte. Mătăsuri moi de deapănă dintr-însa, furtuni de stele se iscă, dansuri de fluturi şi icoane cereşti se învîrtesc în jurul magului, care le farmecă şi le stăpîneşte. El ghiceşte conţinutul fiecărei muzici pe care o aude urechea lui inspirată, fredonată întîia oară.

Îi fluieri o arie, o uvertură, un motiv, încă la începutul ei nesigur, şi lăutarul Mitică a şi reconstituit întregul, pe care-l cîntă cu o intuiţie impecabilă. Ne uităm la figura lui netulburată, la mîinile lui, care se joacă şi fac miracole fără să ştie, şi încercăm un sentiment de absurditate complicată şi rîdem, loviţi de o ilaritate divină. Ţiganul nici nu bănuieşte că a descoperit pe Wagner, că a inventat pe Beethoven, că a refăcut pe Gounod, cu degetele lui triviale, care-şi permit luxul vulgar de a fura izmenele de pe garduri şi de-a sparge dulapurile cu fracuri.

Auzul ţiganului ştie să desfacă sunetul, să pulverizeze tonul, să oprească din fiinţa lui de polen brut numai atîta cît îi trebuie pe coarde; ştie să amestece aromele ultime ale unei note cu nuanţele degradate ale alteia, cu măestria simplă şi cu simplicitatea incultă şi delicată a păianjenului, faur de giuvaere pentru muşte... Mîngîierea velurii, licărirea aurului, strălucirul cristalelor, trec rînd pe rînd şi combinate pe strunele de cîrpă ale meşterului Mitică...

Un singur gardian îi acordă artistului protecţia lui, magazinerul Stegaru, un oltean care poartă-n inima lui, străină de meserie, orchestra Jiului tumultuos. În «Magazia cu efecte», în care lucrează cîteva ore pe zi, Stegaru se închide cu Mitică, pe dinlăuntru, cu cîrligul, şi, făcîndu-şi socotelile cu creionul, înmuiat pe alocurea în gură, ascultă lăuta, ale căreia sunete mai înnalte, străbat din cînd în cînd afară, ca din fundul unui cavou, în care s-a deşteptat veşnicia...

Cînd va ieşi, peste alt an, din puşcărie, în care zace de un an şi jumătate, Mitică Lăutarul n-o să aibă nici haine negre, nici ghete de lac, ca să apară în localurile unde muzica se plăteşte; şi nici vioară. Sufletul lui încovoiat între două îmboldiri opuse, va trece de partea furtului de boarfe, şi patru zile Mitică ţiganul va purta pălărie şi pantofi de ciocoi, ca un ţigan aristocrat. Poliţia va pune mîna pe el încă o dată, şi o dată mai mult el va fi judecat de nişte domni cu încălţăminte cumpărate şi în costum de comandă.

— Ce-ai făcut, mă ţigane? De ce eşti închis?

— Ia, pentru nişte haine, boierule. M-a pîrît unul, care le-a furat...

Puţini la număr sînt hoţii care să-şi mărturisească vina.

Cei mai mulţi au intrat în temniţă din întîmplare. Mai toţi au fost pîrîţi că au furat, de unul care umblă în libertate. Dacă această imagine a martiriului lor de deţinuţi vine din tendinţa obişnuită de a desfiinţa sau micşora cauza detenţiunii, răspîndind-o printr-o neostenită reclamă şi un permanent afiş, sînt foarte numeroase cazurile cînd imaginea e justă. Judele de ocol suferă tot atît de tendinţa de a osîndi pe nevinovaţi, ca şi hoţii de a se socoti condamnaţi pe nedrept. Închisorile ospitalizează mulţi inocenţi şi, cu aproxi-

mații, evidente inocențe. Cel mai lesnicios act este să ții luni întregi și ani întregi oamenii luați de la treburile lor, în închisoare, pentru ca la judecată tîrzie să le dai o osîndă de cinciprezece zile, foarte des mult mai mică decît « prevenția ». Cine ce răspundere are că răpește muncii și datoriilor pe un cetățean ?

Cine controlează? Ce organ de supraveghiere a felului cum se judecă sau se păstrează în temniță un prevenit, există? Niciunul. Dacă presa se ocupă de aceste stiluri, personagiile de Stat înfierează și vorbesc de calomnie, presa e numită « tulburătoare a ordinei de Stat » și tratată cu termenul rușinos de « revoluționară ». Și unele guverne cer unui judecător nou să-și înscrie în carnetul activității lui, pentru avansare, cît mai numeroase condamnări. Cînd nenorocitul de magistrat nu are sprijin politic, și pentru ca ordinea socială să nu fie cîtuș de puțin tulburată și toate acțiunile să se acorde, condamnările cad, în orașe, asupra oamenilor de muncă, și la țară, în conflictele dintre proprietar și țăran, de preferință asupra celui din urmă. Procedînd într-altfel, magistratul care a intrat în carieră cu o doză de visuri și cu o conștiință neștirbită de amestecul în politică prematur, se vede mutat din locul lui la plîngerea primului negustor de vinuri alegător din parohia județeană.

— Să-ți fac un cîntec, boierule, propune țiganul.
— Fă-mi un cîntec!

Mitică țiganul e un băiat de optsprezece sau douăzeci de ani, voinic și frumos, cu o gură puturoasă de usturoi, gătită cu mărgăritare. Are în temniță o reputație de « lingău », și propune, cui i-a cîntat de mai multe ori, plăcerile pe care pipăitu-i labial expert se recomandă că știe să le procure în schimbul unei hîrtii de cinci lei.

Se povestește mai mult despre viciul îndoit al lăutarului Mitică. Buzele lui spurcate și limba lui negricioasă printre dinții de fildeș, cad uneori în rugăciune în fața unui hoț care le-a plăcut, cerînd cu pasiune să fie lăsate să guste din fructul întărîtat al bărbăției.

Sensualitatea țiganului este primită. În temnița plină de scrîșnirea surdă a stăpînirii de sine silite, tinerețile oneste ale atîtor flăcăi cu organele puternice, a cărora crîncenă virilitate de brută prizonieră, respiră printre gratii sudoarea ardeiată, adusă de vînt din închisoarea femeilor, pot fi fără greutate seduse de ochii galbeni de șarpe ai ticălosului lăutar, cînd mai ales ele se găsesc singure într-un loc ascuns cu flacăra lor dezmierdătoare. Împotriva rigorilor administrației, care pedepsesc fără cruțare pederastia și masturbarea întovărășită; împotriva corecțiunilor aspre; împotriva bastonadei și a izolării îndelungate în beciuri, pervertită prin răzbunările juridice ale societății, și răsculată, natura izbutește să-și cucerească drepturile ei, de multe ori cu efracție și violență. S-a petrecut cazul acelui minor evreu, urît ca un diavol, roșu ca un țap și murdar, violat, tocmai la reînființarea Palestinei, de potența exuberantă a unei brute creștine, spre indignarea și ofensa prevenitului Alcalay, un ortodox din Israel, arestat, mijlocitor de grîne, chel și buzat, care numără în permanență boabele mari ale unui șir de metanii, purtate cu mîna la spate, deasupra feselor groase.

O VIZITĂ CU OCHELARI

O vizită a unui ins cu ochelari și moletiere, în figura căruia, construită, — s-ar fi zis, — din cîrpe lipite, se recunoaște parcă un individ care-și complică stupiditatea cu titlul de scriitor. Mă întîmpină pe galeria cancelariei cu niște ochi rotunzi de Pierrot jigărit. Prima mișcare este să fug.

— Pe lîngă că am dorit să vă cunosc, am venit să vă fac și o rugăminte, zise.

Odată, un asemenea vizitator, un poet cu fizionomie de cal, mi-a cerut parale. . .!

— Am venit să vă cer o colecție complectă din revista dumneavoastră, zise personajul.

Am avut sensația interioară că ochii mei și atitudinea mea întreagă exprimă o alienație mintală subită. Nu-mi venea să cred că am auzit bine. Venise pe jos ca să-mi ceară în pușcărie colecția unei reviste. Mă uitam la uimitorul meu vizitator cu teroare, cu admirație și cu ură.

— Și ce vrei să faci cu ea?

Insul lasă ochii în jos, cu o pudoare jucată, și răspunde cu buzele îmbălate de un surîs caramel:

— O să vedeți cînd o apărea. . . Îmi trebuiesc niște. . . Am căutat la Academie și nu sînt toate numerile. . . Lipsesc.

Cînd « o apărea ». Prin urmare individul vrea să scoată o « lucrare ». Individul « prepară » ceva și vrea să administreze elogii. O nevoie greu stăpînită mă împingea să-l rog să se puie de-a bușile jos și să-i dau cu picioarele în cap. Simții că îngălbinesc.

« Retrăgîndu-se » individul, ostenit de drumul prin arșiță făcut pe jos, și pe care acuma îl va face înnapoi, are un cuvînt potrivit cu împrejurarea:

— Mă iertați că v-am deranjat. . .

PICTORUL ŞTEFAN LUCHIAN

Un actual ministru plenipotenţiar bogat e un amator de artă de merit. Acum vreo şaisprezece ani, pictorul Luchian, găsindu-se « fără franc », viitorul domn ministru numai de Justiţie, i-a înlesnit lucrul, punîndu-l să-i zugrăvească aparta-mentul. . .

Să nu ne închipuim că artistica excelenţă cerea, aprinsă de o pasiune medievală, de Papă sau doge, fresce sau picturi adevărate pentru pereţii domici-liului său. Nu; Luchian trebuia să execute o simplă lucrare de chivuţă, şablonînd o frizăşi trăgînd cîteva linii simetrice peste spoială.

În mijlocul travaliului său, care consista, credem, şi din curăţirea parchetelor, după ce zugrăveala fusese efectuată, Luchian fu lovit de paralizie şi silit la răstignirea pe pat. El scrise estetului său mecenat, rugîndu-l să-i plătească cei trei sute de lei cît i se cuvenea pentru cheltuielile bidinelei.

Generosul protector îi răspunse că a fost nevoit să dea cei trei sute de lei zugravului care a conti-nuat opera întreruptă.

Au mai trecut şapte ani. Excelenţa-sa luă cunoş-tinţă, într-o zi, cu adîncă revoltă şi compasiune puternică, de situaţia lui Luchian, care zăcea, tot paralitic. Acest om trebuia ajutat, şi degrabă. Nu poate să fie lăsat, un artist, victimă nepăsării sau ferocităţii epocii. Sufletul viitorului ministru plenipotenţiar se simţea culpabil de indiferenţa lui involuntară de pînă atunci, faţă de artist, şi se scuza de distracţia în care trăise, ca de o crimă. Acest act odios din partea unei conştiinţe artis-tice, care admiră frumosul ca pe un element eminamente cultural, trebuia reparat numaidecît. Ministrul căzu pe gînduri, meditămult, şi ieşi din reveria lui cu un pachet subsuoară.

În chiar ziua aceea, Luchian primea, printr-un servitor, pachetul şi o scrisoare de la excelenţa-sa.

Servitorul îi puse artistului pachetul în pat şi îi dete în mîinile slabe scrisoarea. Luchian încercă să despoaie de hîrtie pachetul.

Degetele lui pipăiră, nesigure şi curioase, nişte ştofă, şi apoi desfăcură scrisoarea.

« Domnule Luchian, îi scria ministrul. În ne-fericirea care te loveşte, m-am gîndit la dumnea-ta, că eşti lipsit de mijloace, şi datoria mi-a porun-cit să te ajut. Îţi trimit aci alăturat o pereche de haine nu prea uzate. Te rog, foloseşte-te de ele, şi nu te socoti prea obligat. Al dumitale: V. A. »

Excelenţa-sa trimitea cele mai intime ale sale daruri, ofrandă artistului sărac şi omagiu artei picturale; ceva rupt din fiinţa lui: pantalonii, în care jucaseră sînii caritabilelor sale buci.

Se înţelege că aducătorul primi îndată şi nă-dragii şi scrisoarea ministrului în cap, plus o imprecaţie vulgară, în care se vorbea retrospectiv, în vederea unei reinstalări, de pîntecul ce lepă-dase României un aşa ministru plenipotenţiar.

PICTURA LUI LUCHIAN

Am abordat astă-seară cu Floratos un punct jenant în profesia de publicist, întîlnită cu cariera lui de amator de tablouri și eliminat cu îndărătnicie pînă azi, din conversația cu el: punctul Luchian.

Într-unul din ultimele numere ale unei publicații, consacrate artistului, mort în urma emoțiilor provocate de un judecător de instrucție, care în urma plîngerii lui Floratos privitoare la autenticitatea contestată a unui tablou, — *Flori galbene*, — iscălit Luchian, voia să aresteze pe pictor, paralitic de nouă ani în pat și pe scaun, fusese, cum se zice, înjurat Floratos. Nu uitasem articolul morții lui Luchian, iar Floratos își aducea aminte de el. Din timp în timp, el vorbea de articol, elogios. Alteori, cîte un vechi număr al revistei apărea din întîmplare, bine vizibil, pe o masă, pe un dulap. Situația era delicată. Floratos aștepta explicații.

Fără să se vorbească de revistă, discuția porni de la pictură. Floratos credea să fie un cunoscător plastic expert.

Povestirea tabloului contestat s-a întercalat de la sine și, cu dezvoltările ei juridice și artistice, a ocupat întreaga seară. În dreptatea pe care și-o arogă argumentînd în materia proprietății operii de artă, Floratos e ajutat, cu o parțialitate voită, de oaspeți.

Deci, i s-a oferit, de către negustorul Pascu Finkelstein, lui Floratos, un tablou de Luchian, pe care l-a plătit trei mii lei. Toți pictorii care îl frecventau, — Floratos era cel mai frecventat om politic, după Take Ionescu, — au admirat tabloul. Floratos și-a dat însă seama, — afirmă el, — neinspirat de nimeni, că între tabloul lui Luchian și tablourile pictorului Cornescu sînt asemănări izbitoare. Se știe că ucenicul Cornescu a fost legat de aproape de Luchian și că i-a servit adeseori de șevalet. Chemat, Cornescu a afirmat că tabloul era de Luchian. Chemați, alți pictori au afirmat că tabloul lui Luchian era de Cornescu. Atunci Floratos chemă pe negustorul Pascu, îi arătă asemănările, și Pascu afirmă că, într-adevăr, tabloul era de Cornescu. Conform unei învoieli anticipate, Pascu își reia tabloul, rămînînd să numere cumpărătorului cei trei mii de lei cu care fusese plătit. Cumpărătorul așteaptă, telefonează, trimite vorbă, somează. Peste două săptămîni, Floratos depune plîngere împotriva lui Pascu, nu a lui Luchian, — aceasta e apărarea lui Floratos, — și judecătorul numește o expertiză, pe care Floratos o și plătește cu trei sute de lei, ceea ce nu mai vine în apărarea lui. Ce s-a mai făcut, el nu știe, căci colonelul Verzea, directorul general al poștelor, închis și el acum în acelaș penitenciar cu Floratos, subt o acuzare mai gravă, ceea ce vine de astădată în apărarea lui, a pus să-l aresteze, și de atunci contactul lui cu lumea încetează.

Prin urmare, F. nu e vinovat de nimic din cele ce s-au petrecut cu Luchian; el a depus o plîngere de escrocherie și fals contra lui Pascu Finkelstein. Ce interesant sună atari substantive în atare împrejurare!

Că lucrurile s-au întîmplat exact așa, pare plauzibil. Însă Floratos nu l-a socotit pe Luchian

inocent de fals și escrocherie; ceea ce reiese din argumentarea lui generală, privitoare la un caz de escrocherie, la care ar participa și autorul eventual al unui tablou. El nu primește ca întemeiat răspunsul că paternitatea unei opere de artă, împotriva oricărei expertize, o mărturisește irefutabil declarația autorului interogat. Luchian, odată, întrebat de mine, despre tablou, mi-a răspuns că tabloul e de el. Alt criteriu nu există pentru autentificarea unei lucrări, atîta timp cît autorul trăiește. Controversa începe după moarte, ca în chestia Rodin, de actualitate acum la Paris. Poți să crezi pe pictor sau nu, e însă absurd să nu-l crezi pe cuvînt. Floratos pune chestia pe terenul Dreptului și al Cumpărătorului, pecînd în speță ea se pune pe terenul artei. Cumpărătorul, presupus artist în gusturi, își plătește plăcerea de a avea un tablou, indiferent cine l-a iscălit și indiferent de preț.

Dar cum stă lucrul cu negustorul de tablouri, care îl cumpără ca să-l revîndă (și să cîștige 1000%), se întreabă F.? Tot așa, exact ca la amatorul de artă, care, subt sugestia familiei și a cunoscuților, ajunge să nu-i mai placă tabloul și cade în considerente secundare, de autenticitate ș.a.m.d.

Iarăș ceea ce jignește principiile de Drept ale lui F. e paternitatea incontestabilă a operei de artă executată subt supraveghierea, indicațiile și intervenirea finală a artistului. Cornescu era un auxiliar al lui Luchian, care îi ducea mîna pe trei sferturi paralizată. Ucenicul umplea unele spații cu culorile compuse după ordin, sprijinea propria mînă a maestrului, pentru schițarea unui efect.

Lumina unui znop întreg de albăstrele era obținută, la sfîrșitul lucrării, cu adaosul unui singur punct de culoare. Acest impalpabil zbenghi, de dimensiunile unui ochi de șarpe, trebuia frămîntat pe paletă de însăș mîna maestrului și transportat în tablou de însuș pipăitul lui. Ca să-l capete, între sforțare și neant, pictorul își încrunta puterile ca natura, care scrîșnind profund și dramatic, din toate epocile și materialele-i brute, izbutește să puie pe aripa unui fluture aproape microscopic, un sfert de centimiligram de țărînă selenară. Și ca să-și ducă pensula pînă în dreptul peticului de pictură ales, și ca să poată împunge, o dată, cu pensula pînza, artistul avea nevoie de biruința cumplită, de o secundă, asupra neființei și răstignirii.

Autenticitatea operei de artă nu mai trebuiește stabilită juridic.

— Vine un moment, spune Floratos, cînd colaborarea auxiliarului crește pecît scade a maestrului. De cine-i tabloul astfel lucrat?

Incontestabil că de maestru lcare a privegheat lucrul auxiliarului, a primit să fie iscălit el în colțul tabloului și afirmă, — afirmă mai ales, — că tabloul e opera lui. Și dacă mîna lui bîjbîie, ochiul potrivește și măsoară culoarea. Luchian era mai ales un colorist, și atîta timp cît a mai putut împinge pensula între patru petale, purtată de mîna ucenicului și lovită de maestru în coadă, pentru nimerirea efectului căutat, pictura semnată cu numele lui era pictura lui. Principiile de Drept autorizau pe judecătorul de instrucție să facă abstracție de mărturisirea artistului și să caute să deosibească în conștiința lui o parte de individualitate condamnabilă, supusă expertizei și sustrasă proprietății artistice. Luchian nu va fi crezut cînd va confirma că tabloul e de el, și vor trebui crezuți negustorii, amatorii de artă, deputații, senatorii, directorii și secretarii generali.

Să presupunem că după moartea lui Luchian, care și-a însușit paternitatea tabloului contestat, se documentează că a mințit: ce-i de făcut? Răs-

puns: să te îndoiești de valoarea expertizei, ale cărei motive nu le cunoști, și să te menții cu orice risc la recunoașterea artistului. Dreptul se bagă în toate bucatele, indiferent dacă le face grețoase. Independent de profitul mai mare sau mai mic al negustorilor de tablouri și de caracterul de marfă, pe care îl capătă opera de artă în momentele vînzării, ceea ce se cere să fie ținut în seamă e scopul final al vînzării: iubirea de artă, plăcerea ultimului cumpărător de a-și odihni ochii pe un tablou, pe care cumpărătorul l-a găsit conform cu gusturile sale. Plăcerea estetică e un scop final. Plăcerea estetică e convențională în toată arta; ea prețuiește numai întrucît o încerci.

Tangent pe punct a venit în discuție proprietatea indefinită a unui tablou, care, vîndut de artist subt imperiul necesității, cu o sută lei, se vinde peste cincisprezece ani cu o sută de mii de lei. Artistul sărac, vede cum simplii paraziți ai picturii se înnavuțesc cu opera lui dată pe nimic. Ce-i rămîne autorului? Gloria, se răspunde. El nu are niciun drept asupra unei proprietăți, care se vinde cu prețuri fantastice din pricina semnăturii? Pierde el orice legătură materială cu invenția lui, brevetată cu numele lui și numai cu el?

El e în cazul unui proprietar care și-a vîndut locul, fără să știe că un cumpărător va descoperi, săpîndu-l, o mină de aur. Exact. Însă traficul cu lucrările de artă e organizat după cele mai stricte reguli ale exploatării prin asasinat. Negustorul cu «flair» monopolizează toată opera unui artist din anii de mizerie, o tezaurizează, o ține ascunsă, și-i dă drumul cu ajutorul presei și al tuturor mijloacelor unui cămătar profesionist.

Artistul în plină vogă se vede cenzurat pe piață de propria lui operă trecută, pe care exploatatorul o debitează la intervale în prăvălia lui. Însă dobîndă la capitalul învestit în tablouri cine o plătește, întreabă advocatul? Recunoașteți că relațiile dintre artist și cumpărător sînt dezordonate și că ele trebuiesc supuse unui contract, care pînă azi nu există nicăieri.

Asupra acestei ultime chestiuni nu ne-am putut înțelege nicidecum.

NOAPTEA ÎN ÎNCHISOARE

În tăcerea de după miezul nopții, păzită de nemișcarea bolții cerești, se aude glasul de piculină al cucuvăii și oftatul chiuit al simpaticului huhurez, care se înscrie în grafica auzului ca o broderie aurie pe un cîmp de catifea. Din caierul negru al nopții, se desprind, ca niște fire și șuvițe pestrițe, țînțari și fluturi, grăbiți să danseze pînă la moarte în jurul unei proaste lămpi de petrol. Un fluture îmbrăcat ca o panteră, așteaptă pe părete, cu aripile strînse, și pare o emanație locală, în mimetism cu desenul și culoarea costumului condamnaților. Noaptea este întreruptăl de vociferările violente ale unui deținut, la oree trei, nebun sau înnebunit.

După o ceremonie întreagă de sentinele, de gardieni, de flacări mișcătoare, nebunul a fost scos din sala comună și transportat la gherlă, pecît se pare, de unde i se aude vocea, — un tenor puternic, — cîntînd parcă imnul acestei nopți extraordinare, prima noapte fără ploaie, desfășurată ca o perdea de aur, deasupra lumii și a prid-vorului celular.

O REVOLUȚIE RATATĂ

Răspîndindu-se știrea că partidul socialist are de gînd să manifesteze în număr mare subt zidurile Văcărești, închisoarea a fost transformată astăzi, pînă la trei după-amiază, în fortăreață puternic apărată. Încă de aznoapte, mai multe compănii de armată și de vînători-de-munte, au luat în stăpînire terenul, pentru o luptă sîngeroasă. Mai mulți ofițeri, un procuror, un comisar regal, directorul general, — simpaticul și perfidul Ionescu-Mariță, — au și luat masa de prînz în curtea penitenciarului. Au fost date instrucții severe. Circulația, din închisoare în curtea personalului, a fost oprită, și interzise de asemeni au fost și vizitele la « vorbitor ». Era să se oprească și împărțirea pîinilor în penitenciar.

Totul luase expresia de gravitate a unei ore solemne. Ofițerii inferiori se prezintau, după scurte dispariții, șefilor, raportînd, în poziție, evenimentele secundei. Gardienii umblau meditativi, ca niște berze cu șapcă; în cuprinsul autorității lor copacii păreau profund preocupați, scrutînd impenetrabila mască a directorului, care, cu chipiul oficial în cap și cu mîinile la spate, măsura trotuarul interior.

Se pregătea de atac întreg personalul. Armata era retranșată între ziduri. Mitralierele fură puse la punct. Procurorul își repeta mental somația, de care avea să atîrne viața sau moartea valurilor

socialiste. Directorul a fost surprins în privată, făcînd repetiție viitoarelor mișcări patetice, din frunte, din brațe și din mușchii picioarelor, pe care nu le putea executa dinaintea autorităților prezente.

Ziarele deținuților politici fuseseră supuse fericitei măsuri de a fi oprite în cancelarie. Sentinelele înnaintate pîndeau mișcările inamicului. Portarul închisorii respingea scurt pe oricine voia să intre, pentru ca nu cumva în pălăria nevestelor să se introducă tunuri, și în fustele lor cete revoluționare.

Așteptarea fusese lungă. De la opt ore dimineața pînă la douăsprezece. Zarea se întindea liniștită în dogoarea fertilă a soarelui fierbinte. Apărătorii ordinei și ai citadelei încercau sentimentul decepției celei mai grele și al nemilosului ridicul. La douăsprezece jumătate-unu, toți paznicii Statului se așezară la masă, unde mîhnirea lor căuta compensații în inima paharelor și-n blidurile concave.

Toată ziua n-a venit nimeni. Valoarea ostășească n-avu să se măsoare decît cu plictisul. Soldații intonară în cor: « Ţaţo, nu te supăra ». Porțile închisorii fură deschise vizitatorilor. Ziarele se distribuiră. Niciun dușman, niciun revoluționar, niciun picior de « bolșevic ». Închisoarea își recăpătă, pe la patru, fizionomia obișnuită, și toată lumea, militară și civilă, a rîs, trebuindu-i un concret, de domnul director.

CURȚILE MARȚIALE

Romeo e numele unui locotenent arestat, nepot al unui mare general de luptă și front. Fiind mobilizat la Cartierul General și venind în București, avu un diferend banal cu un căpitan, de la Comenduirea Pieții, pentru o femeie. Căpitanul îl ia cu el la Comenduire, îl dă în judecată pentru insulta superiorului, pasibilă de cinci ani de închisoare, și-l arestează la închisoarea militară, unde stă șaizeci de zile și este achitat, pe motivul că la data insultelor era demobilizat, și prin urmare civil: unchiul lui, generalul, îl demobilizase cu efect retroactiv. Achitatul e pus în libertate și, pregătindu-se să plece la țară, la moșia tatălui său, fratele generalului, nepotul e arestat din nou, pentru... fals.

În ce consista falsul?

Înnainte de insulta superiorului, locotenentul dăduse ordonanței sale un congediu de patru zile, iscălind un bilet de voie fără ștampilă. Soldatul, întors la serviciu cu o întîrziere de paisprezece zile, e arestat. Căpitanul insultat, de la Comenduire, află că ordonanța locotenentului e la închisoarea militară, îi cercetează biletul și se duce la Curtea Marțială, arătînd că, fiind demobilizat la data biletului și prin urmare civil, și data biletului așezîndu-se între data demobilizării antidatate și data insultei, locotenentul nu avea dreptul să semneze un bilet de voie unui soldat...

P.S. — Generalul s-a prezintat personal la Curtea Marțială în ședință, la judecarea nepotului său, și juriul militar a putut înregistra, pentru sine, cel mai injurios rechizitoriu de bună-cuviință și inteligență, pe care un acuzat nu l-a auzit niciodată.

Germanul Badt, un broscoi cu ochelari, e ținut în prevenție de șapte luni, acuzat că a fost văzut în zepelinul care venea noaptea să bombardeze capitala. . .

Băcanul Zografi, un albanez, a fost ținut arestat pentru că la intrarea trupelor de ocupație în București a salutat cu pălăria.

Un atentat la viața unui general. Jandarmul X din batalionul din București a fost victima acestei acuzații, extrem de gravă pentru un militar, în urma denunțului chiar al generalului. Jandarmul, în timpul opririi trenului în care călătorea și un general, a ieșit pe peron și, în așteptarea pornirii din nou a locomotivei, — era în epoca întîrzierilor, din lipsă de combustibil, — a început a se distra prin vecinătatea gării, trăgînd cu pușca.

La judecată, jandarmul recunoaște a fi tras în gară, cu pușca, însă nu într-un general, ci într-o cioară.

O fată s-a certat cu un flăcău « pe vremea nemților ». Trei luni prevenție. La proces, fata e achitată.

PLUTONIERUL

Custodele închisorii militare era un luptător de circ, fioros, uriaș, Sonda, care cu un pumn putea să spargă zidul. Indiferent, el bătea pe toți deținuții, cel puțin o dată, la sosire. Dacă deținutul avea spectatori, Sonda lua cu sine pe deținut, ca un păianjen o muscă, îl tîra într-o odaie depărtată și acolo tăbăra pe el, cu pumnii și cu varga. Cei de jos înțelegeau îndată situația, după torentul de urlete ce se auzea, și intra într-înșii o spaimă de moarte.

Într-o seară, luptătorul Sonda s-a înscris la luptele de la « Alhambra », unde un atlet mai puternic decît el l-a făcut de rușine. Revenind trist la cazarmă, s-a sculat decunoapte și a bătut, ca să se răzbune, zece deținuți, cum ar fi mîncat un birjar zece *mititei*. Dintre alte fapte de arme ale celebrului bătăuș, se citează o ucidere din bătaie și nebunia unui deținut bulgar, căruia i-au sărit mințile subt pumnul lui Sonda.

Plîngerile împotriva lui înmulțindu-se la exces, Comenduirea a delegat, ca să-și achite conștiința, un maior pentru anchetă. Anchetatorul se înfățișează, însoțit de Sonda, prin toate sălile închisorii. Răspunsul deținuților a fost invariabil, ca și întrebarea maiorului.

Întrebarea maiorului: « Cum? Se bate aci? »

Răspunsul deținuților: « Vai, domnule maior! dar cine să bată? ».

Maiorul a plecat din închisoare și mai încredințat decît trebuie să fie un magistrat militar, că arestații calomniază.

Deținuții sînt în orice caz niște biete brute lașe. Într-o sală, erau închiși optzeci și șase deținuți, din care numai doisprezece, culcați transversal și gură lîngă gură, puteau să doarmă în paturi. Ceilalți, pe un spațiu extrem de redus, se distribuiau, lipiți unii de alții, pe subt cele două paturi din odaie și pe jos, jumătate din trupul unuia culcat pe jumătate din trupul vecinilor. Celor optzeci și șase deținuți le era interzis să părăsească odaia, închiși cum erau cu lacătul pe dinafară. O singură dată aveau îngăduință să iasă cîte unul, între sentinele, dimineața, și, după ieșirea fiecăruia, pînă la întoarcerea lui, lacătul era din nou încuiat. Ceremonia dura cîteva ore, și niciodată nu ajungeau cei optzeci și șase de arestați de toate vîrstele să se evacueze în latrină. Cizmele și bocancii multora serveau în odaie, grele dimineața, ca niște ciubere, pline.

Făcîndu-se scandal de către socialiști, tratamentul celor optzeci și șase deținuți ajunge la urechile plictisite ale autorității militare, care orînduiește o anchetă, anunțată, evident, din vreme. Camera fu repede descongestionată, arestații fură distribuiți cîte mai puțini de odaie. La sosirea unui colonel, totul era în ordine relativă.

Socialiștii deținuți, indignați, săriră înnaintea colonelului.

— Domnule colonel, în camera aceasta am fost pînă ieri optzeci și șase.

Colonelul ia notă și întreabă pe unul din cei optzeci și șase, mutat acum într-altă odaie:

— Cîți erați ieri în odaie?

Intimidat, deținutul încă privindu-l în ochi pe Sonda, pe care nu era sigur dacă cifra lui îl va satisface:

— Eram... eram... patruzeci...

Un socialist:

— Nu-i adevărat. Eram optzeci și șase!

Colonelul se adresează altui deținut, care, stăpînit de aceeași lașitate, dar încurajat puțin de negarea socialistului, răspunde, adăogînd zece:

— Am fost cincizeci... domnule colonel.

Socialistul:

— Vă afirm, domnule colonel, că au fost optzeci și șase.

Atunci colonelul se întoarce către un al treilea deținut, un negustor, care mai sporește numărul deținuților din odaia din ajun:

— Eram, domnule colonel... vreo șaizeci, vreo... șaptezeci...

Și cum deținutul voia să continue și amenința să se urce pînă la cifră, colonelul, contrariat, întoarse spatele și se depărtă, lăsînd restul nerezolvat.

Sonda obișnuia să supuie pe toți noii-veniți, întîi unui interogatoriu și pe urmă corecțiunii cu pumnul. La sosirea socialiștilor la închisoarea militară el procedează la fel, și socialiștii îi atrag atenția că interogatoriul e treaba judecătorilor de instrucție.

Autorizat, fără de dovadă, să procedeze după cum l-o tăia capul, Sonda răspunde:

— Aici se face adevărata instrucție, și cine vine aici vine ca să fie bătut... Crucea și Dumnezeul măti de socialist!

În sfîrșit, plîngerile curgînd cu miile la autoritatea militară, luptătorul Sonda e scos din slujbă și « retrogradat », numindu-se în funcția de grefier la Curtea Marțială... Acolo, într-o seară, a așteptat pînă la orele opt și jumătate, cînd se goliseră toate cabinetele Parchetului și, în deplină siguranță că nu-l aude nimeni, a luat cu sine doi țărani deținuți, i-a băgat în privată și, pe un spațiu de trei metri pătrați, i-a bătut pe amîndoi, pînă i-a leșinat.

Să fie Sonda un pervers înnăscut, care nu poate trăi, ca un Neron devenit plutonier, decît în spectacolul schilodirilor și în vaietul suferinții? Să fie un caz de sugestie colectivă?

L-am cunoscut pe Sonda. Un om puțin la trup și slab, politicos afară din cale, cu vocea sfioasă, blînd și prietenos. Răsfoia o carte de versuri și avea preferințele literare cele mai delicate...

În 1913, la întoarcerea trupelor din Bulgaria, am fost adus să scriu un șir de articole împotriva unui colonel, întemeiat pe mărturiile, impresionante prin culoare de adevăr, ale unui întreg tren de soldați, ale cărora nume și adrese fuseseră cu deamăruntul consemnate în caietul meu de buzunar.

Chemat la Parchet, mi s-a cerut numele informatorilor, pe care am refuzat să-l comunic. Pus față-n față cu colonelul, oribil de brutalizat, — în numele drepturilor și al oamenirii, — mi-a venit să mă spînzur. Colonelul plîngea și mă găseam dinaintea celui mai blînd și părintesc om detreabă. Nu știam ce să fac. Am voit să-i sărut mîna. M-aș fi băgat cinci ani slugă la el fără simbrie, numai să pot să-l împac. Nu fusesem niciodată într-o stare sufletească atît de contradictorie, și acest eveniment a constituit primul meu mare dezgust de presă și de meseria de preslaș...

Colonelului i-a fost deajuns cea mai ieftină dintre compensații și cea mai stupidă, după o calomnie abjectă: o dezmințire.

Dar am căutat și eu o compensație morală, umblînd timp de două luni, în tot județul Argeș, de unde erau soldații, ca să găsesc pe cîțiva din ei. Privirea lor fusese atît de înflăcărată, accentul lor atît de veridic, tempo narațiunii atît de logic în plastica lor povestire de suferinți îndurate, încît aveam dreptul să le fac cel puțin imputarea că s-au servit dolosiv de măștile tragediei.

Toate numele și toate adresele erau false...

TECLA ȘVAB

Am pomenit odată, nu-mi aduc aminte unde și cînd, numele acestei bătrîne frumoase, a căreia căutătură domnească trebuie să fi mucegăit demult și să fi fost sorbită, albastră și acvilină, de lutul străin, — dar cred că încă nu am povestit evenimentul care mi-l recheamă. Memoria faptelor nu m-a slujit niciodată și nu aș putea număra, pe verigele ei, cheile din tumultul de chei adunate, pe care le-am întrebuințat. Un sentiment al memoriei însă nu-mi lipsește. Uit faptul și înregistrez semnificația lui, sensul faptului, grupul în care s-a intercalat. Aș fi în stare să-mi aduc aminte fotografia unui personagiu, și nicidecum figura lui. Aș putea spune în ce cutie se găsește, în rafturile mele mintale, perfect ordonate, un material anumit, aruncat în dezordine, laolaltă cu alte materiale, fără să pot, cu toate acestea, ști răspunde la întrebarea: ce se găsește într-un anumit sertar și cîte mărfuri eterogene îl ocupă. Obișnuit să iau cunoștință de lucruri indirect, mi-am compus o memorie indirectă sau contrariul. Dintr-un ins îmi aduc aminte cravata sau negul de subt ochi, și individul intră în memoria mea ca omul cravatei, sau ca omul negului de subt pleoapă; din evenimente reține un punct, evenimentul dispare, detaliul esențial cuprinde întregul, care poate fi reconstituit cu greu, enunțînd numai detaliul.

Acestea sînt considerații care n-au cu Tecla Șvab decît un raport cu totul indirect, spuse plutonierul. Tecla Șvab mi-a rămas însă cu numele ei, ca o efigie de aur, înconjurată de o legendă din două cuvinte.

Ne aflam la tribunale, șase soldați cu baionetele la armă, îndărătul celor șase deținuți: cinci bărbați și o femeie bătrînă. Deși izbucnise de cîteva zile războiul, acuzații erau judecați pentru acte anterioare războiului, de către magistrați civili; însă în atmosfera de concentrări și incertitudini a războiului dezlănțuit, vinovăția fiecărui acuzat își lua înțelesul din orientarea momentului, după cum temperatura unui bolnav, normală pînă-n ajun, crește brusc din pricina unui abces de peste noapte. Müller curelarul, notabil respectat al cartierului, în care își avea atelierul de hamuri și geamantane, devenea un vinovat, exclusiv pentru motivul că se numea Müller. Dacă l-ar fi chemat Mulea sau Muloiu, nimeni nu s-ar fi gîndit să-l acuze de altceva.

Noi eram niște soldați întîrziați, îmbrăcați acum întîia oară în uniformă, care supune voința și încovoaie personalitatea unui ordin primit. Capelul cu două coarne de postav, ca mitra episcopală a papistașilor, venea destul de curios capetelor noastre, tunse la piele, cu proeminențe de gulii de fantezie. Ca să ne identificăm cu el, cu arma, cu bocancii și cu mantaua, ne-au trebuit vreo trei săptămîni, pînă ce mișcările și ținuta automatizată s-au armonizat cu meșteșugul măcar decorativ al artei militare. Un ofițer ne-a dezghețat mădularele pe un cîmp de exerciții, fost cu cîteva zile mai nainte o grădină de zarzavat. Construindu-ne « măștile » rapide de apărare, adeseori scoteam pe latul lopeții cu coada scurtă oloagă, țelina și morcovii grădinarului dispărut și luam atitudine în dosul unei căpățîni de varză sau al unui dovleac. *A la guerre comme à la guerre.*

Ivindu-ne de gardă în tribunale, pasul nostru se și făcuse, și palma noastră era o continuare a organelor de la pușcă. Escorta noastră, de-a lungul sălilor justiției, cu arma orizontală în spatele deținuților, și apoi ridicată vertical în sala de ședință, ca o lance, era împresionantă și purta în rigiditățile ei puterile de moarte ale Statului organizat.

Tecla Șvab avea voie să stea jos, fiind foarte bătrînă. Surîsul ei îngeresc, de mare cucoană, învăluind sentinelele tinere cu o bunăvoință părintească, bătrîna se făcuse vinovată de un delict pedepsit cu închisoarea, neîmplinind formalitatea controlului impus cetățenilor străini, adversari cît și aliați. Tecla Șvab, voiseră sorții războiului să fie printre adversari. Cazul ei era cu atît mai bizar cu cît bătrîna trăia la noi de treizeci și cinci de ani și nu învățase cum se zice pe limba noastră nici bună-ziua. Întrebările prezidentului rămaseră deocamdată fără de răspuns, dar pentru că vorbea bine nemțește, prezidentul o cercetă în limba natală; ceea ce ferici frumusețea de icoană a bătrînei, furată de un extaz. Dar nici în nemțește bătrîna nu știa să spuie destule lucruri, și jumătatea întrebărilor se rezolva în blîndul ei surîs de rumenă bunică. Tecla Șvab se așeză din nou pe bancă, pînă ce un rînd întreg de acuzați ai speciei fu interogat și clasificat. Cînd se dete sentința, Tecla Șvab își auzi numele osîndit la un an închisoare, — și surîse cu o pură sinceritate și, întorcînd capul către sentinelă, ca la un nepot, îl salută, ca pe un om care trece cu trenul prin fața gospodăriei.

— *Ain iar*... zise codindu-se căprarul și ridicînd un deget, dar simțind că acum are dreptul să vorbească nemțește oricît de stricat.

Tecla Șvab nu înțelese întîi. Apoi, înțelese nițel. Cînd înțelese detot, avu un leșin pe bancă și ceru, făcînd semne, să iasă la aer. Prezidentul văzuse subita îngrămădire de sentinele și public în jurul bătrînei și pricepu mai bine. El ne dete ordin să conducem prizoniera la privată. Doi din noi se deteră jos cu bătrîna pe scară, sprijinind-o de mijloc: bătrîna mergea împiedicată de reumatisme și varice umflate, și șoapta ei suspina din cînd în cînd:

—*Mein Gott...*

Ajungînd la privată, soldații o lăsară, delicat, să intre, și se deteră respectuoși deoparte. Era o latrină fără scaun, ca pentru public mult și variat, construită dintr-o groapă de fontă cu două tălpi. Tecla Șvab puse picioarele pe ele și nu putea sta aplecată, brațele-i bătrîne fiind în nestare să ție fustele ridicate. Soldații se uitară unul la altul cu o căutătură de milă, și întorcînd capetele, ca să nu jignească feminitatea bunicii, îi deteră ajutorul trebuincios, ca niște buni infirmieri, și stătură lîngă bătrînă, așa, jumătate pe vine și ei, pînă ce Tecla Șvab, silită de o neputință cumplită, dete emoției de a se vedea la închisoare, un derivativ. Ștergînd-o cu ziare, ei ridicară bătrîna în picioare, îi așezară poalele fustei la loc, și, încet, o conduseră, printre grămezi, mocirle, zmîrcuri și lapoviță, afară din privată. Și cum pretutindeni se prăvăleau oștiri întregi pe fronturi, și popoarele își pierduseră mințile și suvenirea în măcel, actul soldaților căpăta, într-o latrină, o semnificație sfîntă.

SCENĂ LA JILAVA

Se anunță inspecția unui general, și deținuții sînt puși pe două rînduri ca să-l primească. Deținuții socialiști se grupaseră laolaltă. Generalul apare în capul frontului, care izbucnește, la sfîrșitul liniei, într-un imn de bună-sosire. Generalul e mulțumit. Înnaintează salutînd și surîde. O închisoare atît de disciplinată, cu deținuți atît de bucuroși de vizita lui, îl măgulește. El încetinează pasul și se oprește în dreptul fiecăruia.

Deodată însă generalul pălește, și ochii lui încruntați se îndreaptă către corul de la coada coloanei. Urechile lui aud tot mai distinct cuvintele imnului cîntat; se supără, dă ordine; maiorul comandant al închisorii se grăbește să se scuze, primește cu amărăciune un potop de insulte, gesticulează de disperare.

Liniștiți, socialiștii cîntau, în onoarea generalului inspector, *Internaționala*.

BUBI

După reprezintația de adio, dată într-o seară de duminică, strălucita trupă zilnic ovaționată frenetic, s-a retras în viața privată, prin apartamentele ce înconjoară circul și fac un singur corp cu el. E o curte îngustă, cu strîmtori, circulară, gîtuită între colțurile ieșite ale edificiului și gardul împrejmuitor, și subt învelitorile treptate, de pagodă, cu streașini adînci, căsniciile personalului, cu ferestrele joase, par niște cuiburi de cîrtițe și șobolani, în care un meșter păianjen ar fi introdus, pe fire, lumina...

Rațele își leagănă mingea pîntecului ca niște crapi ieșiți pe uscat. Gîștele populează cu mișcări de preotese curtea de noroi și gunoi pe lîngă uși, pardosită cu bolovani rotunzi ca pepenii stricați.

Cîteva găini urmăresc, ciugulind pămîntul, liniile unui desen imaginar și, bucuroase că au descoperit un tezaur, acolo unde nu se găsește nimic, zgîrie cu entuziasm pămîntul cuminte, pecînd ochiul subit inspirat al lebezilor de ogradă se surprinde contemplînd de-a curmezișul, cu o atenție mistică, cerul în care se ascunde Dumnezeu, deasupra circului vopsit cu catran și terminat cu un minaret pitic. Contemplarea intermitentă a gîștii sfîrșește repede printr-o aplecare pe burtă, urmată de aruncarea instantanee a unui scuipat mocirlos și de o fericită bătaie din pene. E stilul

ei de-a-și exprima impresiile, primite cu gîtul ridicat în ipoteză.

Trei porci tineri, murdari, din care unul creț, cu o simpatică privire de voie bună, în capul lui satiric, rătăcesc de jurîmprejurul templului cu paiațe, cu coada înnodată strîns deasupra ochiului fesei și cu cheotoare, ca sfoara unui pachet de cîrnățărie.

Ilustra călăreață de școală înnaltă, care a recoltat de-a lungul stagiunii urale, cît zece deputați, cînd, cu un picior pe șeaua calului și cu cellalt în vînt, zbura pe subt ochii lungiți ca niște migdale ai elevilor din galerie; cuceritoarea de inimi, abia învestmîntată într-o fustă diafană, cu zeci de volane și petale, umflată ca o crizantemă, trece acum drumul în papuci și broboadă, purtînd pe farfurie o bucată de brînză, cumpărată din colț. Seducătoarea călăreață și baletistă e cocoșată, are un nas zbîrcit, un păr aspru ca fînul și trei copii...

De la fereastra de hotel, care ne servește de închisoare, urmărim viața familiilor tăbărîte de jurîmprejurul circului, ca într-un bazin cu apă deplasarea mormolocilor și a vioaielor lipitori.

Fiecare membru al familiei, amestecată acum cu gîștele, cu tapajul bariton al rațelor, cu basul porcilor și cu găinile, e un număr cunoscut din circ. Stareța căsniciei din față, e băbuța cea mică, o domnișoară de un cot, cu bărbia ceva mai ridicată de la pămînt, ca a unui rățoi. Figurează de obicei la spectacol, într-un șir de șapte « lilieputani », bărbați și femei, o scenă pastorală elvețiană, însoțită de Doina Vacilor și de refrenul ei gutural. Mi-aduc aminte de o atitudine a trupei, în care băbuța, bătînd ușor din palme, cu brațele înclinate deasupra capului, ridica și piciorul, într-o schiță de dans pe loc. Acum o cunosc în aspectul ei gospodăresc zdrențuit. Ea conduce

întreaga gospodărie, cu o autoritate evidentă. E o persoană harnică, nervoasă și sîcîită, ca o vrabie în neîncetat neastîmpăr. Învîrtită pe creș-tetul craniului, aparent prin păinjenișul părului pleșuvit, ea nu poartă o cosiță mai groasă decît coada porcului ce se fudulește cu această mustață de carne deasupra buzei anale. Cochetăria con-trastînd cu șorțul soios, o reține dimineața cîte puțin la oglindă, pentru ca domnișoara să-și vîre subt cosița capului o turtă mică de păr străin, bălai, încîlcită ca perina de călcîi a unui papuc.

Sculată de dimineață, domnișoara iese cu un pumn de grăunțe în poala ei cît un buzunar și hrănește animalele, printre care se pierde ca o pasăre clocitoare. Ea poate intra în cotețul găinilor ca un cocoș, fără să-și plece capul. Înfășurată într-un șorț lung, rigidă pe șolduri și pe umeri, grasă subt bărbie, domnișoara pare un copil artificial, în vîrstă de patruzeci de ani, care se mișcă grație unui resort întors o dată pe zi.

Subt comanda ei se găsește, afară de animalele bătăturii și de o servitoare cu gleznele groase și cu pielea picioarelor roșie ca sfecla, un cățel, un copi-landru de cățel. E un pui stîngaci, vînăt și gălbui, de dulău de neam prost. Capul mare și fălcos a luat-o înnaintea trupului cu cel puțin două luni, așa că puiul de cîine și-l poartă cu oarecare greu-tate, îngrijorat de echilibru și cu o seriozitate comică, ridicat pe încheietura gîtului. El pare îmbrăcat pînă la umeri ca la circ, cu un cap artifi-cial, de cîteva ori mai voluminos decît capul lui adevărat.

Între cățel și domnișoara pitică e o alianță și un conflict permanent, care umple toată ziua cu manifestările lor. Încă neobișnuit cu paza regu-lor de bună-cuviință și încrezător cu naivitatea unui neofit în libera funcțiune a organelor sale,

cățelul își depune uleiurile pe covoarele din casă. De mai multe ori pe zi, se aude stridența glasului ascuțit, de fluier, în care se zbat alternativ pitpa-lacul și ocarina, și cînd îți ridici ochii de pe carte și te uiți într-acolo, îl vezi părăsind odaia cu o grabă scîlcie, cu un pas întrerupt de insuficiența picioarelor, prea strîmbe pentru fugă, sărind și urmărit de nuiaua cît un băț de chibrit a domni-șoarei, care apare, în ușe, cu ochelari. Nuiaua se agită fără să-l lovească, amenințătoare în aer, ca bagheta de polcă a unui șef de orchestră. Cățe-lul însă a înțeles că nuiaua nu-i un obiect de desfă-tare și, închipuindu-și că-l ustură, dacă-l ajunge, se simte obligat să puie efectul înnaintea cauzei și țipă cît îl rabdă gura, căznindu-se să treacă pragul ușii cu cea mai mare velocitate pe care i-o permite corpul caricatural. Ca să i se modifice rasa, cățălandrul a suferit operația tăierii cozii și a urechilor și pare deghizat într-o formă gro-tescă, mijlocie între pasăre, pește și cornut.

Duminica, domnișoara, îmbrăcată cu haine noi, stă pe un scaun scurt, cu spate, construit anume pentru domnia-sa, și citește, subt gutuiul înflorit, o carte nemțească. Toți ai casei au ple-cat de acasă: dresorul de cai, călăreața de înnaltă școală, baletistele și clovnul August, un domn în-nalt, blond, grav ca un inginer, ocupat în timpul săptămînilor de vacanță cu țesălatul porcilor ce vor intra mai adînc în sînul familiei, subt formă de cîrnați și cărnuri afumate pentru iarnă.

Vasele stau șterse în dulapuri, furculițele în cutia lor, servitoarea a plecat și ea la plimbare. Singură domnișoara și cățelul, ghemuit la picioa-rele ei, încălțate cu pantofi albi de copil, sînt acasă. Ușa de la bucătărie e închisă, ca dulapurile. Pasările și porcii sînt în cotețe. Domnișoara se bucură de o stăpînire integrală a domiciliului și are orgoliul unui camerist de jurnă, care se plimbă,

în zilele de sărbătoare, pe coridoarele Băncii Naționale.

Figura ei curată exprimă o satisfacție cinstită. Mai citește puțin, se mai uită puțin la pomi, toți înfloriți, la liliacul albastru peste garduri, și cînd cîinele, ireverențios, își plimbă botul ca o mașină de tuns în jurul șezutului, cu piciorul ridicat la umăr, ca să-și prindă puricii și să-i toace pe loc, domnișoara se apleacă, îi scoate capul, de urechi, din intimele lui preocupări, și, mustrîndu-l cu degetul, gros cît un bob de ghindă, ca un preot protestant, îi vorbește românește:

— Bubi, de *tce* nu stai *fromos*?

FLAȘNETARUL

Cît mi-e de drag bătrînul flașnetar care-ș aduce flașneta, sicriul, subt fereastra mea, mă salută și cîntă. Între flașneta veche și flașnetarul bătrîn și repertoriul lui, compus din șase arii, pe care nimeni nu le mai cunoaște, s-a întemeiat o solidaritate, ca și cum s-au născut gemeni împreună. Aceeaș culoare îi îmbracă pe cîteștrei. Pălăria bătrînului e roșcată ca flașneta, și flașneta lui e cenușie ca pălăria, cele șase cîntece s-au descompus ca forma hainelor, ca încălțămintea; un material ciudat, uniform, a rezultat din transformarea lentă și din pătrunderea unora cu celelalte a lemnului flașnetei, a tovalului ciubotelor, a pielei flașnetarului. Singur ochii foarte albaștri ai bătrînului pun două pete de mozaïc în acest grup de vechituri turnat ca dintr-o bucată de fontă.

Cîntecele flașnetei s-au uzat în concordanță cu lemnul, marșul se aseamănă cu valsul, și mazurca aduce cu romanța, așa cum ajunge de seamănă leiți, într-o coabitare îndelungată, baba cu moșul și cu ei amîndoi pisoiul, și cum se identifică după o logodnă depărtată, cînd unul din soți a și murit, inelul căsniciei cu degetul ce-l poartă...

Vehiculul cu care își împinge unchiașul flașneta, e o împărechiere totuș eterogenă de organe. Roțile au slujit cîndva unui cărucior de copil, care poate că de atunci a ajuns general sau ministru și poate chiar să se fi întors în țărînă... Legată

cu o frînghie ce și-a schimbat consistența, pe postamentul inform al roților și dedesubtul flașnetei, zace pîntecul unui fost violoncel, cu gîtul rupt acum o sută de ani. În compunerea monstruosului instrument, — o căruță care cîntă, — bătrînul a cugetat că o vioară moartă poate da sonorități unei flașnete în agonie.

Muzicalitatea flașnetei a rămas ca niște voci de tinichele aruncate, de sticle ce se sparg, de amnare scăpărate, de chei multe, de scîrțîiri de uși, — și toate aceste glasuri împărechiate se urzesc unele cu altele, într-o armonie, la ale căreia semitonuri strîmbe, se adaogă tonuri noi care nu aparțin niciunei game vii și par suvenirea ultraterestră a unor ființe demult defuncte, scheletele imateriale ale unor vibrații dispărute din zgomotul lumii, unde totuș, de la veac la veac, trecute de pe o vioară pe alta, cîntecele se mențin și se păstrează, ca niște diamante exacte.

Flașnetarul face înconjurul orașului într-o săptămînă, și diminețile de sîmbăta, cînd sosește cu barba lui afumată de mohîrcă și surîde balconului meu, de unde îi va zbura taînul, înfășurat în hîrtie, ca un fluture alb, el pare că vine de departe, din Italia cu monumente cenușii ca și flașneta, din Napoli, din Veneția, din Roma, unde poate că mai cîntase subt fereastra unui prelat din Vatican. Între el și mine, care-l privesc învîrtind manivela lui cu imnuri în putrefacție, s-a legat o prietenie mută, în care vorbește, mai expresiv și mai adînc decît cuvintele cele mai bine găsite, limba peltică a flașnetei, într-un stil de monumente risipite. El mă cunoaște, poate, de treizeci de ani, ca un tovarăș cu care am trăit, mi-a zîmbit la toate ferestrele pe unde m-am mutat, și acum la închisoare, ca un Dumnezeu cu barba albă, egal de bun pentru toți argații lui pămînteni.

Deasupra flașnetei, în colivie, stă bosumflat un cobai cu ochii rotunzi și negri ca două mărgăritare. Lîngă el cutia cu noroace, din care iese pentru spiritele neliniștite un bilet tipărit, galben, verde sau alb, după sexul și după vîrsta cercetătorului, ispitit de intențiile misterioase ale destinului. Ce a putut înfrăți muzica și norocul în mintea bătrînului flașnetar?

Plecat cu ploile toamnei și cu cocorii, retras departe, poate schimbat în Moș Crăciun, ca să pregătească, poate, jucăriile copiilor, de iarnă, bătrînul meu se întorcea odată cu rîndunelele, același de anul trecut, cu aceeași trăsurică și același repertoriu. Zîmbetul lui surîdea ca și cum nu ne văzusem din ajun. Îl așteptaseră caișii ca să înflorească subt binecuvîntarea cîntecelor lui vechi, ca psaltirea. Îl așteaptam eu cu ochii în fîșiile albastre ale azurului... arborate la toate etajele cerului ca să-l primească.

Anul trecut au înflorit grădinile fără ca flașnetarul să fi venit. A trecut vara toată. A trecut toamna, au plecat cocorii, s-au scuturat penele copacilor în așteptarea lui. Și s-au întors rîndunelele încă o dată. Și au înflorit caișii, salcîmii, fără prevestirea lui de bine, și sărbătorile Paștilor au trecut, iarăș fără să i se audă caterinca, deasupra căreia sta pitit un cobai alb cu capul roșu și cu ochii de mărgăritar...

TORTURA

Toți copiii fură, cum fură cîinii, mîțele, maimuțele, cărora instinctul de proprietate, produs de civilizație, li-i necunoscut. Eu cînd furam cîteodată un pumn de zahăr sau cîteva bomboane, se dezlănțuia în mine și peste mine o întreagă dramă, ca o cataractă, și niciodată n-am fost mai nefericit ca după realizarea unui act, care îmi făgăduise o plăcere. Dulcețurile furate îmi ardeau mîna în care le țineam ascunse în buzunare, și preocuparea mea tenace consista în a duce la loc ceea ce dosisem, pîndind momentul de a nu fi surprins în vinovăția mea îndoită.

Sensațiile, scrupulele încercate cu bomboanele, au rămas la maturitate în ce privește femeia. O iubești, te înviersunezi, și în ceasul cînd îți aparține, te-ai întristat. Ai mistuit-o.

E ceva care îți turbură toate plăcerile presupuse, pe cale de a fi realizate: ceva inexplicabil, ca și cum pe lespedea sufletului, așternută pentru mulțumire și odihnă, o mînă satanică a gravat sentința, pe care o citești de cîte ori vrei să te așezi cu o carte sau cu o amantă: « Tu nu ai acest drept ».

Ce neam nesfîrșit de sclavi îngenunchie în tine, cînd vrei să te bucuri? Din ce iobăgie seculară apare azi sufletul tău, cînd vrei să-l împărtășești cu o mulțumire? Te-ai născut solidar cu sentimentul că ai numai datorii și că trebuie să le suporți pe cele mai grele, cu atît mai docil cu cît jertfa se prevede mai grea.

Tu nu vei fi nici bogat nici sus așezat, pare să dăscălească o voce interioară. Tu vei purta jugul unei conștiințe de rob și vei robi, fără te plînge, familiei tale, femeii tale, copiilor tăi, și mai ales unui trecut, pe care nu-l cunoști, ivit în idei și sentimente; nu din plăcere, nici din neplăcere, dar pentru că așa trebuie să fie. Duminica ta nu va fi duminică, pentru că atunci vei fi chemat la o muncă mai aspră. Grădina ta nu va fi o grădină parfumată și un așternut delicat de culori, pentru că nu vei avea timpul să vezi și să simți. Tu vei cugeta mereu la altceva decît la ceea ce faci, absent de pretutindeni unde gîndești că ești. Ospățul pe care ți l-ai pregătit nu mai are gust, odată ce ți l-ai întins pe fața mesii. Pendula cu sunetul adînc, pe care ți-ai cumpărat-o, încetează de a te mai zgudui cu glasul ei, îndată ce-ți aparține. Ajunge ca un lucru să fie al tău, ca să-și piardă și gustul și ființa. Toate în tine dispar, într-un mormînt.

Și totuș viața îți place — pentru că nu o trăiești; cu toate că în toate bucatele și suculențele, ți se oferă, odată cu arta care le-a pregătit, o muscă sau un fir de păr. Tu aștepți cu solemnitate ca să-ți treacă toate pe dinainte, pentru consolarea de a te gîndi, după ce au trecut, că au stat o secundă dinaintea ta.

Îți place viața nu pentru tine, ci pentru alții și pentru dînsa. Asistent neputincios la spectacolele care te domină sau te revoltă, vei răsfoi cărțile ei cu imagini necontenite, în tăcere. Fiece clipă vine cu o imagine proprie.

Din cînd în cînd concorzi două imagini sau încrucișezi două idei, și-i singura ta răzbunare, de a fi sclavul veșnic și misterul impenetrabil al capriciului divin sau vulgar, grație căruia te-ai ivit.

GÎNGĂNIILE

Noaptea năvălesc în lumina lămpii mii de insecte, pe care o mînă invizibilă pare că le aruncă pe fereastră, ca niște confeti. Vin din ceruri, din cuiburile lui luminoase, sau sînt ele însile stelele, ale cărora stoluri adînci trec în vîrteje multicolore pe deasupra noastră neîncetat?

Insectele zboară și ies, orișicum, din întunericul care le fabrică și le dă drumul ca unor imense valuri de sămînță de mister. Din tiparele lor pînă în lampa mea arzătoare, în a căreia dogoare aripile impalpabile, de pulbere dantelată diafană, se topesc în scrumuri de aur, ele s-au țesut din cele mai fine și mai provizorii materiale din cîte a descoperit natura, și fiecare e lucrată ca o bijuterie de geniu. Zmaltului verzui și transparent, catifelei cărămizii, pieilor ce le alcătuiesc, unse cu lacul capricios al pensulei aeriene, artistul din întuneric le-a adaos cîte un corset de mătase, cîteva fire nervoase ale picioarelor și elitrelor, și în toate aceste compoziții microscopice a pus esența și mai ușoară și mai tainică, a unui suflet de sine stătător, care le îngăduie să se înnalțe, să se miște, să se poarte dintr-un loc într-altul, să-și aleagă flacăra ce le va mistui.

Trei fluturi de aceeași mărime, tăiați cu foarfeca după un model identic într-un atlaz de o culoare necunoscută, stau ca trei triunghiuri echilaterale pe părețele meu. Capul lor e o minune. În

puful palid mărunt și bogat ce-l acoperă, sticlește ca două rubine, focul sumbru, cu amintiri de metal, al ochilor desinați în orbita lor auriferă cu precizi-unea și amănunțimea florilor de cîmp. Cei trei fluturi stau ca niște echere. Cîte trei dungi brune și în zigzag le acoperă transversal aripile, largi la bază, iar ștofa lor poartă în țesutul ei linii de relief imperceptibil, sute de raze geometrice întîlnite în punctul ascuțit ce ascunde capul, ca un vîrf.

Noaptea îmi trimite mai întîi cîte un model din fiecare zburătoare, pe care apoi îl repetă. Cele mai frumoase sînt și cele mai puține. Într-o ninsoare de țînțari, de sute din acești purici înnaripați, care intră pe fereastră sărind, sînt numai trei fluturi de aur și numai două imponderabile mărunte libelule. . .

Risipirea nopții risipește și insectele care, îngînându-se noaptea cu ziua, se duc la cuiburile lor necunoscute, strînse, în împărăția lor miraculoasă, la un apel. Și, noaptea viitoare, altele le înlocuiesc, alte forme, alte culori, alte temperamente, de la domnița de gheață, încremenită ca o fantomă în mantia-i albăstruie în ungher, pînă la gîngania nebună, în luptă cu umbra ei pe tavan.

În timpul zilei insectele zburătoare sînt mai puține, și poezia părăsește spațiul, ca să lase să bîzîie musca.

Poezia obscură și lină a nopții prieste mai mult păstrării intacte a comorilor mișcătoare. Ziua aparține insectelor încălțate și căpușii devorante. Specii noi, uimitoare, inventate instantaneu, împuiază văzduhul și iarba. Unele imită racul, altele contrafac în proporții infinitezimale atitudinea păunilor, rapiditatea cailor, grația lebezilor cenușii, săritura broaștelor în rugă de ploaie.

Dar în mijlocul horelor de fluturi încinse în jurul lămpii, apare, să-și expuie plosca infectă de sînge, ploșnița, matroana cu șoldurile umflate, țața pușcăriei. Tîrtița ei trivială e mistuită însă în focul lumînării cu care am urmărit-o de aproape: facla adevărului arzător.

MUȘTE TINERE

Muștele sînt cuprinse în iulie de o formicațiune îndrăcită. Numeroase perechi călări străbat aerul, ca niște zmei în plină streche. Pe cîte o muscă feminină cade fulgerătoare pasiunea cîte unei muște bărbătești, care o violează pe neașteptate, într-o îmbrățișare instantanee. N-am văzut încă muscă refuzînd un bărbat. Sensualitatea lor e un veșnic consimțămînt de împărechiere.

Și pecînd această voluptate a celei mai dezgustătoare insecte se etalează cu cinism pe toți pereții, pe toate lucrurile casnice, apar, de două-trei zile încoace, puii de muște, mînzații, pe care inexperiența îi face să bîzîie cu stupiditate, să zboare fix în același punct din aer, să provoace mătura sau cîrpa care îi sacrifică, unul cîte unul, cu turbare. Musca e una din rușinile creației și umilința lui Dumnezeu, care a dat și viermilor aripi.

DANABASY

Danabasy a fost condamnat de un fost prieten, la un an și jumătate închisoare, pentru o schiță de palmă. Prietenul era de profesie judecător. A fost aproape numai o intenție de palmă, căci l-a atins în diagonală; fostul prieten refuzase martorii trimiși pentru cererea unei, cum se zice, satisfacții. Prietenul e un maniac și titlul lui de căpetenie l-a constituit o închisoare de cîteva luni dată de nemți, care au găsit mijlocul să-l facă, subt ocupație, glorios. Există oameni liniștiți, care n-au păcătuit împotriva fricii de moarte cu nimic și care își asumă și meritele florilor de pe mormîntul Eroului Necunoscut.

Fostul prieten, fiind la cenzura scrisorilor la poștă, deveni un rafinat al spionajului, pe care îl descoperea și la muște, și își începu cariera de dictator profetic denunțîndu-și colegii. El a « prins » o carte poștală a lui Danabasy, mobilizat și el la cenzura scrisorilor, carte în care se pomenea de o doamnă X. Danabasy fu pîrît în toată forma și arestat. La percheziție, s-a găsit asupra lui un carnet cu inițiale, cu adrese și cu o cifră de bani înscrisă în dreptul fiecărui rînd: dovadă certă a spionajului. Era însă o listă de nume prescurtate și adresele cîtorva persoane, profesioniste sau amatoare, însoțite de tariful respectiv. . . Danabasy se vede a fi fost un Don Juan cu contabilitate în regulă și care, dintr-o noapte consacrată poeziei, reținea costul, lăsînd altora, mai prozaici, colecționarea adevăratelor corpuri delicte, bucle de păr și panglici de la cămășile de noapte. Prietenul, în aplicarea instinctului său subit de agent și detectiv diletant, dăduse un greș lamentabil, răscumpărat mai tîrziu prin revenirea la judecătorie, unde s-a petrecut răzbunarea tardivă a celui condamnat la un an și jumătate de închisoare pentru o palmă.

Danabasy, pentru schița lui de palmă, a fost chiar arestat și ținut șapte zile în închisoare preventivă, pînă azi. Capul nipon, cu ochelari, adus între baionete, pe o lapoviță imensă, și galoșii plini cu noroi, dau atitudinii lui un aer de stampă, în care personagiul și-a pierdut uneltele de bambùs și undița, într-un lac măsliniu.

UN VIZITATOR DE MARE LITERATURĂ

Și miercuri o vizită cumplită. Un tînăr cu pleoapele înnodate de o ușoară conjunctivită, care-i pune în jurul ochilor două cercuri de jumări. Față leproasă, păr mare unsuros, de culoare dubioasă, dat pe ceafă. Din cînd în cînd, floaca frontală se lasă pe ochi ca o perdea, ceea ce nu displace tînărului estet, care și-o așează la loc, scuturîndu-și capul de jos în sus, fără să puie mîna, ca un acrobat care mănîncă o plăcintă cu mîinile la spate, din tavă direct. Ca să-și reia părul atitudinea comandată, tînărul face o mișcare, ca de refuz, bruscă, mai întîi de fachir care se concentrează, însoțită de o tremurătură a umerilor, apoi capul și-l repede în sus ca un înnotător care spintecă valurile: valurile sînt pletele lui ce-și restabilesc astfel direcția spicului. Detaliu odios, gura plină de frumuseți, de formule și de dinți stricați a tînărului vizitator, pute ca și cum ar vorbi o brînză stricată, aninată. Ghicești în gingia putredă a vizitatorului abcese în funcțiune și o burtă fără intestine, în care fermentează aromele fecalelor, începînd din înghițitoare.

A venit să mă vadă pentru că nu mă văzuse demult, și în ajunul unei călătorii pe care o întreprinde. Admiră, recunoaște, sprijină și comentează cu un spirit critic ambarasat de etichete, în articole publicate subt un titlu general care începe cu « Noi. . . ». Însă băiatul nu vrea să-și piardă

independența artistică și intelectuală și te tratează pe ici pe colo cu o democratică egalitate. Poate că numai atitudinea ta rău interpretată, posomorîtă, de victimă disperată, îl împiedică să-ți ofere un « mă », să-ți dea cu « tu », ca de la monument la monument, împietrite în aceeași glorie împreună. Suporți, cu o politețe mîrîită, bagajul de boarfe ce ți se descarcă în cap din cufărul cu zdrențe al tînărului tău coleg de imortalitate. În precocitatea lor filosofică, fesele lui să tot aibă douăzeci de ani. Dar uneori o injurie vulgară ți se strînge în gură ca o flegmă de tuse pe care abia o împiedici să scape. . . Idolii, îți zici cu scîrbă, trebuie să fie răbdători, — și rabzi. Rabzi pînă ce vizitatorul binevoiește să-și isprăvească repertoriul.

Starea mea sufletească e ca de cerb prins într-un coteț de găini. Cu neputință să mă mișc, aștept, și toată activitatea mea se rezumă în gestul de a fuma, de a-mi mîngîia fundul pălăriei așezată pe genunchi.

Întreb uneori:

— E noroi?

Sau alteori:

— A plouat ieri și în București?

Și tînărul răspunde cu întrebarea îngrozitoare:

— Ce ați mai scris?

Odată, acest camarad pe terenul muzelor, mi-a adus la hotel, unde eram întîile luni închis, o serie de « portrete » ca să mi le citească, și între ele se găsea și portretul meu, cu care ar fi voit să înceapă.

— Pîn-aci! am răcnit, — și tulburarea mea ațîțată a făcut atunci un gest deznădăjduit, de acar în primejdie de a fi călcat de tren, de o elocvență pe care autorul portretului meu moral și literar nu a înțeles-o, dar căreia i s-a supus. O singură linie din portret — și aș fi făcut o crimă. Cracii criticului

admirativ ar fi ieșit agitîndu-se de la etajul al doi-lea pe fereastră.

Povestind sentimentele de contradicție și de exasperare în care te pune o asemenea situație, ai sensația că ai căzut într-un butoi cu clei, din care nu mai poți ieși cu nicio opintire. Ești mîzgălit și mortificat.

BALABAN

Noaptea și dimineața s-au petrecut de veghe în zguduirile cu zgomot ale ocnașului Balaban, un «viețaș» nebun. Celula lui se deschide pe o galerie în continuare cu galeria celulelor politice; galeriile sînt despărțite cu o ușe ușoară de magazie, care nu se încuie niciodată.

Ieri, Balaban ceruse directorului general, pe un ton imperativ, să fie strămutat la ocnă, de unde a fost scos fără voia lui. S-a plîns de mîncarea din penitenciar, provocînd din partea directorului general răspunsul deconcertant: «N-ăi vrea să-ți dau pui fripți?».

Pînă astă-noapte, Balaban s-a mărginit să-și manifeste nebunia prin cîntece în mijlocul nopții. Balaban e un Hercule tînăr și mărunțel, cu mușchii umflați, ca niște saci cu nisip, la pulpe, la umeri, la brațe. O linie formidabilă conturează trupu-i de taur, terminat printr-un cap de Napolèon, cu ochii albaștri, închiși în litera exotică a sprîncenelor negre.

Intenționat sau sincer, — medicul crede că Balaban e un farseur, — la orele douăsprezece noaptea, după un somn liniștit, repertoriul lui ciudat începe să se desfășoare. Cîntece cu ison bisericesc, urmate brusc de un fluierat de gară, urmat de monoloage. Uneori, Balaban apostrofează în întunericul celulei pe cineva, pe care-l dă afară cu strigătul: «Pleacă, îți zic! du-te, du-te!»

răstit cu o voce afectată de actor de provincie, și această scenă dintre un ocnaș nebun și marele întuneric durează cîte un sfert de oră, după care începe cîntecul:

« Nu pot crede, nu pot creeede
Nici nu eeeste de crezut. . . »

și urmează un ropot de aplauze bătute cu palme ca de fier.

Vecinul de celulă al lui Balaban, un inginer cadaveric, al căruia cap transparent, cu ochelari, plutește pe sfoara interminabilă a unui trup imens, răsucit ca un cearșaf ce se stoarce, te gîndești că trebuie să fie în agonie.

Pe la orele trei din noapte, trezit și el, Iancu, nebunul reputat al temniței, intră, de la gratiile spitalului, într-o polemică violentă cu Balaban, care prin întunericul nopții, tăcută ca un cimitir, îl așteaptă să-și termine toate frazele, ca să răspundă și el revoltat, pînă la capăt. Între cei doi nebuni atenția pune o înțelegere tragicomică, aceea de a urma o luptă verbală disciplinată. Înjurăturilor pornite din spital ca un torent, Balaban le răspunde ca o umbră istorică: « Ciii-neee. . . ești tuuu. . .? ».

Spre dimineață, armat cu capacul de fier al privății celulare, Balaban întețește loviturile pînă atunci rare, cu care încerca rezistența ușii.

Pe la cinci ușa, cedează. Arma nebunului a prăvălit-o, și Balaban iese pe galerie. Sentinelele fug, gardienii fug! Balaban scoboară scara răcnind, circulă gesticulînd prin curte și, făcîndu-se deschiderea temniței întregi, hoții se grămădesc în perspectiva spațiului și-l urmăresc. Balaban se întoarce, sparge ușa altei celule, zmucește și rupe din rama de piatră a balconului paraclisului grilajul decorativ de fier. El strigă pe socialiști, pe ziariști, care se strecoară cîte unul pe scară și se retrag, în papuci și cămeși, în curte, în așteptarea unui

atac, însoțit de asasinat. Ca de vînt, ușa celulei nr. 23 e zmulsă din loc, deși încîrligată pe dinăuntru, și. . . apare verde și aproape în pielea goală, o nouă specie de nebun, creată instantaneu, un coleg. Balaban se îndrepta spre celulele noastre. Socialistul Sever a mîncat o palmă. Socialistul Coniț, un tipograf, socialiștii Nistor și Bogdan, croitor și tapițer, mai prudenți, măsoară de o jumătate de oră distanța, prin curte, care-i separă de poarta temniții, evoluînd cînd înnainte, cînd înnapoi, după pericolul ce se apropie sau se retrage. Socotind că tactica cea mai bună consistă în a nu se arăta pe cerdac, așteptăm înnapoia ușii, lîngă un ciocan.

Garda militară, cu puștile încărcate, dispăruse, ca și gardienii, la prima scrîșnire uriașe de dinți, cu care se ivise în gura-i strînsă Balaban pe cerdac. Temnița prezinta aspectul unei revoluții. Cei șapte sute de hoți din închisoare puteau să plece liniștiți pe porți, fără să-i întrerupă nimeni. Dispăruse întreaga ierarhie, stratificată la direcția unei închisori.

Puterea fără margini a lui Balaban e numai fizică. Privirea care-i rezistă îl intimidează. Ieșindu-i înnainte nebunul Iancu, hotărît să-l înjunghie cu un briceag de scobit urechile și dinții, Balaban e apucat de groază.

În sfîrșit, hoții se hotărăsc să-l astîmpere pe Balaban, în momentul cînd nebunul, răzimat de umerii unui copil, pe care-l mîngîia, începuse să-l amenințe cu o privire încruntată. Eroul zilei e banditul Lache, vestitul șef de bandă, care după optsprezece ani de ocnă a fost adus să-și sfîrșească osînda de douăzeci de ani aci. Lache e un țigan mărunt, stropit cu găuri de vărsat, nervos și slab, cu o căciulă mare, al căreia moț e vîrît cu o eleganță specială înnăuntru. Agerimea de maimuță a ochilor lui și mersul lui cu călcătura felină, pe

vîrful degetelor, ca și cum încheietura călcîiului i-ar sta în mijlocul tălpii, aduc aminte lupul și hiena. Darul lui de comandă îl face ascultat și stăpîn asupra tuturor hoților care îl privesc cu admirația terorizată a tinerilor începători pe poetul mare, încă în viață, trecînd pe bulevard. Lache ia deodată atitudinea tigrului ridicat în două picioare ca să sară, urcă scara iute, iese înnaintea lui Balaban, care în plină vociferare se oprește speriat, holbează ochii și, paralizat, se lasă apucat de mînă și strîns de tălpile de fier subțire ale banditului Lache.

Stăpînit, Balaban îl urmează pe scări, e scos din curte. Atunci reînvie bărbăția soldaților și gardienilor, care apar cu funii. Se apropie hoții și socialiștii. Balaban e răstignit pe pămînt, spre cea mai mare părere de rău și a lui Lache, silit să-și arate autoritatea, și a celorlalți hoți de carieră. Nebunul Iancu stigă:

— În lanțuri! La gherlă!

Hoții, adresîndu-se socialiștilor și ziariștilor, clatină din cap:

— N-are, bietul, cu dumneavoastră nimica. Urăște pe gardieni.

Un lanț leagă un braț de un picior al lui Balaban, închis la gherlă, unde, în așteptarea curierului care îl va transporta în patria lui plăcută, la ocnă, el și-a sfîșiat hainele și își întinde lanțul pe mușchii goi, de Hercule despuiat.

Deținutul Bogdan, care protestează și cînd e soare și cînd nu e, și cînd îi e bine și cînd îi e rău, se supărase teribil că Balaban nu-l lăsa să doarmă și îi amenința existența. Acum, el se revoltă de ce Balaban e în lanțuri. Logică de tapițer.

Primul gardian, Negoiță, i-a răspuns:

— Atunci să-i dăm drumul prin curte.

— Mă opun! a replicat Bogdan.

Balaban asasinase lent, cu rari lovituri de cuțit și cu progresive strangulări, o bătrînă călugăriță, care refuza să-i spuie unde ținea banii ascunși.

Iar ca să poată pătrunde în chilie, a imitat noaptea vocea și zgîrîitul pisicii în pragul ușii...

HAINELE DOMNULUI DIRECTOR

Domnul director e un bărbat mijlociu, negru la față, cu pielea albăstrie, ruptă și dreasă peste tot, ca un ciorap cîrpit cu ghemuri deosebite. Pe obraji, pe bărbie, pe lîngă buze, masca lui prezintă găuri reprizate pe dedesubt, sau nodurile superficiale ale unei înseilături grosolane, executată cu un ac prea mare și cu un bumbac prea gros, de o mînă nepricepută. Fața lui pare îmbrăcată într-un tricou cu două găuri pentru ochii permanent înflăcărați. Pleoapele poartă rînd pe rînd umflătura vînătă și roșie a unei invizibile țepi de viespe, cu care s-a luptat peste noapte, în timpul unui vis urît, de blefarită. Într-adevăr, dimineața domnul director se deșteaptă, fără să fi avut simptome decuseara, cu privirea îndoită, un ochi normal și cellalt scoborît către nară, ceea ce dă capului o atitudine de ochitor fără pușcă.

Ceafa domnului director mai todeauna supurează dintr-o plagă neagră cu conturul neregulat de mocirlă și trandafirie în mijloc, ca și cum ar fi primit, deasupra gulerului lustruit de la cămașe, flegma cu miez, sfîșiată din plămînul unui tuberculos. Dar acest cap, acoperit cu mitra directorială, — șapcă neagră cu trese de aur pe catifea vișinie și cu două chei încrucișate pe frunte, — e conștient de importanța lui și semeț. Mătura unei mustăți aspre se zbîrlește cu vîrfurile în sus, deasupra buzelor violete, proeminente, prin umezeala cărora organul gros și posomorît al domnului director grăiește. Acest organ rostește înjurătura cu o înlesnire care-i aproape o politețe. Domnul director știe că e o persoană energică și o mînă de fier.

O întreagă carieră de pușcărie se boltește ca o zare în perspectiva trecutului pe care l-a străbătut pînă la treapta superioară, de unde acum comandă fulgerii ca un zeu, grad cu grad, tresă cu tresă: « Sînt Directorul Unei Instituțiuni », repetă el ca un ecou al destinului, de cîte ori i se pare că nu s-ar ști îndeajuns cît e de însemnat rolul lui social. Și această declarație o face de două ori pe zi, cu pălărie sau cu șapcă, în apartamentele deținuților săi, ajutîndu-se cu gestul mîinii drepte, la ale căreia degete strălucesc inelele mari cît bobul de măslină și mai cu seamă unul cu inima neagră, înconjurată de briliante, și de proporțiile unui lacăt de pușculiță.

Domnul director e însă cochet. Costume cenușii, costume cernite și bleu-marin îi mîngîie trupul fălos. Croitoria de subt direcția lui Dimitrof e în permanență ocupată, ca și cizmăria închisorii, cu împodobirea personalității sale, pășind majestuos în încălțăminte subțire, galbenă sau neagră. În mijlocul curții, pavată cu bazalt, ființa lui se contemplează, singuratecă, în obiecte, și își zice, privind clopotnița, legătoria de cărți, biurourile, brutăria, și dincolo de ziduri: «Toate acestea sînt ale mele. Cum aș face să mi se simtă autoritatea și puterea și mai mult? » Din cînd în cînd un deținut se strecoară cu căciula în mînă prin fața lui, și, la fiecare marcă de respect, bărbia lui de stăpînitor se ridică puțin.

E în costumul lui gri. Domnul director se măsoară cu mulțumire și își scutură mîneca hainei inutil, de o umbră, își alungă o cută. Cele două degete ale mîinii drepte prind marginile manșetei

și, acordat cu acest gest, întregu-i corp se mișcă rigid și face o piruetă. În cracul stîng al pantalonului se rotunjește, mereu, atributul virilității, ca un mușchi suplimentar, acoperit în interior cu mătasa cămășii de culoarea foii de porumb, vizibilă la guler și piept.

Domnul director pleacă în oraș. E seară. Își pune cu migală mînușile de ață cenușie, interesat, la fiecare deget, de forma splendidă pe care o capătă încălțat, frecîndu-le cu un lung masaj satisfăcut, de la vîrfuri la rădăcină, și beat de plăcere, ca și cum s-ar masturba la cinci organe deodată, înrădăcinate, ca bananele, pe un singur ciorchin.

În inima lui, domnul director își zice orgolios: «Cine ar fi crezut să ajung ce sînt? ». Și în spiritul lui triumfător și fermecat, se topesc Napoleòn, Bismarck și Regele, ca niște stîrpituri.

O FATĂ PLÎNGE

A mai înnebunit în închisoare o fată bătută la comisar. În spațiul tăcut al închisorii, în faza de liniște și nemișcare, nebunia fetii izbucnește într-o plîngere tristă de agonie, care, fără tranziție, devine cîntec melancolic tărăgănat, strigăt de: ajutor! ajutor! ca și cum în celula în care e închisă și unde, sfîșiindu-și hainele, virginala-i pudoare a rămas cu totul goală, ar locui patru ființe cu patru firi și patru voci deosebite. Viziuni de groază se succed cu viziuni simpatice care atrag în feluri atenția nebunei.

După cîntec, fata pare să fie o țărancă. În vocea ei se străvede cîmpul, cîntă ciocîrlia, trec boii și carele și praful dureros al satelor pustii.

Trebuie aflat de ce a fost dusă la poliție, de ce și de către cine bătută și de ce închisă la Văcărești, această femeie tînără, despărțită pe vecie de cîmpul ei și de oameni, prin brutalitatea fără răspundere a unui funcționar.

PRUNCII

Am văzut azi un copil de nouă ani, condamnat la cincisprezece zile închisoare pentru crima inocentă de a fi poftit la o cutie de rahat și de a fi furat-o. S-a găsit un negustor destul de legalist ca să-l denunțe, și o autoritate destul de senină ca să-l aresteze și să-l osîndească.

Consecință: copilul a fost sedus de către un individ de patruzeci de ani, un oriental, cedînd foamei, pe care străinul i-a astîmpărat-o cu o bucată de brînză. Actul s-a petrecut de cîteva zile. Copilul s-a sfiit pînă azi să se plîngă. Anusul lui e cu desăvîrșire rupt și o gangrenă s-a declarat în punctul violentat.

E un copil naiv și cuminte, pe care Codul, răzbunătorul prestigiului social, a ținut să-l amelioreze. La gherlă, unde a fost izolat făptașul, ar trebui aruncat în fiare și rahagiul.

O ÎNCERCARE DE EVADARE

Pe la orele nouă seara, după închiderea temniței, la opt, cînd nu mai sînt liberi pînă la zece decît deținuții politici, o goană de picioare face auzul atent și un ropot are loc într-un colț al curții personalului, către primul gardian. Se disting cuvintele: « fiare », « să vie garda », « evadare », dintr-un ghem de mùrmure. O lună curată albește pereții de var printre petele gălbui ale arborilor goi, după o ploaie care a curs trei zile și trei nopți dintr-un cer plumburiu.

Primul gardian, luat de un gardian de noapte și de infirmierul Rădulescu, se îndreaptă în pas alergător către interiorul temniței. La nouă jumătate, în tăcerea profundă a nopții, căreia lumina lunii îi dă un ton de eternitate, începe clopotul să sune. Pentru întîiaș dată liniștea nocturnă e tulburată. Semnal. Se face numărătoarea deținuților din nou.

Sublocotenentul gărzii, un ofițer înnalt, străbate umbra curții pavate, cu luciul cozorocului de lac: salută. Mai mulți soldați trec în grabă, spintecînd cu baioneta de argint întunericul albastru al spațiului întunecat de copaci. Curtea de piatră și bolta celor două porți consecutive ale temniții. Celulele temniții din fund. Lucarnele lor de-a lungul galeriei, stau luminate simetric, ca niște aștri de aur pătrați.

Un deținut care trebuia să fie închis în dormitor la ora lui, a fost zărit umbrind păretele alb al spitalului, — așternut cu o încremenită velință de atlaz, — și tupilîndu-se în catifeaua ascuțită a celor cîțiva molifți. L-a văzut Slavici, și mai de aproape a fost văzut de un țigan, închis într-o celulă vecină și care, necăjit de ploșnițe, scosese nasul prin gaura cu gratii a ușii, ca să miroasă noaptea și să contemple stelele din dreptul ochilor, zăbrelite.

Iată directorul, care, tocmai sosit din oraș, cere lumină și cere să fie însoțit. Grup de patru. Se încearcă poarta de fier, croită-n semicerc, la gura boltită a pivniții de subt spital, și cineva spune că cercetarea s-a făcut. În odaia cimentată a morților nu e nicio urmă de evadare. Primul gardian de noapte arată locul pe unde presupusul evadat ar fi putut ieși, — și pe lîngă care puteai trece de nenumărate ori fără să-l bănuiești. Totuș, semnele evadării sînt distincte și dovedesc inteligența celui care a fugit sau stă pitit undeva pe aici, în vre un păinjeniș. E o fereastră de beci, care răspunde și în pivniță, și printr-un capriciu de arhitectură, și «între ziduri». Ea scobește zidul la nivelul solului și se arcuiește pînă la înnălțimea unui om. Gratii foarte rare îi împărțesc lumina, țesută cu sîrmă ghimpată împletită des. Sîrma a fost desfăcută pe un dreptunghi spre pămînt, și un gol a fost practicat dedesubtul barei orizontale care desparte fereastra în două și pe subt care evadatul a putut să se strecoare. El a fost cu picioarele goale, căci ca să nu se înțepe apăsînd cu talpa în mănunchiul de ghimpi ai sîrmii, pe deasupra căreia trebuia să alunece, prevăzător și pregătit, pusese peste sîrmă doaga de nuiele a unui coș împletit, pe care picioarele lui s-au sprijinit, în efortul executat de corp ca să treacă printr-un

vid îngust, ca pe o pedală. A izbutit să fugă? Cine poate să spuie?

Fapt este că nu a fost prins. Fapt este că un om umbla tupilat prin curtea spitalului, în lumina lunii, după ce dormitoarele fuseseră închise.

Zăvoarele ușilor din spațiul imens de dormitoare sînt date acum rînd pe rînd înnapoi cu bătaia ciocanelor care le face să funcționeze de două ori pe zi. Deținuții sînt vizitați unul cîte unul și identificați. Zăvoarele sînt iarăș bătute cu ciocanul la loc, și lacătele, trîntite în verigele lor, reîncuiate. După un ceas de control la flacăra roșie a faclelor urmate de șepci, de capèle, de baionete și de convoiul zmeilor pe care-i deșteaptă feștilele de-a lungul, pe păreți, zgomotul se potolește. N-a lipsit din cifra totală nimeni. Și totuș unul a rămas afară, în dogoarea rece a lunii.

În tăcerea restabilită a nopții, din curtea argintată a spitalului sperie tunetul brusc al unei voci:

— Cațaveico, adu-mi geamantanul!

E strigătul familiar al lui Iancu nebunul, pe care luna, fermecătoarea somnambulilor, îl împiedică să adoarmă.

Proiectul de evadare este îndeobște descoperit la timp, și cîteodată chiar în momentul anterior conceperii lui. Apanajul bunei vigilienție consistă tocmai în a urmări un gînd și o acțiune înnainte de a se fi ivit. Orișicine știe să audă clopotul după ce a sunat: meșteșugul este să-l percepi cu o clipă mai devreme. De aceea unui funcționar al ordinei i se cere prevederea, ca un asociat al chibzuinții. Neavînd ce chibzui, el prevede ca să parvie să chibzuiască, și lipsindu-i elementul pentru prevedere, chibzuiește ca să-l facă existent.

Autorul proiectului de evadare este supus unui interogatoriu imens și « descusut », și, ocolit de

logica urzitoare a personalului superior, el simte cum i se strînge năvodul împrejur și-l sufocă. Un hoț integral și sincer, care mai conservă eroismul și romantica de a se lăsa văzut și prins, apare în societatea noastră ca un pește gigantic, împins de naivitate în apele nămoloase și dulci.

Pentru o cercetare autorizată, directorul își lasă pălăria în mîna gardianului și cere șapca de amiral. Îndată ce capul se simte acoperit cu tiara marilor simbole, piciorul calcă sigur și documentat, și persoana directorului se îndreaptă către infractor ca un fierăstrău circular cu motor.

Față de eveniment, cancelaria intră în febrilitate. Subalternii circulă des între dormitorul celui anchetat și între un punct în spațiu, — poarta mare sau cișmeaua, — ca niște căutători de soluții. Ei se simt însărcinați să complice cazul și să construiască. Arhivarul a inventat o idee care trebuie verificată. Grefierul vede mare și cu orizont. Contabilul calcă în tocuri, ca un cancelar care ezită un moment să semneze un tratat internațional; copiștii sînt consilierii intimi. În mijlocul curții surîde, cu buzele întoarse, gura deschisă a sanitarului răscăcărat: ajutorul de medic nu cunoaște evenimentul, întreabă nerod și primește răspunsul de universală pricepere și publicitate al grefierului-ajutor, ajustat bărbierește, în colțul buzelor, de o mustață redusă la virgulă, și în cap la cărare, cu valuri ondulate spre tîmple. Dacă vre unul dintre funcționari, mai simplificator și mai puțin pasionat de carieră, și-ar permite să puie la îndoială ipotezele și fanteziile camarazilor, el ar fi excomunicat ca lipsindu-i patriotismul profesional.

Pentru orice act neregulamentar se analizează, ca o complicație esențială a fiecărui caz, complicitatea. Desigur că infractorul are complici, complici între hoți, complici în personal, complici între sentinele, complici în București și în toate capitalele de județ, și o complicitate mare, organizată în străinătate.

Competința normală a unui funcționar de închisoare nu poate niciodată admite ca unui deținut să-i vie de la sine o idee, și ideea fugii. Pe cale naturală, hoțul nu poate să cugete. E dinafară, pentru ca hoțul să capete un punct de vedere; cine poate ști ce se ascunde înlăuntrul forțelor secrete care l-au pus să evadeze! Onoarea meseriei cere ca misterul să fie demascat și comandă o dezlegare deplină și rapidă. S-ar primi ipoteza că pușcăriașul a fost plătit cu bani străini ca să evadeze, să evadeze la o zi fixată, care ar fi coincis, dacă planul nu era contrariat printr-o neașteptată descoperire, cu cine poate spune ce perturbări.

Măsurile cele mai întinse și mai radicale au fost luate numaidecît. Ca să se curme semnalizările posibile, ceasornicul din clopotniță a fost oprit cu limbile-i de aur lipite pe cadranul de chinoroz. Trompeta nu va mai cînta stingerea, la corpul de gardă. Se spoiesc trotuarele cu lapte-de-var. A fost închis robinetul de apă cu cheia cea lungă, din pămînt: se poate evita o sosire de bilete și materiale pe țevi. Tonul general este șoapta. De zece zile funcționarii se salută francmasonic, fără cuvinte, trecîndu-și repede mîna pe cozorocul șepcii, ca și cum ar izgoni o muscă ce-i ciupește de trese. Gunoaiele din cîmp sînt aduse înnapoi și li se face o cercetare în interior.

— Se petrece în mijlocul nostru, își zic funcționarii, o acțiune clandestină.

Dacă la anchetă deținutul răspunde:

— Să trăiți, domnule director, nici n-am avut de gînd să fug,

judecătorii îl opresc răstit:

— Minți! avem dovezi.

Dacă răspunde:

— E-adevărat, am dat să fug,

magistrații cancelariei îl pun la locul lui:

— Minți! Nu ție ți-a venit să fugi. Spune cine te-a învățat, dacă vrei *să scapi*.

Dacă inculpatul tace, conclavul formulează:

— Avem de-a face cu un pervers, care ascunde adevărul și caută să inducă justiția în eroare.

— Spune tot ce știi, îndeamnă directorul; dacă nu spui, știi ce te așteaptă! — și degetul lui arată spre Infern. Îți dau o noapte să te gîndești...

Ieșind de la anchetă, directorul pare copleșit ca de o povară universală. Ca Jozué, opritorul de soare, el și-ar întinde mîna în sus și ar porunci: « Stingeți-vă, stele! ».

S-au luat la examinare, în mod științific, antecedentele deținutului, ascendența lui. Degetele de la mîini i-au fost comparate cu degetele de la picioare, podul palmelor cu călcîiul, umărul fesei cu umărul obrazului, amîndouă stropite cu alunițe. Medicul legist a descoperit în palmă o linie tulburătoare, și îndărătul craniului un nod ca un cartof. Urechea, prea depărtată de tîmplă, se găsește lipită mult dedesubt.

— Unde ai fost tatuat, întreabă medicul brusc, dezvăluind deasupra țîței stîngi un inel de logodnă și numele Margaretei întipărit în piele.

— Face parte dintr-un comitet! încheie medicul legist. E un subiect *foarte* primejdios.

Răpiți de conjectură, funcționarii s-au strîns în mijlocul curții, pe lîngă medicul legist, care reeditează ticul cugetător fotografic, al ținerii-n palmă a bărbiei.

— Dacă se primeau ideile mele de către diversele guverne demagogice și timorate, nu am fi ajuns aci, se plînge legistul. Totul merge din ce în ce mai rău, nu mai sîntem siguri nici în închisori, unde

altădată domnea perfecțiunea. E clar că ne așteaptă un cataclism.

Și, profetic, el încheie, deocamdată, ca un Iisus:

— Cine are urechi de auzit să audă!

Rugat și îndesat de curiozitatea respectuoasă a directorului și funcționarilor, doctorul își expune ideile zădărnicite de miniștrii demagogi.

— După toate rezultatele științifice experimentale, se cere ca fiece individ ce se naște să fie reprodus din profil, din față, din ceafă și în diversele lui atitudini fiziologice, o dată pe săptămînă pînă la vîrsta de un an; o dată pe lună pînă la șapte ani; o dată pe an pînă la optsprezece ani, și o dată pe zi de la această vîrstă înnainte. Cu începere de la vîrsta serviciului militar, individul trebuie obligat să poarte toate crochiurile și fotografiile cu el, pretutindeni, pentru a face dovada concordanțelor și a continuității și pentru a se stabili, fără greutate, filiațiunea, consecința și similitudinea fenomenelor sociale și penale. După cod, fiecare nou-născut este un viitor infractor, pe care organele de ordine trebuie să-l aibă în vedere și să-l urmărească.

Orice nou-născut trebuie numerotat pe pulpa piciorului stîng și obligat ca, de la optsprezece ani, să poarte intercalat în ștofa pantalonului și în dreptul numărului de ordine, un geam de sticlă sau de celuloid transparent. Evident, numărul este trecut în registrul Controlului General, și orice agent al forței publice poate să noteze cifra indivizilor suspecți, aplecîndu-se puțin și citind-o prin pantalon.

Un rol important îl joacă în viața juridică semnele particulare. Cui nu are semn particular, trebuie să i se pricinuiască unul, conform indicațiilor respective din registru, vizibil și ușor de identificat. Pentru clasificare penală, copiii este de dorit să fie însemnați după avere. Sărăcia fiind unul din

marile drumuri penale, pruncilor săraci detot li se va rupe, de pildă, piciorul între șold și genunchi, prin îndoirea înceată a mădularului înlăuntru, pînă la troznire. Se bandajează și se lasă delicventul să se vindece. Apoi, i se va repeta ruptura, frîngînd piciorul invers, pentru ca în viitor individul să șchioapete negreșit. A fi șchiop, ciung, cocoșat sau olog, constituie și un remediu social preventiv, întrucît îngreuiarea mișcărilor și dificultatea de a se tîrî către crimă, fac să tacă pornirile asasine ale clasei de jos.

Copiilor de hoți li se va crăpa lumina ochilor cu vîrful unui briceag, operație ce ar intra în competința proprietarilor de imobile urbane, în casa cărora se va naște delicventul. Muncitorii cu brațele vor fi obligați să poarte în spinare o tablă pătrată de tinichea cu bretele (1 m/1 m). Muncitorii intelectuali vor purta-o de mucava. În ce privește adversarii guvernelor cuminți, ei vor fi împușcați.

Dă-mi toate acestea, exclamă medicul legist, și îți garantez o administrație ideală.

— E-adevărat, punctează directorul. Exact aceleași opinii le profesează și nașul meu, care m-a cununat. E doctor în poliție științifică de la Universitatea din Grenoble.

— De altfel, poliția științifică o au în sînge toți oamenii detreabă, toți oamenii cinstiți, cu un venit net de la cinci milioane în sus. Ca doctrină, ea prescurtează și confundă toate celelalte științe vasale. Pentru poliția științifică toți cetățenii sînt delicvenți deopotrivă, afară de Directorii Generali, de Directori, de Subdirectori, de Agenți și de Inspectori, modelele statornice ale omenirii civilizate. Idealul nostru este să substituim ordinei capricioase a naturii o ordine rațională, demnă de gradul de cultură pe care l-am atins. Animalului-om i se va substitui chitanța, recipisa, cărțulia, certificatul și pașaportul. Pe mine nu mă interesează problematicile virtuți morale și facultăți intelectuale. Cînd mă voi întîlni cu Da Vinci, îi voi spune « arată-mi întîi actele, și pe urmă stăm de vorbă »; iar dacă îi lipsește numărul sau biletul de identitate, pe Da Vinci îl trimit în arest preventiv, pînă la clarificarea situației lui generale. Repet, Statul ideal nu va fi realizabil decît atunci cînd fiecare ins va purta în cîrcă o raniță cu legitimări, dovezi, bilete colorate, tipare digitale, numere de intrare și de ieșire, verificate la fiece control, fie de chelneri, fie de portarii de hoteluri, fie de către crupieri, dansatori și alți adepți ai poliției științifice. Poliția științifică este idealistă.

În concepțiile noastre, care nu se vor putea realiza decît cu timpul și într-un stadiu de perfecțiune, dat fiind că o știință întîmpină întodeauna dificultăți, intră toate măsurile de siguranță. Ați văzut cu toții în ce dezordine trăiește colectivitatea. Orișicine poate ieși din casă, fără justificare, și se poate întoarce acasă, atît în timpul zilei cît și al nopții, oridecîteori *voiește*. Acest agent de destrăbălare, al voinții, trebuie anulat. În anarhia actuală, autoritățile, orbite de teorii false și de sentimente bolnăvicioase, încă nu au înființat biletul de voie de ieșit în oraș, emis la poartă de un agent călăreț. La încrucișarea străzilor nu funcționează niciun cordon de jandarmi și niciun ghișeu pentru eliberarea permiselor de trecere de pe un trotuar pe altul și dintr-o mahala într-alta. Ați văzut însă trecătorii uitîndu-se așa, în sus: mă rog, este nevoie ca trecătorul să se uite în sus? Alții se opresc în loc: de ce se opresc în loc? Dimpotrivă, alții circulă prea iute: este admis? Cetățenii cată să aibă o ținută cuviincioasă.

Cum să calificăm și cealaltă dezordine, a costumului, croit fără viza poliției științifice? Noi ne străduim, actualmente, să obținem la un congres

uniforma bunilor cetățeni, care vor putea să fie deosebiți de la distanță.

Pînă la descoperirile adevărurilor și noțiunilor sistematizate într-o enciclopedie științifică, administrația se făcea sălbatec, empiric și intuitiv. Se vorbea de *tact*, de *inteligență*, de *talent*, de-o sumedenie de calificări neconforme și absurde. Se numeau prefecți oameni cunoscuți prin dibăcia și buna lor echilibrare socială. Noțiuni fanteziste și obscure. Tehnica noastră este fără greș. Iau pe cine-mi place și îl fac într-o lună de zile savant în poliție științifică, și el se comportă admirabil. Îi pun în față registrul cu locuitorii numerotați, și pe aceștia îi împing să defileze la vitrină, printr-un coridor îngust, ca la cassa de bilete; adeptul îi confruntă cu registrul pe baza celor 12.521 de acte indispensabile oricărui locuitor. Pe lîngă registre, îl prevăd pe profesorul de energie științifică cu o brigadă de savanți mai mici, armați cu funii și cauciucuri, ca să adune lumea; cu un beci și cu un automobil de mare viteză, pentru transportarea suspecților mai departe. Inșii cu hîrtii puține vor fi, evident, expediați la ocnă.

Și nu ți-am vorbit încă nimic de vederile poliției științifice în interiorul căsniciilor și în așa-zisa viață privată, care pentru noi este o eroare: nu există viață privată, viața e publică și deschisă. Trebuie să parvenim ca în toate casele cu doi inși, soț și soție, cu doi sau cu mai mulți frați, jumătate din aceștia să învețe poliția științifică, pentru a face controlul celorlalți; altfel zis, noi vrem nația științifică. Și trebuie să izbutim să avem de partea noastră, din fiecare număr de cinci-zeci de profesioniști, cîte douăzeci și cinci printre profesori, popi, ingineri etc.

Cuprindeți dumneavoastră cu mintea toată însemnătatea efectelor obținute într-o societate atît de minunat organizată? Poliția științifică nu mai aleargă să prindă hoții și banditii, care astăzi refuză, cum ar fi moral, să se predea. Ea știe din eternitate cine va făptui o crimă, fără să se frămînte în ipoteze, căci ține rubrică specială de suspecți. S-a făcut o spargere? Suspecții sînt chemați după registru și spînzurați, cu certitudinea că unul din ei este făptuitorul.

Dar, vă mai spusei, totul se găsește încă în stare de ideal. Imediat ce Statul ne va putea destina o subvenție de zece miliarde, puterea noastră se va manifesta în toate aplicările ei, matematic.

VISUL CROITORULUI NISTOR

Croitorul Nistor, ambetat de foarfecă și degetar, a trecut, într-o seară de april înflorit, pe la club. Acolo, un tovarăș cu barba de cîlț auriu și cu ochii de un albastru rece, de cuțit, vorbea de pe tribună necăjiților sociali, adunați într-un miros cu origini exprimate. Respirau subsuorile, picioarele și tainele păroase ale întregului trup, de acord, și toate nuanțele aerului închis în jurul oratorului contribuiau la o armonie olfactivă comparabilă cu un jazz de miasme. Văzduhul de tramvai și de sală de așteptare de gară, se îngreuia cu aroma de mahorcă și ceapă, cu adieri de usturoi și cu emanația caprină a hainelor, plouate de bura monotonă a străzii, dintre reverberele de gaz.

Încet-încet, sala se umplu de figuri sclipitoare, care după o zi de treabă veneau să se împărtășească liniștite cu vorbele sufletești ale noii religii. Aplauze mari acopereau, ca o surpare de pietre în prăpăstii, aluziile mai tari ale neobositului tribun.

Nădejdile călătoare ale omului, devenit omenire, se înfățișau de astădată în formă concretă, și auditoriul putea să le facă o socoteală pe ceasornic, opt ore de cîte trei ori pe zi, însemnînd în dreptul lor un salariu și un tarif. Precizia idealului și a dorului de mai bine, făcuse un progres evaluat aritmetic.

Croitorul Nistor se simți minunat de bine în această mare colegialitate, în care figurile surîdeau

între ele, și el își amintea ca un vis urît înjurăturile din timpul zilei, primite de la patron și clientelă pentru o pereche de pantaloni tăiată pieziș. Cînd oratorul zise, întru tîrziu: « Jos burghezia! », croitorul Nistor, fără să priceapă tocmai sensul exact al acestor cuvinte, dete un strigăt intuitiv și, răspunzînd: « Bravo, tovarășe! », se simți dintrodată ridicat în primele rînduri ale luptătorilor sociali.

La sfîrșitul conferinței pe care o ascultase cu o confuză beție a sufletului, s-a înfățișat secretarului și, plătind cotizația de neofit, se înscrise în rîndurile noului partid.

De atunci el a participat la toate manifestațiile, cumpărînd și citind broșurile de propagandă antiburgheze. Cunoscu, pe cîte unul, pe toți fruntașii mișcării, pe care îi întîmpina colegial, cu « tovarășe », cărora le zicea pe nume, și se adresa, liber, cu « tu » și cu « mă », mai ales acelora dintr-înșii îmbrăcați mai bine, cu oarecare distincție burgheză, ale cărora mîini, neînțepate la înseilat, nefripte la fierărie, purtau unghiile curate, ca niște domnișoare, și mînuși de piele. O suspiciune generală plutea asupra acestor cîțiva fruntași: advocați, profesori, « intelectuali » și doctori în medicină. Ei păreau niște uzurpatori, niște transfugi incapabili ai burgheziei, adăpostiți, cu scopuri ascunse, în bordeiul muncitorilor, și destinați să compuie clientela partidelor de exploatare.

Mai ales că, de la un timp încoace, numărul acestor pui de burghezi creștea în sînul mișcării, pe măsură ce în societate alții mai ageri, mai bine înrudiți sau mai lingăi, ocupaseră locurile rîvnite. Cîțiva ingineri cerură înscrierea colectivă, chiar din închisoare, în partid. Cîțiva ziariști se alăturară partidului. Mai mulți condamnați politici trecură ostentativ, ca să pedepsească societatea, subt

steagul roșu, pentru care nu există inamic național, ci inamici de clasă.

A fost caracteristică pentru croitorul Nistor trecerea la socialism a unui fiu de boier, care profesase pînă-n ajun doctrina conservatoare pură a boierului, a jandarmului, a biciului și a împăratului, și străbătuse mai multe partide burgheze cu o neliniște politică egală. Și aceluia îi zicea « tovarășe », cu o vădită agresiune, care se adresa batistei lui parfumate, țigărilor lui scumpe, automobilului ce-i legăna ființa, între închisoare și judecătorul de instrucție, tripoului de unde va veni în viitor la club cu tînăra lui soție, după cîteva ore în șir de pocher sau de bridge.

Boierul era socialist după cum unele pușți sînt de salon. Socialismul lui îl făcea boierilor mai simpatic, pentru că mai artistic primejdios, și cucoanelor mai dorit, din pricina sîngelui revoluționar, care-i va stropi, într-o zi de baricade, cravata și plastronul. La masa verde de la clubul sportiv ca și la ceaiul de la patru dat de doamna Stîrcu, unde se întrunea tot ce sexul sensibil avea mai ales, Vulpișor Potache, dăruit cu o abundentă obrăznicie și posedînd lecturi literare, desina, în suspinele feminine ale auditoriului decoltat, conturele grevei generale, și expunea, pe un fotoliu Louis XV, dictatura proletariatului, încruntîndu-și pumnul și figura și îmbucînd, după aceea, cu un surîs satisfăcut, o bomboană de ciocolată cu sîmburele de ananas.

Toate acestea, croitorul Nistor le simțea însomnorat și, neputîndu-și exterioriza sentimentul sigur că intelectualii partidului umblă după scaune de deputați, într-o critică susținută își permitea cu dînșii numai limbajul unei camaraderii exagerate și atitudinile servitorului care-și provoacă stăpînii. Picior peste picior, el cerea « tovarășului » o țigare aurită, pe care boierul socialist i-o oferea

dintr-un buzunar de piele, incrustat cu marca familiei, în argint, — și se lăsa să-i fie țigarea și aprinsă.

Uneori, cu capul lui din întuneric, croitorul îngheba «o chestie» în care «tovarășul» trebuia «prins». Îl întreba ce l-a determinat să devie socialist, să se amestece cu robii de pe moșiile părinților lui, tocate la cărți. Și atunci, Vulpișor Potache, în picioare, în fața croitorului răsturnat și sceptic, îi făcea o profesie de credință socialistă arzătoare și exagerată, îi vorbea îndelungat despre supravalută, despre mașinism, despre regimul capitalist, condamnat să dispară, îi definea mizeriile uzinei și crizele de producțiune, armata de rezervă a proletariatului, cum s-a format proletariatul, ce viitor îl așteaptă. Și stabilea, ca niște corolare absolute ale conservatismului, principiile socialiste, căutînd o dată mai mult să se autosugestioneze că întreaga aristocrație și democrație nu-i decît un moment: atitudinea în care te culci și socoteala cu care te scoli.

Croitorul Nistor rîdea în hohote la această demonstrație matematică și, gîdîlat de tămîia pe care i-o aducea boierul la picioare, el îi arunca în nas, ca niște pumni, fumul țigărilor lui încălțate cu aur. . .

— *Qu'il est embêtant cet animal-là!* observa Vulpișor Potache în auzul discret al soției lui, la ieșirea din vorbitor. Și, enervat, ochii lui Vulpișor se umpleau de lacrimile contrarietății. . .

—*Ne pleure pas, Voulpichor, c'est le progres social qui le veut. Tu seras député, je t'en assure.* . .

Cît despre croitorul Nistor, credințele lui erau definitive și lapidare. Lumea începea de la Karl Marx, care se rostește cîteodată pe oltenește, Marsc. Pînă la Marx fusese întuneric, și, ca să păstrăm cuvintele lui, « încurcătură de meațe ». Toată omenirea era alcătuită din vite mai mari sau mai mici. Toți umblau după ceva pe care nu-l găseau. Dacă nu venea Marx, și astăzi omenirea s-ar fi găsit tot în aceeași stare de plîns, ca un ac fără

ureche sau ca un mosor fără ață. De la Marx încoace există mașina de călcat și mașina de cusut. Căci pînă la Marx pămîntul era locuit numai de burghezi și nimic nu-i mai de disprețuit decît « burghezîia ».

Burghezii erau un popor burtos, cu favorite, care a născocit astronomia, chimia, dreptul, literatura, matematicile, pictura, pentru apăsarea muncitorimii. Burghez e sinonim cu asasin, cu vierme, cu mucegai, cu excrement. Iisus Cristos a fost un burghez nebun. Dumnezeu: un temnicer pentru stăpînirea croitorilor, a tinichigiilor, a tîmplarilor, a tipografilor, a tapițerilor, a proletariatului.

Homer, Sfîntul Pavel, Goethe, Balzac: niște intelectuali scîrboși. Școala: o fabrică de burghezi. Universitatea: o porcărie. Numai porcării burgheze și. Istoria lumii e istoria burghezimii. Popoarele sînt frați și surori, oamenii egali, nu poate exista un om mai inteligent ca altul. Această invenție a « burghezîmii » a dărîmat-o Marx. Cine știe să citească e intelectual și se pricepe în politică și în conducerea Statelor. Dacă citești pe silabisite și scrii un cuvînt într-un sfert de ceas, sau nici nu citești nici nu scrii, e egal: alfabetul e o cursă a burgheziei, cu toate că nu e rău să-l știi. Învățătura lui Karl Marx nu are nevoie de știință: o afli la club și din « ixperință ».

— Noi, muncitorii, avem toate drepturile. Înțelegem prin muncitori pe toți aceia care lucrează cu cotul și cu genunchiul. Restul nu sînt muncitori și trebuiesc desființați. Profesorii, inginerii, arhitecții, pictorii, scriitorii, filosofii, vor fi în prima zi a revoluției sociale împușcați sau trimiși să mărture mahalaua, în vreme ce proletariatul, expulzîndu-i din case, se va muta în ele el. Vom sparge bisericile și vom face săli de întrunire. Teatrul va fi gratuit. Restaurantele vor fi degeaba. Cofetăriile și cîrciumile, de asemenea; și cinematograful.

În ziua revoluției sociale croitorul Nistor își va pune hainele de duminică și va ieși în Piața Teatrului, își va alege un automobil și va zice: acest automobil e al meu. Se va duce la palatul regal și, trimițînd garda acasă, va zice: casa asta e a mea și a nevestii. Cu nevasta la braț, se va duce în prăvălii și îi va alege cîteva costume pe sprînceană, după care va da pe negustori afară, luînd cheile magazinelor în buzunar. Apoi își va duce acasă trei piane electrice, care cîntă singure, zece gramofoane, și va dizolva consiliul comunal, numind tovarăși ca să dirijeze. Ministerul de Externe va fi desființat, și diplomația anulată. Va fi suprimat tot Statul burghez. De la ceasornicar va lua șapte-opt ceasornice cu două capace și un deșteptător, ca să aibă; de la negustorul de ghete, douăzeci de perechi de încălțăminte de toate culorile și o pereche în trei culori, cu bizeț de lac; se va aproviziona cu cămăși, cu ciorapi și în sfîrșit și cu batiste.

Și după ce va fi regulat treburile orașului, va ieși la țară și va spune țăranilor:

— De azi înnainte nu mai mîncăm porumb, nici pîine neagră; cultivați grîu pentru cozonaci și cornuri.

Și cînd îl vor întreba țăranii:

— Cine ești dumneata, boierule?

el va răspunde:

— Nistor; atît. Cîmpul nu mai e al vostru, ci al Statului, adică al vostru și al nostru, al croitorilor, tinichigiilor, vopsitorilor, tapițerilor. . .

Și se va sui în automobil și va pleca mai departe, vestind țăranilor că a venit la putere și împărțindu-le cocarde roșii.

Nistor crede cu emoție și sinceritate și cu căldură în aberațiile lui personale, și trăiește ca să le împlinească.

FLOAREA ŞI GENERALUL

Venind sîmbătă în inspecţie, generalul comandant a văzut un deţinut cu o crizantemă la butonieră.

— Ce va să zică asta? întreabă generalul pe grefier.

Grefierul are ideea să scuze pe deţinut:

— Vedeţi, domnule general, deţinutul nu e un condamnat, e numai un prevenit.

Încurcat în raporturile care trebuie să existe între condamnaţi şi botanică, între crizantemă şi prevenit, grefierul se pierde în pauze îngînate, încearcă să facă definiţia condamnaţilor, a prevenitilor, şi a florilor, şi termină încetul, pe subt cuvinte, construind cu gesturi anapoda o circonferinţă, două circonferinţe, o întreagă spirală, şi salutînd în sfîrşit prin încovoierea insului său înnalt, ca un biciclist care a trecut călare, în goana pedalelor şi cu ochii închişi, pe subt o boltă joasă, frecat cu spinarea de cărămizi.

Răspunsul colonelului V., la o altă întrebare a generalului, adversar pesemne al florilor lui Dumnezeu şi care văzuse pe masa pregătită de cină, a socialiştilor, un buchet într-un vas, a fost mai bun:

— Sărbătoresc, domnule general, victoria lui Bela Kuhn.

INFIRMIERUL POKORNY

Mărunt, incolor, cu privirea fostă cenuşie şi grupată în colţurile ochilor către nas, fostul bancher, condamnat pentru bancrută frauduloasă, prigonit pe vremuri de un ziarist democrat, se agită ziua întreagă foarte grăbit, cu varii îndeletniciri, de mai multe ori pe ceas, între spital şi cancelarie şi de la cancelarie la spital. Ieri şi-a făcut şi ultimele salutări de-a curmezişul curţii, cu familia lui, din care cea mai sentimentală era o femeie bătrînă, de statura lui, desigur maică-sa, cu buzele intrate într-o gură goală de dinţi şi cu o particularitate caracteristică a figurii. Ascuţită cu exagerare, bărbia ei avea proporţiile unui biet cioc.

Infirmierul Pokorny ţine socoteala scrisă a tratamentelor ordonate de doctor, pe un registru, asistă la bandaje, notează puroiul şi temperatura, scrie şi iscăleşte bonuri, distribuie medicamente şi umblă, umblă cu o eternă foaie de hîrtie în mînă, pe care o transportă de cîteva ori pe zi din spital la cancelarie şi invers.

Funcţiunile din închisoare, atribuite deţinuţilor, sînt ca un joc de copii, în care băieţii sînt medici, şefi de tren şi ofiţeri; suluri de hîrtie şi celuloid, goale pe dinlăuntru, limitate pe un spaţiu de cinci sute metri pătraţi.

În spital sînt vreo douăzeci de tuberculoşi, hrăniţi de la cazan şi trataţi de medici cu tonice

și aperitive. Pentru acest sistem de însănătoșire medicul vine cu regularitate pe bicicletă, se arată plin de profunzime profesională, un soi de Păcală diplomat, foarte respectuos cu ordinea stabilită și care pentru trei-patru sute de lei pe lună salariu nu se revoltă, nu se plînge. Vine, clopotul vestește vizita medicală, deținuții se grămădesc, Pokorny scrie, registrul se umple, bolnavii mor, și furgonul Morgii circulă intens: cel mai ocupat dintre autorități.

Între tuberculoși, unul e izolat într-o celulă din regiunea spitalului, un inginer, al cărui hoit va aparține în curînd, pe vecie, Curții Marțiale care l-a depus. E o caricatură înnaltă, despre care nu se mai poate spune înnaltă; un imens manechin, cu o distanță între ghete și șapcă, acoperită de matul unui corp de mai mulți metri dubli. Corpul poate să rămîie în loc încă o bucată de vreme după ce picioarele s-au ridicat de pe scaun, și au pornit, chemate, de un vizitator, la cancelarie, de obicei tatăl, un domn, și acela lung, dar mai spătos, care intră pe poarta temniții cu un geamantan. Sînt oameni pentru numărul cărora s-ar părea că nu există nici pătură de culcat, nici uși de intrare și care par destinați să doarmă de-a-n picioarele în umbra bisericilor, răzimați cu capul de turlă și să profeseze meseria de stingători de stele. Oameni-sfori, oameni-catarge, oameni-telegraf, care cînd se opresc pe loc par niște plopi uscați, îmbrăcați civil și cu pălăria basculînd în vîrful ramurii celei mai subțiri, ca o cioară. Pasările i-ar lua drept niște fantome vegetale, în care găsesc loc de cuiburi vrăbiile și liliecii, și dacă ar fi pasionați după călărie ei ar fi siliți să alerge pe girafe și echinozauri.

Bolnavul de la spital e ca un șarpe ambulant și mai are și ochelari pe figura lui galbenă-cantalup. Picioarele lui în mers sînt încrucișate ca un semn de multiplicare, ce se descompune și recompune continuu, înmulțind la infinit inutilitatea vieții cu pătratul rădăcinii neantului.

Doctorul, etern ocupat să rontăie semințe de floarea-soarelui și dovleac, puse în buzele lui mari, în serviciul unei frunți înguste, scrie diagnosticul: tuberculoză de gradul al treilea și tuberculoză la intestine. Și Curtea Marțială instruieește. . .

FETICA

O fată de unsprezece ani a furat bani. Un judecător a anchetat-o și arestat-o, și o Cameră de punere subt acuzare i-a confirmat mandatul. Din suma furată, a cărei importanță variază, după informator, între doi poli și patru mii de lei, — în momentul arestării copila își cumpărase obiectul dorințelor ei celor mai vii: doi castraveți, ca să-i mănînce cu sare.

Am văzut-o escortată de soldați ca într-o gravură de propagandă. Numai că și soldații și gardienii și gardiencele care o însoțeau la «secția femeilor», mai inteligenți decît autoritățile, și surprinși cu toții de micimea noii arestate și atrași de figura ei extrem de simpatică, o escortau ca la un botez, cu glume și cuvinte mîngîietoare, care arătau copilei că pușcăria e un loc mai bun decît se povestește, preferabil în orice caz stăpînului legalist, de la care a furat cu naivitatea și instinctul unei mîțe, și care a trimis-o la închisoare.

Cineva a chemat copila și a pus-o să-și povestească isprava. Copila a produs o schiță inocentă a furtului săvîrșit, gingășe ca un pastel.

— De data asta, am să te iert, îi răspunse cineva, ca un judecător suprem, de care atîrnă soarta tuturor hoților din București. Dar dacă ai să mai faci o dată, am să-ți tai o mînă, și dacă mai faci și a doua oară, îți tai și un picior.

— Nu ți-e milă? a întrebat copila.

— Ție nu ți-a fost milă, cînd ai furat?

— Nu e totuna, a răspuns cu vioiciune hoața mică. Dacă tai piciorul, curge sînge și doare.

VORBITORUL BOIERILOR

Cancelaria era plină, de-a lungul pereților, de familii tăbărîte la grefă și deosebite unele de altele prin grupuri, fiecare în jurul cîte unei singure persoane, punctul de atenție al ochilor și de orientare al capetelor, ridicate sau aplecate. Un tată, un frate, un soț închis, prizonier al unui dreptaș interpret al unei acuzații, organizată pe schema unui text de lege sumar, surîde și gesticulează evocațiilor de libertate. Femeia unuia cu capul mare, de cîine cîrn, pe niște picioare ca două buzdugane, buzată, cu măselele de aur, frizează cu pipăitul ei mărunt și distrat, în prezența copiilor îmbrăcați în alb, părul ridicat și încremenit pe creștet ca o cremă de șocolată, al soțului ei, negustor de cereale, om cu dare de mînă, respectat și dușmănit în orașul provinciei lui, și cu minte.

Mai tînără, mai frumoasă și mai elegantă pe șoldurile-i înnalte, blonda nevastă a celuilalt a străbătut ziua caniculară de astăzi, cea mai fierbinte din vară, pînă la penitenciar, cu pleoapa unui ochi umflată pe pupila albastră, ca mușcată de o viespe. Soțul ei, cocoșat pe un taburet cu picioarele scurte, o fixează prin gheața ovală a ochelarilor de aur, prinși de nasul cu vîrful subțiat și prelungit înnainte și puțin în sus, ca un bot de tapir, și cu barba roșcovană.

Un fost vînzător de mătăsuri, acuzat de tentativă de dezerțiune și condamnat la douăzeci de ani de muncă silnică, și care a făcut doi în ocnă, domina, lîngă două femei negricioase și zbîrcite, basul numeros al vocilor armonizate, cu sopranul lui neobișnuit de subțire, de sticlete. Capul de filosof al unuia, chel, gros, apare lîngă pălăria nevestii-sii, ca o lună în umărul idilic al unei îndrăgostite.

În colțul din dosul ușii așteaptă silueta germanică, vastă, a unui copil bălan, care nu are decît cincisprezece ani. Privirea lui sigură și clară, carnația lui sănătoasă, abundentă înnăuntrul gulerului de la cămașe, desfăcut și răsfrînt peste gulerul hainei, iradiază onestitatea și un curaj liniștit. Tatăl lui, de o înfățișare viguroasă și energică, intră cu luleaua în colțul gurii și încruntat pe cadrul de metal al sticlelor de la ochi: domnul Tenhof. O strîngere de mînă scurtă, o sărutare rapidă,—una singură, — pe obrazul fiului, și urmează un dialog, abreviat de expresia privirii, în care tatăl comandă grav, numerotînd seria dorințelor lui pe degete, de patru ori, și fiul afirmă, după fiecare punct, printr-un gest și o mișcare a capului, că a priceput și va face întocmai. Convorbirea sfîrșește prin remiterea geamantanului cu alimente, printr-o sărutare identică primei, și fiul iese, salutînd cu o politețe de bronz, rezervată, adunarea.

Ea s-a petrecut repede și în picioare.

NEBÙNII

Nebunul Balaban a fost întors de la Mărcuța, unde era internat de cîteva zile. E slab și se plînge că a fost foarte bătut. Vorbește curent, dar deodată pasul cugetării lui alunecă pe cîte o coaje de portocală, și mintea lui Balaban se răstoarnă. Cere o muscă...

— Dați-mi o muscă în mîna dreaptă.

Sau pretinde că vorbește englezește.

A spart o celulă, a mai spart una, și a umplut pereții cu sînge. Medicul, psihologul închisorilor, un oarecare domn Stoenescu, un cap fără mutră, cercetează și pune diagnosticul: « nebunie simulată ».

Nebunul Iancu se ceartă toată noaptea cu cucuvăile, pe care le ia drept niște femei adunate în copaci ca să-l ocărască. E curios că și cucuvăile, în strigăte, la rîndul lor îi răspund. Ele strigă: « cu-cu-ea », și Iancu silabisește: « ca-ța-vei-co ». În limbajul nebunului, cațaveică e sinonimul femeii.

Iancu are preludiile crizei de epilepsie. Inconștient, el nu mai recunoaște, amenință. Un psihiatru în arest preventiv, afirmă că într-o asemenea criză epilepticii ucid.

Toate acestea n-au nicio importanță. Alienistul Stoenescu e neclintit în concluzia lui: simularea — și universal. Înnainte de a-i retrimite la ocnă, de unde au fost aduși pentru maladie mintală, i-a pus cu toate acestea « în observație ». În acest scop a fost izolat cu gard un șir de odăi. Într-o celulă, cu pari într-un colț, a fost închis Balaban. Într-o cameră e un biurou și un scaun. Observația medicală o face lacătul de la ușe, scaunul, sau biuroul, sau un infirmier. Bravul medic a preparat doisprezece ani pasta de dinți și pudra de orez într-un laborator, știe să puie ventuze și scoate măselele, poate că mai bine decît cu cleștele, cu ciocanul. Observațiile a șapte sute de deținuți și ale tuturor cîți, în oarecare măsură, pot să deosibească un nebun de un om normal, nu sînt științifice, deși ei au trăit luni de zile și zi și noapte laolaltă cu nebunii care simulează. Savantul Stoenescu însă decide. Stergîndu-și ochelarii cu batista și scobindu-și nasul, bărbatul de știință al Direcției Generale, din lună în lună, cînd își plimbă, la iscălirea statelor, silueta prin închisoare, răspunde invincibil: simulează.

Într-o bună zi, nebunii se vor azvîrli cu capul în jos din cerdac. În fața cadavrului lor, eminentul neurolog va nota, surîzînd: « Nu v-am spus eu că simulează? ».

CONVOIUL

Pe la șase își face intrarea convoiul, între baionete, al noilor deținuți. La rîndul celor ieșiți în fiece dimineață pentru a fi cercetați la Parchet sau judecați, se adaogă, seara, numărul arestaților din ajun. Unii dintr-înșii intră cu călcătura sceptică și distrată a celui care a mai fost și a mai văzut. Zîmbetul lor afirmă o familiaritate ceremonioasă cu portarul Ilie, care de cincisprezece ani păzește în același loc, cu obrazul fraged și mustața încolăcită scurt, cavoul uriaș al fostei mînăstiri. Ochii revăd, satisfăcuți, zidurile, bolțile ce se succed, pe drumul podit cu bazalt, clopotnița cu ciori negre pe capete albe de heruvimi de tencuială — și pe pardoselile curate dintre atîtea clădiri, văruite proaspăt, recunosc cu o ușurare, un confort nebănuit în mahalaua de mlaștină cu mortăciuni, de acasă.

Alții au intrat aci, acum întîiaș dată. Demoralizați de cîteva nopți petrecute la poliție și de înghesuiala prin zmîrcurile îndelungate ale distanței, între gardieni și soldați, au ajuns inconștienți și ridiculi. Ei sînt ca dopurile zmulse de la sticla lor, care a conținut șampanie și coniac, și trebuiesc potrivite pe sticle de oțet și gaz. Sosesc ca niște fantome, bolnave de o nebunie tăcută. Înșirați ca pe sfoară, grupul lor merge cînd pitit, cînd sculat mai sus decît îngăduie statura, și în obscuritatea care-i deformează, ei par schițați cu

cărbune, cenușii și mîzgăliți, după inconografia bizantină, pe un părete foarte vechi și fără dimensiuni, de biserică ruinată, fără turle.

Datina cere ca, intrînd, procesiunea să se descopere, ca în fața unui altar; neofiții unui cult, care se închină la ceasornic. Noii-sosiți sînt chemați la realitate de vocea injurioasă a «prrimului de noapte». Cuvîntul, rostit cu dublu *r*, indică puterea șefului gardian. «Primul de noapte» e un personaj încălțat cu jambiere, fudul de ghetele lui cu nasturi și cu tocuri înnalte, subțiri. În veriga lui sună o sută de chei, și, ca un simbol, prin verigă trece biciușca. «Primul de noapte» are toată înfățișarea mîndră a unui călăreț descălicat. Călcîiul lui înnaripat joacă mărunt, solidar cu agerimea pantalonului croit pe reliefuri, și biciușca îi bate pulpa, ca o flagelație de trufie. În fața lui stă dimpotrivă, răscăcărată, arătarea molîie a unui gardian bălan imberb, cu pleoapele bătrîne, cu gîtul pîntecos, cu șoldurile dărăpănate, care suge în obrocul mîinii țigara, trecută, pe la spate, din gura sălcie a unui deținut în gura lui de spîn.

Cînd «primul» începe să ia « în primire », la lumina unei vîlvătăi imense de șomoioage de grăsimi, prestigiul lui imens se știrbește pe registru. Paginile catastivului sînt scrise cu o caligrafie gătită de mîna cu unghii răsfățate, ale grefierului cu zulufi, indescifrabilă pentru «prim».

Geniul grefierului lucrează inițialele ca niște broderii, inventînd în text gulere, picioare și căciuli de fantezie. Litera *B* în registrul Cancelariei se răsfață ca un mitropolit cu două burți. *M* dansează cu pene de struț la cap, într-un stol de fluturi, realizați din zboruri de puncte. Singura care refuză să se supuie ingeniozităților artistice ale grefierului e litera *O*, ca o gaură și ca un colac — și tot ce poate complica simplicitatea covrigului acestei majuscule, e o pulverizare exterioară de

molecule de susan, care-i dă înfățișarea bizară de verigă cu păr.

Ca să izbutească lectura numelui lui Gheorghe Trișcă, zis șmecherul, zis Napolion, «primul» repetă silabele și le gîngăvește, în ilaritatea depărtată a grefierului, din ușa cancelariei, care, cu un îfos, răzimat, ironic, de Adonis, își freacă un cîrlig de păr, lăsat pe frunte mai lung. Iar ca să puie cruce numelui strigat, căruia îi răspunde un «zent» de curs secundar, venit cu volubilitate din grupul prizonierilor, «primul» duce la gură și înmoaie, de mai multe ori, buricul unui creion aplecat pe registru, rămînîndu-i gura violetă și amară, ca și cum ar fi mîncat unsoare de copite.

Mișcare generală... După ce s-au așezat rîndurile și a început strigarea, iată sosind la lumina pîlpîie, dintr-un întuneric de uși zguduite, capul unui amiral, cu trese late de aur. Deloc grăbit, însă energic în pasu-i artistic, se apropie directorul, bosumflat și țanțoș. Fascinați de metalul sclipitor al șepcii, noii-sosiți au o viziune despre cum ar fi să se petreacă Judecata din Urmă, în ceruri închise cu zăvoare și cu apel nominal. Ei trăiesc o repetiție generală de Apocalipsă, străbătuți de-o emoție sfîntă, care le dă intuiția că toți au avut dreptate, și Popa de-acasă, și Jandarmul și Subcomisarul și Judecătorul de Instrucție. Prin urmare, din veac, totul e ticluit, iar Poliția și Parchetul merg mînă în mînă cu Infernul și cu Dumnezeu. Și fiecare își zice, fără cuvinte și numai în sentiment, stupefiat de acest mare acord universal:

— M-a luat dracul!

Și cînd gardienii, din spatele frontului de arestați, șoptesc, zărind pe director și îndreptîndu-și repede ținuta:

— Vine Țiganul!,

noii-sosiți mestecă reflecția că și îngerii profesează porecla și calomnia.

DIRECTORUL

Directorul se înfățișează ca un țigan adevărat. La culoarea buzelor și a pielii, care nu dă loc la nicio îndoială, se adaogă expresia, tonul, grimasa de parvenit. Ochii lui refuză să se uite, gura lui refuză să stea sau să se miște normal, nasul lui refuză să primească ideea că ar avea două nări și că răsuflă cu organele identice de primprejur. Figura, în genere și în detaliu, exprimă o nemulțumire fără motiv și fără scop. Parcă aerul îi pute, îi înțeapă ochii și îi otrăvește limba. Parcă directorul ar voi și să fie și să nu fie, plictisit că este și dezgustat că n-ar mai fi. Persoana lui se pare mai presus de cunoștință, ca într-o filosofie — și carnea lui, înnecată de puroaie, ce se vădesc la pleoapele umflate de-o conjunctivită neagră, la colțul vînăt al gurii, la grumazul constelat de buboaie variate, are sensațiile unei plămădiri superioare, ceva cam între patriarhul Constantinopolei și regele Italiei.

Ființa directorului face ocolul într-adins al curții pe lîngă ziduri și apare din fund, între cele două rînduri de deținuți, ca să guste o intrare triumfală de dramaturg. În cor, deținuții strigă:

— Trăiți!... iți...

Unele glasuri au rămas în urmă, pentru că au început să vocifereze, prin surprindere, mai tîrziu. Urechea directorului e supărată, ca un auz de șef de orchestră.

Acum directorul se vede de la cap pînă la vîrful picioarelor, cu trupul scump întreg.

El vine să facă însuș cercetarea.

Directorul își proclamă gulerul lustruit, hainele călcate cu dungă, ghetele de lac, cel strîng îngrozitor, inelele gigantice din degetele înmuiate în briliante cu aur.

Cercetarea domnului director privește « mai ales » două categorii de oameni: recidiviștii și neofiții. Vocea lui mustră deopotrivă, în cuvinte nescrise, evocatoare de Dumnezei, de mamă, de organe anatomice și sexuri, și pe cei care au mai fost și pe cei abia sosiți. Interogatoriul lui e nemilos, relativ la familie, la rangul ei social, la studii și funcțiuni, cu scopul de a stabili contrastul cu oușcăria și o lecție individuală de morală. Indiferent dacă răspunde sau nu, indiferent de ce răspunde și de felul cum răspunde, noul-venit este în sfîrșit bătut, în calitate de nou-venit, iar recidivistul în calitate de recidivist.

Bătaia consistă într-un asortiment de palme ajustate, trimise în figura clientului cu îndoitul efort al brațului și al pieptului cel împinge. Întîia palmă este expediată cu o mare putere mecanică, pentru motivul că individul se găsește sosit în închisoare. A doua palmă e puiul viguros al celei dintîi. A treia palmă este dată pentru că pălmuitul s-a ferit. A patra palmă rectifică pe a treia. A cincea palmă este chemată de a patra. A șasea palmă stabilește ritmul, și cu douăsprezece palme se obține simetria.

Inelele directorului au jucat rolul boxului blindat. Victima rămîne vînătă, însîngerată și strivită. Închisoarea are și o infirmerie.

UN PREVENIT CONTABIL

Un tînăr zvelt, îmbrăcat corect, chiar cu oare-care lux, într-un costum de mătase cînepie, se afirmă, la interogatoriu, contabil într-o Bancă și își arată, în termeni politicoși, mirarea că este arestat. La primirea celei dintîi palme figura lui fină, încadrată de procesiunea lungă a hoților de buzunare, exprimă o stupefacție negrăită. Crezuse că e o eroare. După a doua palmă, dată cu răgazul necesar indicației că nu trebuie să se înșele, el izbucnește în hohotul de plîns al uimirii dezădăjduite, și în acest moment cumplit, și ca o supremă chemare de leagăn, sufletul lui, strîns pînă la pruncie, îngînă:

— Mamă!

Domnul director dă drumul palmelor următoare. Etica lui e revoltată. Un bărbat în toată firea, incapabil să suporte bătaia, cheamă ca să-l ajute icoana măsii.

Observația directorului are succes. Hoții îl aprobă cu veselie; ceea ce iscă o atmosferă de colegialitate de clasă între convoiul deținuților și funcționari.

Deținuții, în mare parte desculți, sînt încălțați de noroiul cenușiu al șoselei străbătute. Cîte o pîine jumulită de coajă pe drum, iese din cîte o subsuoară peticată. Ferfenița pantalonului a

ajuns pe un picior gol, la genunchi, iar pe celălalt a rămas la nivelul unei încălțăminți abstracte. Cîțiva țărani, netulburați în muta lor gravitate, privesc și ascultă cu un aer de prinți liniștiți, în opinci, scufundați în căciuli.

FEMEI

Două femei fac un grup osebit în convoi. Una e urîtă, cu înfățișarea de brută monstruoasă a tuturor muierilor din închisoare, lipsite de grație, și la care sexul, comparabil cu o rană, cu o gîlcă, cu un zgîrci, sau cu un intestin, nu comunică fizicului lor nicio atracție, ochilor nicio scînteie, pasului, mișcărilor, nicio poezie. Burdufuri de hoit prost, saci de vicii și de atrofii, femeile închise, recrutate din slugile hoațe, nu prezintă interes; perversiunea lor aparține întodeauna cretinismului și niciodată însușirilor de rafinament feminin.

Cealaltă, e o fată de vreo șaptesprezece ani, pe jumătate goală în cîrpele sfîșiate, în care este ipotetic îmbrăcată. O privire aproape frumoasă, animată de un accent halucinat, se strecoară prin genele prinse în gălbenușul umed al permanentelor urdori. Gura ei, spintecată ca de brici, e îngropată deasupra bărbiei. Cînd surîde cu cochetărie, printre gingiile vinete fără dinți, i se străvede limba, ca un limbric în cuibul bălos. Părul, galben ca polenul, contrastează cu figura murdară, pestriță pe pomete. Ochii ei caută atenția absentă a primului gardian, cu moletierele verzi și tocurile subțiri.

Sculați în zdrențele pieptului, bumbii sînilor dau, într-o duhoare de vechi spălături de vase, impresia virginității trupului ei neastîmpărat și hidos. Răspunsurile-i sînt recitate cu o aiureală zîmbitoare

și cu cinismul candid al unei inocențe primitive. E ca un mînz degenerat, care gesticulează artificial și s-a trezit vorbind. Se deduce din povestirea ei, că a servit cinci ani gratis familia numeroasă a unui cîrciumar bătrîn din Balcani, ca fată-n casă, ca bucătăreasă, ca spălătoreasă și ca guvernantă, și că în gospodăria stăpînului ei, s-a simțit fericită. Domnișoara cînta la piano *Tosca*, și ea o asculta, transportată, cu lingura de supă în brațe. Văzîn-du-i carnea înmugurită, instinctele peninsulare ale bătrînului evoluau libidinoase. Într-o seară, pecînd familia era la cinematograf, ea s-a văzut silită să-l refuze, în vreme ce, gîfîind, patronul îi strecura în palmă darul, scos din tijghea, al unei hîrtii de doi lei. Însă nobilul orgoliu oriental rănit, s-a răz-bunat. Acuzată de furt, copila fu arestată. Într-un avînt de tinerețe inconștientă, buzele ei, arse de mizerie, fac o destăinuire. Deținuta ar fi preferat pe fiul cîrciumarului, un tînăr frumos și elegant, cu părul creț de berbec și care scrie poezii.

Directorul o ascultase cu șapca lui de amiral dată pe ceafă, fără să o «pleznească» măcar o dată... La o fereastră de sus, luminată, apar cu-lorile unui papagal. Și o voce lenește, de sirenă, cîntă din cadrul ferestrii:

— Mișule, vino la masă...

E doamna directoare, groasă, în capotul de catifea verde cu pieptul galben și cu o creastă roșie de mătase în cap, gravidă de șase luni. Atenție respectuoasă, vocile tac, atitudinile se-n-dreaptă. Directorul se întoarce transfigurat către fereastra dintre frunze. Sirena s-a ascuns cu o intenție de farsă inocentă, și din pervazul cu sto-rul tras, îngînă:

— Cucu!... Mișule!... Cucu!

Și cînd directorul deschide ușa, ea, de pe scară, împunge cu degetul și face din întuneric:

— Bum!

ÎNCARTIERUIREA

Pîlcul întreg și-a luat porțiile de palme, apelul e terminat, noii-sosiți încep să se dezmeticească și o comandă îi clatină din loc și-i duce-n fața porții a doua, a temniței adevărate, o poartă imensă, de lemn gros, încadrată de bolta cu ceasornic. O poartă mai scundă se deschide din poarta mare înlăuntru, ca un fund de cutie, și deținuții intră în negura ei, ca pe gaura cheii. E gangul de subt clopotniță, unde convoiul face al doilea popas, pentru percheziții, gang închis între două porți, poarta pe care convoiul a intrat și poarta încă nedescuiată, prin care deținuții se vor scufunda definitiv în temnița mare.

La o masă cu lampă uriașă și registru, așteap-tă în coate un alt gardian, a cărui menire este să înscrie conținutul buzunarelor. Alți gardieni caută buzunarele. Un rînd de lanțuri monumen-tale și de cătușe decorează umbra uriașă a gardi-anului de serviciu.

Interogatoriul reîncepe. E amuzamentul suprem al celor ce primesc. Și prima întrebare, după un discurs de injurii colective, retușate de înjurătura individuală, așezată sau după cuvîntul întrebător sau la mijlocul frazei sau la sfîrșit, dacă întrebarea e scurtă, este monoton aceeași:

— Cînd ai mai fost pe-aici?... Pe tine te cu-nosc...

Că a mai fost, că n-a mai fost: fiecare nou-sosit spune că vine întîia oară, și fiecare iese, la percheziție, bătut din nou.

Contabilul pălmuit de director și-a calculat situația și a luat hotărîrea să se acomodeze. El și-a formulat speranța timidă că procedînd ca la Bancă, prevenitor și gentil, nu ca față de un client ce-și preschimbă polița, dar de un deputat care intră să-și încaseze un comision, calăii lui se vor simți obligați la o atitudine ceremonioasă. Ceea ce-l preocupă evident este să dea acestor psihologi impresia că el nu e un hoț ordinar, că nu seamănă cu niciunul din tovarășii lui de drum, cu care contrastează panamaua și costumul lui de *soie écrue*, și că în definitiv el nu e cîtuș de puțin vinovat; că o năpastă l-a copleșit pe neașteptate, ajutată de pizma unui director de serviciu, din pricina unei dactilografe.

E de altfel punctul de vedere, sincer sau prefăcut, dar îndeobște sincer, al tuturor deținuților. Niciunul nu-și explică arestarea și deținerea, și noțiunile tuturora sînt obscurate, fie din cauze morale congenitale, de paralizie a unui sector de sensibilitate, fie din cauza convingerii exacte că dacă ei au furat ceva, alții au furat și fură mai mult, fără să-și piardă libertatea. În mintea lui dezorientată, fiecare hoț citează hoțiile mai mari, autorizate de onoruri și de situații sociale, și se mîngîie cu concepția că furtul e starea normală vie a societății. Și faptul că judecătorul îl întreabă numai despre furtul lui, cu excluziunea oricăror altor furturi binecunoscute de el, pe deținut îl bucură ca o viclenie secretă, cu care se găsește de acord.

Contabilul, voind să degajeze personalitatea lui adevărată, cade în exces bombastic, vecinii lui îl batjocoresc, iar gardienii îl privesc chiondorîș. Onoarea unui gardian de pușcărie consistă

întru a nu face impresia că poate să fie prostită, și se apără de o asemenea eventualitate cu palmele, cu picioarele și cu pumnii. Un marxist din convoi atrage violent atenția contabilului că nu toți cei de față sînt pungași sau vinovați, și că în închisoare stau și deținuți de altă extracție decît a celor ce măsluiesc registrele contabilității, deținuții politici.

Contabilul își cere scuze, cu desăvîrșire năucit de suma neroziilor ce-și închipuie că a făcut și de terenul pierdut în stima pungașilor, cu care din acest moment va trebui să viețuiască. Se bîlbîie, se împleticește și ar voi să retracteze.

Cînd îi vine rîndul, scoate din buzunar un portmoneu de mătase albastră, cu o monogramă de aur.

— E caramagiu, definesc doi pungași de buzunare.

— De unde l-ai șterpelit? întreabă altul, cu observația că în tramvaie portmoneele sînt de obicei de proastă calitate și că numai în marile restaurante circulă asemenea giuvaere.

Pipăindu-l, gardianul întreabă, ca să înscrie în registru:

— Cît ai în el?

— Nouă sute de lei, mă rog, răspunde dulce vocea contabilului de Bancă.

La numărătoare, gardienii au găsit însă suma de o sută douăzeci lei, și cheamă pe contabil mai aproape.

— Dumneata, de-acolo, fă-te-ncoace. Vasăzică și minți?

Contabilul de Bancă încă nu a înțeles. El afirmă sus și tare că are nouă sute de lei în portmoneu. Un torent de stoluri de palme cade pe obrajii lui, ușor umflați de atingerile domnului director, și hoții participă cu aprobări unanime la bătaia « Domnișorului ». Perchezitorul s-a sculat

din coate, de la masă, ca un boxeur în ring. Convoiul se retrage la pereți și lasă arena liberă în mijlocul încăperii, pardosită cu piatră, ca unei partide de luptă, pecînd, din turla de deasupra, bat orele de bronz lente, ca un semnal solemn de gong.

Cizmele gardianului perchezitor și-au și pus de cîteva ori botul în stomacul, în șalele și-n spinarea tînărului contabil. Pumnii lui l-au ajuns de repetate ori în fălci, cu duritatea silexului colțuros. Înnebunit, contabilul se aplică la necesitățile cele mai urgente și se oprește o secundă din cursa ce-l poartă într-un vîrtej de picioare și de ghionți, ca să scuipe un albuș sanghinolent. Ochii lui spăimîntați caută zadarnic loc de scăpare. El ar voi să zboare, să se arunce de sus, ar voi să facă explozie ca o bombă, pentru ca botul cizmelor domnului gardian să nu-l mai întîlnească, ci să treacă prin el ca printr-un fum. Convoiul, înșirat la zid, surîde. Cînd cade într-un părete, martorii îl aruncă înnapoi, ca pe o minge, cu picioarele, și contabilul, în orice direcție ar nimeri-o și în orice punct s-ar afla, se izbește neapărat de cizmele celui ce-l preumblă.

Ședința se încheie cu o formă legală. Contabilul a recunoscut că portmoneul lui conținuse suma de o sută douăzeci de lei.

Sînt orele opt. Ultima poartă a temniții se deschide și ea, în fața bisericii din mijlocul fostei mînăstiri. Se procedează la « deparazitare ». Contabilul ar vrea să zacă la pămînt. În două ore ființa lui s-a transformat cu totul și nu mai are nici amintire. Nu mai știe cum l-a chemat și nu mai știe să plîngă. I se pare atît de imposibil tot ce i s-a întîmplat, încît începe să creadă că el e altcineva, un bandit bătrîn sau un gardian sau o vacă sau un papuc de pîslă. Între fotoliul de puf din biuroul Băncii și cizmele gardianului se desfăcuseră cîteva secole

și civilizații. A mai avut o singură tresărire a omului vechi, cînd, jupuindu-l de haine ca să-l îmbăieze, un gardian a dat ordinul:

— La piele!

Mașina de tuns a intrat lacomă cu dinții ei deschiși în părul negru ondulat, suculent de sănătate, și după cîteva scîrțîiri pipăitul contabilului trecu ca-n vis pe ghiuleaua capului, aspră a o dăsagă umflată de dovleac. Apoi, un brici mușcător pustii toată podoaba bărbăției lui. Căzut în coma personalității, el nu aude glumele pieilor goale desfătate de dușa caldă și nu simte în aburul întunecos al sălii imense, pătată de plămădeala de foc a unei singure lămpi cu petrol, nici gîndacii mîncîndu-i săpunul uscat pe buric.

STĂRI SUFLETEȘTI

În buzunarul sufletului găurit, contabilul se ane-voiește să-și adune mărunțișul pierdut al aminti-rilor unei zile încheiate. Se apleacă ici după un gologan, dincolo după cinci parale, și de cele mai multe ori izbește cu degetele curate francul gelatinos al unui scuipat. Din toate lucrurile, petrecute totuș, cu preciziune, lipsește, în ora cînd le recheamă, ca să-și exprime abjectul conținut, din fiecare un fragment — și el le reconstituie pe cîte jumătate goale. Intervalul uimirii se taie egal cu cîte o linie de viziune plină.

Contabilul avea despre sineș impresia că pe de o parte ar fi fugit în pas gimnastic în interiorul unui pustiu circular îngrădit cu stinghii, iar că pe de altă parte ar fi trecut pe acolo, în acelaș timp, pe dinafară, și că s-ar fi zărit pe sineș prin zăbrele, alergînd vărgat cu dungi: o dungă de realitate lîngă o dungă de ficțiune. Toată urzeala imaginilor în care suferința lui se cîrpește pestriță, îi lasă o sensație de secol lichid și de peizaj încrețit.

Și, parcă, uneori, el ar fi fost și niște cărți rîn-duite frumos, prăvălite însă într-un mare întuneric cu cadavre. Și parcă tot el ar fi fost și niște șoareci, și parcă șoarecii ar fi ciupit din cărți și din paginile ilustrate în culori. O muscă verde, stîrnită de miaz-ma beznei, dar sfiioasă de întuneric și umezeală, cîntă parcă, în sita lucarnei. Și musca tot sufletul lui ar fi fost.

În reconstituirea zilei, gîndul contabilului de Bancă elaborează cu o unghie, alene, schițe slabe de gravură, începute și numaidecît aruncate, ca pe niște scoici de talc și spermanțet unsuros, cu speranță și cu dezgust. Dar și din speranță și dezgust el simte tot numai o fracțiune sau numai indicația exterioară fugitivă a unui fragment de sentiment, încercat într-un viitor care ar fi trecut, întors cîteodată pe jumătate înnapoi. Sensibili-tatea lui se găsește alterată ca exactitatea vizuală a unui om înnecat într-un fluviu limpede de mare capitală, și numai pe trei sferturi mort. De dede-subtul undei, ochii aceluia citesc într-un turn cu orologiu, ceasurile de jos în sus...

— De ce a fost arestat? De ce a fost închis? Pentru ce a fost bătut?

Contabilul se complace în verificări tulburi, și înțelesul lui mat se ațintește stăruitor în cîte o problemă care degradează insul:

— Cine l-a bătut întîi? Directorul sau gar-dianul? Și de ce a fost bătut atîta timp și atît de tare?

Pentru că a izbutit să-l bată și să-i sluțească demnitatea, lașitatea lui fizică împrumută acestor doi magistrați noi o autoritate, de care totodată bravura lui se răzvrătește.

— Arestat... Bătut... Director... Gardian...

Definiții: Ce-i un director?... Ce-i un gar-dian?...

Silabisiri: gar-di-an...

Apoi rostirea sunetelor izolate: A... i... a... i... e... o...

Nimic nu mai are niciun sens!... Însă cuvîntul « bătut », întipărit pe toate organele lui cu de-amă-nuntul, ivește o jale nemaipomenită. Ca numele unui decedat de curînd, în familie, seara, cînd

rudele se regăsesc la cină singure și nu s-au deprins încă pe cine să-l mai servească cel dintîi.

— Nu se poate! Nu se poate! Nu se poate!

Răcnind, contabilul sare de jos în picioare, din mocirla lui de săpun, gesticulează o apărare violentă, și pornește prin aburul înnecăcios al sălii de baie, la o luptă imaginară și tîrzie, atlet de piatră albă pe o streașină de templu.

Puterea lui se desinează integrală, ageră și covîrșitoare pe un trup de mineral elastic. Dedesubtul mușchiului închis ca un brîu viu peste pîntec, ea se strînge bărbătește într-un ciorchin abrupt. Ura i se dezlănțuie însă, ca un mizer cataclism. El se înviersunează că a răbdat pedeapsa bătăii fără să lovească. Acum, el ar fi în stare a rostogoli zimbrii cu pumnul, izbiți între coarne. Slobod de legile sociale transpuse în costum; betelia și cusătura mijlocie a nădragilor: ca să împiedice avîntul; subsuorile jiletcii și ale vestonului: ca să reție ridicarea profetică a brațelor; mînușile: ca să comprime mîinile și să le ducă legate; gulerul: jug pe grumaz; încălțămintea: ca să strice mînia și să armonizeze pasul celui ce purcede drept; pălăria: graniță obștească a frunții; trupul contabilului, de o frumusețe cruntă, se regăsește în instinctele adevărate, poruncite din adînc, din pămînt...

Un sfîrșit de zi, de altă zi, irizează și începe să-l preocupe, fără motiv și consecință... Gîndurile lui se strecoară unele într-altele, contradictoriu, se compun în dezordine absurdă, ca și cum i-ar fi cîntate, din patru-cinci apartamente deodată, cu ferestrele deschise peste o grădină uscată, melodiile deosebite ale căsniciilor de prin etaje, cu flaut, celo, armonium și vioară...

Din geamul unui vagon, cu care se vede călătorind, ochii lui urmăresc, în apusul de aramă bălțată, zborul aplecat al unui corb singuratec,

întîrziat în luminișul crepuscular. Din cînd în cînd, pasărea se împleticește din linia lui oblică pe orizont. Corbul trecuse pe deasupra trenului, demon de catifea, vast în uniformă neagră. Alunecase peste uscăturile cenușii ale toamnei. Se depărtase. Și deodată corbul șchioapătă pe cîte o arîpă.

De mai sus de el, dintr-un zbor paralel cu al lui, scoboară scurt, la timpuri, ca o săgeată vie, o pasăre mai mică. Lovește corbul cu ciocul în cap, și pleacă. Și se întoarce iarăș ciocnindu-l. Și se depărtează iarăș. Clătinat din masiva lui stabilitate, pînă în marginea zării, corbul va trebui să cadă ucis. Ceea ce-l zguduie pe amintitor, în această necunoscută mare tragedie vesperală dintre două nevinovății, una lentă și docilă și alta agresivă și agilă, este debilitatea lăuntrică a uriașului corb, jucărie neputincioasă a unui pui de uliu asasin, resemnarea la fatalitatea că trebuie prăvălit din cerurile înnalte și devorat de un gîndac.

— Închideți geamul că se face frig!

E ordinul șovăitor al unui pasager din compartiment, cu gîlcile în bandaje și care depune, uneori, cuprinsul unei guri cuviincioase, în cleiul vînăt al unei batiste cu monogam.

— Nu te-ai mai îmbrăcat, mă?

E apostrofa gardianului de la baie.

Un moment ridicată, ființa morală a contabilului de Bancă se dezumflă ca o spumă, cade ca o minge pe un acoperiș povîrnit, trece în scursori prin întunericul jgheabului și al burlanului de ploaie.

Teroarea execuției, la comandă răstită, îl ia în stăpînire.

Cămașa, pantalonul, ciorapii și ghetele sînt reintegrate pe om. Cu pardesiul de culoarea halvalei, cu cravata și bretelele pe umăr și braț, el intră în convoiul, condus prin închisoare de o feștilă cu fumăraie, aprinsă în vîrful răsucit al

unei sîrme. Lampagiul oficial poartă costumul cu tichie, desinat cu vărgi, al închisorii. E un fost șofeur, vinovat de moartea unui advocat sfărîmat în botul mașinii. El străbate cu procesiunea lui nocturnă curțile vinete, coridoarele expresioniste și arcadele pitite, ca preotul unui rit grotesc. Mîna lui dreaptă înnalță feștila, iar stînga duce căldărușa cu petrol, în care, cu bumbacul în jos, așteaptă feștilele de rezervă. Lampagiul botează cu funingini toată închisoarea și participă, ca factor administrativ asimilat, la predarea dormitoarelor și a celulelor pe rînd, și, în drumul lui către dormitoare, convoiul noilor-sosiți, legănați de focul intermitent al feștilei, pare că scoboară în Infern.

DINȚII

Contabilul de Bancă s-a mai aclimatizat și relațiile i s-au înmulțit. Pe « dumneavoastră » și pe « dumneata » le rezervă pentru cancelarie și ierarhie. În interiorul temniței un singur personagiu se mai bucură de titlurile politeței: ceaușul. Încrederea neclintită pe care o inspiră constant acest uriaș cu pumnii și spetele de piatră «primului de zi», îl așează dincolo de bine și de rău, în ipoteza marilor cauze cu efecte misterioase. Fie că bate, fie că încă nu s-a supărat, ceaușul e fix și invariabil, în piscurile lui, ca un Ceahlău. Lui nu-i poate cere nimeni socoteală decît « primul de zi », și « primul de zi » nu i-o cere niciodată. Ceea ce i se cere, se trece din mînă în mînă și nu face obiectul niciunui dialog.

Duminica, sute de femei așteaptă deschiderea porții, mai toate tinere și provocătoare, cu ochiul focos, cu gura umedă, cu șoldurile și sînii profesionalmente aparenți. O basma roșie cu buline negre înfășoară fața brună, bătută între sprîncene de un zuluf, o pălărie își culcă pana pe o ceafă grasă, un decolteu imens oferă ochilor o carnație durdă. Spectacolul seduce privirea scînteietoare, prin grilajul pătrat al sălii de vizită — « vorbitorul », de-o parte cu deținuții, și, dincolo, cu vizitatoarele, lipite de grilaj. În cîte un pătrat de zăbrele încrucișate se petrece o cocoloșire a mîinii apucată de mîna fremătată a hoțului dinlăuntru. Dacă doi gardieni n-ar păzi măsura distanțelor,

călcată numai cu inocență și prin farmecul unui zălog strecurat în palmă, sala de vizită ar fi, în fiecare duminică, o herghelie de instincte exprimate în comun, chiar cu piedica feroce a grilajului de fier, și de nechezuri. Hoții sînt obsedați de unica preocupare a fidelității conjugale, și jarul, pe care îl cunosc, pentru că i-a dogorît și i-a carbonizat, al părechii lor, îi fac bănuitori, sinistri și răzbunători în intenții, ceea ce place fetei cu genunchii mari, venită în vizită cu pantofi pe tocuri înnalte, dintr-altă margine de oraș, și cu pachetul la coapsă, plin de bunătățile săptămînii. Părechile fericite sînt acelea care pot număra săptămînile rămase pînă la liberare, și toate ideaalurile lor se concentrează în talazul de sensualitate, neputînd să fie doborît întreg decît de puterea singurului mascul ales. Beția luxuriei atîțată de beția libertății, atîță însă un entuziasm inconștient, și o nouă « lovitură » va despărți idila cu un stăvilar de fier, iarna viitoare.

Sala de vizită miroase a sudoare de lup. Printre părechile tinere, o gură bătrînă pune șoapte de maică în urechea unui deținut, copilul ei. Mama iartă totul și se roagă de Cristul ei, în uniformă cu vărgi, să se cumințească. Maica i-a adus tutun, pîine, un cîrnat, prăjituri și gologani pentru ceauș. Băiatul își plătește dormitorul corect. Ca să-și poată ține și aproviziona copilul, maica s-a băgat la stăpîn în București, lîngă închisoare. Înghesuită de femeile tinere de jurîmprejur, ea nu vede nimic, nu știe și nu-și închipuie nimic, fixată cu capul plecat într-un pătrat de drugi prin care își contemplă sfîntul, sfîntul ei, iscat în pîntecul, deformat acum vreo treizeci de ani, cînd plîngea și ofta mult mai puțin, dezmierdîndu-și hoțul gol și nevinovat, culcat în copaie.

La contabil nu vine niciodată nimeni, și mulți din temniță se gîndesc la solidaritatea celor ce au

lăsat acasă o familie, o nevastă, o amantă. Ieșirea vizitatorilor se face grămadă, într-o gloată pestriță. Frumosul arhivar și-a vîrît capul de căprioară lîngă obrazul alb al unei fete din mahala, care a luat ibovnicului ei, hoț de buzunare, un pachet cu rufe murdare. Insinuant dar și imperativ, arhivarul șoptește o întrebare. A crescut un zgomot; fetele, țiganii, babele, s-au oprit. Aleargă gardienii. S-a putut auzi o înjurătură: « Curvă! ». S-a putut auzi o palmă, cîrpită cu elocvență. Gura arhivarului ar povesti ceva, dar sîngele îi curge din nas pe buze și pe splendoarea cravatei. « Curva » l-a « pleznit » și e gata să pleznească și să doboare cu pumnii, după ce și-a pus jos pachetul, toată garda.

— Dați-i pace! poruncește locotenentul, vînător-de-munte, care păzește noaptea liniștea temniței. Domnișorul a găsit ce căuta...

— Vă zmintesc pe toți! amenință fata, cu brațele goale pînă la umeri, monumentală, înfruntînd pòtera cu șapcă a gardienilor, porniți alene, la strigătul arhivarului pălmuit.

Conflict între puterile civile, care se retrag chiorîș în biurouri, și între puterile militare.

— Te joci, domnule, cu ăștia! se vaietă directorul, diminuat în prestigiul lui administrativ. Sînt în stare să-ți vîre baioneta în stomac... Mă duc să fac raport... Nu se mai poate trăi... Administrația se dezorganizează.

Hoții au o ușurare... Autoritatea absolutistă a unui biurou hermetic de minister și a unui mic autocrat zulufat și amoros, cu pantofii de lac, e cenzurată de militari.

În zdrențele lui, amintitoare de salarii și de tantieme defuncte și de șterpeliri nesimțite, contabilul de Bancă mai păstra o amintire vizibilă de opulență, patru dinți de aur, din față. Un complot s-a urzit în jurul acestor bijuterii, și doi din tovarășii lui de dormitor s-au hotărît să-i

fure dinții. Într-o dimineață, nimeni nu l-a mai recunoscut nici după față, cu gaura dreptunghiulară în gingia de sus, nici după rostire. Cuvintele lui fugeau prin noua lui strungăreață ca fulgii și se strecurau indistinct într-o gălăgie a gîtlejului neînțeleasă. De jurîmprejurul gurii obrazul purta urmele unei violențe complicate, colțul buzelor părea sfîșiat ca un colț de buzunar, de care ai fi tras, și ca rădăcina unei limbi de galoș. Dosul mîinii se ridica atent pînă la nas și tampona buza, comisura și obrazul ciupit și desțesut. Între bărbie și ochi pielea se înfățișa ca frecată cu un material care poartă numele de glaspapir.

În timpul nopții, ceaușul dormise atît de adînc încît nu a putut auzi nimic, și tot așa dormiseră și cei cîțiva pensionari rămași, ai dormitorului. Doi tovarăși au prins pe contabil subt șezut, i-au căscat gura încet și i-au vîrît pe limbă o batistă, al căreia singur gustul fusese un chin neînchipuit. După șase zile contabilul mai scuipă și acum și-l fulgeră în înghițitoare nevoia de-a vărsa mațe, inimă, ficat și rinichi, ca să-și poată spăla mărunțaiele cu săpun. Un dinte i-a fost zmuls cu burghiul de la briceag, și doi dinți au trebuit dezgrădinați cu vîrful, cu unghiile; ultimul dinte fiindu-i întors pe loc, ca un nasture de gheată, cu niște degete ca de fier, contabilul a căzut în leșin. Totul a fost lucrat pe întuneric, pe schema teoretică ce-și făcuseră devastatorii studiindu-i, fără ca el să-și fi dat seama la timp, mișcările gurii, mestecatul, rîsul și vorbirea. Îndemnat să se plîngă, contabilul a înțeles și a tăcut resemnat.

Ceaușul nu ar fi primit în ruptul capului acuzația că răpirea dinților s-ar fi putut petrece în imperiul autorității sale, și contabilul s-ar fi putut aștepta la niște pedepse, pe lîngă care toate suferințele din trecut rămîneau ca schițele vagi ale unui proiect ce trebuia să fie abia aplicat.

STREAJA DE NOAPTE

Doi gardieni, reprezintînd guvernul și puterile civile, dau în seama puterii militare, înfățișată printr-un sergent și opt ostași cu baioneta la armă, paza de noapte a pușcăriei.

Se face apelul nominal al unui dormitor. Numele lui Ion Cîță este citit pe registru, cu toate poreclele lui boierești: zis Ciocoiul, zis Alfons, zis Marghiloman. Arestații primesc apelul smirna, în atitudine, rînduiți în dreptul paturilor ce le-au fost destinate, și, în iluzia unei simpatii fără consecințe din partea armatei, ei se silesc să maimuțărească poziția « drepți » la perfecțiune.

Ion Cîță, zis Marghiloman, nu cuprinde în sumarul lui fizic și oratoric nimic din cîte ar putea să amintească figura provocătoare a ilustrului bărbat de curse. Pe jumătate despuiat și subțiat pînă la cartilaje, descompus și sperios, el învăluie alaiul forțelor executive într-o contemplare abstractă de apostol jigărit. Vina lui Ion Cîță, zis Alfons, e țigănească: furt de izmene, de pe frînghie. Detaliu umilitor: Cîță a fost prins înnainte de a fi putut fugi cu albiturile furate, muierile au închis poarta și au tăbărît pe Alfons cu zece reteveie.

— De ce îți zice așa, mă băiete? întreabă sergetul.

— Îmi mai hlichle hli Chlirhliac, răspunde Cîță cu naivitate.

— Îi mai zice și Chiriac, traduce un deținut, familiarizat cu limbajul exotic al lui «Marghiloman».

Sergentul bagă de seamă că «Marghiloman» pătimește de o gravă insuficiență a pronunțării și de o infirmitate dublă. Limba lui răscoaptă, lipită-n fund, gelatinează cuvintele și le bește, iar buzele, automatizate de ritmul repetării, întorc silaba de cîte două ori.

AGHIUȚĂ

«Aghiuță» reapare pentru a patruzecea oară într-un dormitor. Procurorul nu a putut tămădui labele acestui geniu monstruos, de nevroza lor naturală. Aghiuță profesează specialitatea de «scorțar», care consistă întru a îndemna buzunarele să-și verse fulgerător conținutul în profitul lui, fără ca proprietarul, transportat de admirație în fața cîte unui monument din capitală, să prindă de veste. Aghiuță operează în toate punctele unde cultura și conștiința națională s-au aliat într-un monument, la Ateneu, la Teatrul Național, la Cercul Militar, și cele mai multe șanse i le-a oferit pînă azi Mihai Viteazul, pentru memoria căruia profesează un respect deosebit.

Mutră de șaizeci de ani, pe un trup de cincisprezece, Aghiuță leagănă pe niște umeri slăbănogi un craniu de gigant, prins de un gîtlej ca un belciug. El se înfățișează ca un ciocan cu coada ruptă din mijloc, ca un șurub cu piulița prinsă în ghevint sau ca un balon umflat, de orificiul căruia spînzură un vierme. Pare zbîrcit într-un borcan cu spirt și îmbătrînit la vîrsta de avorton. Gura, fără buze, ca un plic, nu știe să grăiască. Rîsul ei e ca o linie decorativă scămoasă pe o spinare de păianjen. Privirea fugară chiorîș e maladivă de prea multa lumină a masalalei, și pleoapele sînt strînse ca niște cheotori. De la nasul umed, atrofiat, ocolindu-i bărbia cocoloșită, obrajii spînzură

putrezi pe două linii duse adînc, curbate pe bot. Buza de subt nări e mare cît fruntea, și fruntea, păroasă pînă-n sprîncene, e-a unui cap de pisică.

Aghiuță, cel mai idiot dintre hoți, este cel mai dibaci. Ca să petreacă la exercițiul abilităților lui excepționale, boierii îl desfid să le fure lucrurile din buzunare, și Aghiuță li le fură întodeauna, fără greș. Buricele degetelor lui se lipesc de obiecte ca lîna de scaieți, mîinile lui le imprimă o nerăbdare, le hipnotizează cu o amețeală magnetică uimitoare: ceasornicele, inelele, acele de cravată, portofelele, doresc instantaneu să treacă în posesiunea irezistibilă a lui Aghiuță.

În timpul nopții, Aghiuță execută dorințele ceaușului din dormitor, jefuind pe noii-sosiți, culcați îmbrăcați și adormiți. Ceaușul, ales de Direcție dintre hoții remarcabili prin puterea pumnului, dintre aceia care strivesc un cap sau dogesc un piept sau înfundă cîteva coaste dintr-o singură lovitură, reprezintă, noaptea, într-un dormitor, ordinea și disciplina, aplicate pe loc. Descîntate de Aghiuță, încălțămintele părăsesc picioarele dulce, și hoțul, în luptă cu victima lui adormită, se acomodează elastic, ca un șarpe mut, cu mișcările și zvîrcolirile ei. Cînd cel adormit dă semne că ar putea să se trezească, ceaușul suflă-n lampă, lărgind jefuitorului sfera de acțiune. La nevoie, el dă pe tăcute o mînă de ajutor, strîngînd victima de boașe. Sufocat de durere, prizonierul leșină cu un suspin confundat cu visul.

Alteori, o luptă adevărată se încinge pe întuneric, o luptă în care noul-sosit, stupefiat de un atac neînțeles, atribuit diavolului din Sfînta Scriptură, nu se apără și nu lovește, ci numai își schimbă atitudinile și așteaptă desfășurarea crizei, înspăimîntat. Descălțarea și dezbrăcarea lui sînt atunci violente și radicale. La reaprinderea lămpii, jefuitul începe să se dezmeticească și să priceapă un adevăr, pe care nu va îndrăzni niciodată, înnainte de punerea lui în libertate, să-l formuleze — și atunci numai pe tăcute.

Un sistem ingenios de-a fura pantalonii unui « fraier » e acela al « întoarcerii cu acul ». El permite dezbrăcarea unui adormit, la lumină, și jocul acului și al adormitului, purtat în toate direcțiile de vîrful ce-l înțeapă cu destoinicie, este egal cu o voluptate. Hoțul, așezat pe marginea patului, vizează punctul ascuns, înțepînd ușure în punctul opus. Adormitul se desface o dată și revine la o poziție anterioară. O nouă împunsătură, dozată, corectează poziția. Experimentînd sensivitatea subiectului, acul învață împunsătura eficace, și la fiece înțepătură corespunde deșertarea unui buzunar, descheierea unui nasture sau ieșirea unei părți a cracului din pantalon, de pe individ.

Cîteodată, contactul electric al acului, mîinile calde și febrile ale operatorului și fanteziile somnului, vizitat de imagini, au putut să determine beția simțurilor și să le înșele, punînd o piedică de zăvor la dezbrăcarea unui ins... Alteori, gemete guturale și mîngîieri, în fraza cărora se strecura numele diminutiv al unei femei rugate, cuprinsă goală în absorbirea fierbinte a demenții senzuale, se însumau într-un final tumultuos de convulsii și într-o agonie zbătută...

Pipăitul lui Aghiuță știa să exploateze cu rafinament și situațiile speciale.

LACĂTE

După apelul din dormitor, autoritățile trec în dormitoarele următoare. Ușa cu povara ei de fierării este trîntită adînc: ineluctabilă clipă a emoției cotidiane. Prizonierii și-au dat seama că sînt cu adevărat despărțiți de lumea întreagă și în puterea exclusivă a necunoscutului întreg. Cîteva zăvoare mari sînt bătute de-a curmezișul ușilor, pe dinafară, cu ciocanul. Zăvoarele refuză, broaștele mîrmură, cheile scrîșnesc, lacătele mușcă — injuriile și blestemele fierului în serviciul silit al dreptății.

Pe drumul de scînduri al coridoarelor înghețate, alaiul se depărtează, și pînă la ziuă nu se vor mai auzi din dormitoarele moarte, de-a lungul lui, decît pasul măsurat al sentinelei, schimbul gărzilor și rondul...

Iarna, se întovărășește însă jalea pe mii de flaute metalice de orgi ale vîntului, cu pustietatea infinită a tăcerii. Închisoarea este năvălită de miile de arătări născocite ale spaimei, în joc și zburdălnicie cu inima prizonierului. Sute de viori funebre cîntă triumfale la o fierăstruie puternic blindată, din fundul dormitorului, lîngă tavan, din care cad mărgele de umezeală. Prin geamul de sus, se uită înlăuntru satanii mărunței, improvizați din resorturi și sticlă, și care spionează, cu ochii cît pumnul, luminișul vînăt al încăperii. Urechile lor ciulite, păroase, ascultă chiar gîndurile hoților

încremeniți în frig. Unghia de curcă a cîte unuia zgîrie gheața din geam. Altul lovește geamul cu pumnul și fuge...

Ca să se încălzească fără combustibilul costisitor al închisorii, mai mulți hoți s-au asociat să tremure laolaltă, pe așternutul de lemn, înghețat ca o lespede mormîntală. Ei aud alergările în cete ale miilor de pitici urîți și cafenii, pe acoperișul alunecos, unde se dau pe gheață și în tobogan, în hohote, în aplauze și în urale, tocmai din vîrful turlelor cu cruci, pînă-n spital și cimitir.

Dar instrumentele de alint, preferate, ale iernii, sînt tobele mari. Împărăția nopții împresoară toată închisoarea cu timpane, ca să tortureze cu perversitate moralul oamenilor din pușcării. Și între tobele cît niște tancuri se intercalează gigganticele tipsii, chiuie ocarina, purtată cu carul cu boi, și plînsul fără nădejde al piculinii. Iar prin simfonia tuturor orchestrelor adunate laolaltă și în dezlănțuire universală, se aude geamătul ca de moarte, pulverizat de uragane, al sentinelelor din turnuri, care-și răspund, din turn în turn, pe zidurile exterioare, că supraviețuiesc. Un oftat se-mprăștie uneori pe coridoare: sufletul canonit al sentinelelor din interior, răzbite de îngheț.

— Că rău m-ai mai blestemat, măicuță, Dumnezeu să te ierte!...

VARIETĂȚI

Din punctul de vedere superior, al justiției, dormitoarele sînt încălzite, fiecare dormitor avînd dreptul la cîte opt bucăți de lemne pe zi, distribuite de către domnul «econom». Domnul «econom» oprește însă cîte trei bucăți de fiecare dormitor. Domnul «prim de noapte» ia cîte două, domnului «prim de zi» i se rezervă un lemn, iar altul este păstrat pentru a economisi. Lemnul cu noduri este destinat dormitorului, ca să încălzească aproximativ treizeci-patruzeci deținuți. Acest al optulea lemn rămîne de obicei întreg, carbonizat la vîrf. Înnainte de a se fi crăpat de ziuă, hoțul cel mai abil l-a scos fumegînd din sobă, l-a stins în urină și l-a dosit, intercalîndu-l subt curea, pe corp, la piele. Neprevăzuta marfă este negociată, între biserică și spital. Acolo își fac plimbarea matinală, pe un trotuar de cărămizi, « boierii »: escrocii de marcă și ceilalți deținuți. Prețul unei bucăți de lemn, cumpărată de la «camarazi », este un leu, mai ieftin cu vreo douăzeci și cinci la sută decît la gardieni, care procură combustibil suficient pentru încălzirea dormitoarelor boierești.

Hoțul care a vîndut un leu bucata de lemn, este un gospodar prevăzător, căci, seara, în dormitor, el are nevoie de douăzeci și cinci de bani, o taxă de hotel, plătită ceaușului la orele patru după-amiază. Ca să devie simpatic și tolerat în toată ierarhia ocală, hoțul derînd trebuie să păstreze relații

normale cu ceaușul, perceptorul intim și consilierul tehnic și administrativ din timpul nopții. Cu ceaușul, reprezintantul cel mai de-aproape și mai vizibil al autorității, nu se glumește. Pasagerul care nu a făcut « rost » de douăzeci și cinci de bani pe zi, intră pieziș în dormitor, cu o privire învăluitoare pentru ceaușul lui. El va petrece o noapte excepțională. Ceaușul se va ocupa de dînsul atent și continuu, atingîndu-l cu mîna lui groasă și grea și bine hrănită.

De cîteva ori pe ceas, pasagerul neplătit va primi cîte o « gutuie ». Gutuia consistă în a sfredeli craniul cuiva, învîrtindu-i bărbierește, pe pielea capului, unghia mare strînsă a pumnului drept. Consecință: un simplu cucui de fiecare gutuie, sau o gutuie complectă. După douăzeci și cinci-treizeci de gutui, distribuite pe suprafața osoasă, primitorul își simte capul de zece ori mai voluminos și gîngaș la pipăit, ca o friptură de rață.

Gutuia se servește cu două garnituri: căutarea pîrțagului sau frecarea tîmplelor în răspăr; cu deosebire că răspărul pîrțagului, operat cu tărie în gaura cefii, în punctul unde anatomia indică vecinătatea creierului mic, pe regiunea părului mărunt, are un efect mai accentuat. La tîmple, este ca și cum ai fi fost frecat o dată cu glaspapir, pecînd la ceafă ai sensația că lucrează o pilă cu dinții mari, un raspel sau un polizor.

Bobîrnacul în tidvă, în pielea gîtului sau nas, e inocent, cu condiția să nu te ferești prea mult, ca să nu cadă bobîrnacul, din întîmplare, pe globul ochiului, pe care-l roșește și-l umflă. Sucirea zgîrciului urechii e mai dureroasă, comparabilă, în serie, cu strîngerea primei falange a unui deget pe articulația lui, în interiorul pălmii. Efectul acestui ultim act este îndeobște un răcnet, precedat de o convulsiune, ca la vulpile prinse cu laba într-o gingie de fier.

Sucirea urechii, a vîrfului urechii, se aseamănă cu arta japoneză: este delicată. După o pipăire catifelată a conturului superior, încovoi zgîrciul puțin, cum ai îndoi o petală de roză, și, strîngîndu-l, îi dai drumul. Mai violentă și rezolvată cîteodată cu sînge la rădăcina dintelui și a măselei, este figura pumnului proiectat în lățime, de jos în sus, pe subt bărbie. Această varietate a formelor cu care-și tratează pasagerul gratuit, intervine numai de cîteva ori în timpul unei nopți, și anume numai atunci cînd, scufundat în reflecții și rușinat cu anticipație de asprele mustrări, ale «primului de zi», că nu a știut să-și facă toată datoria, ceaușul se scoală brusc din pat și înnaintează...

Căci nici ceaușul nu-i de capul lui. Și el se înlănțuiește în angrenajul social, atîrnînd de cîteva roți dințate, cu care evoluează armonic. Ca să meriți postul de ceauș, cată să dovedești. Domnul «prim», cînd te distinge, îți pune în mod fracționat condițiile, pe care le-a consimțit și el, integral, primind un post de răspundere de la autoritatea unuia mai mare ca el, care la rîndul lui a fost numit cu o însărcinare. Căci dacă decretele și hîrtiile au un conținut general, ceremonia verbală însoțitoare a numirii, comportă confidențiale preciziuni imperative. Așa că, în ultima analiză, hoțul, pe care-l închide societatea ca să-l izoleze, face încă parte din armonia universală, întrucît, în dormitorul lui, el rămîne un factor activ, o celulă utilă registrului de Dare și Avere. La fardul vîndut cu cîteva sute de lei cutìa, pentru uzul parfumat al unei cîntărețe europene, în trecere prin București, poate că au contribuit, prin osmoză și insinuare anatomică, și cei « douăzeci și cinci de bani pe noapte » ai lui Cîță, zis Ciocoiul, zis Alfons, zis Marghiloman: utilitatea obștească a unui număr de opt sute deținuți pe zi, cîți ospitalizează singura temniță a fostei mînăstiri Văcărești.

De la dormitoare, o administrație bine organizată ar putea înscri în bugetul ei, a douăzeci și cinci bani de cap, zilnic lei... două sute.

Din șapte lei pe zi, cît are un deținut bugetar, societatea ar putea realiza circa, a patru lei de cap... trei mii două sute lei.

De la gaz, fîn, materiale, pături, îmbrăcăminte etc., s-ar mai putea dobîndi pe zi cam... una mie lei.

Un total de lei patru mii cinci sute aproximativ pe zi, este susceptibil să puie în circulație, pentru mîngîierea suferințelor fine, un milion și jumătate de lei anual, de la o singură închisoare.

Personalul închisorilor fiind însă dezinteresat la extrem, aceste sume se pierd fără folos pentru nimeni. Și personalul, la dezinteres adaogă cumpătul, sobrietatea. Dacă uneori unul din șefii sublimei instituții a penitenciarelor, cheltuiește cu mult peste salariu, și realizează proprietăți, aceasta se datorește, fără pic de îndoială, rezervelor personale, averilor părintești, resurselor familiei, în care născîndu-se cîte un element cu vocație specială pentru diriguirea duhovnicească a clasei hoților de rînd, este lăsat, ca un pictor, ca un literat, ca un muzicant boem, să-și urmeze chemarea de mizerie pe socoteala bătrînilor.

VOCAȚII

Dregătoria supremă a închisorilor e apanajul unui pasionat de carieră, care poartă titlul modest de director general al închisorilor. De obicei se aleg la acest post de frunte vocațiile irezistibile, care pe tărîmul lor echivalează cu Socrate sau cu Corneille. Cineva se naște director general de închisori după cum altcineva s-a născut Crispi sau Mozart: e un temperament, o predestinare din eternitate, un misticism.

Trebuie să fie în țară cîteva sute de închisori mărunte și cîteva zeci de pușcării calificate. Într-un ocol de ziduri grele, păzite de armată, trăiește o lume supusă unui regulament și stăpînită cu toate puterile executive reunite, acordate de Stat. Cetățean mai docil prin definiție, nu poate să fie ca deținutul, cetățean al unei republici închisă cu lanțuri. Peste aceste numeroase roiuri republicane împărățește exclusiv, nedisputat și fix, un singur personaj: directorul general, părintele, episcopul, mitropolitul, tatăl acestui regat. Subdirectorul, directorul contabilității, sînt numai Fiii și Sfinții Duh, contrași în tripla și totuș unica și nedespărțita lui supremă individualitate. El e Alfa și tot el Omega. Guvernele au cîte un control oarecare: Parlamentul și Presa; directorul general al închisorilor reprezintă, în persoana lui multifrontală, și activitatea și controlul. El e de sine stătător și incomensurabil, mai mare decît Armata,

mai tare ca Legea, mai autonom ca Universitatea, dincolo de Academie, de Teologie și de Barou, solitar și omnipotent în univers. Atîta putere în mîna fină și parfumată a unui singur ins e ceva admirabil, un rezultat miraculos al acestui echilibru divin de Stat, care știe să asocieze contrariile și să separe identitățile, după capriciile totuș logice ale biologiei.

Porunca integrală, cu realizarea ei deplină în acțiunea altuia, s-a risipit, ca așezămînt, s-a pierdut din toate celelalte organizații sociale. În împărăția morților legale, adică a Direcției Generale, porunca e tot atît de neștirbită ca în epoca lui Carol Magnul și a Genezei. Este cu neputință să se spună: nu.

Tronul împărăției osîndiților este ocupat actualmente de fizicul zvelt și copilandru al unui director general, căruia i s-a dat, în poreclă, un nume de fată-n casă. Mersul lui de copilă se divide în pas de dans, pe niște picioruse mici și febrile, de turturea. Înclinarea capului, strecurarea ochilor lui, lungi ca migdala crăpată, gurița lui înfiorată, șoldurile lui de fecioară britanică, părul lung, zulufat și retezat deasupra gulerului pur, cravata lui grațioasă, mișcările lui în *M* și *W*, sînt însușirile tipului *la garçonne*. Subt plastronul cămeșii parcă se descifrează sînii noi ai unei fete slabe, de pensionat, și cele trei linii centrale, ale pantalonului, încrucișate pe un pîntec plat, par lipite pe sexul neted al unei studente adolescente.

Cînd vorbește, grumazul acestui efeb cu părul alburiu, are cochetăria oftatului posesiunii, buzele lui se întrețin cu vîrful limbii, roză ca la cățeii albi, într-un joc sensual, și corpul lui întreg undează ca draperiile unei cadîne.

Mintea sprintenă din căpșorul gentilului autocrat, e însă perfidă și dușmănoasă. Ea urzește zilnic o formulă de neliniște și de ură. Directorul

închisorii, primitiv, brutal și înfumurat, îl simte încolăcindu-i-se pe brațe și pe înghițitoare și însomnorîndu-l cu ochi de șarpe, ațintiți în ochii lui cu ulcioare și caș. Superiorul ține să-l doboare, subalternul rezistă. De patru ori a fost să-l arunce departe, surghiunit între stanele de sare ale unei ocne, și de patru ori atacul a dat greș. Vexat și ațîțat, directorul general îi dă ocol, ca o mîță unei colivii cu pitpalac. Laba lui catifelată a fost rănită la un asalt, dar știe ea că victima, pînă în cele din urmă, îi aparține.

Un protector puternic se interpune între ei: « nașul care m-a cununat ». Ocupînd o înaltă magistratură, acest personaj poate vorbi de-a dreptul cu primul-ministru și cu ministrul de resort. Pentru că presa pomenește de cîtva timp numele magistratului, în legătură cu o eventuală criză de guvern, subalternul așteaptă acest eveniment ca să scoată, după expresia lui pitorească... niște coarne! Și directorul general ezită. În ziua în care și-a dat seama că magistratul ostenit de speranțe și-a suprimat dorințele de candidat, directorul general n-a mai făcut decît o săritură, și victima s-a prăvălit, schițînd în cădere fulgerul diamantelor mari din inele. Cu soția lui gravidă, subalternul s-a transportat în munții de sare, ca să-și primească fătul între asasini și atentatorii la pudoarea propriilor lor nevîrstnice copile.

Directorul general explică uneori deținuților politici secretul solicitudinii, purtată de înnaltul magistrat directorului de închisoare, căruia i-ar fi dat în căsătorie o tînără croitoreasă, destinată în casa magistratului să îmbrace pe doamna și să coasă în taină nasturii domnului. Un titlu atît de imens hrănea în inima « Țiganului » pasiunea dezordonată și absurdă de-a parveni, din fost gardian de închisoare, la treapta cea mai de sus a specialității.

O secundă, într-o seară, visul era să fie o realitate. Magistratul fusese chemat la Palat: o ediție specială a suspendat respirația lumii judiciare și a închisorii. Directorul, instalat la telefon, aștepta comprimat între incertitudine și siguranță. Vîrful cel mai înnalt al ambiției ametise masivul. Închisoarea, cu urechea lipită la zăbrele, aștepta și ea, căci triumfătorul ar fi parcurs-o răcnindu-și izbînda și dînd ordin ca porțiile de ciorbă să fie a doua zi mai mici.

El a rămas în gura telefonului pînă la ziuă, fără să primească nimic. O altă secundă l-a dat peste cap. Căci magistratul a părăsit țara brusc, ducîndu-se la Paris.

— Sînt foarte supărat, se spovedea, la ora prînzului, directorul: nu mai fac politică niciodată...

El era sigur că fusese și bărbat politic.

VISUL UNUI DEȚINUT

Pe nopțile de urale, de gemete și ecouri, în care temnița fluieră ca o țiteră vastă, hoții, neliniștiți ca niște lunatici, sînt posedați de o singură idee: evadarea, visul secret al fiecărui deținut. Hoțul se visează insinuînd o pilă în zăbrele și măcinîndu-le ritmic, în muzica vîntului din ferestre. Sau rupe ușa prin apăsarea lentă și stăruitoare a spinărilor din dormitor. Pe urmă sare zidul, încolțit de sentinele. Focurile sînt stinse de zăpadă în țeava «Manlicher», și gloanțele sînt rupte, din gura puștii, de viscol și vifor. El se va piti în șanțuri, se va strecura în cimitir și printre morți, va intra în oraș. Toate primejdiile fugii devin bucuriile sacre ale libertății, pe care oamenii liberi nu le cunosc. Într-o cîrciumă murdară cîntă o harmonică și joacă trei muncitori fericiți... Să te plimbi pe stradă, să nu te oprească nimeni, cît vrei, toată noaptea, toată ziua. Să stai în drum și să zici: aci e biserica Sfîntul Spiridon, acolo e Mitropolia, acolo Poșta, Casa de Depuneri. Ce frumoasă vitrină! A cui o fi trăsura asta cu doi armăsari? Să cîștigi o pîine pe zi și să te bucuri că o alegi din brutărie! Să nu te ispitească prisosul nimănuia, să nu rîvnești la nimic, dar să te găsești slobod, stăpîn pe viața ta, culcat de bunăvoie, sculat de bunăvoie, fără clopot și fără apel nominal.

Hoțul se gîndește cît are de alergat într-un suflet pîn-acasă. Cîinele are să-l recunoască și-i va linge

mîinile cu care a furat și care i-au fost legate. Are să bată în geam, întîi foarte încet, și se va furișa în casă între ai lui, hoți ca și el sau oameni de ispravă.

În timpul verii, condamnații la osîndă lungă își fac de lucru, grădinărind împrejurul celor două pietre albe, mutilate de o spoială cu var, resturi de morminte domnești. O tradiție foarte veche povestește auzului aplecat și îmbătat al deținuților, că o cale subterană răspunde în București, într-un mal de rîu, pe dedesubtul unui mormînt din curtea închisorii, acoperit cu pămînt. Pe-acolo veneau pe timpuri boierii părosi, în mînăstire, cu ibovnicile lor, și se ascundeau la egumeni, ca să petreacă neștiuți. Cînd se va descoperi subterana, toți deținuții vor putea să plece...

Deținutul nu-și împărtășește adevăratele lui gînduri, decît la privată, pe vine, prietenului sigur și tovarășului, atins cu cotul, de lîngă el, cu nădragii lăsați pe călcîie. În acest moment dezgustător, de latrină comună, sufletul lor cel mai curat și concepțiile sincerității, imaginația și pasiunea se unesc ca într-o operă de artă și dau actului lor vulgar un fel de măreție. În dormitoare, la muncă, pretutindeni, cuvintele deținuților, subînțelese și rezervate, se tem de «caiafă», un agent deghizat, care face meseria de-a consimți să stea în temniță pentru salariu, sau un deținut curtenitor față de autoritățile de penitenciar. Acesta dispare pe zi cîte o jumătate de ceas în cancelarie, unde dă raportul amănunțit și indică spiritului de observație al Direcțiunii proiectele de evadare.

Osîndiții pe viață, au părăsit orice speranță de fugă, burghezie resemnată a pușcăriei; totuș, ei așteaptă o punere în libertate neprevăzută, înnainte de moarte. Zilele de Paști și de 10 Mai pot să le aducă o grațiere anul viitor. Într-o ladă, ei și-au pregătit un rînd de haine noi, pentru ieșire,

o pereche frumoasă de ghete, o cravată verde sau violetă, o pălărie neagră, şi, ca să-şi ofere treptat o bucurie în vederea liberării, ei îşi lustruiesc încălţămintele din cufăr, alintîndu-le ca pe nişte pisici şi ca pe nişte persoane scumpe.

Cînd o intenţie de evadare i-a fost semnalată, administraţia temniţei este apucată de febrilităţi solemne şi grave. Autorul proiectului de evadare e scos din dormitor, şi vine fierarul care-i pune la glezne şi la mîini cătuşe, apoi vinovatul e băgat « la gherlă ».

Niciun deţinut neprivilegiat de protecţia corupătoare a Direcţiunii, nu a denunţat niciodată planul unei evadări. Cînd îşi dau seama că s-au învoit cîţiva să o încerce, deţinuţii adorm adînc, cu inocenţă, lăsînd activii să opereze. Dacă, în vălmăşag, vor putea şi ei să se strecoare, o vor face bucuros. Niciodată ancheta unei încercări de evadare nu a izbutit să scoată din gura unui martor o dovadă.

Reverii absurde se leagă de posibilitatea unei fugi peste ziduri. La condamnaţii pe viaţă, ideea fugii e un extract mixt al zborului cocorilor care se înnalţă, al zbuciumului taurului legat, al ferocităţii mistreţului şi al faptei asasinului. În drumul lui după aer slobod şi lumină nezăbrelită, evadatul ucide tot ce i se împotriveşte.

Deţinuţii povestesc evadări celebre care n-au avut loc, mulţumindu-se să-şi hănească speranţele cu o literatură orală, în care pulsează idealul lor cel mai adevărat, succesiv în toate generaţiile puşcăriei.

GHERLA

De regulă, nicio evadare nu izbuteşte. Tentativele plătite cu gherla sînt mai mult de ordinul speculaţiei intelectuale şi sancţionează precugetarea.

Gherla e supliciul corecţional local. O cameră strîmtă fără pat, fără ferestre. Vinovatul, în lanţuri, e îmbrîncit înlăuntru, şi se prăvăleşte pe pardoseala de piatră, lîngă un urcior cu apă veche. El va rămîne nemişcat atîtea zile cîte a hotărît vocea răstită şi jupuitoare a domnului director, şi nu va primi nimic « dinafară ». Pe vremuri, gherla se înnăsprea cu tortura înţepenirii în butuc. Fluierele picioarelor erau încuiate între două grinzi găurite, şi pedepsitul zăcea cu spinarea pe piatră, ca un om înnecat cu călcîile ridicate, prinse-n răchiţi. Vieţuitoarele nocturne ale clădirilor bătrîne, urechelniţa fugace şi febrilă, pe sute de fire monstruoase; gîngăniile negre împletite în articulaţii greoaie; jigania lustruită; făptura cenuşie cu pîntecul alb a gîndacului de umezeală; broasca oloagă, cuibărită în piatră; melcul imberb; ploşniţa cu tîrtiţa ardeiată de-o putoare grasă; păduchele unsuros; burlescul purice şi toată natura drăcească, făcută pentru oameni, luau contact, prin mustaţa tactilă, prin bube sau ventuze, prin bale şi zeamă, cu vinovatul de gherlă. Şoarecii cu ochii de gămălie i se suiau cercetători pe obraji,

iar şobolanul libidinos, cu coada bolnavă, îşi apropia nasul de fiinţa străină.

La gherlă, hîrdăul care întreţine în dormitoare permanenţa gustului de latrină, lipseşte. Cînd sfincterul oboseşte de încordare şi băşica stă să pleznească subt strînsura maximă a voinţei, pedepsitul erumpe în celula lui cu o explozie generală de fecale. Cerul care-şi hrăneşte păsările şi le îmbracă, trimite jivinilor din crăpături şi găuri anemicul lui aliment.

Din cînd în cînd, gherla e vizitată furiş, prin crăpătura uşii, de interogatoriul directorului sau al unui delegat, însărcinat să dezlege o problemă şi să curme un mister. Pedepsitul nu mai are nimic de spus, ca să-şi scurteze timpul de tortură. Uşa se închide. Cancelaria s-a fortificat în considerentul că pedeapsa dezleagă limbile, ca să ţîşnească din mizerie şi degradare adevărul şi lumina. Tăcerea prizonierului îi jigneşte orgoliul ca o încăpăţînare: lupta prestigiului cu cerbicia celui pedepsit e dusă pînă la capăt.

Atunci, de la gherlă, se întoarce în temniţa « liberă » o fantomă cu dimensiunile pierdute, cu conturele sfîşiate, un om de ierbar. El poate fi lipit pe un părete cu pensula de pap, ca un afiş. Privirile lui s-au evaporat, încheieturile i se destramă, carnea e ca un bumbac întrebuinţat, sîngele a devenit ca un praf care curge prin vine ca nisipul clepsidrei, părul s-a învechit, urechile atîrnă, nasul vădeşte osul dominant al scheletului, un surîs cunoscut se desinează prin pielea şi carnea transparentă.

Cînd îl întîmpină administraţia cu reluarea pentru a suta oară a tiranicului interogator, pedepsitul nu mai poate cunoaşte nici regula şederii. În sforţările pe care le face pentru ca linia lui să se întindă reglementar, picioarele se frîng în zigzaguri, şoldul nu mai aderă cu pieptul, mişcarea umerilor şi a braţelor s-a desolidarizat de ţinuta grumazului şi a bărbiei. Fosilul instabil dansează pe un metru de pămînt ce pare oblic în toate unghiurile, se reazimă de uluci, fără să se poată ţine, vine spre director, alunecă în stînga, se întoarce, într-un dezechilibru sinistru, ca un maimuţoi de carton, cu mişcările în dezordine calculată, jucată pe o sfoară.

IANCU NEBUNUL

În temniță vocifera un nebun fără vîrstă, Iancu. El ar fi putut să aibă cincizeci și cinci de ani, patruzeci de ani, treizeci și cinci, îndreptățind și numele de Unchiaș și titlul de Nene, ce i se da, deopotrivă, de către deținuți. Mersul lui tărăgănat, în cămașa cu poalele largi, încinsă peste izmene cu catarama unei curele, se adapta la toate vîrstele deopotrivă, ca un fluier sau ca un briceag. Tot așa, vocea lui, obișnuit domoală, răgușită și monotonă, care exprima puținele idei întîrziate în mintea lui neutră și uniformă.

Iancu pășea prin pietrele temniței, cu capul povîrnit subt povara unei preocupări misterioase, care îl îngreuia cu mitra ei de calcar. Îi zăreai figura ridicată brusc din pămînt, și masca lui era cînd senină, cînd întărîtată.

Dulceața privirii îl făcea să semene uneori cu nevinovăția îngerilor din icoanele de zmalț, vîndute de bijutieri, pentru a fi strecurate pe un lanț de aur subțire, în sus și în jos, între sînii unei logodnice blonde. Atunci, un zîmbet plutea pe fața lui înfrumusețată, ca o nuanță iscată din nimic, în zorii zilei, pe pîlnia diafană a unei flori de zorele.

Alteori, el scula din pămîntul negru, cu o încetineală hotărîtă și agresivă, asupra trecătorului, o privire dîrză de taur cu coarnele scurte. Seara, Iancu putea să pară bunicul lui Iancu cel

de dimineață. Doi oameni deopotrivă de tari, cu două puteri alternative, se luptau în colivia lui de oase, și cînd zgomotul în interior era mai mare, se întîmpla ca adversarii încăierați să se prăvălească odată cu bietul trup neputincios și strîmt, în care își disputau întîietatea. Prins de convulsiuni uriașe, ca un vapor, în care marea și talazele ei ar fi călătorit pe dinlăuntru, Iancu se frămînta furtunos în țărînă. Cîțiva deținuți îi imobilizau brațele și picioarele cu brîie roșii, unul îl lua la spinare ca pe o albie și pornea cu el la spital, unde-l așeza legat în patul de scînduri și învălit cu o pătură cenușie ruptă.

Pe figura nebunului, turburată pînă în mocirlele adînci, ale sufletului, se ivea atunci tinerețea redeșteptată a ochilor, ca-ntr-un mărgăritar și ca-n pupila galbenă a florilor de mușețel, printre genele virginale, albe în vîrful unui fir. Surîsul i se evapora pe buze, fraged, ca o ceață alburie, întîrziată cu greierii, la revărsat, pe un lan de grîu somnoros.

Mă apropiam de patul lui cu țigarea aprinsă, pe care Iancu o lua din mîna mea, mulțumind cu o închidere a pleoapelor, cu o expresie discretă de suveran indulgent. Mă apropiam și mai mult de el, cu nevoia de a descifra în omăturile lui obscure o potecă de orientare către viața lui trecută, dar Iancu nebunul trecea pe dinaintea mea ca un drum, însoțit de două gropi lungi pe marginile lui, drum care nici nu începe nici nu are sfîrșit, făcînd din satul, prin fața căruia stă, fără să se miște și fără să știe nici el, înconjurul lumii. Pe insul lui Iancu aș fi putut umbla și merge zile, săptămîni întregi și ani, și nu aș fi ajuns niciodată.

În ceasurile lucide, el vorbea întristat de niște copii ai lui, care nu veneau la temniță să-l vadă. Avusese copii? nu avea copii? Aveau copiii în mintea lui o semnificare nebănuită? Cînd stăruiam să-și ducă gîndul pînă la un capăt, Iancu se

întorcea deodată întreg, ca o foaie de carte, la o pagină nouă, spiritul lui urma un angrenaj deosebit, ca o roată de mașină, care se apucă să se învîrtească de-a-ndaratele, fără pricină evidentă, sau ca o curea de transmisiune alunecată de pe o șaibă. Lumea lui era orînduită uneori cu simplicitatea unei mese, la care gesticulau cîteva păpuși. Pușcăria era pentru el o mînăstire, din care trebuia să fugă, nu însă complotînd împotriva starețului și a consistoriului, ci pe față. El aștepta mereu o trăsură, pe care nu i-o trimiteau la timp *caiafele* și *cataveicele*, dușmanii și muierile; spiona intrările, analiza zgomotele ce veneau dinafară, cu o pălărie de paie, ruptă, pe cap, cu un fost geamantan gol în mînă, plin cu *borderouri* închipuite. În temniță ședeau și *împărații*, care și ei trebuiau să plece; de ce ședeau? de ce aveau să plece? Împărații erau deținuții politici, care vorbeau cu el împărătește. La poarta temniții, undeva, ședea și mitropolitul.

Într-o zi, în spital, alături de patul nebunului, muri un pușcăriaș bătrîn, sfîrșit de cufureală. Din pîntecul aceluia, moale și zbîrcit ca un ciorap, se scurgea în valuri acre, liniștite și continui, zeama sîngelui, sucurile tainice ale vieții, ca dintr-un urcior răsturnat, și ele s-au scurs și s-au strecurat pînă ce lutul, scorojit de veghe, al bătrînului, a rămas gol, fără căldură, fără suflet, fără suferință. Pe Iancu, agonia calmă, de șipot, a vecinului, l-a interesat, fără să înțeleagă. Asupra morții, Iancu nu mai avea nicio concepție, și între morți și vii el făcea aceeași confuzie ca între deținuți, împărați, caiafe și mitropoliți. El părăsi chiuind sala spitalului, urmat de ochii bolnavilor, terorizați de moartea din patul bătrînului cufurit. Palizi, slabi de neîngrijire, ei își dădeau seama, în patul lor de scînduri, că sînt de două ori prizonierii morții, în pușcărie și în spital, și li se

părea că moartea acolo e mai sigură și mai adîncă, mai ineluctabilă și mai matematic fatală decît în tot restul lumii, păziți de același om, care îi pune și să scuipe și care îi și duce, odată morți, la spinare, fluierînd pe treptele de la beciul cadavrelor, pardosit cu ciment, un cîntec de bodegă și de amintiri. De jos, din beci, îi lua furgonul, care vine de două ori pe săptămînă, ca rudele de-acasă.

Un deținut, un condamnat, învie, pînă la ultima secundă a osîndei, în nădejdea de care l-a despărțit societatea prin ceremonia legală a unui rit nepăsător și sceptic. Odată instalat în spital, timpul își pierde marginile, și spațiul i se strînge ca un elastic, scăpat din întinderea lui, cîmpul pe care îi alergau visurile se mărginește, lumea e-n patul lui, asistat de patru pereți mari, spoiți cu var.

Omul se face mic și pornește de-a bușile, pe brînci, pe deasupra unui precipiciu haotic, de-a lungul unei scînduri lungi, încovoiată, îngustă, îngrozit de adîncimile negre, în care trebuie să se prăvale. Mirosul de petrol și fenol e ca un preludiu olfactiv al mormîntului. Prin ferestrele mari ale spitalului se zărește cimitirul pe spinarea măgurii de peste drumuri, plantat cu cruci, vegetație albă de pustietate șeasă. Toată viața hoțului bolnav se strînge la un pumn de musculițe, care zboară nevăzute de privirea sentinelei din turnuri și de paza placidă a gardianului chior. El poartă la frunte, brodate într-o ghirlandă de lanțuri decorative, două chei de argint pe șapca ocolită cu o bandă roșie de postav.

Cînd cariola morților veni de la Morgă, ca să ridice pe bătrînul golit de diaree, Iancu nebunul se preumbla prin curtea temniții cu geamantanul lui de borderouri și desculț. Doi cai de mizerie mare și de fantezie, trăgeau căruța neagră, condusă de biciul, lenevos ca un fir de salcie, al unui

vizitiu posomorît, cu o figură de maimuță galbenă. Cozorocul capelei lui cenușii, era tras peste nasul turtit deasupra unei guri strîmbate spre umăr, cu colțul mustăților murdar jurîmprejur.

Furgonul se opri dinaintea spitalului. Metodic, vizitiul, care nu era la primul cadavru, descărcă furgonul de o ladă lungă de brad, oprindu-i capacul în furgon. În acest coșciug tip sînt transportați toți morții din temniță la Morgă, și el servește indefinit noilor candidați la moștenirea împărăției cerești. Destul de larg, ca să încapă două-trei cadavre deodată, uneori de sex deosebit, el salvează, între spitalul temniței și Morgă, morala formelor sociale și vădește atenția Statului, față de supușii lui defuncți, cărora le ia hainele și le împrumută coșciugul.

O bucurie grandioasă izbucni din sufletul nebunului Iancu, pecînd doi deținuți, în haine vărgate și tichie, ca diaconii unui cult necunoscut, glumind între dînșii, scoteau coșciugul, în care bătrînul, căruia i s-a lăsat în stăpînire cămașa scrobită de fecale, sta smirna, cu brațele încrucișate, în atitudinea de-a se strecura, fără să se lovească, printre cele eterne. Iancu își îndesă pălăria de paie, fără fund, și se repezi pe capra furgonului, exclamînd cu o claritate neobișnuită:

— A venit trăsura!... Mă duc!... La revedere!...

După ce închise ușa furgonului și o înțepeni cu ciocul cîrligului basculant, vizitiul se urcă lîngă nebun, luă hățurile în mînă și puse-n mișcare caii porniți în tropotul inegal al copitelor bolnave, către poartă. Iancu saluta temnița în picioare, și deținuții rîdeau, salutîndu-l în deriziune.

La poartă, doi gardieni invitară blînd pe nebun să se scoboare. El se uită la dînșii uimit. Gardienii insistară. Apucară pe nebun de-o mînă, mîna li se supuse. Ochii nebunului fixau descurajați uniforma portarului de la poarta boltită interioară, pecînd o cheie cît un topor intră în broasca porții, învîrtită de două ori cu scrîșnet adînc. Piciorul se puse pe șina de fier a roții și, ajutat de gardieni, nebunul scoborî pe pămînt.

Și pecînd porțile cu vîrfurile ridicate își reînchideau aripile uriașe de lemn, treptat și teatral, Iancu nebunul, cu capul plecat, cu geamantanul cu acte tîrîș, se întorcea în spital, plîngînd, ca un copil al căruia balon se spărsese...

PATRIA NOUĂ

A trecut încă o zi în așteptare incoloră. Ceața dimineții impresionase pe camarazii matinali, care au văzut-o pe la cinci, doliu de toamnă timpurie, lăsat peste peizajul vizibil din galeria celulelor de sus. Grossu, prin ochelarii lui noi, cu sîrme de metal alb agățate de urechi, citește *Amintirile din casa morților* în traducere nemțească, un volum de formatul cărților de rugăciuni, și figura lui rasă și resemnată, de preot catolic, oftează:

— Vine toamna! murmură Grossu, cu o voce care trimite iluziilor un salut și le dă întîlnire la iarnă, tot în închisoare.

La prînz, la masă, în casa deținutului Floratos, care va aștepta zadarnic punerea lui în libertate pe ziua de azi, după trei ani de prevenție, se fac proiecte, triste și entuziaste. Pe cele triste le exagerează, fidel viciului de melancolie și arțag, inteligentul, excelentul deținut Teodorescu, căruia Floratos îi cedează de urgență, cu începere chiar de astă-seară, cele două camere pe care le ocupa, — el întrebuințează verbul la imperfectul speranței, — mobilate cu o sobă de teracotă pentru lungile viitoare luni de iarnă. Detențiunea stăruitoare transformă și pe oamenii care au fost sindici la Bursă și politici și au luptat dramatic cu viața, în niște copii sugaci, capabili să se emoționeze pînă la crize de bunic, de un incident imaginar, cu aspect favorabil.

Condamnații la munca silnică pe viață, de cîte ori li se comută pedeapsa, își fac un rînd de haine noi, pe care le perie zilnic, mîngîind în stofa lor carnea suavă a libertății, și mai au, pînă la părăsirea ocnei, cîte cinci și opt ani de răbdare, și ei stau de vorbă ore întregi cu costumul, cu ghetele și cu pălăria care le vor purta trupurile înlănțuite de peștera de sare, prin lumea slobodă a lui Dumnezeu. Și cînd li se pare că timpul durează mult, cînd teama de boală și moarte le străfulgeră sufletul, ei fac socoteala anilor ce mai rămîn, greșind cu intenție numărul lor. Constant, fiecare ocnaș se înșeală cel puțin cu un an, îndeobște un an în minus, asupra restului de osîndă.

Cei mai mulți au pierdut, în optsprezece și douăzeci de ani, orice legătură cu lumea dinafară. Satele lor s-au obișnuit cu ideea că locuitorii osîndiți la ocnă nu se vor mai întoarce.

Lumea îmbătrînește în comună. Cîte un pomelnic le rostește numele la acàtist, cu nesiguranță, cînd la vii, cînd la morți.

Osîndiții și-au schimbat și natura și genul. Cei mai mulți au adunat în ocnă parale, au învățat o meserie; cei mai mulți sacrifică pederastiei, dormind subt aceeași pătură cu un ocnaș mai tînăr, care, cînd sosește între ei, devine obiectul unei licitații imense, a pasiunilor sălbatice, a delicatelor atenții, ofrande, scutiri de muncă, invitații... Ce vor face ei părăsind închisoarea, care i-a educat pentru o viață de povestiri fantastice și de schițe negre în *aquaforte*?

Unii se stabilesc, cu meseria profesată, în exterior, prin împrejurimile închisorii, staționează duminica în dreptul porților, păstrează relații cu funcționarii, cu gardienii penitenciarului, în care li s-a interzis să mai intre; pușcăria e familia lor, patria lor adoptivă, cosmosul particular.

Se povestește cazul unui ocnaș, care așteptînd de douăzeci și cinci de ani cu garderoba lui nouă de om liber, zilnic pipăită, în ziua punerii în libertate, ieșind din închisoare, după zece pași căzu mort în drum.

De bucurie sau de sentimentul golului universal?

OMUL DIN CINCI

Se petrece cu « boierii » un fenomen. De cîte ori e vorba de unul, se numesc toți ceilalți. Articolele din cod indică pare-se vîrsta unuia și aceluiaș animal cvintufront, care poartă numele de « boierii ».

— Cine-i domnul care trece? întreabă cîte un pușcăriaș nou.

— Știi, ziariștii. . .

Și noul-venit știe numaidecît că între boieri sînt cinci ziariști, care formează laolaltă un soi de grup statuar, cu personagiile gemene și lipite, unite unele altora, prin spete și pe la picioare, prin acelaș material de plumb, de bronz sau de sare. . .

Nu poate unul să se miște, că ceilalți patru se resimt. Întinde unul o mînă, tot blocul se deș-teaptă:

— Ce vrei să faci?

Dacă rămîi singur, cel puțin încă unul vine să-ți ție de urît. Citești o scrisoare personală? Ceata întreagă se găsește jignită că-ți permiți a face din-tr-însa un « secret ». Dacă necesitatea e adevărat că zămislește organul, toți cei cinci se vor trezi într-o noapte legați unul de altul printr-un maț fiziologic, care va parcurge în cinci direcții deosebite distanțele dintre ei. Este psihologic exclus să se vorbească altfel decît în grup de cinci. Orice

altă prietenie pare suspectă, pare o tendință de emancipare, care ți-e totalmente refuzată.

— Nu sîntem cinci? întreabă ochii celorlalți patru, nu sîntem ziariștii?

Vorbele lor sînt aceleași, convorbirile aceleași, materia dialogurilor e identică permanent. Te surprinzi chiar scriind despre aceleași lucruri ca alți doi-trei, în aceeaș seară. Un « comunism intelectual » dezgustător face din cinci un singur ins.

Fiecare din ziariști vorbește la plural. Vroind să zică *eu*, zice *noi*; « Cînd *vom* fi liberi. . . » « Azi ce *facem*?. . . » « Trebuie să *dăm* din mîini și din picioare ca să *scăpăm*. . . »

De cîte ori se trimite o cerere, o scrisoare, o petiție, hîrtia se acoperă cu cinci iscălituri, și unul e obligat să vorbească de cele cinci personagii jucate de el, ca de un scamator divers, și unic și multiplu în acelaș timp. Dacă unuia din cei cinci i-ar veni porunca punerii în libertate, ceilalți patru s-ar năpusti peste el și l-ar sugruma, ca să nu se știrbească unitatea de cinci.

Eziți să faci baie, să-ți schimbi cămașa, obsedat că în realitate speli și primenești pe ceilalți și că în ligheanul și în baia ta rămîn grăsime neagră și brînză cenușie de cinci. « Ce să-ți mai aduc? », te întreabă nevasta. « Nu-mi mai aduce nimic », răspunzi, cu sensația că nimic nu mai e pentru tine, că tu nu mai ești tu, că nicio acțiune a ta nu-ți mai aparține, de vreme ce ești din cinci.

Voi mai putea redeveni vreodată unul? te întrebi neliniștit. Voi mai avea dreptul de-a rămîne vreodată singur, fără curiozitatea altora indirectă, ridicată peste umărul meu; fără obligația de a fi solidar cu alți patru, veniți aci din patru regiuni opuse ale pămîntului, să facă ființă cu mine? să-i miros cu plăcere cînd put, să-i ascult cînd vorbesc, să-i suport cînd glumesc, să dau liniștea și singurătatea mea pradă nevrozei unuia sterile, analizei altuia, tovărășiei unui al treilea și al patrulea individ?

— Doamne Dumnezeule, izbăvește făptura mîinilor tale, de complexitate!

ION PETRESCU

Fiecare deținut « boier » are servitor, ca fiece ofițer ordonanță.

Plecîndu-i servitorul, Floratos a angajat dintre deținuți pe altul. Băiat harnic, deștept, cu o figură care exprimă o francă sinceritate, cu o gură curată, făcută parcă numai pentru corurile de îngeri, noul Ion stîrnește de cîteva zile, ale noviciatului, admirația colectivă. Genul lui total are viața și veselia latentă a unui pui de animal, a cărui acțiune e un joc și un echilibru permanent. O privire luminoasă însoțește toate mișcările lui Ion, și în cîteva zile interiorul celor două odăi ale lui Floratos a căpătat o atitudine nouă, ca și cum o femeie voioasă i-ar fi imprimat un ritm de bucurie și un surîs amărunțit. Rapid în concepție, instantaneu în execuție, Ion, căruia începuse să i se zică Ionică, nu contenește, de dimineața pînă seara tîrziu, din munca lui, pe care o pricepe. Poate că degajamentul firii avea ceva exagerat, și sonoritatea cuvintelor lui un ton de intimitate nivelatoare, care nu făcea parte din programul unui servitor. Formele lui verbale « Stai să vezi » și « Îți aduci aminte că ți-am spus » denotă oarecare libertinaj, dar le atribuie fiecare extracției, pe care o crede țărănească, căutînd într-însele chiar satisfacții rustice în stilul mugetului vacilor și al fumului din hornuri.

Astă-seară, decepție generală. Curioși să analizeze necunoscutul acestui copilandru, care se părea că trebuie să ascundă surprize strălucite de naivitate, boierii l-au provocat părintește să vorbească. Furtul lui dubios de niște decorații, luate dintr-un pod, părea opera unui copil, care ținea să se joace cu niște tinichele, și podul în care decorațiile au fost găsite, era închipuit ca o dependință continuă a propriului pod al casei unde locuia el și unde s-ar fi dus să caute o ladă veche sau cîteva căpățîni de ceapă.

Împins să vorbească, Ion, cu o naturalețe dumnezeiască, a descris o escaladare cu spargere categorică, în podul caselor ocupate, în strada Sebastopol, de un ministru, și a făcut teoria morală a furtului profesional. Din ce în ce mai surprinși și tot așteptînd ca urmarea povestirii lui să corecteze cele spuse, cărora li se putea da o interpretare greșită, ascultătorii sfîrșiră prin a se uita unii la alții, încremeniți de stupoare.

Podul ministrului l-au spart de cinci ori, Ion și cu un « coleg », prost, pe care îi pare rău că-l luase cu el. În ziua în care a fost prins, el fuma în fereastra podului. Era ora nouă dimineața, și sta ascuns acolo de la zece seara, din ajun, ca să poată, folosindu-se de un moment potrivit, să scoată lucrurile furate. Mai furase șase covoare și le vînduse cu șapte mii de lei unui profesor de muzică, cu nume italian, care s-a « învîrtit » cu comisarul secției respective. Prințul Ghica, proprietarul imobilului, locuit într-o arîpă, de ministru, își sorbea tocmai laptele în curte; era prin Mai — și primi scuipatul fumătorului din pod în ceașcă. Asaltarea podului și prinderea hoților.

Ca să ajungă la pod, hoții intrau pe scara mare, pe care circulau și locuitorii casei și care ducea pînă la învelitoare, și tot pe acolo scoborau și obiectele furate. — Ion e respectuos cu ierarhia:

— M-am dus să-i fur domnului ministru caseta cu bani, zise el, pe care am văzut-o de trei ori deschisă în fața mea, dar nu m-a ajutat norocul. Bine am făcut că i-am furat ce i-am furat, căci « mi-a scris că nu dă parale », adaogă Ion.

— Cum ți-a scris? ce însemnează asta?

— I-am dat o petiție, zise Ion.

— Petiție?!

— Da, cerîndu-i ajutoare, de mai multe ori, ca să ajut pe bătrînul tată-meu.

Nu s-a insistat asupra acestui capitol și a mecanismului relațiilor dintre Ion și ministru, înțelegînd că s-a produs o tentativă de șantaj, sau o manoperă de explorare hoțească a topografiei sentimentelor.

Îmbătat de sine, Ion mărturisește că mai este judecat în lipsă și pentru alt « fapt », în care, fiind prins, și-a dat un nume fals, și pentru care va lua doi ani pușcărie.

— Nu eram prost, spune el, să-mi dau numele meu adevărat. Dar vă întreb pe dumneavoastră, pot să fiu măcar ușor condamnat?

Și acest distinguo:

— Căci nu era marfă românească, *de-a noastră:* era marfă de la nemți.

Ion furase de la ocupanți puști, muniții, îmbrăcăminte, pături și bocanci, și se afirma patriot și naționalist.

Ion e întrebat cum de-i vine să fure, cînd are atîtea însușiri bune de muncă și de rînduială, și e încurajat să facă amendă onorabilă pentru viitor.

Ion răspunde cu teoria originală că trebuie să furi de cîteva ori ca să ajungi om cinstit, dînd pilda unui pescar din piață, care la doisprezece ani era în pușcărie pentru primul furt, și care astăzi are bălțile cele mai mari în arendă și e proprietar a cel puțin douăzeci și două de imobile.

— Voi fi un al doilea Titircă, zise hoțul, citînd numele pescarului. O lovitură de șase-șapte mii de lei — de la trei la șase luni închisoare. Faci cîteva lovituri de astea și-ți ajung, argumentează hoțul cu ochii luminoși, răspunzînd cu voce tare unei preocupări tăcute.

Liniștea povestitorului îngrozește. Niciun cinism la el, dar o sinceritate, un entuziasm, o determinare spirituală definitivă, congenitală. Conștiința pedepselor mici, pe care le asigură codul penal, hoților, facilitînd profesia furtului și promovînd-o ca o inocență, în vreme ce trimite la ocnă pe ucigașii din pasiune, furie și beție, trece la generații de indivizi, face școală, creează o clasă de bandiți încurajați să trăiască din parazitism și prădăciune, și să găsească în ele mijlocul opulenței și al imunității.

Ascultătorii se privesc lung, pecînd Ion le trimite, ca o pasăre albă, nevinovatul lui surîs, amestecat într-un clăbuc de fum de tutun.

— *Qu'en dites-vous?* întreabă cineva cu melancolie.

— *Je le ficherai à la porte,* răspunde Floratos afectat.

CUPRINSUL

Preludiu 7
Boierii 13
Oasele 21
Sever Dimitriu 24
Noapte de argint 26
Ierarhia fiscală 27
Doctorul Constantinescu 30
Generalul Averescu 34
Lampa 35
Un ulcer ideal 38
O comedie 42
Sergentul Răiculeanu 45
Organizarea 48
Relații 57
Vizită acasă 59
Domnul ministru 62
Legătorul de cărți 64
Comunitate 69
Hoțul și vrabia 78
Stoian Dimitrof 80
Trei iezi 82
Viața în ocne 83
Măria Nichifor 89
Socialistul Nistor 93
Păduchii poetului 96
Marin Gureșoiu 99
Alfonso 104
Degetul 110

Grevă de ocnaşi 111
Un proiect de ziar 113
Petre Gatui 115
Procesul ziariştilor 117
Procesul socialiştilor 120
Lepădarea socialistă 122
Profesia de socialist 125
Mitică Lăutarul 128
O vizită cu ochelari 134
Pictorul Ştefan Luchian 136
Pictura lui Luchian 138
Noaptea în închisoare 144
O revoluţie ratată 145
Curţile Marţiale 147
Plutonierul 149
Tecla Şvab 153
Scenă la Jilava 157
Bubi 158
Flaşnetarul 163
Tortura 166
Gîngăniile 168
Muşte tinere 171
Danabasy 172
Un vizitator de mare literatură 174
Balaban 177
Hainele domnului director 182
O fată plînge 185
Pruncii 186
O încercare de evadare 187
Visul croitorului Nistor 198
Floarea şi generalul 204
Infirmierul Pokorny 205
Fetica 208
Vorbitorul boierilor 210
Nebùnii 212
Convoiul 214
Directorul 217
Un prevenit contabil 219
Femei 221
Incartieruirea 223
Stări sufleteşti 228
Dinţii 233
Streaja de noapte 237
Aghiuţă 239
Lacăte 242
Varietăţi 244
Vocaţii 248
Visul unui deţinut 252
Gherla 255
Iancu nebunul 258
Patria nouă 264
Omul din cinci 267
Ion Petrescu 270

Redactor responsabil: Gheorghe Pienescu
Tehnoredactor: Ida Marcus

Dat la cules:17.06.1966. Bun de tipar:27.12.1966. Apărut: 1967. Tiraj:12180 ex. 1/1 legate. Hîrtie specială, cu filigran, de 90 g/m². Format: 800×920/32. Coli ed.: 10,49. Coli tipar: 8,75. A. *nr.: 5000/1966.* C.Z. *pentru bibliotecile mari:* 8R. C.Z. *pentru bibliotecile mici* 8R.32.

Hîrtia executată la fabrica «Steaua Roșie» — Bacău
Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică»
Calea Șerban Vodă 133, București, — R. S. R.

VERIFICAT